

GNI
E92

STANFORD UNIVERSITY
LIBRARIES

STACKS

1919 8 1974

ЕТНОГРАФІЧНИЙ ЗБІРНИК.

ВИДАЄ

ЕТНОГРАФІЧНА КОМІСІЯ

НАУКОВОГО ТОВАРИСТВА ІМЕНІ ШЕВЧЕНКА.

Т. X.

ГАЛИЦЬКО-РУСЬКІ НАРОДНІ ПРИПОВІДКИ.

Зібрав, упорядкував і пояснив

ДР. ІВАН ФРАНКО.

Вип. I. (А—Відати).

У ЛЬВОВІ, 1901.

Накладом Товариства.

З друкарні Наукового Товариства імені Шевченка
під зарядом К. Беднарського.

Sprichwörter galizischer Ruthenen

gesammelt, geordnet und erläutert

von **Dr. IVAN FRANKO.**

Band I, Heft I.

Gegenwärtige Sammlung enthält alles, was bisher an galizisch-ruthenischen Sprichwörtern gedruckt wurde, doch ist das gedruckte Material um ein Vielfaches durch neue Sammlungen aus dem Volksmunde sowohl vom Redacteur selbst, als auch von verschiedenen anderen Personen vermehrt worden. Bei jeder N-r ist die Ortschaft, oder wo es sich um ältere Sammlungen handelt, der Sammler angegeben. Das Dialekt ist womöglich sorgfältig bewahrt, Varianten ein und desselben Sprichwortes beisammen vereinigt und mit Abkürzungen gedruckt. Jede N-r wird sachlich und, wo es noth thut, auch sprachlich erklärt; bei den Erklärungen wird auf Darstellung der Volksanschauungen, Gewohnheiten, Gebräuche und Erzählungen, welche zur Bildung des betreffenden Sprichwortes den Anlass geboten haben, besonderes Gewicht gelegt. Bei den meisten Sprichwörtern werden Analogien aus dem Sprichwörterschätze anderer Nationen angegeben, natürlich mit dem Vorbehalt, dass der Redacteur auf die Vollständigkeit der betreffenden Litteratur keinen Anspruch erheben kann. Nur nothwendigste Fingerzeige für weitere Studien will er hiemit gegeben haben.

Die ganze Sammlung wird 3—4 Bände, jeder im Umfange von 3 solchen Heften wie das gegenwärtige, also zusammen 9—12 Hefte umfassen und soll zum Schlusse ausser der notwendigen Indices auch eine Abhandlung über das Sprichwort, dessen Bedeutung für die Sprach- und Volkskunde und speziell über ukrainische Sprichwörter und deren bisherige Sammlungen enthalten.

In der Buchhandlung der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften in Lemberg (Czarnecki-Gasse 26) sind noch folgende, auf die ukrainische Volkskunde Bezug habende Werke zu bekommen:

BARWIŃSKI ALEX. Chrestomathie den ukr. Volkslitteratur	3-60 Kr.
" Chrestomathie der alten ukr. Litteratur bis zum Ende des XVIII Jahrhunderts	2-40 "
CELEVYČ JUL. Das Räuberwesen in der Karpathen im XVIII Jahrh. (auch Volsklieder und Traditionen mit einbezogen — Ruth. Histor. Biblio- thek Bd. XIX)	3-60 "
CLOUSTON, Volksmärchen und Anekdoten, ihre Wanderungen und Verwan- dungen, aus dem Englischen übersetzt und erweitert von A. Krym- skyj u. Ivan Franko	1.— "
ČERKAVŠKYJ IRINARCH, Die Beerbung im ukr. Gewohnheitsrecht	—60 "
DRAGO MANOV M. Abhandlungen zur ukr. Volkskunde und Litteraturge- schichte, 2 Bde	6.— "
DYKARIV M., Weihnachtsfest am Kuban (siehe Ethnogr. Sammelwerk Bd. I)	
" Volksanekdoten aus dem Kubangebiete (Ethn. Sammel. Bd. II)	
" Volskgerüchte aus Anlass der Czarenkrönung (Ethn. Sammelw. Bd. V)	
" Programm zur Sammlung der Materialien über Bünde und Versamm- lungen der Dorfjugend (Mater. zur ukr. Ethnol. Bd. III)	—30 "

Тимчасова оловістка.

Передаючи шан. Громаді початок моєї збірки галицько-руських народніх приповідок, вважаю потрібним сказати дещо про плян сього видавця. Розпочавши збирати приповідки та всякі образові реченя, порівняня, проклятя, формулки, мудрованя і т. п. ще на шкільній лаві, звиш 30 літ тому назад, я постановив нарешті приступити до видавця отсеї збірки, в яку крім зібраного мною безпосередно з уст народа матеріялу входять численні, більші або менші рукописні збірки ввнших осіб, що набрали ся чи то у мене, чи в Наук. Тов. ім. Шевченка, чи в внших бібліотеках, а надто ті збірки галицько-руських приповідок, що були друквані давнійше (Осина Левицького, Ількевича, Кобринського, Головацького, Ст. Петрушевича, Гвідковського, Греторовича, Кольберга, Незабитовського і т. п.).

Відкладаючи детальне обговореня всіх тих, а особливо рукописних збірок, які ввійшли в мою, до передмови першого, зглядно остатнього тому, позволяю собі на сьому місці загально висловити сердечну подяку всім тим Впов. Паням і Панам, що зволяли своїми причинками допомогти мені до зложеня отсеї збірки. До сеї подяки долучую просьбу — не залишати сього діла, збираня приказкового матеріялу, й далі. Отсеї перший випуск нехай буде заразом і покажчвом, як і які річи збирати.

Основні принципи, на яких я поклав своє обробленя та впорядкованя отсеї збірки, можна висловити ось у яких точках :

1) Кожда приповідка повинна бути записана як найдокладнійше, в тім диалекті і в тій формі, як живе в устах народа; коли її звивають у ріжних формах, у ріжних язикових конструкциях, треба записувати всі відміни.

2) При кожній приповідці зазначаю, де вона записана; тільки там, де се неможливо (при приповідках узятих із старших збірок, в яких не зазначено місцевости) подаю назву збирача.

3) До кожної приповідки додаю більш або менше детальне поясненя річеве, а де треба, то й язикове, по змої черпане також із уст народа; се конечно тому, що вже тепер деякі приповідки

в наших старших збірках незрозумілі, бо вплили нерав із якихсь місцевих чи випадкових обставин.

4) При кожнім поясненю, а властиво там, де се можу зробити, вказую паралелі даної приповідки в інших збірках наших і чужих, ніколи цитуючи вповні ті чужі приповідки, де їх текст може причинити ся до поясненя нашої, частійше даючи тільки бібліографічну вказівку.

5) При випорядкованю матеріялу я держав ся прийатої в науці системи — азбучного порядку тем. Так упорядкована найбільша з виданих доси збірок приповідок, п'ятитомовий Sprichwörter-Lexicon К. Вандера; одначе я занехавяв проведений Вандером (і Словаком Затурецким) скрізь поділ на властиві приповідки і приказкові звороти, порівняня, образи і т. и., йдучи тут за упрощеною системою Адальберга. Для ліпшого перегляду і для вигоди при улаштуваню покажчика я завів подвійну нумерацію приповідок: одну в рамках кожної теми, а другу в живій пафанаці, де показую загальне число всіх приповідок у збірці.

Моя збірка буде виходити випусками (однй випуск, се однй том Етнографічного Збірника), кожний в об'ємі 200 сторін. Три такі випуски будуть чинити однй том (600 сторін тексту), до якого буде додана орієнтаційна передмова, покажчик літератури, скорочень і тем. Цілість, на скільки можу оцінити се тепер, об'їме що найменше 3 такі томи (9 випусків). До остатнього тома буде додана детальна студія про приповідки взагалі, про важнійші збірки і спеціяльно про матеріял використаний у моїй збірці. Зі сказаного виходить, що докінчене друку отсеї збірки буде можливе хіба за яких 10 літ, числячи однй випуск Етногр. Збірника на рік.

Для тих, хто захоче користувати ся отсим виданем, подаю тимчасове поясненя вжитих у ньому скорочень.

Adalb. — Księga przysłów, przypowieści i wyrażeń przysłowiowych polskich, zebrał i opracował Samuel Adalberg. Warszawa 1889—1894.

Ант. і Драг. Историческія піснї Малорусскаго народа, съ объясненіями Вл. Антоновича і М. Драгоманова. Киевъ 1874, 1875. (2 томи).

Бар., Bar. — Bajki, fraszki, podania, przysłowia i pieśni na Rusi, zebrał ks. Sądok Barącz. Drugie wydanie. Lwów 1886.

Bartoš. — Moravský lid. Františka Bartoše sebrané rozpravy z oboru moravské lidovědy. V Telči 1892.

Батар. — Батарачі, село жовківського пов.

Beb. — Heinrich Bebels Proverbia germanica, bearbeitet von Dr. W. H. D. Suringar. Leiden 1879.

Белел. — Белелуя, село сьятинського пов.

Береж. — Бережанця, село ждачівського пов.

Берез. — Березів, село коломиїського пов.

Бжоз., Brzoz. — Przysłowia polskie, zebrał Franciszek Korab Brzozowski. Kraków 1896.

Бібр. — Бібрка, містечко бобрецького пов.

Бір., Бор. — Бірки або Борки Великі, село тернопільського пов.

- Болек.** — Болеків, містечко долиньського пов.
- Борис.** — Борислав, село дрогобицького пов.
- Борки.** — див. Бірка.
- Бортя.** — Бортяки, село бобрецького пов.
- Брати.** — Братківці, село стрийського пов.
- Будил.** — Будилів, село сьвятинського пов.
- Wahl, I.** — Das Sprichwort der hebräisch-aramäischen Literatur mit besonderer Berücksichtigung des Sprichwortes der neueren Umgangssprachen. Ein Beitrag zur vergleichenden Parömiologie von Dr. M. C. Wahl. Erstes Buch. Zur Entwicklungstheorie des sprichwörtlichen Materials. Leipzig 1871.
- Wahl, II.** — Das Sprichwort der neueren Sprachen. Ein vergleichend phraseologischer Beitrag zur deutschen Literatur von Dr. M. C. Wahl. Erfurt 1877.
- Wand.** — Deutsches Sprichwörter-Lexicon. Ein Hausschatz für das deutsche Volk, herausgegeben von Karl Friedrich Wilhelm Wander. Leipzig 1867—1880, перше вид. 5 томів.
- Wascl.** z Ol. Pieśni polskie i ruskie ludu galicyjskiego, z muzyką instrumentowaną przez Karola Lipińskiego, zebrał i wydał Wacław z Oleska. We Lwowie 1833.
- Вивки.** — Вивки, містечко львівського пов.
- Вік.** — Вікно, село скалацького пов.
- Wisl.** — Märchen und Sagen der Bukowinaer und Siebenbürger Armenier. Aus eigenen und fremden Sammlungen übersetzt von Dr. Heinrich von Wislocki. Hamburg 1891.
- Войн.** — Войнилів, містечко калузького пов.
- Wojs.** Войцїцкїй — O przysłowiaeh historycznych i rolniczych ludu w Polsce i na Rusi, przez K. Wl. Wojcieckiego. Warszawa 1885. (В кнзї Złota przędza poetów i prozaików polskich, т. II, стор. 639—652).
- Воробл.** — Вороблевичі, село дрогобицького пов.
- Вурцбах.** — Die Sprichwörter der Polen, historisch erläutert, mit Hinblick auf die eigenthümlichsten der Lithauer, Ruthenen, Serben und Slovenen und verglichen mit ähnlichen anderer Nationen, mit beigefügten Originalen. Ein Betrag zur Kenntniss slavischer Culturzustände von Dr. Constant Wurzbach, 2. Ausg. Wien 1852.
- Haller.** — Altspanische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten aus den Zeiten vor Cervantes... von Dr. Joseph Haller. Zweiter Theil. Regensburg 1873.
- Гвозд.** — Гвоздець, містечко коломийського пов.
- Гальф.** — Старинный сборникъ сербскихъ пословицъ, изд. А. Гальфердингъ (Записки Имп. Русскаго Географическаго общества по отдѣленію этнографіи, т. II, С. Петербургъ 1869, стор. 117—224).
- Гнідк.** Пословицы и поговорки Галицкой и Угорской Руси, изд. В. С. Вислоцкого (Записки ut supra, стор. 227—362) В се виданє крім рукописної збірки Гнідковського війшла давнїше

- друковані збірки Левицького, Головацького та Ількевича, які ми використали окремо.
- Голг.** — Голгочі, село підгавцького пов.
- Голоб.** — Голобутів, село стрийського пов.
- Гол.** — Головацький Яків, цитовані його збірки праповідок із книжки „Вінок Русинам на обжинки“ Відень 1847 (т. II, ст. 240—254) і *Slavische Bibliothek oder beiträge zur slavischen philologie und geschichte*, herausgegeben von Fr. Miklosich, Wien 1851, т. I, стр. 264—266.
- Голов. П'єсни** — Народныя п'єсни Галицкой й Угорской Руси, собранныя Я. О. Головацкимъ. Москва, 1878, три части в 4 томах.
- Горб.** — Горбачі, село рудецького пов.
- Городен.** — Городенка, містечко городенського пов.
- Гор.** — Городок, містечко городецького пов.
- Гриб. Гривов.** — Гривовичі, село львівського пов.
- Giusti** — *Raccolta di proverbi Toscani con illustrazioni, cavata dai manoscritti di Giuseppe Giusti*. Firenze 1853.
- Greg.** — *Przewodnik dla zwiedzających Czarnogórę położoną w powiecie Kossowskim*, napisał Jan Gregorowicz. Lwów 1881.
- Grimm. D M.** — *Deutsche Mythologie* von Jacob Grimm.
- Даль** — Пословицы русского народа, сборникъ... Владимира Даля, изд. 2, два тома. С. Петерб. Москва 1879.
- Дар.** — *Przysłowia ruskie*, zebrał M. Darowski, рукопис бібліотеки Оссолінських у Львові.
- Дидь.** — Дидьова, село турецького пов.
- Дик.** — М. А. Дакаревъ, Воронежскій етнографическій сборникъ. Воронежъ 1891.
- Дмит.** — Дмитровичі, село львівського пов.
- Добрівл.** — Добрівляни, село дрогобицького пов.
- Добр.** — Добромиль, містечко добромильського пов.
- Доброс.** — Добросин, село жовківського пов.
- Довгон.** Довгополе, село косівського пов.
- Дол.** — Долина, містечко долиньського пов.
- Драгом. Розв.** — Розвідки Михайла Драгоманова про українську народню словесність і письменство (Збірник філадельф. секції Наук. тов. ім. Шевченка т. II і III). Львів 1899, 1900.
- Дрог.** — Дрогобич, місто дрогобицького пов.
- Дул.** — Дуліби, село стрийського пов.
- Етн. Зб.** — Етнографічний Збірник, видав Етнографічна комісія Наук. тов. ім. Шевченка у Львові. Томи I—IX.
- Етнол. мат.** — Матеріяли до українсько-руської етнології, видане етногр. комісії за редакцією Хв. Вовка т. I—III.
- Ефим. Млр. зак.** — Сборникъ малороссійскихъ заклинаній, составилъ П. Ефименко. Москва 1874.
- Жабс** — Жабс, село косівського пов.
- Желех.** — Малорусско-німецкий словарь, уложилъ Евгений Желеховский. Львів 1886, 2 томн.

- Жовк.** — Жовква, місто жовківського пов.
- Зав. Завад.** — Завадів, село стрийського пов.
- Заул.** — Заулувці, село залщицького пов.
- Залущ.** — Залущики, містечко залщицького пов.
- Záturek.** — Slovenská přísloví, pořekadla a úsloví, sepsal Adolf Petr Záturecký. V Praze 1897.
- Збар.** — Збараж, містечко збаразького пов.
- Іваник.** — Іванківка, село богородчанського пов.
- Ільк.** — Галицків приповідки и загадки зібрані Григорим Илькевичом. У Відні 1841.
- Kalina.** — Lud, organ Tow. ludoznawczego, pod red. prof. A. Kaliny. Lwów. Виходить від р. 1895.
- Кал.** — Калущ, містечко калуського пов.
- Карл.** — Карлів, село снатинського пов.
- Климець** — село стрийського пов.
- Ключів** — село коломийського пов.
- Клар.** — Thesaurus polono-latino-graecus Gregorii Cnapii, t. III, continens Adagia polonica selecta etc. Varsoviae 1632.
- Коб.** Кобил. — Кобилуволки, село теребовельського пов.
- Кобр.** — Букварь новымъ способомъ оуложенный для домашнои науки. Въ Львовѣ 1842 (авторомъ був Йосафат Кобринський; тут уміщено 45 приповідок).
- Kolb. III.** — Lud, jego zwyczae, sposób życia, mowa, podania, przysłówia, obrzędy, gusła, zabawy, pieśni, muzyka i tańce. Serja III. Kujawy (Warszawa 1867).
- Кол. Колом.** — Коломня, місто коломийського пов.
- Кольб.** — Pokucie, obraz etnograficzny Oskara Kolberga, 4 tomy. Kraków 1883 — 1889.
- Ком. Комар.** — Комарно, містечко рудецького пов.
- Ком.** — Нова збірка народнихъ малоруськихъ приказокъ, приєливівъ, помовокъ, загадокъ и замовлянь. Впорядкувавъ М. Комаровъ. Одесса 1890.
- Корч.** — Корчин, село стрийського пов.
- Косс.** — Косців, містечко косівського пов.
- Кот. Котуз.** — Котузів, село підгаецького пов.
- Красноіля** — село косівського пов.
- Крех.** — Крехів, село жовківського пов.
- Кривор.** — Криворівня, село косівського пов.
- Krumb.** — Sitzungsberichte der königl. bayer Akademie der Wissenschaften. Philosophisch-philologische Classe, Sitzung vom 8 Juli 1893. Prof. K. Krumbacher, Mittelgriechische Sprichwörter. München 1893.
- Куи.** — Кунив, село жовківського пов.
- Кутв** — містечко косівського пов.
- Лев.** Grammatik der ruthenischen oder kleinrussischen Sprache in Galizien von Joseph Lewicki. Przemyśl 1834.
- Libl.** — Česká přísloví a pořekadla. Sebral a sestavil Jan Slawibor Liblinský. W Praze, 1848.
- Лібух.** — Лібухора, село стрийського пов.

- Лімна — село турецького пов.
- Linde — Słownik języka polskiego przez M. Samuela Bogumiła Linde, wyd. drugie, Lwów 1859.
- Лол. — Лолін, село долиньського пов.
- Луч. Лучак. — Др. В. Лучаківський, рукописна збірка приповідок зібраних у Тернопільщині.
- Люб. — Любша, село жидачівського пов.
- Льв. — Львів.
- Махн. — Махновець, село золочівського пов.
- Мінч. — Філімон Мінчакевич, рукописна збірка приповідок із 30-их років, у бібліотеці Нар. Дому у Львові.
- Мост. — Мостиска, містечко мостиського пов.
- Мшан. — Мшанець, село старосамбірського пов.
- Наг. — Нагуєвичі, село дрогобицького пов.
- Нез. — Неазабітовський, збірка приповідок із сянського пов., вийшла в видане Бжозовського.
- Ном. — Українські приказки, прислів'я і таке пнше, зібрав М. Номис. С. Петербург 1864.
- Нос. — Сборникъ бѣлорусскихъ пословицъ составленъ И. И. Носовичемъ (Записки И. Р. Геогр. Общества по отд. этногр. т. I.) С. Петербургъ 1867.
- Oesterley, Wend. — Wendunmuth von Hans Wilhelm Kirchhof. Herausgegeben von Hermann Oesterley (Bibliothek des Litterarischen Vereins in Stuttgart, тома 95 - 99). Tübingen 1869.
- Орел. — Орелець, село сятинського пов.
- Орт. — Ортинці, село самбірського пов.
- Osm. Spr. — Osmanische Sprichwörter, herausgegeben durch die k. k. Orientalische Akademie in Wien. Wien 1865.
- Ост. Біб. — Біблія видана в Острозі 1580.
- Отин. — Отиневичі, село бобрецького пов.
- Пам'ятки — Пам'ятки українсько-руської мови і літератури, вид. Археографічна комісія Наук. тов. ім. Шевченка, тома I— III, Львів 1896, 1899, 1902.
- Папір. — Папірня, село тербовельського пов.
- Петр. — Przysłowia i przypowieści ludu ruskiego w Galicyi, zebrane przez S. P. z Dobrzan. (Przyjacieli domowy, Lwów, 1857) S. P. — Степан Петрушевич; також його рукопис у моїм посіданю.
- Петруш. — Общерусскій дневникъ церковныхъ, народныхъ, семейныхъ праздниковъ и хозяйственныхъ занятій, примѣтъ и гаданій, составилъ А. С. Петрушевичъ. Львовъ 1866.
- Печен. — Печевіжин, містечко коломицького пов.
- Підвол. — Підволочиска, містечко скалацького пов.
- Пост. — Постолівка, село гусятинського пов.
- Пужв. — Пужники, село буцацького пов.
- Пустом. — Пустомити, село львівського пов.
- Рава Р. — Рава Руска, містечко равського пов.
- Рогат. — Рогатин, містечко рогатинського пов.
- E. Rot. — Adagia, id est Proverbiorum, paroemiarum et parabolarum omnium, quae apud Graecos, Latinos, Hebraeos, Arabes

- etc. in usu fuerunt, collectio absolutissima... Des. Erasmi Rotterdami et aliorum. Francofurti 1670.
- Rozzk. O. — Obrzędy i pieśni weselne ludu ruskiego w Lolinie, zebrała Olga Roszkiewicz (Odbitka ze Zbioru wiadomości do antropologii krajowej т. XII).
- Сенеч. — Сенечів, село стрийського пов.
- Seybold — Viridarium, d. h. Der Lustgarten von auserlesenen Sprichwörtern, von Joh. Georg Seybold. Nürnberg, 1667.
- Сям. — Старинные сборники русских пословиц, поговорок, загадокъ и проч. XVII—XIX столѣтій. Собралъ и приготовилъ къ печати Павелъ Симонъ. Вып. первый, I—II. С. Петербургъ 1899.
- Simr. — Die deutschen Volksbücher, gesammelt von Karl Simrock. Bd. V. Deutsche Sprichwörter. Frankfurt a. M. 1846.
- Скал. — Скалат, містечко скалацького пов.
- Сквар. — Скварява, село жовківського пов.
- Снят. — Снятин, містечко снятинського пов.
- Сор. — Сорока, село львівського пов.
- Стан. — Станіславів, місто.
- Стец. (через помилку Стеж.) — Стецева, село снятинського пов.
- Стовн. — Стоянів, містечко каменецького пов.
- Стрий — місто.
- Стрільб. — Стрільбичі, село старосамбірського пов.
- Сумцов. Разыск. — Проф. Н. Θ. Сумцовъ. Разысканія въ области анекдотической литературы. Анекдоты о глуцахъ. Харьковъ 1897.
- Сяніц. — Сяніцький повіт, приповідки зібрані Незабітовским не знати в яких селах.
- Tendlau — Sprichwörter und Redensarten deutsch-jüdischer Vorzeit. Als Beitrag zur Volks- Sprach- und Sprichwörterkunde. Aufgezeichnet aus dem Munde des Volkes und erläutert von Abraham Tendlau. Frankfurt a. M. 1860.
- Тереб. — Теребовля, містечко теребовельського пов.
- Топільн. — Топільниця, село самбірського пов.
- Туглук. — Туглуків, село снятинського пов.
- Tunnis. — Tunnicius. Die älteste niederdeutsche Sprichwörter-sammlung, herausgegeben... von Hoffmann von Fallersleben. Berlin 1870.
- Туриль. — Турильче, село борщівського пов.
- Турка — містечко турецького пов.
- Туст. — Тустановичі, село дрогобицького пов.
- Тяглів — село белзького пов.
- Угерці — село самбірського пов.
- Угн. — Угнів, містечко равського пов.
- Ур. — Уриче, село стрийського пов.
- Franck. — Sprichwörter durch Sebastian Francken. Frankenfurt a. M. 1541.
- Frischb. — Preussische Sprichwörter und sprichwörtliche Redensarten, gesammelt von H. Frischbier. Königsberg, 1861.

- ZDMG. — Zeitschrift der deutschen Morgenländischen Gesellschaft.
 Цен. — Ценів, село коломиївського пов.
 Zingerle — Die deutschen Sprichwörter im Mittelalter, gesammelt von Ignaz von Zingerle. Wien 1864.
 Cinc. — Przysłowia, przypowieści i tp. ludu polskiego na Szląsku, zebrał Andrzej Cinciała. Kraków 1884.
 Czap. — Księga przysłów, sentencyi i wyrazów łacińskich używanych przez pisarzy polskich, zebrał Leopold Czapiński. Warszawa 1892.
 Čelak. — Mudrosloví národu Slovanského ve příslovích... uspořádal Fr. L. Čelakovský. V Praze 1852.
 Чуб. — Труды этнографическо-статистической экспедиции въ Западно русскій край, снаряженной Имп. Р. Геогр. Обществомъ. Югозападный отдѣлъ. Матеріалы и изслѣдованія собранныя П. П. Чубинскимъ, т. I, 2.
 Явора — село турецького пов.
 Явор. — Яворів, містечко яворівського пов.
 Яс. С. — Ясениця Сільна, село дрогобицького пов.

А.

Аби. 1. Аби по при мене, аби не в мене! (Наг.)

Scil. ударити, трафати. Коли чоловік відсторонює ся від якоїсь справи.

2. Аби там не знати що! (Снят.)

Доповн.: то того не зроблю.

Або—або. 1. Або гої, або йой. (Наг.)

Себто: або радість, або плач. Пор. коломийгу:

Як я ішов до дівчини, то-м співав, то-м гойкав,

А як ішов від дівчини, то-м плавав, то-м йойкав. (Наг.)

2. Або так, або сяк. (Ільк.)

Зазначене альтернативи в загальній формі.

3. Або ти, або я, або дівка моя. (Наг.)

Війшла в приповідку звичайна поговорка одного чоловіка, що всюди, чи треба чи не треба, любив приплутати в розмові свою дочку.

4. Або то я що таке? (Наг.)

В значіню: хибаж я ніщо не значу?

5. Або що, або куди. (Наг.)

Характеризує цілковиту непевність у якійсь трудній ситуації. Виразніше в старохорв. Ние га ни куд ни камо. (Гильф. 1754.)

Абшит. 1. Абшит дістав. (Наг.)

Нім. Abschied — відставка від військової служби. Поговорка уживає ся і в ширшій значіню: відлучений, відправлений, прогнаний із якогось становища. Пор. польське Dostał abszyd niemiecki. (Adalb. Niemiec, 6.)

Абшитований. 1. Він уже від того абшитований. (Наг.)

Значить: відставлений, відлучений. Абшитований жовнір — висулужений.

Авраам. 1. Не втнеш Аврааме Ісаака! (Зав.)

Оповідують, що в якійсь церкві була намальована „жертва Аврамова“: Ісаак лячить звязаний, Авраам замахнув ся на него мечем, а за його плечима ангел ухопив за меч рукою і з його уст виходять слова: „не втнеш“... Пор. Ном. 5456 і т. д. Та се мотив не наш, а вандрівний, пор Wander, I, 14 (Abraham 4).

Агі. 1. Агі на тя, пропав бис! (Климець.)

Бойківське прокляте, на Підгір'ю вживане часто як пародія на Бойків.

Адам. 1. Адам як перший раз Єву побачив, то встав тай обливав сі,
„ поцілював тай обіймав сі. (Цен.)

ють як зразок проповіді давніх попів, що любили розмальовувати йвні історії льокальними кольоритом і апокріфічними, инколи дуже натура-
чними деталями.

2. Адам з неба падав: як летів, то п—дів, як упав, то сї вс—в. (Завад.)
Прозивають і дразнять хлопця, що зве ся Адам.
3. Було ся не облизувати, Адаме! (Гнідк.)
Очевидний натяк на приповідку Адам 1; уживасть ся жартуючи, коли чоловік потерпить через жіночу спожу. Пор. Wander, I, 26, (Adam 1, 2, 4).
4. Від Адама-Бви починає. (Наг.)
Коли хто широко балакає про непотрібні і загально звісні річі і захопить дуже вдала. Пор. Adalb. Adam, 12; Zátur. V. 262; Wander I, 27 (Adam 29).

Адвокат. 1. Адукат готовому дивит ся. (Жабє)

Се б то адвокат дивить ся лише на готові гроші, які дає йому клієнт, не дбаючи, чи справа добра, чи ні.

2. Адукат, то такий пан, що помагає брехати. (Кути)
Адвокатське ремесло загалом не користуєть ся симпатією в народі; про се свідчать такі епітети, як „брехунець“, „лупий“ і т. и.
3. Наймити адуката. (Жовк.)
Звичайний вислов замість: віддати якусь справу адвокату.
4. Найму я си адуката, він ще й не так потрафит брехати. (Кол.)
Пор. увагу до Адвокат, 2.
5. Не оббирай сї мені за адуката! (Наг.)
Коли хтось непрошений і до того ще незручно бере ся боронити другого.
6. Тебе хто тут за адуката приставив? (Наг.)
Коли хто мішає ся не в своє діло, або боронить когось без потреби.

Адиной. 1. Борухате Адиной: штири Жиди, єден гой. (Наг.)

Початок жидівської молитви: *Vogusch atü Adoјnoj* (Господи помилуй нас), повернений у насміх над Жидами, що чотири йдуть на одного християнина і ще просять Божої помочи. Та сама жидівська фраза в іншому звязку у Білорусів: Борухатудунаю, вобылки не маю (Нос. 263). Носович поясняє: „говорять въ насмѣшку дремящему“ — пояснене якесь неуразне, бож текст сам ясний.

Аз. 1. Аз, буки, віде — в золоті їде. (Коб.)

Висловлено думку, що наука доводить до панованя. „Аз, буки, віде“ — перші букви кирильської азбуки, перший початок науки. До тих букв иньша приказка див. Номис, 6066—6068. У старор. „азь да буки“ в значіню вмілости читаня, а далі загалом у значіню мудрости, в припов. „Азь да буки избавить ли отъ муки?“ (Сим. 21) — очевидно подіктованій аскетичним поглядом, ворожим світовій мудрости. В иньшій, московській приповідці „Азь, буки, вѣди страшит что медвѣди“ (Сим. 71) висловлений той страх перед шкідливою наукою, про який згадує вже перша руська літопись. Думка про те, що наука доводить до багатства подібно як у нашій приповідці висловлювалася уже старими Єгиптянами, див. Ermann, Aegypten und aegyptisches Leben im Alterthum 721.

2. Аз — до комори вляз; буки — набрав міх муки; віде — із комори їде. (Іваник.)

Давні школярі-бурсаки дуже часто змушені бували голодом до крадіжки віктуалія. Мусіло бути якесь оповідане, з якого повстала отси поговорка:

школярі в школі твердять азбуку, а пошкодований рівночасно виводить свої жалі перед учителем.

Азбука. 1. Бийте, бийте по азбуці! (Наг.)

Жартобливо, коли хтось замавує сліди свого лихого вчинка. Ся приповідка мала повстати ось із якої нагоди. Один богач купив залізний плуг, та боячи ся, щоб йому не вкрали його, велів ковалеві на леміші вибити азбуку. По кількох днях сам коваль украв той леміш, щоб зробити з него сокиру. Він зараз усадив його в огонь. Тільки що залізо розпекло ся і коваль поклав його на ковало, аж тут іде богач-власивець шукаючи свої згуби. Коваль хапає молот і кричить своїм челядникам: „Бийте, бийте по азбуці!“ щоб затерти знак на краденім леміші.

2. Приложи ся до азбуки, будут повні кишені і руки. (Коб.)

Наука доводить до достатку, пор. Ав. 1.

Ай-вай. 1. Ай вай, борухай, моє дочки не рухай! Моє дочки Катерички, біле лички, чорне п—ки. (Наг.)

Ай вай — з німецько-жидівського жаргону: *ai weh!* (ой болять) — звичайний жидівський окрик. Приказки уживають і в інших випадках, прим. сими словами насміваєть ся царубок з дівки, коли вона зачеплена починає кричати або лаятись.

2. Ай вай мір, богато жовнір: горівки пют, гроший не дають! (Луч.)

Нарікане якогось Жида-коршмаря. Уживає ся і в загальнішим значіню, жартливо, прим. коли в хату йде богато гостей.

Але. 1. Алé — звідж г—ó мале! (Наг.)

Ся поговірка належить до ряду тзв. „мудровань“, яких приміри дав. у показчику під словом „мудрована“. „Змудрувати кого“ значить сказати няесь реченє, звичайно цинічного характеру, але конечно до риму з остатнім словом, на якому перший сягнчив свою бесіду. Дуже часто піддає ся несвідущому таке слово, на яке має ся вже готове „мудрованє“, прим. „скажи: мотика“. Хто не знає, до чого воно йдеть ся, каже: „мотика“, — а на се перший зараз додає: „Мати ти велика“. Іноді ставить ся питанє таке, що так чи сяг на него б повинна бути відповідь така, що надає ся до „змудрована“, прим. „Чи змудрую я тебе?“ Чи запитаний відповість: „змудруєш“, чи „не змудруєш“ — усе одно він почує „до прикладу“: „Пса в г—ю поцюлюєш“. Розумієть ся, що ся гра дотепу може забавляти тільки дітей 5—10 літніх. Я чував такі „мудрованя“ тільки в двох сусідніх селах Нагуєвичях і Ясениці Сільній дроґо-бицького пов. і там записана й моя колежниця. Приклади таких самих язякових штучок знаходимо також у Номиса 14144, 14153—4, 14159—60, 14163.

2. Нема нікого без „але“ свого. (Гнідк.) ...без „але“. (Петр.) ...нічого без... (Мінч.)

Знач. нема нікого без хибя. Пор. Ном. 2447; Adalb. Ale; Zátur XII, 646; Wander I, 10 (Aber 33).

Альмужна. 1. Яка альмужна, такий і „отченаш“. (Наг.)

Який дар, така подяка. Альмужна, з нім. *Almosen*, а се з грецького *ἐλεμοσύνη* — милосерде. Пор. старохорв. За малу задушбану мало и оченаша. (Гильф. 583).

Америка. 1. Гáмерика на циганстві стоїт. (Збараж)

Такий погляд висловляв один емігрант, що був у Бразилії і відтам вернув жебраком.

Амінь. 1. Амінь, Духу сьвїтій! (Наг.)

Сими словами, що формально беручи не мають ніякого значіння, характеризують ся ситуація, коли всі способи випробувані і ніщо не може допомогти. Значить: усьому кінець, усе пропало. Слова виглядають як вирвана фраза в якоїсь молитви. В вірші Устияновича „Пещена дитина“ ся поговірка ужита в троха відмінній формі:

Розступись земле, Духу сьвятий амінь:

Щезла дитина, як у воді камінь

2. Та ще ти не амінь. (Наг.)

Знач. ще не кінець, ще не гинеш. Пор. Adalb. Amen 1; Zátur. XII, 489.

3. Як амінь у пацьири, так ті тотó не минé. (Наг.)

„Пацьир“ — із латинського „pater“ — перше слово молитви Pater noster, яка кінчить ся словом „амінь“. Приповідкою висловлено неминучість якогось наслідка, бо в молитви так само як із пісні, слова не викидають, і хто говорить сю молитву, мусить сказати й амінь. Пор. Adalb. Amen 2; Wander I, 68 (Amen 2).

Ангел. 1. Був би ангел, коби не роги. (Комар.)

Роги — атрибут чорта. Приповідка про людей на вид добрих та чесних, а в ґрунті зопсованих і підлих. Пор. польське „anioł z rogami“. Adalb. Anioł 2; Zátur. VIII, 685.

Ангельський. 1. Ангельським голосом говорит. (Стрий)

Промовляє до серця, лагідно, щиро.

Андрей. 1. Андрею, не будьте свинею, коли вас люде величають. (Ільк.)

Довгий ряд прикладок привязаних до найпопулярніших у нас імен хресних (див. показчик під „Імена“) характеризує те замилюванє до складного, дотепного слова, яким визначає ся наш народ. У тих прикладах декуди видно Удку сатиру (як ось зараз у отсій першій), декуди більше невинний жарт, та нераз не видно нічого крім наміру — посмішити веселу компанію коштом чийогось імени. Пор. Номис, 2837.

2. Куме Андрею, не будьте свинею. (Наг.)

Коротша і загальніше уживанз форма попередньої прикладки. Ідент. Номис, 2837.

3. Отче Андрею, бери кирею, йди прав парастас! (Явор.)

Підхоплено мабуть неависно сказану прикладку якоїсь старосьвітської попаді, що командувала своїм мужем. В яким значіню уживаєть ся поговірка тепер — не знаю.

Андрій сьв. 1. Андрію, Андрію, на тобі колопні сію! Дай ми Боже знати, з ким буду сьлюб брати. (Наг.)

На сьвятого Андрія (д. 30 падол.) ворожать дівчата між иньшим також сіючи коноплі і промовляючи отсю формулу. Див Номис. 262; Петрушевич, 81; Етногр. Збірн. V, 203. Сьв. Андрій дає дівчині побачити в ночі її любчика, див. Bartoš, 7. До слова „конопні“ завважу, що се народньо-етимологічна форма зам. коноплі, з латинського canabis, первісно з вавилон-

ського ku-ni-bu — як бачимо, одна з найстарших культурних рослин (див. E. Stucken, Astralmythen. I, 5).

2. Андрию, лен на тя сію: дай ми Боже знати, з ким тя буду брати. (Мшан.)
Закінчене мабуть хибне: тя зам. го, то б то лен. Див. М. Зубрицький, Народній календарь (Матер. до р.-у. етнол. III, 51). Сіяне льну як спосіб при-
ворожити жениха, щоб явив ся у сні, див. Engeliën-Lahn, 239.

Андрух. 1. Андрух — бодай оглух! (Крех.)

Здасть ся, говорять без наміру проклятя, а так тільки, як мудроване.

2. Андрух, пашпух, наливай-кишки, як сунь так сунь пироги з миски,
(Воробл.)

Поговірка на якогось Андруха ненажеру.

3. Зійшли ся два Андрухи, еден темний, другий глухий. (Гнідк.)
...сліпий. (Дрог.)

Приповідка перекладена з польського, що вважує невідповідний руській мові
ацент остатнього слова „глухий“. Уживає ся, коли два нездари беруть ся
разом до якогось діла. Пор. Adalb. Andrzej 3.

Андрушко. 1. Андрушку, будеш їв юшку, а я мясце, бо мене дитина ссе. (Ільк.)

Говорила якась жінка чоловікови, даючи йому їсти гірше, а собі ліпше.
Пор. Номис, 12.000.

2. Грів Бог Андрушка і без того кожущка. (Гнідк.)

Знач. і без того не пропаду, як не пропав доси; ремонстрація, коли хтось
дає другому півнати, що робить йому велику ласку. Вар. Номис, 5289.

3. З нашого Андрушка ні мвниси ні юшка. (Наг.)

Знач. він не здалий ні до чого.

4. Обійде ся Андрушка без того окрушка. (Ільк.)

Відміна припов. Андрушко 2, значіне те саме. Пор. Ном. 5289.

Ані-ані (Ні-ні). 1. Ані бе, ані ме не знає. (Ільк.) ...ані ме. (Петр.)

Ні бе, ні ме. (Лев.)

Чи „бе“ значить другу букву латинського алфавіта, а „ме“ одну з дальших,
чи може одно овечий, а друге козячий голос, яких хтось не вмів розрізнити,
в усіх рідів поговірка характеризує ґрунтового тупицю. Дав. Ном. 6059.
Нос. ст. 381 поясняє сю саму приповідку як характеристику крайньої бідности,
мовляв, не має або не лишив по собі ані вівці ані корови. Пор. старохорв.
Не уміє ни бу, ни му (Гильф. 1919).

2. Ані двень, ані кукуріку. (Ільк.)

Не добудеш із него ніякого слова, пійного звуку; чоловік неговіркий, або
гнівний та сердитий, або глупий.

3. Ані мру-мру! (Гнідк.) Ані мур-мур! (Наг.)

Наказ мовчати, бути зовсім тихо. Чи те „мур-мур“ не пішло з латинського
murmurare, воркотіти?

4. Ані наш, ані ваш. (Ільк.) Ні... ні... (Петр.)

Чоловік байдужний, нерішучий, що ніколи не знає, куди пристати. Пільше
пояснене до тої самої приповідки вживаної у Білорусів див. Нос. 384.

5. Ані нашим, ані нашим. (Наг.)

Scil. не буде користи з якоїсь річи, бо вона дістала ся в треті руки;
пор. Нос. ст. 384.

6. Ані пари з рота не пустив. (Наг.)
Знач. не обізвав ся ані словом.
7. З того ни віри ни пари. (Лімна).
Знач. ніякого хісна.
8. Най не буде ні тобі ні жіні. (Наг.)
Про злого, завидючого чоловіка, що волишь знищити якусь річ, ніж аби инь-ший мав користати з неї
9. Ні взни ві, ні нас—у ти. (Наг.)
Scil. не скаже. Коли хтось угніває ся на другого і не витає ся з ним.
10. Ні відси ні відти. (Кол.)
Говорять про несподівану появу, про яку не знати, відки прийшла або якої мотиви тяжко зрозуміти, прим. ні відси ні відти наскочив на мене. Пор. Нос. 384.
11. Ні за ним, ні перед ним. (Лучак.)
Про неробу, що за ним не видно сліду праці, а перед ним не видно ніякої мети, яку б він поклав собі.
12. Ні за сесе, ні за тото. (Лол.)
Знач. за дармо, без причини, пор. Нос. 383.
13. Ні за-що, ні про-що. (Наг.)
Без причини, прим. побили, поганьбили. Пор. Нос. 383.
14. Ні зрідло, ні згусло. (Гнідк.) Ні зрідне, ні згусне. (Наг.)
Scil. від того мені..., се б то: се не змінило мого положення, не зашкодило, але й не помогло.
15. Ні нам, ні вам. (Наг.)
Говорять про щось невдале, попсоване. Пор. Ном. 3008, 4826; Нос. ст. 383.
16. Ні на нім, ні перед ним. (Наг.)
Коли хтось їсть, а при тім виглядає лихо, так що ані на нім, то б то на його тілі не видно поправи, ні перед ним не видно тої страви, яку він з'їдає.
17. Ні се, ні те. (Ільк.) Ні сьо, ні то. (Лев.)
Згідно, в значіно: ледащо, безхарактерний, маловартний чоловік або непотрібна річ. Пор. Ном. 6378, 7658.
18. Ні соб, ні цабе. (Наг.)
Соб-то: ні в право, ні в ліво. Соб кличе ся тільки на воли; значить „до себе“, себто на ліво, до погонича, який веде правою рукою за воловід „підручного“ вола. Чи „цабе“ (чув я також форми: „цаба“ (відси „цабанити“), „цоб“ і „цеб“) буде скорочене „від себе“, як звичайно толкують, — не сьмію твердити. Значіне приповідки: з ним не порадиш, його не повернеш ні в право ні в ліво, бо впертий і непослушний.
19. Ні сяк, ні так. (Ільк.)
Значіне двоє: 1) із двох альтернатив ані одна не підходить, пор. нім. weder so noch so, і 2) альтернативи нема, а тільки загалом характеризує ся невдачу. Пор. Ном. 7657; Стефаник, Дорога, стор. 39. Пішла моя Настя ні сяк ні так.
20. Ні сюд, ні туд. (Ільк.) Ні сюди, ні туди. (Наг.) Ні судá, ні тудá. (Спят.)
Положене безвихідне, клопіт. Пор. Ном. 3115 (Ні в сюд, ні в туд, а все првбудь) і 7655; білор. у Нос. ст. 385 і його відмінне пояснене про неподатливий характер, якого годі повернути, або про дівку, яку обминають сватачі.

21. Ні цюр, ні кап. (Лучак.)

Говорять про скупого або про бідного, який не то що не дасть щедро, але не любить або не може дати й дрібки.

Анна. 1. Анна — не велика обрадованна. (Наг.)

Знач. не велика потіха. „Обрадованна“ взяте зі звісної молитви до Богородиці, але вжите як іменник тут і в інших приповідках.

2. Панна Анна органіста сіла на пса: гатьта, вісьта. (Дрог.)

Дитячок зложений на якусь дочку органіста, первісно по польськи. В Дрогобичи співали цілий куплет русько-польською мовою:

Panna Anna organista,
Siła na psa: ha'ta-wiśta.
Nie mogła się napowiedzić,
Jak to na psie dobrze jeździć.

Антипко. 1. Антипко в нїм сїдит. (Наг.)

Антипко — в значіно злого духа. Яким способом грецьке імя *Antipas*, часто вживане як імя хресне від перших віків християнства, зробило ся у нас синонімом злого духа — не знаю.

2. Якого Антипка кричиш? (Наг.)

Кричати кого або чого — еліптичний вислов: кричати домагаючись чогось, домагати ся, забагати.

Антін. 1. Антін вер—в сі як кінь. (Наг.)

Одна з тих прикладок, у яких годі добачити якогось сатиричного наміру, а тільки одян намір — поємішити цинічним дотепом, змудрувати.

Антоні свв. 1. Антоні, а де мої коні? (Наг.)

Святий Антоній Падванський належить до тзв. 14 святих помічників і вважає ся патроном від загублених або вкрадених річей. Повисша приповідка пішла з того, що у якогось Жїда вкрадено коні. Хтось намовив Жїда, щоб „дав на мишу“ до свв. Антонія, то коні віднайдуть ся. Ксьовда на мишу взяв, відправив як саїд, але день за днем минав, а коней не було. Тоді Жид у неділю пішов сам до костела і ставши перед образом свв. Антонія, голосно з докором крикнув: „Антоні, а де мої коні?“ Недалеко стояв справжній злодій, що випадково звав ся також Антоні. Думаючи, що Жид знає про його крадіж, він перелякав ся, взяв Жїда за руку і виводячи його з костела шепнув: „Та цять, Мошку, не кричи! Віддам тобі коні, лиш не кажи нікому, що то я вкрав“. Таким способом через Антонія Жид справді одержав назад свої коні. Пор. Adalb. Antoni 4 (без поясненя).

Антошко. 1. Антошку, їдж по трошку, не з'їдж ложку! (Вік.)

Проговорюють, коли хто їсть занадто захланно.

2. Антошку, льгай на дошку, дістанеш панську заплату. (Ценів)

Таку заплату називали також „панською готівкою“, бо пан за панщизняних часів завше був готов наділяти нею не самих тільки Антошків.

Анцихрист. 1. Анцихрист го знає. (Наг.)

Згідно, сердито замісь: я не знаю.

Апостол. 1. І меже дванацітьма апостолами найшов сі єден Юда. (Наг.)

Згальне значіне: в більшій компанії все знайде ся якийсь зрадник та негідник. Пор. Adalb. Judasz 2; Wander 1, 110 (Apostel, 2); Giusti, 63.

2. Не вдавай ся з апостолами за стів. (Мінч.) ...за стіл. (Ільк.)

Тут „апостолів“ ужито через непорозуміння; властиве значіння має приповідка, коли замість апостолів покласти „постола“: не дів з постолами, себто в буденній, лихій одежі за стіл між правникових гостей. Зрештою може вжито тут „апостолів“ гумористично в значінню високо поставлених, гонорних людей, з якими вбогому простакови не слід рівняти ся. Див. Ном. 2839.

Аптикарь. 1. Не вдуриш аптикаря сервасером. (Бжов.)...шалабастром. (Колом.)
Себ-то не вдуриш знавця. Приповідка повстала певно на основі оповідання про якийсь спеціальний випадок, але оповідане затратилось. Сервасер — Scheidewasser; шалабастер — алябастер.

Арап (Гарап). 1. Білий як Арап; чорний як гусь. (Ільк.)

Іровічно. Пор. Номис, 8528.

2. Чорний як Гарап. (Наг.)

Порівняне з чорним Гарапом прикладає ся звичайно до річей, що повинні бути білими, прим. коли хто довше не мав ся, то каже: „Ходжу чорний як Г.“ Або сорочка неправа „чорна як Г.“

Аргани. 1. Аргани ми в вухах грают. (Наг.)

Значить: безладний, докучливий крик, вереск оглушує мене, або: голова болять, у голові шумить так що нічого не чую.

Аренда. 1. Всьо в аренді, брехня не в аренді. (Ільк.)

Знач. брехати вільно скільки хочеш.

Арешт. 1. Арешти собов витирати. (Наг.)

Знач. поневіряти ся в арешті.

2. Арешт, то дім плачú. (Льв.)

Говорять сторожі арештантам, що пробують скорочувати собі час сьпівом.

3. Бодай з того арешту не вийшов ніколи! (Наг.)

Кляла жінка чоловіка, що за крадіж попав у арешт.

4. В арешті як у клітці. (Льв.)

„Неволя: їсти, пити дають, а вийти не вільно“ — говорять арештанты.

5. До арешту брама широка, а з арешту фіртка вузенька. (Льв.)

Се б то: дістати ся туди легко, але видобути ся трудно.

6. До арешту го взяли. (Наг.) ...дали. .. посадили. (Наг.)

Ув'язнили.

7. До арешту мі не засадíš. (Наг.)

Се б то: не присилуєш мене те а те зробити.

8. За тотó арешту нема. (Наг.)

Се діло не протизаконне, дозволене.

9. І в арешті не одна невинна душь покутує. (Наг.)

Не кождий, хто в тюрмі, вже й винуватий.

10. Ми тут у арешті мусимо голосно кричати до Пана Бога, щоби нас почув. (Льв.)

Так говорили Жиди-арештанты сторожам, коли ті заборонили їм на судний день надто крижливо молити ся.

11. На арешт го засудили. (Наг.)

Засудили сидіти в арешті.

12. Хто в арешті, той злодій. (Льв.)

Звичайний погляд буцім то наскрізь летальних людей, над яким іронізують арештанти.

13. Ще на мні арешт не висит. (Щен.)

Ще мені ніщо страшне не гровить, примусу нема.

Арештант. 1. Над бідним арештантом кожний сї збиткує. (Наг.)

Себ то кожний із тих, що мають над ним догляд і на яких він не може нікому жалуватись.

Арідник. 1. Арідник го знає. (Довгоп.)

Арідняк у Гудулів у знач. злого духа, те саме, що у вороніжських Великорусів Арєд або Арєди, див. Дяк. 173.

Аркан. 1. Аби-сте мні арканом тьиглі, то не піду. (Наг.)

Аркан в значіно шнура, пор. старом. „Арканъ не тараканъ: хошь зубовъ вѣтъ, а шею вѣтъ“ (Сим. 70):

2. Арканá танцювати. —(Снят.)

Аркан — танець, улюблений на Покутю і на Буковині.

3. Арканом би го звідти не витьиг. (Наг.)

Коли хто десь засидів ся, прим. у коршмі і не хоче вертати до дому.

4. На аркані го не вдєржиш. (Наг.)

Жалувала ся мати, що син парубок не ночує дома, а бігає за дівчатами.

Артим. 1. Відважний Артим іде сьміло гей в дим. (Комар.)

Не знати на певно, чи се загальна характеристика відважного чоловіка, чи іронічне мудрованє.

Аршак. 1. Аршакóm ідут. (Войн.)

З польського „orszak“ — купа, товариство, громада, почт. Лінде виводить се слово з мад. orszag — край (III, 582), та мабуть безпідставно.

Аршинник. 1. Якого ти аршиннику дам? (Наг.)

Слово „аршинник“ по правилу людовой етимології утворене в арсеніку на взір аршина. Арсенік — трутязна звісна й простому народови. Поговірка вживаєть ся в сердитім, згіднім значіно: що тобі дам їсти?

Атаман. 1. Атаманом турма кріпка. (Гнідк.)

Знач. навіть купа овець робить ся силою, коли в ній єсть порядок і провід. Турма — отара овець.

2. Два атамани, а єден підданий. (Наг.)

Говорить ся, коли де більше людей бере ся до розказуваня, ніж до виконаня розказів. Пор. далі під сл. Пан, а надто Wander, I, 124 (Arbeiter 9).

Атлас. 1. Купив пан атлас, та все в нас. (Луч.)

Пан з мужиків багатіє і роскошує. Пор. білор. „Гето, мужик, атлас!“ „Ат нас, паночєк, ат нас!“ (Нос. 282), де очевидно вся сіль в тім, що мужикови в слові „атлас“ причуває ся зрозуміле для него „ат нас“. Пор. дальшу від сеї формою польську припов. Adalb. Chłop, 88.

Ауш. 1. Ауш, ястріб би ті спїрив! (Наг.)

Окряк, яким прогонюють курей і прокляте, щоб їх поїв яструб.

Афтанас. 1. Афтанас батько наш. (Бар.)

Якийсь відривок, чи не варіант поговірки уміщеної далі під „Отче наш“?

Етногр. Збірник т. X.

2

Аціба. 1. Аціба від хліба! Засьї від Івасьї! (Явор.)

Оврикком „аціба“ або „ціба“ прогонюють пса. Се слово мб. споріднене з чеським čuba (пес). Поговірки вживають, коли хтось виявляє занадто великі претенсії.

2. Аціба, засьї! (Наг.)

Виглядає як скорочене попереднього. Значіне таке саме. „Засьї“, також „засє“ і „засє“, із польського „za się“ — назад себе.

3. Аціба, кожух! (Наг.) ...кожушини! (Голоб.)

Насьміх, коли хто перелякає ся пса і кричить. Поговірка взята з оповідани про Жїда, що прийшовши до господаря і заставши його на подвір'ю поперед усього запитав його: „А ци дома ваш пес?“ Господарь відповів, що пса нема. — А щож то онде на приспі? — Та то кожух. — Жїд убезпечив ся, та коли пес вивув ся на него, він почав кричати: — Аціба, кожух! (Пор. Етн. Зб. VI, 493).

Б.**Баба.** 1. Або я баба, аби міні хто розказував? (Болах.)

Значить, бабі можна розказувати, а мужови ні.

2. Баба, а десітьох рада. (Кольб.)

Хоч стара, але любить забавити ся. Пор. словацьке: Jaka taka stara baba, kad ju vočka, to je rada (Záur. VII, 279).

3. Баба а чорт, то собі рідня (Ільк.) ...рідні. (Петр.) ...рівні. (Залісс.)

Згідний, ненависний погляд на жінку як на зняряд злого духа значно старший від християнського аскетизму, але ним розвинений у всіх конвенціях, уведений навіть у канонічне право. В Балабановім Требнику з р. 1606 читаємо: „ібо діаволь сь женами бравь творить мнихомъ и святымъ“. Те саме і незначні вар. див. Номис 9073; Чуб. I, 229; у Чехів: Baba a čert z tehož přibuzenstwa (Čelak. 309); пор. Wander V, 385 (Weib, 151); у Поляків: Baba gorsza jak djabeł (Adalb. Baba 121).

4. Баба Богу сь молила, а горівку любила. (Короп.)

Див. Етн. Зб. VI, ч. 136. Загальне значіне: і фарисеї молять ся; молитва не чинить іще моральним чоловіком.

5. Баба виновата, що дівка черевата. (Мінч. Ільк. Петр.)

Очевидно іронія, мовляв: баба в тому винна, хоч того й не зробила. Те саме Ном. 4061.

6. Баба в воза, коням лекше. (Ільк.) ...кобилі.. (Лев.) ..коньом.. (Петр.)

Коли хтось побуде ся зайвого помічника, тягару, завади. Пор. Adalb. Baba 12; Wander V, 166 (Weib 8), і старомоск. Сим. 1246 „Кума шла півша, кум]онямъ лекче.“

7. Баба в воза, лекше кілкам. (Лев.) ...на колеса. (Наг.)

„Кілкам“ — польонізм, від „kółko“, колесо; приповідка записана Левицьким мабуть у Смії, або в Перемишлі. Значіне те саме, що й попередньої. Див. Номис 5505 вар. 6; Adalb. Baba 12; Záur. XIII, 216 (возови лекше); білор. Баба с калъос, калъосам легчи (Нос. 258).

8. Баба в пекла родом. (Ільк.)

Себ-то лиха, люта. Те саме (з Ільк.) у Номиса 243; Ком. 4: Баба тепла, родом з самого пекла; Adalb. Baba 80: On ma babę z piekła rodem. Еразм

виводить початок сеї і подібних приповідок у різних народів від ереї Северіанів і Архонтів, які вчили, що жінка — твір Сатани, а хто женить ся, вступає до чорта в службу (E. Rot. 253).

9. Баба з печі, чорт на піч. (Дар.)

Значіне може бути двоєне. Або: баба така лиха, що й чорт разом з нею не може вдержати ся на печі, абож: поки була баба на печі, то там було тихо і спокійно, а як злізла, то діти почали бити ся та галасувати, мов би чорт ускочив між них.

10. Баба з чортом, як пес з хортом. (Гнідк.)

Себ-то: однакові, близькі своїми.

11. Баба казала: „Перебула-м січень і мічень, а на марець виставлю палець.“ Тай у марті замерзла. (Бібрка)

Коли хтось легковажить собі труднощі якогось діла. Вислов. „січень-мічень“ належить до тзв. паристих римованих слів, із яких одно має самостійне значіння, а друге докомпоноване до него не має значіння, а тільки надає головному певний відтінок, прим. шуря-буря, шасть-прасть, кренту-невенту, гала-драла (Гала = Аллах) і т. д. Пор. Мирза Джафаръ, Объ искусственномъ образованіи парныхъ словъ (Reimwörter)“ поміщ. в „Юбилейный Сборникъ въ честь Вс. Ф. Миллера“, Москва, 1900, стор. 310—313.

12. Баба си нагадала, коли зіле на голову клала. (Гнідк.)

Один із численних дотянків на бажанє старших жінок показувати себе молодшими. Квітчати голову — привітати молодих дівчат.

13. Баба чорта звела. (Мшан.)

Про „баський“ розум приповідки говорять не так згідно, як про інші прикмети старих жінок. Зрештою нагода, при якій ужито сего афоризму (Етн. Зб. VI, 206), не стільки показує у баби розум, скільки у чорта дурноту. Та всеж намір приповідки — схарактеризувати здібність баби до злого. Пор. Ком. 9 (Баба й чорта перемаже) і Libl. ст. 44: Baba jest třikrat horší než čert.

14. Баба як бє чоловіка, то ни знає коли годї. (Пужи.)

Див. Етн. Зб. VI, 48. Жіноча лютість не знає міри. Се вже висловив Ювеналь пишучи: Sic collige, quod vindicta nemo magis gaudet, quam femina — знай, що ніхто більше не тішить ся пімстою, як жінка (E. Rot. 253).

15. Баба як гармата. (Наг.)

Себ-то важивна, сильна.

16. Баба як тур. (Ільк.)

Себ-то висока, росла, кременна.

17. Баба як фаса. (Дрог.)

„Фаса“ з нім. Fass, бочка; знач.: огрядна, груба.

18. Баби читають, як коло божого гробу. (Колом.)

„Читати“ тут у значіно: монотонно і жалібно рецитувати, голосити. Уладжуване „божих гробів“ у велику п'ятницю по церквах і костелах належить у нас по містах до традиційних звичаїв і у латинян і в уніятів. Такий „божий гріб“ — спеціально на ту ціль зроблена рухома напличка декорує ся в нутрі як найбогатше, там складає ся плащениця, а обіи ставять ся сторожа, яка від п'ятниці мусить стояти (розумієть ся, чергуючись) аж до неділі. Перед тим божим гробом читаєть ся й співваєть ся уставом приписані відирави.

19. Бабі не вірь, баба шяльвір. (Гвідк.)

„Шяльвір“ з польського „szalbierz“, пор. нім. Salbader — опуканець, шарлатан. У Словаків: Ne veř čertu ani stare babě (Záštur. VII, 157); пор. Wander II, 182 (Glauben 14). Упімнене давнє, пор. грецьке *Γυναῖκί πιστεύει μὴ δ' αὖ ἀποδανῆ* (жінці не вірь, хоч і вмере), основане на оповіданні, що померша мачуха ще й у гробі вбила свого пасерба, що молив ся на її могилі і агіб від намогильного стовпа, який упав на нього, див. E. Rot. 252; пор. Simr. 11.342, 43.

20. „Бабо, син ти в дуба впав.“ — „Коби в добру годину!“ (Гвідк.)
Насьміх над бабською добродушністю, а може й над вірою в добрі і злі години.21. Вилізла баба на граба, а дід на ялицю, тай стрілив бабі в г — цю. (Наг.)
Старші, яким уже відхотіло ся слухати байок, переривають инколи сею поговірною оповідача, коли сей зачне традиційною фразою: „Був собі дід тай баба“.

22. Гоца-кеца коло пєца, треба бабі смичка. (Наг.)

Коли баба пускає ся танцювати, тай загалом коли хтось бере ся до діла не відповідного його літам або його становию. Що до паристо римованих слів гоца-кеца див. увагу до Баба 11.

23. Дай нам Боже добрий час, би ся баби їзли: то по штири то по пять на купі лежыли. (Кобил.)

Коломийковий склад показує, що се властиво співанка — насьміх над бабами, що поривають ся битись між собою. Їзти ся, досл. бігати (відси теда), гратись.

24. Добра баба до поради. (Дрог.)

Жіноча ремонстрация супроти чоловічого: йди геть, що ти мені поможеш! Зовсім инше значінє має споріднена з сею приповідка у Поляків (Adalb. Baba 93): Po radę do baby, a przez nią do szarta, себ-то: хйба чорт може дати гіршу раду, як баба. Пор. німецькі, чеські, датські і т. п. приповідки, Wander I, 1143, Frauenrath, а також Simr. 11.254: In bösen Rāthen ist das Weib des Mannes Māndin.

25. До єдної баби десять чортів не хопїять сі. (Кожар.)

Себ-то: не дадуть їй ради. Мусїла баба добре заїмпонувати розумом чи хитрїстю тому, хто зложив сю приповідку.

26. Дочекала ся баба гречаної паски. (Луч.)

Коли хтось ждав добра, а дождав ся ще більшого лиха. Паска традиційно мусить бути пшенична.

27. За то баба вінувала, що дівка черево мала. (Луч.)

Гумористичний погляд на віно як на премїю за те, що парубок узав дівку не зовсім нетякану. Такий погляд побачимо ще й далі, див. „Дівка“.

28. Захотїла стара баба молодю бути. (Наг.)

Се перший рядок коломийки, але вживає ся також як приповідка, в значіню докору або насьміху.

29. З бабов би і біда кінця не урвала. (Мшан.)

„Біда“ в значіню чорта; „жінця урвати“ — дійти до ладу. Див. Етн. Зб. VI, 296. У Поляків простїше: Z babą szart nie poradzi (Adalb. Baba 37).

30. З бабою і дїдько справу прїграв. (Ільк.)

Оповіданє про те, як чорт на спілку з бабою раз сїяв мак, а раз садив морков і оба рази був обдурений, див. Етн. Збір. VI, 206. Та сама прип. у Ном.

- 9071; Ком. 9 (З бабою і чорт не виграє) і Čelak. 309 S babou i čert soud prohrál. До оповідання про чорта обдуреного при сівбі і збиранку, див. паралелі Grimm, Mythologie II, 981; F. Liebrecht, Germania, XXVI, 123.
31. З бабою і чорт не годен вийти на кінець. (Мшан.)
Вийти на кінець — дійти до згоди, поставити на своїм. Див. Етн. Збір. VI, 206.
32. З бабою ніколи не трафиш до кінця. (Луч.)
Трафити до кінця — дійти до ладу, поладити діло на обопільне вдоволене.
33. З чим баба на торг, з тим і з торгу. (Луч.)
Може мати двоєке значінє. Або се баба бідна, що йшла на торг без нічого і вертає так само; абож вона ходила на торг із таким товаром, якого від продажі не поменшало.
34. Клади лабу на бабу, а баба каже: „фалабу!“ (Наг.)
Старша жінка рада, коли її хто зачепить як молоду. Отся приповідка — скорочена форма жартливої пісеньки:
Я на бабу владу лабу,
Баба каже: „Хвала Богу!“
Я на бабу владу другу,
Баба родит зелєпугу. (Наг.)
35. Колисала баба діда від поранку до обіда. (Наг.)
Властиво початок жартливої дитячої пісеньки; як приказка вживає ся до висміяня непотрібної, безцільної роботи. Те саме по польськи Adalb. Baba 61, без поясненя, і *61.
36. Красна баба без єдваба. (Гнідк.)
Шовкова сукня не додасть їй краси.
37. Кукуріку! баба в рїпу, а дїд в каші бабу страшиє. (Дрог.)
Дитяча приказочка; якогось глибокого значіня я не міг допатаги ся. Дуже подібне у Білорусів: Кукурїнку, баба в рїпу, а дєдз за єю сь кочергою (Нос. 335) — по думці Носовича „шуточная поговорка при пїанї пїстуха“.
38. Ладна баба без єдваба. (Мінч. Петр.)
Пор. висше ч. 36. Ладний в значіню гарний.
39. Локла баба хліба, чекаючи на діда. (Крех.)
Локла, пор. польське łaknąć. Подібно в старор: Ждала баба обїда, да не бїгала отъ дїда, див. С. и. м. 883.
40. Луп цуп бабу в пуп. (Вікно)
Сьміють ся з такого, що без причини впадає в злість і кидає ся бити не розбираючи, кого й куди.
41. Маєш бабо редути! (Дрог.)
Редути — масковий бал. Оповідання, яке доло очевидно почин тій приповідці, про нещасні пригоди баби на масковім балі, я не чув. Приповідка, первісно польська, вживає ся, коли кому несподівано трафить ся якась прикрість або перешкода. Adalb. Baba 68: Masz babo redutę! — також не пояснено.
42. Мала баба Васильї, Василь дурний як тельї. (Наг.)
„Вабин син“, се-то хлопець вихованїй без батьківського проводу, не має у нашого народа доброї слави і стрічає ся з частими насьміхами в роді отсего.
43. Мала баба сина тай му портки вшила: на передї тісно, а на задї трісло. (Наг.)
Насьміхають ся, коли хтось робить не до ладу, не виюючи гаразд.

44. Нагадала собі бабка, як дівкою була. (Ільк.)
Коли хтось споминає давно минуле та ще й жалує за ним. Пор. Adalb. Baba 97.
45. На двох баба ворожила: або вмере, або буде жила. (Ільк.) .казала. (Наг.)
Насміх над бабською ворожбою. В дальшій ряді насміх над кождим, хто не хоче, чи не вмiє висловити своєї думки ясно і рішучо, але говорить дво-значно. Те саме див. Номис 5616; Adalb. Baba 72 (наведено також руський текст із A. Schneider, Encyklopedya do krajoznawstwa Galicyi II, 5); Zátur. XIV, 177 (друга половина: або буде дощ, або слота); Нос. 351.
46. Най буде бабі плескано. (Ільк.)
Коли хто упирає ся при своїй думці. На який спеціальний факт натякає приповідка, не вмiю сказати.
47. Най-но, чия баба буде вйтом? (Кольб.)
Насміх, коли хтось потішає себе марною надією. У Ном. 4901 іронічно: Буде баба вйтом! У Чехів (Libl. 44): Kde je kozel zahrádníkem, stara baba rogučnikem, tam by byl čert služebnikem — висловлено в иньшій комбінації думку про неадекватність баби до проводу в мужьському ділі.
48. Не знати, чи будуть наші бабуня в небі. (Збар.)
Коли хтось подає сумнівну річ за певну.
49. Не мала баба клопоту, купила си порося; баба в крик, порося в квік. (Ільк.) ...порося. (Петр.) ...тай порося си купила. (Лев.)
Коли хтось самохіть напятав собі влопіт. Варіанти див. Номис, 1058; Adalb. Baba 80; Нос. 369; те саме в старохорв. Не имала баба бьса, терь купила прасе. (Гильф. 1548).
50. Не поможе бабі кадило, коли бабу сказило. (Городен.) ...як бабу... (Залісе)
Злої вдачі не направиш лагідними способами. Те саме Ном. 5667.
51. Не пхай бабі палця в рот. (Дар.)
Значить: не вірь бабі, неначе-то: хоч беззуба, а все таки може вкусити. Про жіночий звичай кусати в сварці була вже латинська приповідка, див. E. Rot. 624: mordes tanquam mulieres.
52. Не сіло, не пало: дай бабо сало. (Лев. Петр.) Ні ... ні ... подай бабо на піч... (Завул.)
Знач.: без причини, не приготований бери ся щось робити. Сісти і впасти в такім сполученю, значить прилетіти, прибути, пор. весільну пісню:
Ой ізленули два янгелоньки з неба,
Ой сіди-впали у Йвасенька на оборі.
Те саме в польським: Ni siadlo, ni padlo, daj babo sadlo! (Adalb., Baba 84).
53. Ніщо бабі по єдвабі. (Ільк. Петр.)
Себ-то не допоможуть їй дорогі строї. Пор. висше ч. 36, 38.
54. Носят ся, як баба з топором. (Мінч.) ...з тіжборьом (Лол.) ...зо ступов. (Наг.)
Утворено мабуть по аналогії: носять ся, як дурень зо ступою, приповідки оснований на звіснім оповіданю про дурня, що одержавши по батькови ступу не хотів ровстати ся з нею і ночуючи в лісі на дереві витяг і її туди, пор. Етн. Збірн. VIII, ч. 34, 35. Є також оповідане про дурну бабу, що витягнула двері на дерево пустила їх відси на розбійників, див. данську казку у Möller, Folke-

sapn, італіянську і інші вказані в Köhler, Kleinere Schriften I, 71, 337, 341. Слова „тижбір“ у Желех. нема; воно значить: ступарь, ступернак, товчак від ступи.

55. Поїхала баба в ліс без підтоки, без коліс; як заїшла в сухий пень, то стояла цілий день. (Наг.)

Коли хто бере ся до роботи, не маючи до неї ні сил, ні вправи. Їхати в ліс по дрова — діло мужнине, а не жіноцьке. Підтока (у Желех. II, 651 жбно підтоки, plur. tant.) — півперечний дрючок у возі, що з обох боків кінчить ся осями, отже: передня і задня підтока.

56. Потрібне, як бабі лихо. (Дар.)

Про возсім непотрібне; бабі вже досить того лиха, що стара.

57. Роди бабо дитину, а баба ялова. (Дар.)

Коли хтось приходять до другого в дякою, неоправданою претензією.

58. Роди бабо дітину! — Чекай нане годину. (Бжов.)

Павський самоволі годі спротивити ся навіть у таких річах, що неможливі з природи. Але на такий розказ є один спосіб — проволочки його виконане.

59. Роди бабо, коли бабі з літ вийшло. (Тереб.) ...а бабі сто літ. (Наг.)

Те саме в польськім: Adalb. Vaba 119. Войціцкий (Ргузі. III, 181) а за ним і Вурцбах (Poln. Sprichw. 55) прикладали сю приповідку до спеціального випадка: женячки нововибраного короля Степана Баторія з Анною Ягйлонкою, тоді вже звиш 50-літньою. По шлюбі пани бажали королевій мати мужеського потомка, та деякі нишком кпили собі з тих бажань, що, мовляв, куди вже такий старій бабі родити дитину! Та се пояснене мало правдоподібно, бо вже в XVII в. знаходимо в Дубровнику хорв. припов. Роди баба дѣте, откуда ти очи стое (Гильф. 2456).

60. „Сер бабо на студ!“ — „Стыдаю ся, пане.“ (Комар.)

Оповідать, що до баби-Русинки прийшли на постій воєнки, правдоподібно ще польські (на се ввазує польська перша фраза) і веліли їй дати собі сира, а вона зрозумівши їх не так збороняла ся поганити собі стіл, поки вінці уступаючи погрозам не згодилася — на ще більше обурене голодних воєнків. Оповідане я чув у Наг.

61. Стара баба розуму не мала: голова боділа, с—ку завивала. (Комар.)

Насьміх, коли хтось уживає способів зовсім невідповідних до задуманої мети.

62. Стара баба с—ла, трави ся тримала; трава ся урвала, баба в г—о впала. (Комар)

Насьміх над бабою, без загальнішого значіня.

63. Сторгувала баба бич, та не дала могорич. (Явор.)

Могорич пють тільки при якимось значнійшій торзі, коли купують коні, воли, то-що. Янась бідна баба, купивши для свого чоловіка батіг, перепрашала продавця, що не ставить могоричу, і відся пішла приказка, коли хтось у дрібних справах поводить ся так, як коли б ходило о великі.

64. Так виїжджає, як баба во ступою. (Лучак.)

Коли хтось вирве ся („виїде“) з яким недоладним словом. Натяк на дурну бабу і її пригоду во ступою, див. Баба ч. 54.

65. Тир, тир, тир, дай бабо сир! (Дар.)

Коли хто у-одно, вперто торочить яесь неоправдане жадане. „Тир-тир-тир“ —

ономатопоетичне змальоване, як якісь напасники, може вояки-постояльці термосить дверми, домагаючи ся їди.

66. То баба з вухами. (Наг.)

Здасть ся, що первісно було „з вусами“, себ-то баба з мужьським характером, по польськи „Herod baba“, пор. Adalb. Herod.

67. То баба сім миль з за пекла. (Кал.)

Знач. люта, сварлива і напаслива. Пор. више Баба 8, і Adalb. Baba 125.

68. То стара баба, не чоловік. (Наг.)

Мужчина вважає се лайкою, коли його назвати бабою; з тим проввищем вяже ся розуміне про брак сильної волі, рішучости, відваги.

69. То така баба, що десятьом рада. (Печен.)

Пор. више Баба, 1.

70. То така баба, що й дідька не треба. (Наг.)

Себ-то: зла, хитра, підступна. Пор. више Баба 3. Див. також Wander, V, 318 (Weib, 14); Čelak. 309; пор. нім. Wer ein böses Weib hat, braucht keinen Teufel (Simr. 11.330 a).

71. Три бабі, три жабі, тай буде ярмарок. (Збар.)

Баби говірливі, крикливі. Дуже близькі вар. див. Ном 9083—86; Čelak. 395; Wander V, 294 (Weib 12); Simr. 11.308; Liebrecht у Jahrbuch für romanische und englische Litteratur IV, 120; Даль. I, 438, 3; Adalb., Baba 45; середньовікові приповідки див. Веб. 109 і 464, пор. латинський двостих:

Ranae tres, et anus totidem, tres insuper ausae
Possunt immensum voce replere forum.

72. У баби довгий волос, а короткий розум. (Наг.)

Дуже давня і загально розповсюджена обсервація, див. Ном. 9051, Frischb. Pr. Spr. I, 278, ч. 3999; Wander V, 130 (Weib 6); староруська „Волосы долги, да умъ коротокъ“ (Сим. 415) і „У бабы...“ (тамже 2361); Simr. 11.359; купу старонімецьких приказок на сю тему наводять Zingerle, стор. 35 і Сурінгар до Веб. ч. 200 (стор. 57 і 304—306); Даль. I, 437; Нос. 446; турецька Osm. Spr. 327.

73. У баби лиш єдно добре купити. (Гнідк.)

Очевидно слово „баба“ має тут ширше значіне: жінка загалом.

74. У баби чорні лаби. (Наг.)

Бо ходить боса по болоті.

75. У баби язик, як у чорта хвіст довгий. (Корч.)

Знач. сварлива, обмівна. Троха подібне великор. Волось дологъ, а языкъ длинный (Даль. I, 438).

76. Уздріла баба муда, а не видит дуба. (Кольб.)

Бачить мале, а не бачить великого.

77. Хто перший раз до міста приходит, мусит стару бабу цюлювати. (Наг.)

Так говорять дітям, що напірають ся їхати зі старшими до міста.

78. „Чи віддавала би-с ся, бабо?“ — „Ба, а хтож мене, паночку, возьме?“ (Вікно)

Не скаже баба: ні, а тільки: а хтож мене візьме. Охота була б у неї.

79. Штурк бабу в яйці! (Дрог.)

Коли хтось починаючи роботу зараз із самого початку зробить щось не до ладу.

80. Ще баба дівков була, як сї тото стало. (Наг.)

Знач. дуже давно, пора вже про се й забути, иноді навіть: се янась байка, того ніхто не згамав.

81. Що бабі, то й громаді. (Заул.)

Не все воно так, радше навпаки, див. Громада. Так як тут, див. Adalb. Baba 33: Co babe, to i gromadse.

82. Що вже бабі по едвабі? (Луч.)

Не потрібно старому строїв, пор. висше Баба ч. 36, 38; майже так само у Поляків, див. Adalb. Baba 36.

83. Що волиш, бабонько: ци ласку божу, ци миску круп? (Наг.)

Таким питанням відповів один парубок другому, коли той запитав його: ци волиш у літі хорувати, ци в кремінаті сидіти? Приповідка взята зі звісної дитячої кавки про діда і бабу, що по бобі вилізли до неба і там пан Біг по бабиному вибору дав їм миску круп, через які потому дід убив бабу.

84. Як би баба вуса мала, то би була дідом. (Цен.)

Гумористична відповідь на чийсь сьмілі припущеня та неоправдані надії, пор. вірменське: Коли б моя бабуня була мала бороду, то була би моїм дідусем (Wlisl. 182).

85. Як би сїм баб до него промовило. (Ільк.)

В тій формі приповідка не ясна. Маб. повинно бути: Як би сїм баб йому промовило, аналогічно до Ном. 4462: „Як би сїм баб пошептало.“ Сїм баб узято в звязку з традиційним числом „сїм немочей“ чи апокріфічних „сїм трясавиць“, пор. Ном. 421; Ефим. Мрс. Закл. ч. 33, 36 (77 трисовиць), ч. 66 (сїм колодиць); М. Соколовъ, Матеріали и замѣтки 1—V.

86. Як сьвіт сьвітом, не' була й не буде баба вїтом. (Тереб.)

Коли хтось покладає надію на жіночий розум або на жіночий розказ. Та сама думка див. Ном. 5481; оригінальне мотивоване див. Етногр. Збірн. VI, ч. 133. У Греків була приповідка: *Γυναικί δ' ἀρχεῖν οὐ δίδωσιν ἢ φέουσιν* — природа не дає жінці верховодити (E. Rot. 692). Значіне, як бачимо, те саме, що і в нашій приповідці. Інше значіне має цодібна до нашої приповідка у Ком. 8: Доки сонця сьвіта, не буде з баби діда, себ-то не заступить жінка мужчини в господарстві.

Бабин. 1. Бабина гривна всім людем дивна. (Петр.)

Те, що у кожного звичайна річ, у баби (геср. у самохвалька) дивне та незвичайне. У Білорусів загальнійше: Моя гривна усимъ дивна (Нос. 345) — коли комусь завидують.

2. Бабина дівка тогди хату мете, коли старости йдут. (Гнідк.)

Знач. лївива, непривила до порядку. Пор. коломийку:

Ой надїшла сватаченьки по під береженьки,

Я гадала, що до мене, та вмила ноженьки.

А як стали сватаченьки обору минати,

А я ноги у болото, а сама до хати. (Лол.)

3. Бабина донька, а економа кїнь все гладонькі. (Мінч.)

Баба пестячи доньку годує її добре, а робити не велить. Так само економів кїнь не йде до тяжкої праці, бо вживає ся тільки до верхової їзди. Подібне

Етногр. Збірник т. X.

у Поляків, пор. Adalb. Baba 26; Brzoz. Баба 2 (Babusina wnuczka, mly-parska suczka, ekonomski koń).

4. Бабина донька, попова господиня, а економів кінь завше гладонькі. (Петр.)
Очевидно приповідка польського походження і має на думці господиню у латинського ксьовдза, яка не потребує журити ся сімєю і може дбати тільки про свою выгоду. Ані в Ададьб., ані у Бжов. такого варіянта сеї приповідки нема.

5. Бабиній дівці все недогода. (Гнідк.)

Бо розпещена, привикла, щоб їй було все готове.

6. Бабин синок. (Наг.)

Знач. пестій, нездара, вихований без батьківського проводу, пор. старохорв. Удовичко дѣте (Гильф. 3268).

7. Бабин смик. (Стоян.)

Говорять про парубка, що для маesty женить ся зо старшою жінкою.

8. З бабиного сына а дочки нічого людяного не буде. (Льк.)

Тому, що не привикли до праці і до порядку. Теж у Ном. 9326.

9. Що бабине, то все не таке, як людське. (Льк.)

Баба без мужа не вмє нічого довести як слід до ладу. Див. Ном. 9388.

Бабрати. 1. А то го збáбрав! (Льв.)

Зганьбив, спаскудив, скомпромітував прилюдно.

2. Бабрає сі в тім, як свинь в болоті. (Наг.)

Оповідает якусь нецікаву або обридливу річ залюбки, з деталями.

3. Та не розбáбруй паскудства! (Наг.)

Не розноси спльоток, не розмазуй поганой, немилої справи.

4. Який там в тебе дідько бабрає? (Наг.)

Кричала сердита баба внукови, що раз-у-раз кликав її: бабо! бабо!

Бабський. 1. Бабськє літо. (Наг.)

Так називають ся остатні теплі осінні дні, а також павутина, що тоді стелить ся скрізь по полю і літає в повітрі. Нім. Altweibersommer, пор. Дик. 333; білор. Нос. 258; Adalb. Babie lato; Zátur. XIV, 68—9.

2. Бабські забабони. (Наг.)

Слово „забабона“, в давнійшій церковщині „бабоуны“, походить мабуть від еретиків Богомилів, яких у Сербії звали Бабунами і яких вірування, осуджені церквою, зробили ся традиційним віруванєм, забобоном найтемнійших верств, а особливо жіноцтва. Див. Ном. 253. Зрештою приповідка про „бабські байки“ та безумні вірування звісна була вже старинним Грекам та Римлянам, див. Вєв. ч. 557 (ст. 148 і 570).

3. Ти вже на бабський розум перейшов. (Наг.)

Знач. одурів, отуманів. Про бабський розум іронічно говорить і Поляк, див. Adalb. Baba 128 і пояснена.

Бабруна. 1. Бабрун-бабрун-бабруночко, покажи ми дорожечку: ци в гору, ци в долину, ци в середну кватирину? (Наг.)

Бабруною називає ся комашка, звана де инде „сонечко“ або „божа коровка“ (coccinella). Діти кладуть її на руку і присьпівують або приговорюють васьше наведену формулу, ворожачи з того, в який бік вона полетить, усікі цікаві для них річі: коли полетить на право — буде те, а на ліво — се, а просто, то онте. Анальогічні укр. примівки див. Ном. 337.

Бажати. 1. Забагає киндибáлів та стріхопáдів. (Дрог.)

Багає сам не знає чого; слова „киндибали“ і „стріхопади“ не мають ніякого виразного значіння, бодай я не міг нічого допитати ся.

2. Забагає му ся леду в Петрівку. (Залісе)

Багає неможливого.

3. Забагає му ся печеного леду. (Ільк. Кобр.)

Так само як попередня характеризує безглузде, фантастичне бажанє.

4. Забагає троякого, а ту нема ніякого. (Іваник.)

Коли хтось ставить до другого вимоги по над його силу.

5. Забало ся клопоту на здорову голову. (Луч.)

Коли хтось самохіть, без потреби вскочить у біду. Здорова голова — символ безжурного, спокійного стану, див. далі під „Голова“.

6. Най ся тобі не бажит печеного рака. (Ільк.)

Коли хтось кладе великий натиск на дрібниці, без яких легко можна обійти ся.

7. Най ся тобі не бажит печеного хліба. (Гнідк.)

Іронічно: старає ся обійтись без найконецнійшого, щоб догодити скупому, нехлюдянному господареві.

8. Най ся того не бажить, що ся хати не держить. (Ільк. Greg.) Ней не бажит ся, що хати не держит ся. (Зазул.)

Бажанє повинно не вибгати поза межі того, що практично можна осягнути.

Афоризм очевидно характеризує старечий розум; молодіж усе против него.

7. Сам не знає, чого му ся забагає. (Луч.)

Говорять про змуженого, вічно невдоволеного чоловіка.

Бай. 1. Почкай баю, вдохнеш в маю. (Дрог.)

Прозвище „бай“ в значіню „пан“ у нас не звичайне, в болгарськїм уживає ся в значіню „брат“, „старший чоловік“. Приказка оперта на оповіданю про пана, що бояв ся смерті в марті, в якому слуга по скінченю марта написав отсе злобає віщуванє. Див. Етногр. Збір. VI, 129.

Байбарзо. 1. Він мя має за байбарзо, а я си байдуже. (Гнідк.)

Знач. він мене легковажить, помітує мною. Байбарзо = ба + і + барзо (дуже).

2. Має мі за байбарзо. (Наг.)

Див. попередню припов. Те саме у Поляків, див. Adalb. Vajbardzo 1.

Байда. 1. Байда хліба як клєбук. (Наг.)

Байда — шмат; клєбук — кокода, обрубок дерева.

Байдуже. 1. Він собі байдуже. (Ільк.)

Не дбає про щось, спокійний.

Байка. 1. Байка плавати, але як би казали нурка дати! (Гриб.)

Поговірка основана ось на яким оповіданю: Попливали пани Жьда до покою і велїли йому плавати. Коли потім його питали товариші, як він то робив, він відповів: Байка плавати — і т. д.

2. Байка сї бає, а хліб сї дає. (Кольб.) ...рубає. (Кольб.) ...крає. (Цєн.)

Себ-то: слова говорити легко, але діла йдуть зовсім иньшою чергою, коштують труду.

3. Казав чоловік байки, заки не курив файки. (Ур.)

Курєня люльки дало йому розривку, так що відхотїло ся казати.

4. Ладна байка: битва й молитва. (Залісе)

Значіне сеї приповідки для мене неясне. Або „ладна байка“ треба розуміти іронічно, мовляв: се зовсім не пусте діло, де били і треба було просити ся, — абож говорять ся про прикмети справжньої кавки: щоб була ладна, треба, щоб у ній оповідало ся про битви і про побожні діла. Пор. Ном. 3807 Лайка—байка і т. д.

5. Нима байки без правди. (Кольб.)

В кождім, хоч і як неправдоподібнім оповіданю заховано зерно правди, — абож: найпустіjšа, найменше правдоподібна поговорка або чутка про когось має в собі хоч троха правди. Подібно у Поляків: W bajce bywa ролова prawdy. (Adalb. Вайка 5, пор. також 8.)

6. Повім вам байку: курив пес файку, курив, курив, тай очи зажмури. (Наг.)

Жартлива казка, яку говорять старші, коли діти докучають їм, щоб „говорили байки“.

7. Слухайте байку: Курив пес файку на довгім цибуку, заложив си за вухо. (Бібр.)

Див. увагу до попереднього числа.

8. То байки! (Наг.)

Знач. то неправда або: то дрібниця, сим нема що журити ся. Пор. Wander III, 455 (Märchen 4); тамже Posse 10; Adalb. Вайка 2.

9. То стара байка. (Льв.)

Знач. се давня новина, річ, яку всі давно знають (не конче неправдива).

Баки. 1. Баки кому забити. (Гнідк.)

Збаламутити кого, отуманити. Дословно: вдарити кого в лице так, щоб не тямив, що з ним діє ся. У Желех. I, 10 хибно акцентовано „забити“. Див. дальше ч. 2. Те саме у вороніжських Великорусів, див. Дик. 363.

2. Баки сьвітити. (Гнідк.)

Знач. показувати кому привязний вид, підхлібляти ся. Баки з нїм. Waske — вилиця, щока. Зрештою польські вчені перечать ся про значіне сего слова. В польськїм ся приповідка (świecić baki або bake) уживає ся від XVIII в. Одні пояснюють „baki“ назвою звісного польського віршопиєця XVII в. зьуїта Баки, другі виводять від нїм. Bake, що на балтійськїм поморю значить морський сигнал, маяк. Карлович (Kurj. Warsz. 1887, ч. 299 а) виводить польську приповідку від української, а слово „баки“ від „бачити“, аналогічно до польських „patry“, „słuchy“. „Więc „baki switivity“ znaczy dosłownie wlewać w kogo oszu, w oszu komuś patrzeć z chęcią służenia na każde skinienie, a w dalszej przenośni zasługiwać się, pochlebiać.“ На жаль, се толкованє зовсім силуване і самовільне. Одно те, що „баки“ в значіно очей в укр. мові не вживає ся; друге те, що в такім разі сьвітити комусь баки значило би „сьвітити комусь очі“ — очевидний абсурд; а третє те, що й етимологічно баки з баченєм не має нічого спільного. Здаєть ся, що найпростіjšе поясненє баки — Waske найшвидше доведе нас до ціли. Баки сьвітити — роз'яснювати лице, любенько всьміхати ся перед ким. На таке саме розумінє наводить і великор. Аддуси своїми баками (Дик. 52), знач. заплатив своїм лицем, за довг чи за провину набрав поличників. У російськїм баки — бокобороди, з нїм. Backenbärte.

3. Забили му баки, що ни розуміє й третої. (Кольб.)

Не розуміє третої, пор. німецьке: Kann nicht bis drei zählen.

Бакир. 1. Ми з собов на ба́кир стоїмо. (Наг.)

Ми в гніву, посварили ся. Ба́кир (відси бакірити, перебакірити) пішло мабуть із нм. Bakort або Bakbord — лівий бік корабля. Отже: шапка на бакир — ш. насунена на лівий бік. В переносім значіню, в приповідках із сим звязано ті ідеї, що в віруваннях звичайно вижуть ся з понятєм „лівий“, отже чогось злого, неприхильного, ворожого. Пор. Adalb. Вуѣ 15; Liebrecht, Zur Volkskunde 339.

2. Пішло жу на ба́кир. (Дрог.)

Дізнав страт, вибив ся з ком'ї, змарнував ся, звів ся ні на що. Пор. Adalb. Isc 46.

Балакати. 1. Набалакав три міхи правди. (Наг.)

В одній казці царь завдає слугі між иньшими тяжкими завданнями також: сказати три міхи правди. Слуга сповняє се таким способом, що оповідає про три випадки, в яких царь, хоч і перебраний, грав дуже нечесну роль. За кожним разом, коли оповідане доходить до делікатного місця, царь кричить: Ну, годі, годі, вже міх повний, завязуй! Значіне приказки: наговорив грубостей. Пор. білор. Наверъ семь коробовъ (Нос. 349).

2. Набалакали се много, а нима нічо з того. (Пужн.)

Пор. Ета. Зб. VI, 293. Про пусті розговори.

Баланда. 1. Пішов на Бала́нду тай графив на банду. (Кун.)

Бала́нда — безлюдна місцевість між селами Скварявою й Глинськом, жовк. пов. Одинок коршма серед сіножати зваблювала колись по неділям людей музикою. Та „банда“ має тут і иньше, іронічне значіне: бійка, бо в коршмі часто приходило до кровавих біяток. Пор. співанку:

Ой летіли сірі гуси, впали на Баланду;

Не ходила-м і не піду на жидівську банду. (Сквар.)

Балу-балу. 1. Я тут балу-балу, а тісто біжит по столу. (Дрог.)

Балу-балу, ономатопеетично зам. балакати. Коли хтось покینه пильну роботу задля пустої балачки.

Балувати. 1. Він тим балує. (Наг.)

Займає ся, практикує, він у тим досьвідний.

2. Хто чим балує, від того й гине. (Наг.)

Інакше: хто з чого живе, хто чим займає ся, хто в чім кохає ся, від того й гине. Коли виставити зі старор. „Хто чьмъ играетъ, тотъ тьмъ и зашибетца“ (С и м. 2397), то виходилоб „балувати“ — „грати ся“, а в таким разі можна би се слово вивести від пізно-латинського та італіянського ballare — скакати, грати ся.

Баль. 1. От то буде крутий баль! (Льв.)

Крутий баль, дословно: крутий танець, переносно: бійка.

2. Справю я ти баль! (Наг.)

Буду бити так, аж будеш підскакувати з болю. Пор. Adalb. Bal, 4.

Баналюки. 1. Баналюки-небилиці, сховай сі з тим до г-- ці. (Дрог.)

Баналюки в значіно: дурниці, небилиці взято з польського, а власне з віршованої фантастичної повісти Єроніма Морштина „Historya ucieszna o zasnej królownie Banialuce“, вид. у Кракові 1650 р. Див. Adalb. Banialuka.

2. Що ти мінї банелюки плетеш? (Наг.)

Пор. висше.

Бантроній. 1. Бантроній веде гній. (Наг.)

Імя Бантроній — Бартоломей, властиво патронімікон Бар-Тольмай, син Тольмая (про імя див. Winkler, Geschichte Israels in Einzeldarstellungen II, 40). Приклада для риму, мудроване. Вона входить і в досять ціннічу коломижку, якої перший рядок звучить: „Бантроній веде гній на старих санчищох“ (Наг.). Можливо зрештою, що маємо тут відгук якоїсь господарської ради, щоб на сьв. Бантронія розпочинати вожене гною. Що до руського календаря, по якому сьв. Бантронія припадає на 11 червня, се мало правдоподібно, але дуже можливе до латинського, по якому сей сьвятий припадає на 20 серпня; від того дня давно в Польщі розпочинали господарський рік — звісно, воженем гною. Пор. Adalb. Bartłomiej św. 6.

Баня. 1. Поїхав на Баню тай заїхав у калабаню. (Наг.)

Баня Котівська, село дрогоб. пов. сумежне в Бориславом. Приказка — одна в тих їдких стріх, які селяне одного села люблять пускати при нагоді на своїх сусідів. Се називає ся „приліпити їм латку“. Найчастійше се дієть ся в формі коротенької пісні, часом і в формі приповідки. Отся приказка про погані баньські дороги (вони зрештою не були монополем того села) війшла також у пісню про вандрівку Біди, пор. Житє і Слово IV, 31.

Банюс. 1. Банюсі — збуї. (Дрог.)

Жителїв Банї згідно називають Банюсами (нормально вони Баньїне). За для близького сусідства в Бориславом там бували великі піятки і кроваві бійки.

Бараболя. 1. Як є бараболя й капуста, то вже половина хліба. (Луч.)

Приповідка зложена очевидно не вчаснійше тав. „тєсних років“ (1846—61), від коли бараболя заняла видне, декуди головне місце в бюджеті появи нашого народа. Про тісні роки див. М. Зубрицький у Зап. Наук. Тов. ім. Шевченка, т. XXVI.

Баран. 1. Баран-баран, дуц! (Наг.)

Приговорюють діти до малих баранчиків учачи їх туццатись чолом. Пор. Ном. 9282.

2. Баране, не мути воду вовкови! (Ільк.)

Натяк на звісну Езопову байку, оброблену й у нас Глібовим па. Вовк та ягня. Літературну історію сеї байки див. Oesterley, Wendunmuth V, 34. Значіне приповідки іронічне: слабій, не роби кривди сильному. Очевидно вістре вимірене против сильного, що шукає собі заціпки. Пор. меньше виразну польську припов. Baranie, nie mać wody! (Adalb. Baran 3), а також Wander, Lamm 45, Widder 369; Čelak. 215.

3. Баран — пан, а лис — пес. (Кобил.)

Значіне не ясне; треба розуміти (в звязку з білор. „На кожусь простий барань, да самь собь пань“, див. Н. с. 352) про баранячий кожу і лисачу шубу. Знач.: той що в баранячій кожусі, себ-то заможний селянин—пан, не залежить ні від чийої ласки, а той, що в лисачій шубі — підпанок, звичайно служить, отже залежить від ласки більшого пана, так як пес від ласки ховяїна.

4. Вцячий як баран. (Гнідк.)

Мабуть іронія; баран штовхає й того, хто дає йому їсти, пор. польське (з иньшим вістром): I mały baran często czabana wybodzie (Adalb. Baran 11). Варто завважити, що Адальберт поясняє: „czaban — gatunek większych baranów“, хоч у словнику Лінде міг знайти (I, 344) властиве пояснене: великий від, або пастух-воляр.

5. На барани ходити. (Гнідк.)

Значіне не ясне. По польськи: *wziąć na barany* значить: узити на коркоші (Linde, I, 55). Може „баран“ тут значить те-ж, що таран (пор. Linde I, 53); ходити на барани — ходити на пролом, бути впертим і самовільним.

6. Поводит сі, як печений баран. (Наг.)

Мова про лїнкового. Поводити ся знач. рушати ся.

7. Співає, як баран підрізаний. (Наг.)

Коли хтось сьпіває пискливим, або хрипливим голосом.

8. Такий як баран. (Гнідк.)

Неввісно, на яку баранову прикмету натикає се порівняне.

9. Харчит, як недорізаний баран. (Наг.)

Коли хто дуже голосно і непрямно хрочить у сні.

Барашівне. 1. А жіні барашівно́го? (Наг.)

Коли хтось посередничив у якійсь справі, а потім домагає ся подяки чи заплаги (звісно, жартом), веначе поміг добити торгу.

Барашівник. 1. Барашівник циганством жиє. (Наг.)

Барашівник — посередник при купні, особливо коней та волів. Ровуміє ся, щоб заробити умовлену плату, він захвалює товар, не щадячи брехні та божби.

Бариш. 1. Бариш дурному товариш. (Ільк.)

Знач. дурний нерас зискує в торгівлі.

Барна. 1. Доганят барна́ барні, а оба в ярмі. (Лїж.)

Барна — темносїрий віл; доганяти — давати догану, докоряти, *tadeln, versprechen*. Коли люде в однаковій біді, а ще сварять ся між собою або сьміють ся одні з одного. Пор. нім. *Ein Esel heisst den anderen Sackträger* (Franck, I, 88) і латинський середньовіжовий вірш:

Est mirum bellum, quod asellus culpatur asellum;

Pondera saccozum nam portat quilibet horum. (Veb. 135, 538).

Барон. 1. Ёй чук, баранчук, продав козу за капчук. (Ваг.)

Насьміх на якийсь бароном, іривічно переіменіем на „барана“, мабуть Вірменином, яких нерас дразнять продаванем або різанем кіз. Прим. звісне речене, що стояло на початку давнїйших латинських вправ: *Armenorum gens bellicosa* переіменено: *Armenorum gens billi kozu*.

Бас. 1. Бас гудит, дудка грає, Гнат мовчить, хоть всьо знає. (Мінч.)

Говорять про такого, що не мішає ся до загальної розмови, держить ся осторїнь або робить вид, немов він знає лїпше те, про що вони говорять.

2. Басом сі на мене дивит. (Наг.)

Непрямно, сердито.

3. На бас брати кого. (Льв.)

Дурити, піднимати на сьміх.

Басувати. 1. А то ну басує! (Наг.) ...підбасовує. (Цен.)

Знач. потакує, підхлїбляє ся.

Баталія. 1. Тамто баталія була! (Наг.)

Італїянське слово *hattaglia* — битва. Пор. пісню:

Пане брате товаришу, буде баталія:

Або моя або твоя дівчина Марія. (Наг.)

Батіг. 1. Батога з піску не уплетеш. (Ільк.)

Невідповідними способами діла не зробиш. Те саме по польськи: *Bicza z piasku nie ukrećisz* (Adalb. Bicz; 4).

Батько. 1. Батько збирав лижкою, а діти їли варишкою. (Луч.) ...варихов. (Луч.)

Батько був скупий, діти щедрі, або: батько бідував збираючи, а діти розкошували. Пор. середньовіковий латинський вірш: *Quod parcus quaeges, effundet prodigus haeges*, а також німецький:

*Was der Geiz'ge spart wie ein Hund,
Jagt der Erbe rasch durch den Mund.* (Beb. 413)

2. Батько складав, синок роздав. (Кобил.)

Говорять про марнотратного сина. Пор. кашубське: *Wójc sknér, dzecé rozrzétné* (Adalb. Ojciec 26) і нім. *Was der Vater erspart, verthut der Sohn* (Simr. 10.807).

3. Викрутив ся батько, без чуприни до дому пішов. (Дар.)

Гумор сеї приповідки лежить у подвійнім значіню слова „викрутив ся“. Звичайно воно значить: вийшов без шкоди з якогось клопоту, та тут ужите в буквально-нім значіню: його вхопили за чуба і він поти крутив ся, поки й чуба не позбув ся. Отже й значіне приповідки: з бідою вирвав ся з пригоди, потерпів у ній.

4. Впав батько з гори, дідько го бери. (Кол.)

Характеризує невдячність дітей, їх байдужність до батьківського горя, пор. Чуб. Батько б; повнійше у Білорусів: *Упавь бацька зь горы! — Діхо его бери! — Кобыла здохла. — Ой, бьда!* (Нос. 449.)

5. Збув ся батько лиха: збув ся грошей з міха. (Ільк.)

Знов гумористично названо гроші лихом, а їх утрату — увільненням від лиха. Аналогічні гумористичні звороти стрічають ся в деяких новелях, прим. „оборонив єгомостя від вовків“ — знач.: украв попови вовчу шубу і т. и., див. Етн. Зб. VI, 242.

6. І на рідного батька можна правду сказати. (Луч.)

Очевидно ся „правда“ буде ягась некористна для батька.

7. Мій батько і його батько коло одної печи гріли ся. (Ільк.)

Насьміх, коли хтось підшиває ся другому під своянство без ніякої підстави, пор. Ном. 9347.

8. Не маю батька, матери, щоби сі заступили за мене. (Голг.)

Батько й мати — натуральні захистники й оборонці дітей. Та тут має й іронічне значіне: не вмю собі сам помогти ані порадити, мушу сам упімнути ся за собою.

9. Не той батько, що сплодит, а той, що до розуму доводит. (Комар.)

Так говорить звичайно вітчим пасербам, домагаючись у них для себе пошани. Те саме у Поляків Adalb. Ojciec 16.

10. По старшині батька в лоб. (Грибов:) ...в чоло. (Пужи.)

Гумористично: старшому насамперед належить ся привіт, почесна. Оповідане, що послужило жерелом сеї приповідки, див. Етн. Збір. VI, 21.

11. Процав батько з дурними синами. (Ільк.)

Замість помочи має через них тільки шкоду й сором.

12. Який батько, такий син: видовбали з дїжки сир. (Лев.) ...викради... (Ільк.) ...видрапали... (Петр.) ...виносили... (Наг.)

Говорять ся з доганою: син плохий, та й батько не ліпший. Загальнійше ту саму думку висловляє середньовічна латинська припов. *Qualis pater, talis filius* і численні її варіянти. див. Веб. ч. 176 (стор. 51 і 290); Adalb. Ojciec 6; Simr. 10.795.

13. Як не стане, то батько дістане. (Дар.)

Діти все надіють ся на батькову працю і старанність. Понаййше у Білорусів: Хляба не станець, бацька достанець (Н о с. 452).

14. Як я була у батенька, ходила я чубатенька. (Сор.)

Досл. високо зачесана, пишна; в ширшій значіню: гарно вбрана, безжурна.

Бачинська гора. 1. А здудо би ті, як Бачинську гору! (Наг.)

Бачинська гора — в с. Бачині, самб. пов., висока і крута, звісна всім, що ідуть до Самбора з правого берега Дністра, бо через неї йде гостинець і з її верха круто сходять до ріки.

2. Як почав їсти на Бачинській горі, то перестав аж у Самборі. (Лім.)

Характеризує ненажеру, бо в Бачинської гори до Самбора досить далеко.

Бачити. 1. А бач: сиди тихо, не скач! (Кол.)

Остерога непосидючому або надто гордому.

2. Бачили ми таких! (Наг.)

Коли хтось надто виносить ся та пишає ся або дає пізнати иньшим, що має їх за дурнів. Те саме Н о м. 4245.

3. Ми ще й не таких бачили. (Наг.)

Себ-го: і ми не остатні, не дурні.

4. Не бачила ковалиха цьвочка. (Нев.)

Коли хто без потреби дивує ся якісь звичайній річі.

5. Сам бачу, що трачу. (Наг.)

Характеризує ся безпомічність, непорядність або слаба воля чоловіка. Пор. пісню:

Ой бачуж я, бачу,
Що худобу трачу,
А як прийду до домоныку,
Тяженько заплачу. (Наг.)

6. Сім літ го не бачив ем, бодай ем го був нікди не бачив. (Ільк.)

„Сім літ“ символічно зам. довгий час.

7. То, бачу, не туди йде. (Наг.)

„Бачу“ тут і дуже часто в анальогічних зворотах ужито в значіню „здасть ся“, „мабуть“.

8. Ци не бачили ви Василя, пішло на весіля на друге селя? (Дрог.)

Передразнюють Німців кольоністів, що силкуючи ся говорити по руськи налічать мову таким способом.

9. Як ті зобачу, то ті урачу. (Цен.)

Урачити — погостити, в двоякій значіню: або справді почастивати, або побити.

Баяти. 1. Що бай, то вибай. (Завул.)

Скорочена форма приповідки поміщеної далі під ч. 2. Знач.: сплетні, байки пущені про якогось чоловіка доводять инколи до того, що той чоловік справді допустить ся вчинка, який закидувано йому а ргіорі.

2. Що люде бают, то вибают. (Гвідк. Залісе).

Див. увагу до попереднього ч. Обсервация загально людська, якої психологію змалював іспанський поет Хосе Ечегарей у своїй драмі „Galeotto“. Аналогічні приповідки див. Wander III, 448 (62).

Безголове. 1. А безголовї на тебе! (Іар.)

Звичайне прокляття. Слово „безголове“, властиво capitis diminutio, уживається загально в ильшій, далеко не кровавім значіно: непорядність, клопіт.

2. На безголове тобі! (Явор.)

Так кляла господиня курку, що заїяла. І тут слово „безголове“ мало первісно те значіне, що такій курці втянали голову, вбачаючи в її піяно злу ворожбу, див. Етн. Зб. V, 82 і 249 ч. 32. Та прокляте вживає ся й загально, в значіно: щоб ти пропав.

Безумний. 1. Єдин безумний верже камінь у море, а сто розумних не виїме його. (Гвідк.)

Форма отсеї приповідки, здається, підроблена трохи збирачем для догоди „граматиці“. Знач. нашкодити кождий може, але направити шкоду буває дуже трудно.

Беля. 1. Іди ти Бейло пияний! (Наг.)

Польський віршованець Осип Вадовский у книжці „Daniel prorok“ вид. 1699 р. пише:

Bela dotąd nazwisko dajem pijakowi;

Które przedtym służyło panom i królowi —

знає, що вже в XVII в. Поляки виводили сю приказку від угорського короля Белі, правдоподібно Белі II, званого Сліпим, звісного в своїм часі пияниці. Ададьб. (п. сл. Upić się 8) вважає такий родовід хибним і ідентифікує слово „bela“ в „belek“, колода. Наші приповідки, де з „бели“ зроблено „Бейла“, показують неможливість такого толковання і прамушують нас бачити в тій приповідці якусь історичну ремінісценцію.

2. Спив ся як Беля (Бейла). (Ільк.)

Форма „спив ся“ в руськїм рідко вживана, правдоподібно взята з польського, див. Adalb. Upić się 8, var. b.; Ном. 11.699 (пояснене також, як висше ч. 1.)

Береза. 1. Білої берези плакати. (Наг.)

Правдоподібно еліптичний вислов, зам. на подобу білої (плакучої) берези. Можливо зрештою, що первісно вживано сеї поговірки, говорячи жартом про школяря, що плавав побитий березовою різкою.

2. Ой береза дуба везла, троха впріга, троха змерала. (Наг.)

Тут і в ильшій поговірці (див. Дуб) береза ідентифікується з жінкою, а дуб з мужем. Значіна отсеї поговірки: жінка беручись заступати місце мужа в господарстві, зазнає всяких непримностей, мусить нераз і впріти (при тяжкій праці) і змерзнути, себ-то тремтіти зо страху.

Березовий. 1. Березовї каші дати. (Гвідк.)

Школярське вираженє, зам. побити, висікти різкою.

2. Уже не їсть березовї каші. (Гвідк.)

Знач. уже впріє із шкільних літ, парубочить ся.

Беріг. 1. До мого берега все припливе як ни г—о, то бодай (пробачте) ус—на тріска. (Кольб.)

Знач. мені ніколи ніщо добре не траплять ся.

2. До мого берега нічо не приплине, хіба тріска або г—о. (Ільк.)
...хіба запорчене яйце. (Доброс.)

Пор. попереднє ч., а також білор. Къ нашему берегу ничего доброго не пристанець. (Нос. 336). Запорчене яйце, звичайніше запорток.

3. Чий беріг, того й вода. (Наг.)

Звичайний правний погляд селян, що рішає прим. і про право риболовства.

- Бесіда.** 1. Без соли, без хліба худая бесіда. (Мінч. Петр. Ільк.)

„Бесіда“ має подвійне значінє: розмова і гостина. Важніша розмова, торг, загода і т. п. у наших селян ніколи не відбуває ся без гостини. „Хліб-сіль“ символічно значить гостину, страву й напій. Те саме у Великорусів, Дик. 509. Подібне, хоч в еротичною закраскою, у Німців: Ohne Wein und Brot leidet Venus Noth (Simr. 10.817).

2. Бесіди багато, а розуму мало. (Ільк.)

Говорять про балакучого чоловіка.

3. Де много бесіди, там сі без гріху не обийде. (Яс. С.)

Знач. коаче дійде до сварки, до обмови або брехень. Пор. нім. Wer viel redet, lügt viel (Simr. 8253).

4. Дурна твоя бесіда. (Наг.)

Коли хтось пристає до другого з якоюсь несуразною просьбою або радою.

5. Затягав в себе бесіду. (Косс.)

Знач. говорить та не договориє, силкує ся не сказати всеї правди.

6. Не чужа бесіда, совість наша сама нас плямит. (Гнідк.)

Так умовляють не зважати на людський поговор.

7. Пуста ті сі бесіда йшла. (Наг.)

Почав говорити не до річи, непотрібне.

8. Ти вже щось мінни бесіду. (Косс.)

Знач. говориш нещиро, брешеш або змінив свій давніший погляд.

- Бесідувати.** 1. Вже-ж тільки набесідувала, що вам ся в голові крутит. (Лімна)

Говорила балакуча жінка збираючи ся до відходу.

- Бескиди.** 1. Піди за Бескиди, не збудеш ся біди. (Ільк. Петр.)

Від біди за горами не втечеш.

- Бестия.** 1. А то бестия собача! (Наг.)

Пластична лайка, бо й собака теж бестия. В тім роді й инші лайливі реченя, як „дідьку чортівський“ і т. п.

- Бик.** 1. Бик вїжи сі воловодом, а чоловік словом. (Кольб.)

Дане слово вяже людські поступки, змушує чоловіка робити й таке, чого б не хотів. Воловід — мотуз, якого кінець завязує ся волови за роги. Те саме у Турків: Уздою звїря (вяжуть), словом чоловіка. (Osm. Spr. 25.)

2. До чого бик навик, того і волом схоче. (Луч.)

До чого чоловік привик за молодю, того хоче й пізніше. Пор. Ном. 9565 а.

3. Забуде бик зиму, як ся дочекає трави. (Луч.)

Перебувши біду чоловік швидко забуває про неї.

4. Зійшли биці на киці. (Гнідк.)

Хозяйство звело ся ні на що, сказати б, із волів на котів. В тім самім значіню у Білорусів: Перебиваець быки на бараны. (Нос. ст. 398).

5. На що бик звик, на того нальгає. (Петр.) ...на то й налігає. (Ільк.)
...з тим і згине. (Петр.)

До якої роботи, до якого поводження хто привик, від того не може відстати. Говорять часто про чоловіка кепсько вихованого, що привик до бійки та грубіанства, а потім і в ліцих обставинах заховає давні привички. Те саме Ном. 9565 б.

6. На що бик звик, за тим все рикає. (Городен.)

Хто до чого привик, того й бажає, того й жадує. Пор. Ном. 9565; Adalb. Вук 5.

7. На що бик навик, то й волом рик. (Гнідк.)

До чого привик змалку, сего прагне й дорослим. Пор. Ном. 9565.

8. Ні бик, ні телиця, ні дівка, ні молодниця. (Залісе)

Говорять про покритку.

9. Сам бик землю борикає і на себе кидас. (Ільк. Кобр.) ...сам на себе... (Залісе)

Напасливий чоловік зачіпає вільшого і сам на себе наводять сором. Те саме Ном. 9742. Ще у старих Греків говорило ся: *Βούς ἐφ' ἑαυτῷ κομιέται* (бик сам на себе пил піднімає) в значіню „ubi quis ad suum ipsius malum volens lubensque ducitur“ (E. Rot. 488). Зрештою Еразм поясняє се не зовсім вірно тим, що бики легко дають ся запрягати до ярма, тимчасом коли грецька приповідка так само як і наша взята з обсервації звісної кождому пастухови, що бики визиваючи один одного до борні уперед коплять ратицями землю і кидать її самі на себе. Пор. далі Віл, а також Wander III, 1096 (Ochs 79).

9. Соб бицю коло плота! Яка плата, така й робота. (Мінч.) ...заплата... (Петр.)

Поговірка панщизняних селян, що роблячи задармо, сякували ся як найменше мучити себе й худобу працею. Має й загальніше значінє, пор. польське: *Jaka płaca, taka praca* (Adalb. Płaca 1).

10. Хапай за бики, бо процесія йде! (Луч.)

Себ-то звертай з дороги. Перед важнійшою справою мусять буденні заняття і інтереси уступати на бік, як бики перед процесією. Пор. Ном. 12.794.

11. Чим бик навик, тим і реве. (Ільк. Кобр.) .. за тим і дома реве. (Дар.)

Значінє те саме, що попереду ч. 2, 5, 6, 7. Цікава тут незвичайна конструкція реченя: Чим... навик — мабуть треба доповнити ягесь дієслово.

- Билс.** 1. З билия робити копіля. (Гнідк.)

Пустити на когось погану поговірку, злу славу без ніякої причини; троха подібне, як „з мухи слона“, тільки з відтінком злосливости... Копіля — *das Bastardkind*.

- Билина.** 1. Стадам ся підносити, як тота билинка. (Збар.)

Билина — сама в полі, столочена — часто живає ся в піснях як символ сироти, опущеної, зрадженої, самітної жінки, вдови і т. и. Пор. Ном. 10.678.

- Бинда.** 1. Вже міні бинди обридли, а чіпця ся хоче. (Луч.)

Говорить дівчина, якій навкучило ся дівувати, а хоче ся вийти заміж.

- Бистрий.** 1. Бистра як зелізний птах. (Наг.)

Знач. лінива, неповорушна. Пор. Wander I, 1537 (Gelenk). Та сама думка троха инакше висловлена в кашубським: *Wón tak bjęgá, jak drzewjani zajc* (Adalb. Bies 20).

- Битва.** 1. Битва — молитва. (Комар.)

„Коли кого побють за провину, то так, як би сі помолив“ — додає збирач поясненє записанє в уст народа.

Бити. 1. А било би тобов до землі! (Наг.)

Промляте, натяк на страшну хоробу, епіменсю, про яку кажуть, що бе чоловіком до землі. В Нагуєвчачах оповідав один парубок, що вже в парубочім віці попав був у сю слабість, як дістав перший напад її в ночи. „Вже всі в хаті спали, лиш я сам іще клячав на припічку і говорив молитву. Нараз отварає сі віконце від поду (в давніх курних хатах були такі віконця в стелі над постілью, куди виходив дим із хати) і крізь віконце спускає сі панич у червоних тісних штанах. Зіскочив на постіль і приходит до мене. Я сі хрещу, а він сі всміхає тай каже: Ану поборім сі! Я кажу: я не хочу. А він як ні хопив, як мнов верг серед хати, то я вже не знаю, що сі зо мнов далі стало. І від тогди маю тоту слабість.“

2. Або биймо сі, або купуй горівки. (Наг.)

Кепкують собі з людей скорих до бійки і до п'ятики. Пор. старопольське: *Ali się wnet biją, ali z sobą piją* (A d a l b. Bić 1.).

3. Або бий ти мене, або ні, то я тебе буду. (Наг.)

„Бувають такі люде, що в п'янім стані самі напрошують сі на бійку. Коли наскочит такий чоловік на плохого, то вже збиткує сі над ним як хоче, але частійше натрафит на такого, що не дає собі два рази сказати, набе напасника і зараз успокоїт його“ (Нар. пояснене.)

4. А то го вбили, вгаманували! (Наг.)

Натяк на біблійне оповідане про Гамана, жидівського ворога, що погиб через те. Зрештою Жиди в Галичині по місточках на свій празник наймають бідного християнина, перебирають його за Гамана і з радісними криками б'ють його, нераз так сильно, що бідолаха тяжко се віджорус. Про се перед кільканацятьма роками були звістки в руських газетах.

5. Ба, та в с - у бш? А як би там у тім місци око було? (Наг.)

Жартлива ремонстрация, коли один ударить другого на жарт.

6. Бе, аж іскри скачут. (Наг.)

Образ узятий із ковальства. Пор. *Wander II, 389* (Hauen 20).

7. Бе ся за масляні вишкварки. (Ільк.)

З масла не лишає ся вишкварків. Знач. бе ся за-ні-за-що.

8. Бе, та ще й сам кричить: „Ратуйте, бо калічить!“ (Тереб.)

Найчастійше говорять про Жидів.

9. Бш? Бодай тя на сон било! (Луч.)

„На сон бити“ — себ-то: не давати спати, бентежити сол.

10. Бив би сі до вс—ої тріски. (Наг.)

Се не значить „за.. тріску“, але: до остатнього подиху, до крайньої можности, сеїл. доки би хоч трісна лишила ся в його руках.

11. Бив го на два бпади. (Наг.)

За двома наворотами, два рази.

12. Бив мя, бив мя кулаком, а потому патином: як ня траснув до порога, аж єм носом запорола. (Замул.)

Тая жалувала ся ягась нещасна жінка на знучанє свого мужа; мабуть первісно співанка.

13. Бив Циган Циганку за пісню стиранку. (Наг.)

Говорять, коли хтось побе кого зовсім невинно. Цигани коров не держать,

значить, Циганці нівідки було вяти молока. Стиранка — дрібні кляски.
З приповідки перероблено також сьпіванку:

Ой бив Циган Циганку,
Що варила стиранку:
Як ї вдарив кулаком,
Аж сї вец—ла молоком. (Наг.)

14. Бий, аби аж пазьдирьня летіло! (Наг.)
Пазьдіра — дурпалки від конопель, що відпадають при тріню (sing. пазьдеро).
15. Бий, аби знав, по чому локоть. (Яс. С)
Про давній руський звичай, закріпяти битєм (переважно у молодших) знане якоїсь важної річи, отже прим. місця, доки сягає межа або границя сільської землі, або в нашім випадку ціни (бо таке очевидно первісне значіне сєй приповідки), див. Laveleye, La propriété primitive розд. II.
16. Бий, аж буде душьи пити просити. (Наг.)
Іронічно: пити просить тіло. Знач бий, доки душа в ньому.
17. Бий, бий, вдарило би тобов у горьичку! (Наг.)
Звичайно: вкинуло би тебе; тут „ударило“ навіязує безпосередно до попереднього „бий“ — асоціація дуже часто при проклятях.
18. Бий єдного за другим, аби жадному кривди не було. (Наг.)
Гумористично, коли хтось видає ся до бійки з кількома противниками нараз.
19. Бий, забивай ся, а до миски пхай ся. (Замул.)
Так навчав батько сина віддаючи його на службу до богача між численну челядь.
20. Бий-забий на него. (Ільк.)
Бий так, щоб забити коли на когось нападають, не монче з бійкою, а з погрозами, з лайкою в рїжних боків. Див. Ном. 3948; білор Би, забя (Нос. 260); поль. Bij zabij na mnie (Brzoz. Віс 2).
21. Бий, кїлько витримає! (Наг.)
Знач. без милосердя, тїлько оглядаючись на те, щоб не вбити.
22. Бий, куди видиш! (Наг.)
Знач. не питаючи, чи в голову, чи в очи, чи куди.
23. Бий, лише за плїт не кидай. (Гвідк.)
Приповідка, жартлива, взята зі звісного оповідання про Цигана, якого господарь зловив у своїм садї, пор. Етн. 36. VI, 565.
24. Бий, лиш через плїт не шпурьий. (Кольб.)
Поясненє див. висше ч 23.
25. Бий — не витримає, свари — не розуміє. (Наг.) ...нема що... (Наг.)
Про малу дятину, з якою не можна дати собі ради.
26. Бий, най знає, як то смакує! (Наг.)
Seil, такого, що сам любить бити иньших, а доси не був порядно битий.
27. Бий, не питай! (Наг.)
„Питати“ в значіню „вважати“, „щадити“.
28. Бий, пане, а не страш. (Лучак.)
Іронічно, на такого, що раз у раз грозить, а не важить ся вдарити, або загальнійше на такого, що нахваляеть ся щось зробити, а не може або не вмїє.
29. Бий та духу слухай. (Дар.) ...пари надслухуй! (Наг.)
Себ-то слухай, чи ще живий. Те саме у Поляків: Adalb. Віс 4.

30. Бий тебе коцюба! (Дар.)
Жартливо, коли хтось з привички розігнав ся, щоб заклясти, та в тій хвили схаменеть ся і поверне на невинне.
31. Бий тебе сила божа! (Залісе) ...тя... (Ільк.)
Прокляте, первісна форма попереднього. Пор. Wander III, 1425 (Gott 100).
32. Бийте верхного, аби аж спідний почув. (Наг.)
Коли два борються ся і один одного повалить і приляже, то інші таким окриком розборовнюють їх, змушуючи верхнього швидко встати.
33. Бийте ні і січіт, лише за пліт не мечіт! (Наг.)
Див. помнене висше при ч. 23. Пор. Wander V, 194 (Werfen 10).
34. Бий, що сі влізе! (Наг.)
Бите порівняно з нагляданем у посудину або з наспуванем у міх.
35. Бий, як маш бити, бо міні сі квапно діе, най з тобов чьису, не трачу. (Наг.)
Коли два сварять ся, а жаден не наважує ся перший ударити.
36. Бий як пса! (Наг.)
Себ-то: чи є за що. чи ні за що. Пор. Дяк. 481.
37. Бий як у міх! (Наг.) ...як ката в місі! (Цен.)
Поговірка взята з негуманного звичаю — завязувати в міх ката, що наробив шкоди і тоді бити його. Пор. польське *Zbił go jak kota w worze* (Adalb. Віс 42); Ном. 4030.
38. Били, аж дрантє летіло. (Ком.)
Образово: били, аж подерли одєжу. Пор. Wander, Hauen 56.
39. Били, а розуму не навчили. (Наг.)
Як хто з роду дурень, то наука і звязане з нею нерозлучно бите розуму не дасть.
40. Били як Жиди Гамана. (Наг.)
Натяк на біблійне оповіданє, пор. висше ч. 4. Див. Ном. 3956; Чуб. Віяна 2.
41. Бити — купити. (Мінч. Ільк.)
Себ-то, до бійки не всякий пірве си; нераз сусіди побють ся аж попивши ся, тоб-то купивши горілки.
42. Бити — не купити. (Петр.)
За бійку не треба платити; хто інших зачіпає, дістане сього добра й за дармо.
43. Бодай тобов било дó землі, аби з ті дух вибило! (Наг.)
Прокляте в бажанєм, щоб дотичний умер від корців, епілепсії.
44. Буду бив, аж буду на вітер підносив. (Наг.)
Чим спеціяльно страше підношене на вітер, а не міг допитати ся. Чи не розуміти тут щось подібне до практикованого в московських бурсах битя „на воздухах“? (Див. Помяловскій, Очерки бурсы).
45. Буду бив, як буре просо. (Льв.)
Буре просо тяжке на молоченє, значить, треба бити дужше, ніж иньше збіжє.
46. Буду бив як в околіт. (Угн.)
Порівнанє не зовсім доладне, бо околіт — вимолочений, значить, його вже нема потреби бити. Процедура молоченя в Наг. така: поклавши снопи на тоці рядом бють спершу на колосю і се називає ся колосувати; потім бють по снопах в усіх боків, обертючи, і се називає ся колотіти, обколотити;

обколочені снопи називають ся приколотки; вкінці остатня фаза: приколотки розв'язують і молотять мерлячи солому, крім жита, з якого солому підтрясають, а проту, довгу складають до вуши і вяжуть у околоти, яких уживають головню на роблене китиць задля пошиваня стріхи, до постелі і т. д.

47. Бють і плакати не дають. (Ільк. Гол.)

Приповідка без сумніву старша від нар. оповіданя, до якого приложена в Етн. Зб. VI, 169 і характеризує загалом положене чоловіка, якого кривдять і якому годі навіть пожалувати ся. Те саме Ном. 4041; у Поляків: A dalb. Bić 3; у Білорусів: И дзержуць и бьюць и плацаць не даюць (Нос. 316); троха відмінно в старо-хорв. Ние толико зло, ко га убию, колико над му не даду плакат (Гильф. 1597).

48. Вибило би з тебе душу! (Наг.)

Прокляте, коли хто кого вдарить або грозить бійкою.

49. Вибило ті з пам'їти? (Наг.)

Сердито до забудька: чи ти забув уже?

50. Вибю, аж ти буде с—а горіти. (Наг.)

Грозять малим, збиточним дітям.

51. Вибю, що на ню не сьїдеш. (Наг.)

Scil. задля боляків.

52. Видно, за мало ті били. (Наг.)

Не вигнали з тебе злих норовів та привичок. Пор. польське: Znac, że się nie dobrze bito (Brzoz. Bić, 11).

53. Г'яв'т, забете невинного! (Коб.)

Гумористично, коли два бють ся тай нехотичи штурвнуть стороннього.

54. Де ся бют — утікай, де їд'т — там ся ихай! (Угерді)

Примітивний вислов дуже модерної опортуністичної політики. Пор. польське: Gdzie biją, to uciekać; gdzie dają, to brać (A dalb. Bić 16); теж Дик. 1524.

55. Ёй, бийте мі, добрі люде, бо мі тато малим не бив. (Наг.)

Бите — символічно в значіню: виховане, наука. Хто в малку не навчив ся жити з людьми, караєть ся потому все житє. Тут ся думка висловлена в формі гумористичного покаяня.

56. Збив го на болото. (Наг.) ...на кам'уз. (Наг.)

Сильно збив, не конче на смерть, а тільки: покровавив, наробив синців. Кам'уз (на камув, як у Желех. I, 332) не значить kleine Stücke, як поясняє Желех., а радше Brei, Koth.

57. Збив го на квасне ябко. (Наг.)

Квасні або недозрілі яблоса утовкують наперед так, щоб змякли і пустили сок, і тільки тоді їд'ть. На сю процедуру натякає отся поговірка, характеризуючи сильне побитє. Те саме у Поляків, див. A dalb. Bić 43 і старо-хорв. Збить у тиквицу (Гильф. 444).

58. „Набив він сі мене, набив, але бо й я сі йому накл'їв!“ — „А він чув?“ — „Е, та де чув!“ (Цен.)

Гумористична характеристика хоробрости слабосилого супроти сильнішого або високо поставленого.

59. Набили го, що ся влізло. (Борки)

Тоб-то: скільки самі хотіли, пор. више ч. 34.

60. Набили, ще й плакати не казали. (Тереб.)
 Пор. пояснене до ч. 46 а також польське: *Ubiwszy nie dadzą się parłakać* (Adalb. Віс 40).
61. Най бє, ваки жие! Як умре, то бити не буде. (Наг.)
 Говорила жінка про чоловіка, що часто побивав її. Деякі жінки вважають бите за такий невідлучний атрибут чоловічої влади, що не поважають чоловіка, який не бє жінки.
62. На то бют, аби боліло. (Наг.)
 Іронічна відповідь на крик битого: „Чого бете?“ Пор. Adalb. Віс 32; *Zátur. II, 168.*
63. На що того бити, з ким жити? (Махн.)
 Говорить добродушний чоловік про жінку. Пор. укр. З ким жити, того не гнівати (Ном. 9025); близьше до нашого у Словаків: „Beda toho bic, s kým mušíme žic (*Zátur. VII, 553.*)
64. Не бий мене по с—ці, то не твого тата праці. (Явор.)
 Жартливий протест против битя.
65. Не бійте тату мамі, бо не буде спати з вами, а як ляже, то ся скулит, с—у вишне, п—у студит. (Горб.)
 Жартливе упімнене против бійки, в формі співанки.
66. Не бити дїда, не їсти хліба. (Цен.)
 Толкують, що се якийсь розбєм відняв у жебрака торбу з хлібом і так висловлював свою радість. І загалом жартливо висловлена радість, коли якась не зовсім гарна історія (парубочькі збитки) кіначить ся добре, гостинною і піятинною.
67. Не бити кума, не пити з ним пива. (Ільк. Петр.)
 Як би не було сварки, не було би згоди і при згоді почесного. Див. Ном. 5168.
68. Не буду я тебе бити, най тя лиха година бє. (Луч.)
 Говорить сердитий чоловік, що не хоче або не сьміє вдарити того, хто його розсердив. Пор. Ном. 3868.
69. Не де й бєш, як не по голові. (Ільк.)
 Говорять до такого, що бє на бєліц, не питаючи або добре бє, трапляє.
70. Не за тото бито, що ходила в жито, тільки що дома не вочувала. (Петр.) ...але за то... (Ільк.)
 Дівчина прогулявши з парубками всю ніч, поварана батьком чи матірью, жалувала ся: „Та жем пішла в жито... та же мі побіля... та же роблю, не дармук.“ (Наг.) Приповідка вживає ся, коли хтось толкуючись обминає есенціональні моменти справи, а зупиняє ся на самих побічних, що не виносяють дїла, але ставлять його в фальшивім сьвітлі. Див. Ном. 7238. В польськім те саме, але не повне: *Nie za to ją bito, że chodzila w żyto* (Adalb. Віс 35), повнійше *Wzroz. Віс 9 ...ale że doma nie sypiała.*
71. Не конче той бє, хто в жменю плює. (Луч.)
 Селяне мають звичай перед кожною тяжшою працею спльовувати в жменю, отже й перед бійкою. Шарше значіне приповідки: не кожда погрова веде за собою сповнене
72. Не я бю, верба бє: від нині за тиждень Великдень. (Наг.)...шутка бє... (Льв.)
 Приговорюють у цвітну (шуткову) неділю вернувши з церкви і бючи до-
- Етногр. Збірник т. X.

- машніх, особливо малих дітей, сьвяченою „шуткою“, себ-то вербовою гилькою покритою молодими шутками. Про бите як підмогу пам'яті див. висше, Бити 15. Та сама примівка у Білорусів, див. Нос. стор. 380.
73. Ни бий, але вперед поховай тоти, шо-с побив. (Кольб.)
Насьміх над таким, хто при всякій нагоді грозить бійкою, хоч його й не боять ся.
74. Ни бий, за живого білше буде. (Кольб.)
Жартом, коли чоловік у злости б'є скотину.
75. Побий тебе Боже на гладкі дорозі! (Наг.) ...мене...
Слова вяті з пісні, вживають ся як прокляте, або коли чоловік вкине ся в правді своїх слів.
76. При жиі мого не бий. (Ільк.)
Мабуть відгомін старого родового звязку, який наказував членам роду безоглядну солідарність супроти людей з иньших родів. „Мого“ має тут значіне свояка, хоч би й не з одного дому.
77. Та ви не били, лиш так пострашили. (Наг.)
Потішають дітей, яких побив батько.
78. Так били, що аж пити просив. (Луч.)
Спостережена фізіологічно вірне: тяжко побитого, у кого витече багато крові, дуже мучить спрага. Образово, зам. дуже били.
79. Так буду бити, аж буде дранте летіти. (Лучак.)
Пор. пояснене до ч. 38 а також Adalb. Віс 45.
80. Так го вбив, що й цілого місцьи не лишив. (Наг.)
Знач. повно сивяків або ран на тілі.
81. То нічого, що будуть бити, аби хоть за пліт не кидали. (Луч.)
Жартливий натик на оповідане наведене в поясненю до ч. 23. Пор. Ном. 3920.
82. Туда бий, а тудя потече. (Ільк.)
Дивував ся якийсь, що вдарив другого по за вуха, а тому носом кров потекла.
83. Хто бє, той не жартує. (Наг.)
Коли з жартів прийде до бійки.
84. Хто бє, той пробе. (Луч.)
Хто при всякій нагоді хапає ся до бійки, доведе до того, що або иньшим не стане терпцю і побють його, або сам він скалічить когось і наскочить на тяжку кару. „Пробитись“ в Рускій Правді значить: зруйнуватись процесом за побите. Пор. Ном. 3813.
85. Ци біло, ци не біло, а ти тьигни кобило. (Дрог.)
Слово „біло“ має тут мабуть значіне „було“; форма „было“ уживає ся деколи в Дрогобиччяній поряд з „було“; цікаво, що старші люде радше вживають старшої форми, а молодші „було“. В такім разі приповідка значила би: чи було що їсти, чи не було... в дальшій розуміню: чи дбають про тебе, чи ні, чи дакують, чи ні, а ти працюй. Та можливе також значіне бити — schlagen, знач.: чи під примусом. чи добровільно, а робити мусиш.
86. Що я його буду бити? Най го Бог пібе! (Наг.)
Пор. пояснене до ч. 68.
87. Я не йду там де бють, лиш там, де їсти дают. (Дрог.)
Пор. пояснене до ч. 54.

Битий. 1. Битий то пес. (Гнідка.)

Знач. розумний, учений, практикований. „Пес“ про чоловіка в згіднім значіню.

2. Битий, як жидівський Гаган. (Печен.)

Пор. пояснене до Бити ч. 40, а також Ном. 3956.

3. За [одного] битого два небитих дають, та ще й не беруть. (Ільк.)

Сказано в тім припущеню, що битий — учений, справний, а небитий — неотеса, невмілий. Те саме Ном. 3897. Пор. старомос. На битомъ два небитыхъ дають (Сим. 1767); польське Adalb. Bity 6; білор. За битаго одного двухъ небитыхъ дають, да не беруть (Нос. 304), пояснено: „похвала тому, хто був під острим доглядом і навчанем“; нім. Wander, Schlagen 389.

4. Не битий не кричи, а битий не мовчи. (Наг.)

Коли не маєш кривди, то не жалуй ся, але коли скривджений, то не мовчи, бо сам будеш винен, до ніхто за тобою не впише ся. Білор. Не битому нечего плакать (Нос. 360) поясняе Нос. так, що плачем не докажеш свої невинности; пояснене дуже натягнене.

5. Я в тім не битий. (Наг.)

Знач. не вчений, недосвідний.

Біб. 1. Біб — попора хлібови. (Дрог.) .. половина хліба. (Наг.)

Біб займає важне місце в чяглі знадобів селянської живности.

2. Біб — розпучій-череву. (Дрог.)

Із оповіданя про стрічу риби з бобом, див. Риба.

3. Біб треба сіяти в пісний день, то в нім не буде мух. (Наг.) ...в понеділок... (Кол.)

Асоціація ідей яєна — біб обіє борщу найважнійша пісна страва селянина, значать, удає ся також тоді, коли його сіяно в пісний день. До пісних днів у більшости сільської людности, особливо жіноцтва, належить також понеділок.

4. Всипали му як бобу. (Наг.)

Набили; про бійну символізовану сипанем у посудину див. Бити ч. 34.

5. Коли цвите біб, то тяжко за хліб, а як мак, то не так. (Петр.)

Широко розповсюджена господарська примівка. Біб зачинає цвести в початку червня, знач. у самий найтяжший передновос, а мак у другій половині липня.

6. Лущити як біб. (Наг.)

Знач. бити палицею, щоб ляск ішов. Лущити має двоєке значіне: теребити, обтрусувати тверду луску, і бити „з лўском“, гучно.

7. Ото му дав бобу! (Луч.)

Образово, зам. набив. Пор. висше ч. 4 і Ном. 3633.

Бігати. 1. Ану вибігаймо сі! (Наг.)

Знач. біжим на перегони, переносно: ану, хто з нас дужший, більше знаючий.

2. Бігає, як би му в задницю шило встроив. (Дрог.)

Про неспокойного, непосидючого чоловіка.

3. Бігає як кіт загорєний. (Ільк.)

Про непритаманного, нетямуючого, що кидає ся сюди й туди без думки і плану. Те саме у Поляків: Biega jako kot ogorzały (Adalb. Bies 3).

4. Бігає, як кіт в розціпом на фості. (Наг.)

Поганий звичай — мучити kota, начіпляючи йому на хвіст розціпи (полїно або скипку розколену з одного кінця, так що в розколіну встромає ся хвіст

і потім пускає ся звірину бігати) дав почин отсій поговорці про чоловіка, що кидає ся сюди-туди, притиснений якоюсь потребою і просить собі помочи.

5. Бігає як навіджений. (Наг.)

Навіджений — божевільний, опанований злим духом. В основі сего слова лежить „відь“ в значіню злого духа; в таким значіню се слово й уживає ся на Підгіррю, див. далі Відь. Із сего слова утворено також відь-ма, при чім „відь“ зовсім не те саме, що корінь „від“ у відати, вість, від-від-ати і т. д.

6. Біга́й, куди ті ноги несут. (Наг.)

Коли хтось утімає і не хоче стрічаюму сказати, куди і за чим біжить. Пор. німецьке *Wander, Laufen* 150. В скороговірці: бігай або бьяй.

7. Біга́й на єдні носі! (Наг.)

Знач. бігай і вертай швидко. Образ узятий із того, що простояти на одній носі можна тільки недовго. Ще Гораций писав про Люцілія, буцім то сей поет писав свої вірні „*stans pede in uno*“, стоячи на одній носі, знач. поспішно, недбало.

8. Біга́й на зломану голову! (Наг.)

Інтересна конструкція, зам.: бігай, щоб голову зломав. Пор. польське: *Bieży, by miał szuję złomić* (A d a l b. *Wiec* 7) і великор. *Бьжить слома голову* (Дяк. 447).

9. Біга́й тай ноги на плечі бери! (Гнідк.)

Жартливо: біжи і шануй ноги, немов би віс їх на плечах, щоб міг швидше дійти до ціля.

Бігмати ся. 1. Ану забігмай сї! (Наг.)

Бігмати ся — сказати „бігме“, інакше забожити ся.

2. Забігмаю сї сто раз не раз. (Наг.)

Сто раз не раз — стереотипний зворот на означеня повної серйозности сказаного перед тим, див. далі Сто.

Бігме. 1. Бігме! Бігме-ж-то-ну! (Наг.) Бігме Боже! (Яс. С.)

Звичайна формула божби. „Бігме“ маб. скорочена формула присяги: Біг мене покарай, або Біг мені сьвідок. Пор. німецьке *Bei Gott*, сербське *Бога ми!*

2. Біг-не-бóже! (Наг.)

Перекручена попереднього, коли хтось збрехав і хоче ніби забожити ся, але не серйозно.

Бігти. 1. Біжи, біжи, а на місци лежи. (Бібрка)

Насьміх над лінивим, що раз у раз говорять: а побіжу там, а потім побіжу там і там, — а сам анї в місця.

2. Біжи, куди ті ноги несут! (Наг.)

Ткай, куди бачиш, куди можеш пройти. Подібне, в значіню безцільного хождения, староховр. *Идемъ гди ме ноги носе* (Гильф. 813).

3. Біжи, не обзирај сї! (Наг.)

Має також ширше значіне: роби не вагаючись і не збочуючи від мети.

4. Біжи тай під ноги диви сї. (Наг.)

Роби обережно, з увагою на можливі перепини.

5. Біжит, аж язик вивалив. (Наг.)

Знач. ледво дишучи, що сили.

6. Біжит, землі не дотикає сї. (Наг.)

Про коня, що чвалає що духу.

7. Біжит як гінчий пєс. (Наг.)

Коли хтось ходить не оглядаючись, звнятий виключно чимсь одним. Пор. польське: Bieży jak chart (Adalb. Bies 1); нім. Wander, Laufen 168.

8. Біжит як на солонєц. (Кольб.)

Солонец — місце де випливає солоне жерело, приваблює до себе всю звірину. Говорить ся, коли хтось поспішає десь на ласу гостиню або за яким дешевим виском.

9. Біжит як пєс пішки до млина. (Добрівл.)

Сєб-то: не дбаючи про невигоду поспішає туди, де можна здобути якусь користь.

10. Біжить, як швець з чобітьми на торг. (Ільк.)

Щоб попередити інших. Те саме у Поляків, Adalb. Bies 15. Пор. нім. Wander, Laufen 173.

11. Великі річи, що не можу бічи! Он та стара, тай то не могла. (Тереб.)

Жартливо, коли хтось щось повинен був зробити, а не зробив.

12. День біжит, день лежит. (Лучак.)

Про циганську кобилу, що привикла перекочовувати з місця на місце з довгими перестанками. Також про чоловіка непривичного до затажної, систематичної праці.

13. День біжит, три дни лежит. (Наг.) Три дни... а день... (Печен.)

Про хоровитого, слабосилого чоловіка, що троха поробить, а потім мусить се відхорувати.

14. Єден біжит, другий лежит. (Наг.) Єдно... друге... (Наг.)

Про недібрану пару або спілку, де одно роботає, друге ліниве.

15. Забіг у безвісти. (Наг.)

Коли хто біжить без огляду на дорогу або на мету; пропав.

16. Не забігай на перед! (Наг.)

Коли хтось у оповіданю або при якій роботі хапає ся поперед інших, обминає якісь важні деталі і поспішає до кінця.

17. Перебіг биш го на гладкім. (Наг.)

Звач. перегнав би на рівнім, а в ширшій значіню: перевишав би при рівних шансах.

18. Побіг вітра здоганьити. (Наг.)

Побіг до неозначеної, неможливої мети, взяв ся до безхосенного діла.

19. Тре сі набігати, заки повбідати. (Наг.)

Звач. треба натомити ся, поки здобути якусь користь.

Біглий. 1. Біглому єдна дорога, а погонцєви десять. (Гнідк.)

Хто тікає, той іде одною дорогою, а хто гонить за ним, а не знає, куди він утік, перед тим багато доріг і не звісно, на яку йти.

Біда. 1. Без біди не вмерти. (Колом.)

Сєб-то: кождий умирає набідувавши ся; вічне житє не минає без біди.

2. Без біди сі тут не обійде. (Наг.)

Біда тут у значіню: клопіт, сварка, бійка. Пор. моск. Быть бѣдѣ.

3. Біда аж боком ліє. (Наг.)

Уявлено біду в виді списа або загалом якоїсь болячки. Пор. Ном. 2225.

4. Біда без дожджу росте. (Карл.)

Дождж потрібний для росту збіжжя; коли нема дожджу, то збіжжя не росте, але в міру того збільшує ся хліборобська нужда. Загальніше: для зросту біди не треба користних обставин, вона при всяких виросте.

5. Біда би ті вкрила! (Наг.)

Прокляте „Біда“ тут уявлена як якийсь елемент (маб. як вода), що накриває чоловіка з головою.

6. Біда біді кумою. (Ур.)

Одно лихо звичайно вяже ся в другим.

7. Біда біді на слободі. (Ільк.)

Біда незадалому, неробучому, нещасливому навіть на слободі, тоб-то навіть у такім положеню, де иньші дорабляють ся, зглядно дізнають усних полегкостей. Див. Ном. 2216; пор. укр. Нема слободи без біди. (Ком. 65).

8. Біда біду мучит, як нема що. (Комар.)

„Біду“ в значіню бідного або злого чоловіка. Коли лихо не може вчепити ся доброго, то чіпляє ся подібного до себе.

9. Біда біду перебуде: єдна мине, десіть буде. (Наг.)

Перше „біда“ тут ужите загально в значіню запереченя: ніхто біди не перебуде, пор. далі ч. 18. Див. Ном. 2165. Те саме у Білорусія: Человѣкъ перебуду одну бѣду перебудецъ, а дѣсяць ихъ прибудецъ (Нос. стор. 464).

10. Біда біду підганьє. (Наг.)

Ще одне лихо не минуло, а вже друге настає. Пор. Ном. 2166; польське *Bieda biedę goni* (A d a l b. Bieda 94); словацьке *Bieda biedu pahaňa* (Z á t u r. XII, 107); великор. Дик. 435.

11. Біда біду породила, а біда — чортова мати. (Петр.) ...біду... (Ільк.)

Та сама думка про причиновий звязок злого висловлена в привичній для народньої уяви генеалогічній формі. Пор. Чуб. Біда 16; Ном. 2159; польське: *Bieda biedę porodziła, a biedę czart* (A d a l b. Bieda 2).

12. Біда біду породила, а біди і чорт не возьме. (Ільк.)

Говорить ся про безпереривність клопотів у людськім житю: одно лихо родить друге; нове настає, а старе не гине.

13. Біда біду тримає. (Ільк.)

Одно зло держить ся другим. Див. Ном. 2163; пор. слов. *Běda bédě ruku dáva* (Z á t u r. XII, 107).

14. Біда біду тьгнє. (Наг.)

Одно зло тягне за собою друге. Пор. Ном. 2160 і старохорв. *Єдно зло друго потече* (Гильф. 685).

15. Біда, бодай моци не мала! (Наг.)

Звичайна примівка, коли згадує ся біду — очевидно персоніфіковану в подобі злого демона, який при згадці про него може привчепити ся до чоловіка.

16. Біда все бідою. (Пужн.)

Значіня двояке: 1) лихо, погане все лишить ся лихим; 2) нещастє хоч і яке невелике, всеж допикає чоловікови. Пор. оповіданє на сю тему Етн. Зб. VI, 114.

17. Біда встиду не знає. (Наг.)

В злій пригоді чоловік мусить робити таке, чого б у иньшій разі стьдав ся. Ту саму думку висловлює німецька приповідка, *Wander I, 139* (Armuth 28).

Те саме в латинським Non habitant una pudor et fames (Quintilianus, Declamat. XII, cap. 8) і середньовікове: Ex veteri more pauper caret esse pudore, див. Вєб. 205; Simr. 7533.

18. Біда го носит. (Наг.)

Знач ходить у нещасливу пору, приходить туди, де його непотрібно. Пор. польське: Bieda go wazędy nosiła (Brzoz. Bieda 2).

19. Біда го там знає! (Наг.)

Сердито, зам. ніхто не знає.

20. Біда глупости сусід. (Гнідк.)

Через дурний розум чоловік звичайно впадає в біду. Те саме у Словаків Bieda hlúposti súseda (Zátur. X, 93) і у Великор. Дик. 437.

21. Біда гроші родат (Гнідк.)

В нещастю чоловік мусить деє-відкиє роздобути потрібні гроші.

22. Біда жертів не знає. (Наг.)

Те саме висловлює Німець: Noth kennt keinen Spass, див. Wander III, 1060, (Noth 350).

23. Біда за бідю ходит. (Гнідк.)

Значіє двоєке. Або: за одним лихом набігає друге, аож: на бідного чоловіка ще й нова біда валить ся. Пор. польське: Bieda za biedą się wlecze (Adalb. Bieda 17).

24. Біда з бідов, а без біли ще гірше. (Наг.) ...з бідю, без... (Ліш.)

Говорить ся про лихого наймита, недобру жінку або загалом челядину: лихо з нею, а без неї ще гірше. Пор. польське: Bieda z biedą, a bieda i bez biedy (Adalb. Bieda 103).

25. Біда з бідов: ні висіяне, ні внопалане. (Наг.)

Про сварливого, незгідливого чоловіка, що любить усе говорити та робити на пережір.

26. Біда з бідов побере сі тай нужду сплодит. (Наг.)

Коли бідний побере ся з бідною, то діти звичайно сходять на нужду. Подібно у Турків: Двоє голодних плодять жебрака (Osm. Spr 9).

27. Біда з бідов тай лихо. (Кольб.)

Зітханє чоловіка, якому докучила недобра жінка або челядина.

28. Біда з бідю ходить. (Ільк.)

Лихо не приходить ніколи само одно, але з лььшними в купі. Пор. чеське Nehody řadem chodivají (Čelak. 155).

29. Біда і в день не спит. (Дуч.)

А в почи й поготів. Знач. коли будь наскочить на чоловіка.

30. Біда і царські пороги не минає. (Гнідк.)

Від біди ніхто не забезпечений. Пороги — символ дому, житла, див. далі Поріг.

31. Біда красит, як кипяток рака. (Гнідк.)

Іронічно. Варений рак хіба тим красний, що червоний; чоловік у біді хіба тим, що з плачу почервоніють очи. Загальнійше Чуб. Лихо 2: Лихо нікого не красить і Ном. 2102: Біда...

32. Біда май, біда не май. (Гнідк.)

Хто має, мусить давати, платити, боронити свого майна; а хто не має, мусить турбувати ся шматком хліба.

33. Біда мене найшла. (Лібух.)

Про біду як про особу говорить ся дуже часто, в значіню грецького *κακοδαίμων*.

34. Біда моя над бідами. (Щен.)

Для кожного його горе найтяжше, найбільше дошкульне між усіми — чужими.

35. Біда на гладкі дорозі надилбе. (Городен.)

Чоловік наскочить на лихо там, де його найменше надіє ся.

36. Біда на престолі, коли нема нічого в студолі. (Ільк.)

Престіг — символ високої почеси. Самі почеси без матеріального достатку не забезпечують чоловіка від турботи і горя.

37. Біда на сьвітї як в зимі, так в літі. (Замул.)

Злі пригоди не привязані до пори року, йдуть тягом.

38. Біда не дуда, куди йде, то реве. (Петр.)

Дуда — музичальний інструмент, отже зроблений для забави і веселости; біда навпаки заставляє ревити, плакати та кричати. Те саме порівнане, але в иньшій звязку, в укр. Біда не дуда: як стане дуть, то аж сльози йдуть (Ном. 2193) і поль.: *Bieda nie duda, piszczy u niej i grajek* (Adalb. Bieda 9); ще иньше в старомоск. Беда не дуда: играти не умѣть, а покинуть не смѣть (Сим: 366).

39. Біда не жерт. (Наг.) ...не жертує (Наг.) ...не на жерти. (Наг.)

Значіня двоєке: а) лихо — річ серйозна, жартами його не збудеш ся; б) отсе лихо (в спеціальнім випадку) не мале, його не слід легковажити.

40. Біда не згине. (Бар.)

Кожде покоління має і буде мати свою біду.

41. Біда не знає приказу. (Ільк.)

Лихо не піддаєть ся людській волі. Див. Ном. 2204. Майже дословно з німецького: *Noth kennt kein Gebot* (Simr. 7559).

42. Біда не каже „гой“, но все „йой“. (Гнідк.)

Себ-то заставляє чоловіка не танцювати, а стогнати та сумувати.

43. Біда не питає лиха. (Яс. С.)

Себ-то не зважає на лихі, прикрі обставини, змушує чоловіка бороти ся з ними.

44. Біда не радість. (Щен.)

Звісно, для того, кого вона постягла.

45. Біда не спит. (Мінч. Петр.)

Не спочиває; нема перерви в лихих пригодах, раз на сего находять, то знов на иньшого. Пор. старохорв. Гуда не спи (Гильф. 786) — Гуда в знач. лихого демона!

46. Біда не спить, але по людех ходить. (Ільк.)

Близше специфікована та сама думка, що і в попередній. Див. Ном 2152.

47. Біда не ходить по лісіх, але по людях. (Ільк.) ...по лісі. (Мінч.)

Народне думане — антропоцентричне; ми знаємо, що „біда“, себ-то боротьба за існуванє — одно з основних явищ у всій органічній природі. Те саме у Поляків: *Bieda po ludziach chodzi, nie po lasach* (Brzoz. Bieda 4); у староп. Беды ходять по людємъ, а не по лѣсу (Сим. 214); білор. Нос. 268 (Бѣда не по лѣсу, а по людзямъ ходзиць); великор. Див. 439, 1394.

48. Біда ніколи сама не ходит. (Городен.)

Думка про звязок найривніиших обставин у кождім спеціальнім факті: те, що видавало ся одним лихом, при близшім огляді оказує ся цілим рядом лихих

- обставин. Пор. польське *Bieda rzadko sama jedna przychodzi* (Brzoz. Bieda 5); великор. Дик. 434, і німецьке *Wander I, 10* (Abenteuer I) і III, 1046 (Noth 52). Зрештою думка дуже давня; у Евріпіда читаємо (Troas дія III): *ἔτι δ' ἄλυσιν ἄλυσαι κίται* (А горе лежать коло горя, E. Rot, 385); латинське *Nulla calamitas sola* і схожі з ним нім. та інші див. Веб. 372; старохорв. Н' єдно зло само не додвє (Гильф. 1691); новогрецькі і інші див. Krumb. 123.
49. Біда сама не ходит, але десять за собою водит. (Братк.)
Та сама думка, що в попереднім, зо специфікацією на конвенціональнім числі десять. Пор. французьке *Un mal attire l' autre* (E. Rot. 385); Krumb. 123; Дик. 77 і далі ч. 102, 103 і 159; хорв. *Svaka tuga samodruga* (Čelak. 155); *Wander VI, 1441* (Unglück 85, 183).
50. Біда старша, як роскіш. (Явор.)
Роскіш рідко буває, а біда дуже часто; старша значить тут „*seniorior*“, а не „*senior*“. Чи має ся приповідка деколи й часове значінє, себ-то, що бідність, низьке, пригноблене положенє — се первісний стан чоловіка, з якого він тільки звільна добиває ся до ліпшого — не могу сказати.
51. Біда, та що робити! Треба біду тішити, чень і біді колись кінець буде. (Колом.)
„Біду тішити“ образово, замість: потішати себе в біді, не тратити доброго настрою. Що до закінченнє, то пор. польське: *Każdej biedzie koniec przyjdzie* (A dalb. Bieda 108); *Wand. IV, 1450* (Unglück 295).
52. Біда тобов темлює. (Наг.)
Темлювати (у Желех. нема) — кидати, шибати. Говорять, коли хтось ліз десь на вишку і впає, або загалом ходячи необережно звалив ся з ніг, ударив ся або вдарив иньшого, і ще загальнійше, коли хтось без потреби мішає ся в несвоє діло, являє ся в місцях, де його зовсім не треба.
53. Біда учит розума. (Гнідк.)
Біда тут у значіню: досвід, гіркий досвід. Те саме у Поляків *A dalb. Bieda 1*; та сама думка у Вергілія (*Georgica I, 146*): *Multa docet duris urgens in rebus egestas* (В важких пригодах багато навчає прикий недостаток). Нашому „біда“ відповідає тут: бідність; в тім самім значіню середньовікові й пізнійші латинські й німецькі приказки дав. Веб. 207 (стор. 59 і 314). Близше до нашого турецьке: що біда, то порада (*Osm. Spr. 189*) і нім. *Wand. IV, 1439* (Unglück 43).
54. Біда учит хліба. (Ільк.)
Еліптично зам. добувати хліба. Троха инакше, жартливо у Поляків: *Nauczy bieda pierogów jeść* (A dalb. Bieda 112) і нім. *Noth lehrt Pfannkuchen essen*, див. *Wander III, 1055* (Noth 241).
55. Біда чоловіка і на печи найде. (Комар.) ...і в хаті... (Карлів)
Від злої пригоди нема віде безпеки. „На печи“ — найзахистнійше, найтеплійше місце в хаті. Те саме у Поляків, див. Brzoz. Bieda 1.
56. Біда чоловіка найде, хоч і сонце зайде. (Ільк.)
Себ-то: і без соняшного світла. Знач. ніколи не вважай себе зовсім забезпеченим перед лихом. Пор. словацьке *Bieda člověka najde, choc aj slunko zajde* (*Záturec XII, 107*); *Wand. IV, 1448* (Unglück 230).
57. Біда як булка на столі. (Бортн.)
Знач. готова, очевидна, безсумнівна. Пор. *Wand. IV, 1448* (Unglück 246).

58. Біда як дуда: куда йде, то реве. (Ільк.)
 Себ-го: дає сама про себе знати. В вишнім значіно порівняє біди з дудою дав. ч. 38 а також білор. Біда якъ дуда: ставешъ дучь, слезы сами йдуць (Нос. 268).
59. Біди і грім не забє. (Ільк.)
 Може мати двоєжє значіне: а) Лихо (in abstracto) не згине від грому; б) злого чоловіка грім не забє.
60. Біди не велика річ наптитати. (Луч.) ...не тьижко... (Наг.)
 Наптитати не має тут значіня сьвідомо-діяльного, бож умисно біди ніхто собі не шукає. Треба розуміти се так, що в кожій людській діяльності не трудно дійти до несподіваного лихого наслідка. Пор. Wand. IV, 1457 (Unglück 249).
61. Біди не купити. (Гнідк.)
 Знач. і за дармо приходить, легко набірає. Пор. нім. Unglück ist wolfeil, Wand. IV, 1448 (Unglück 249).
62. Біди не мож ся збути. (Гнідк.)
 Годі від неї увільнити ся. Пор. словацьке: Čo kde budeš, biedy nikde nepozbudeš (Záhur. X, 140).
63. Біди не розповісти. (Пужи.)
 Себ-го: всіх лихих пригод, що звичайно творять канву індивідуальної історії чоловіка. Пор. Етн. Зб. VI, 174; Ном. 3948; пор. кашубське Wón-se wó swóji biédze nimóže pagadać (Adalb. Bieda 89).
64. Біди не треба шукати, бо сама прийде до хати. (Замул.)
 Навіть на такого чоловіка, що „не шукає біди“, знач. не напасний, не сварливий, не кривдить інших, находитъ зла пригода. Пор. старохорв. Не зови зла, ер и само доходи (Гильф. 1946); Wand. IV, 1446 (Unglück 191); Čelak. 156.
65. Біди ні продати, анї проміняти. (Ільк.)
 Що на кого впаде, мусить сам перетерпіти і сам своєю силою перебороти.
66. Біди си на мні шукаєш? (Наг.)
 Ремонстрація напасникови і заразом погроза, що „у мене знайдеш собі не користи, а біду“. Пор. Wander I, 806 (Elend 20).
67. Бідо-ж моя нещаслива! (Наг.)
 Зітханє — плєнастичне, бо щасливої біди ще ніхто не назвав. Перейшло і в співанку:
 Бідо-ж моя нещаслива, бідо-ж моя, бідо:
 Думає: буду олій їсти, — ний же го їсть дідько! (Лол.)
68. Бідонька якась мене сї вчепила. (Наг.)
 Про горе, що невідступно мучить чоловіка. Пор., висше ч. 33.
69. Біду-м собі купив за свої гроші. (Наг.)
 Коли чоловік власною працею, власним коштом придбав щось таке, що йому причиняє клопоту, прим. нездалу скотину або що. Пор. пісню, де жінка жалує ся на те, що власним посагом придбала собі нелюбого чоловіка:
 Біду-м собі купила та за свої гроші:
 Кажут біду любити, біда не хороший. (Голєв. Пјєся II, 469.)
 У Вілорусів: Хворобу собі купивъ за свое гроши (Нос. 452), пояснено на біль голови після переню.
70. Біду на голову там найдеш, а не поміч. (Наг.)
 Згїрдно: не найдеш нічого, дарма шукати. У Білор. Взявъ кабалу на свою голову (Нос. ст. 270).

71. Біду свари, біду ганьби і бий і на біду весь ліс виломи, то біда все бідов. (Пужн.)
„Біда“ в значіно непокірної, злої, лїнливої людини. Пор. Ет. 36. VI, 33.
72. Більше біди, як лободи. (Пост.)
Чи не було тут первісно „слободи“? Та і в тій формі приповідка має добре значіне. Нераз із за марниці приходить до сварки і клопоту.
73. Бодай сї тобов біда вдавила! (Наг.)
Прокляте: щоб ти пропав! Біда увялена в формі якоїсь прочвари.
74. Бодай ти біда була! (Наг.)
Прокляте: бодай тобі лихо було!
75. Бодай ті біда взяла за старий довг! (Наг.)
Дуже інтересна персоніфікація біди в формі старого лихваря.
76. Бодай тя біда взяла! (Лол.)
Прокляте, пор. ч. 75.
77. Буде біді кінець, як нас не стане. (Лучак.)
Буде добро, але ми його не дождемо.
78. В біді пізнавай приятеля. (Збар.)
Загально розповсюджена приказка, пор. старор. Другъ вѣренъ въ напастехъ познавается (Сим. 72); нім. Wander III, 1047 (Noth 76); I, 143 (Armuth 66); IV, 1445 (Unglück 162); лат. у Енвія: Amicus certus in re incerta cernitur і покривні з сим див. Wahl I, ст. 68; Haller II, ст. 13.
79. Вези біду й до Кракова, буде біда еднакова. (Гнідк.)
Значіне двоєнке: а) іди й до Кракова (загалом у якусь далеку чужину), то й там знайдеш таку саму біду, як дома і б) вези злого, нездарного чоловіка в инший край, у велике місто, він усе буде однаковий. Пор. Adalb. Kraków 2; Нос. 454.
80. Вже му, видно, йшло на біду. (Наг.)
Сказано про скотину, що дуже гарно росла й годувала ся, а потім звелась ні на що; те саме про гарну, розумну дитину, що вмерла малою.
81. Вийшов го з біди. (Наг.)
Знач. допоміг йому, виратував його. Пор. Wander III, 1060 (Noth 360).
82. Вилабудав сї з біди. (Наг.)
Видобув ся з тяжким трудом із лихого положеня. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 493).
83. Вилїзь бідо з біди! (Сор.)
Двоєнке значіне: а) пародія ексорцизму, отже щось подібне до євангельського: „повелїваю ти, душе нечистий, вийди изъ нея“, або б) жартлива апострофа до якогось бідолахи, щоб ратував ся зі свого нещастя. В першій разі „бідо“ значило би стілько, що „чорте“ (в тім значіно се слово уживав ся дуже часто, див. више ч. 11, 15), а в другім значило би бідного чоловіка або загалом чоловіка, до якого обертають ся з певним співчутєм змішаним із маловаженем.
84. Від біди не втечеш. (Наг.)
Злої пригоди не вбережеш ся. Пор. моск. Ат биды ни уйдѣш. (Дик. 213); Wand. IV, 1440 (Unglück 64, 215).
85. Відбивай біду на бік на якийсь час! (Дидв.)
Себ-то: не турбуй ся, забувай про клопоти.

86. Від чого біда? (Гнідк.)
Значить стількож, що: на те й лихо, памятай про потребу боротьби з ним.
87. Вія біда не знає. (Наг.)
Говорять про гордого, нелюдяного, твёрдосердого чоловіка. Пор. нім. Wander III, 1060 (Noth 366).
88. Він є на біді, на великій. (Лім.)
Себ-то: він тепер у тяжкій пригоді, в горю. Авальобічну нім. поговірву див. Wander III, 1060 (Noth 372).
89. Впав у біду, як курка в борщ. (Ільк.)
Нема йому виходу, горе зовсім перемогло, зломало його. Див. Ном. 2222.
90. Всюди біда, лиш там добре, де нас нема. (Ільк.)
Звісне егоцентричне розуміння світа: те тільки лихо, що мені домагає, знач. де мене нема, там і лиха нема.
91. Годи біді, як самій собі. (Берез.)
Значіне двоїне залежне від знач. слова біда: а) догаджай якійсь недобрій, неспокійній людині; б) в нещасливім випадку мусить чоловік задля того лиха робити, дбати, пильнувати так, як би нераз не робив для себе, для своєї приємности.
92. Дай Боже біди, а гроші будут. (Лев. Ільк.) ...біду... (Залісе)
В біді чоловік мусить добути гроші, хоч нераз і з такими жертвами, яких би не поїс у нормальних обставинах. Пор. више ч. 21.
93. Де-сь, бідо, була? — Тебе-м шукала. (Доброс.)
Значіне подвійне: або чоловік промовляє добродушно-жартливо чи сердито до якоїсь близької людини, з якою довго не міг здібати ся, або образово представлено момент, коли чоловік попадає в нещастя, якого не надівав ся, та яке в давня грозило йому. Пор. новогорцьке: „Бідо, де йдеш? — До дому артиста.“ Wand. IV, 1450 (Unglück 296)
94. Десь сі весь біда на мене алїала. (Наг.)
Говорять у розпуці чоловік, якого постигає лихо з різних боків. Пор. Wand. IV, 1457 (Unglück 462).
95. До біди доріг багато, а від біди й стежки нема. (Корч.)
Найрїзнійші ванитя і діла можуть довести до нещастя, з якого вихід дуже трудний.
96. До біди найде ся все й прибідок. (Луч.)
До одного лиха приторочить ся й друге, хоч би й меньше.
97. До біди не далеко. (Наг.)
Знач. її все можна надїяти ся. Див. Ном. 2183; Wand. IV, 1447 (Unglück 209).
98. До біди обизви сі, то скаже: „Писок мавш“, а мозчи, то скаже: „Ци вже й говорити не вмїєш?“ (Наг.)
До біди, анач. до напасливого, невідливого чоловіка; такому все недогода. „Писок мавш“ — еліптично, scil. великий рот мавш, ти балакучий, сварливий.
99. Довів го до біди. (Наг.)
Себ-то: до бідности, до нещастя, пор. Wander III, 1060 (Noth 362).
100. Дочекаш сі біди на голову. (Наг.)
Коли хтось висловлює надїю на якусь певену поміч.

101. Ет, біда! (Мінч.)
Сердита відповідь на питання: Як там у вас, чи гаразд?
102. Єдна біда не дасть ся в знаки, аж як ся десять до купи злізе. (Луч.)
Русин так привик до лиха, що одно само йому немов і байдуже. Пор. Čelak. 155.
103. Єдна біда не докучит, аж ся десять злучит. (Гнідк.)
Див. попередня Пор. Ном. 2191; Ком. 60; Wand. IV, 1441 (Unglück 85).
104. За бідою не шукав, сама прийшла. (Доброс.)
Лихо приходить ненадійно, сам чоловік не знає, відки.
105. Зайди си в бідов, біди сі не збудеш. (Наг.)
Себ-то: зчипи ся, зтоваришуй ся з поганим чоловіком, то й не повбудеш ся клопоту. Пор. Wand. IV, 1445 (Unglück 168).
106. Заченив біду. (Наг.)
Почав розмову або що з лихим, сердитим чоловіком і набрав ся від него лайки або нобоїв.
107. Зачени си біду, то з нею не дійдеш ладу. (Колом.)
Пор. вище ч. 105 і 106.
108. З біди не вмире, в роскоши жити не буде. (Явор.)
Знач. і біда і роскош у життю минають, перебувають ся, не творять основи життя.
109. З бідою найдеш, а не поділиш ся. (Залісв.)
З лихим, завидючим чоловіком і користь не на користь виходить.
110. Здибле чоловіка біда на гладкій дорозі. (Лучак.)
Несподівано падає чоловік у нещастя. Пор. вище ч. 35.
111. З єднов бідов, як з ріднов сестров. (Наг.)
Счіл. можна жити, погодити ся. Та звичайно чоловікови докучають різні лиха.
112. Зійшов на біду. (Наг.)
Знач. збіднів, звів ся ні на що. Пор. Wander III, 1059 (Noth 372).
113. З сьвітною бідою. (Гнідк.)
Значінє не зовсім ясне. Слова „сьвітний“ у Желех. нема. По значіню його треба виводити від „світ“, пор. всесьвітний, — отже: з бідою з усього світа, привселюдною, загальною.
114. З тьижков бідов. (Наг.)
Еліптично, дод. зробив або пішло се з великими труднощами, на силу. Пор. Wander III, 1060 (Noth 374).
115. Іди до біди, до тьижкої! (Наг.)
Відчени ся, згідно. Пор. нім. Dass dich die schwere Noth! Wander III, 105 (Noth 357)
116. Іди, йди, не шукай си біди! (Наг.)
Не зачінай, бо буде біда. Пор. білоруське: Не шумай бѣды, бѣда сама тебе найдзець (Нос. ст. 380); пор. Ном. 2180.
117. Коби біда, а гроші будут. (Луч.)
Пор. вище ч. 92.
118. Коби так о що, як о біду. (Наг.)
Счіл. трудно. Всеяке добро здобуває ся тяжко, а біда легко.
119. Коби хрестїнин свою біду знав, то би в нїй ніколи не бував. (Наг.)
...то би і на сто миль обминав. (Наг.)

- Стеріг ся б наблизитись до того місця. Говорять, коли когось у несподіванім місці (прим. у гостині, на ярмарку) спіткає якесь лихо.
120. Коби чоловік свою біду знав, то би їй зараз очи вибрав. (Наг.)
Знач. запобіг би їй, учинив би її нешкідливою.
121. Кого ся біда вчепить в ранку, того держить ся аж до останку. (Ільк.)
Кому нещастить ся в молодю, той і до смерти не знає добра. Пор. польське: Komu bieda z ranku, to i do ustanku (Adalb. Bieda 110); Wand. IV, 1452 (Unglück 348).
122. Кого ся біда вчепить, того ся тримає і руками і ногами. (Ільк.)
Хто раз попаде в нещастє, тому вже тяжко позбути ся його наслідків. Див. Ном. 2170. Пор. польське: Jak się bieda uczepi, to jej i kijem nie odpędzisz. (Adalb. Bieda 42).
123. Кождий свою біду знає. (Наг.)
Відповідають на влазливі питання: а що вам таке, чого зажурились? Те саме нім. Wander IV, 1446 (Unglück 177).
124. Кождому своя біда в голові. (Наг.)
Кождий своїм лихом турбує ся. Те саме у Поляків: Každemu swoja bieda w głowie (Adalb. Bieda 109); Wand. IV, 1441 (Unglück 75).
125. Коли біда найбільша, то поміч Божа найближша. (Терноп.)
Загально розповсюджена думка, пор. нім. Wenn die Noth am grössten, ist Gottes Hilfe am nächsten, Wander III, 1058 (Noth 317), або: Je grösser Noth, je näher Gott (Simr. 7585); в загальнійшій формі у Словаків: Kde bieda veľká, tam pomoc blížká (Zátur. IX, 103); близьше до нашого чеське: Když je nouze největší, bývá pomoc boží nejbližší (Libl. 58).
126. Коли біда, не йди до Жида, але до сусіда. (Петр. Кобр.)
Сусід — найблизший, так сказати, природний поратівник у біді. Пор. польське: Kiedy bieda, do sąsiada (Adalb. Bieda 55 і дословно схожий з нашим варіант у дод. на стор. 666); Čelak 412.
127. Коли біда, то й плач не pomoже. (Ільк. Петр.)
Поможе тільки подвоєна енергія, діяльність та зарадність. Те саме в польським, див. Adalb. Bieda 107.
128. Кому біда, а людям сміх. (Тереб.)
Не всяка вла пригода збуджує загальне співчутє; буває й так, що збудить на сміхи та кпини. Див. Ном. 2350. Подібне білор. Чужая бѣда людемъ смѣхъ (Нос. 467); те саме у Поляків, див. Adalb. Bieda 27, 64.
129. Котрої біду знає, то той не фіглює. (Крех.)
Себ-то: не піднімає на сміх иншого, що впає у біду. Пор. Wander III, 1059 (Noth 343): Wer selber war in Noth, reicht gern dem Hungrigen Brot.
130. Куди піду, то все біду знайду. (Замул.)
Говорять про себе тзв. Pechvogel, якому і найкористайші обставини виходять на зло.
131. Ляда біда чоловіка удрэ. (Ільк.)
Звичайно говорять про дрібних урядників, возних, писарів і т. и., що користуючись прикрям положенням або потребою селянина бажають видусити від него якусь дачку для себе. „Біда“ вгрядно: непочесний, неважний чоловік.

132. Малу біду сховає і за паузу, а великої не вихає і в міх. (Мшанець)
Знач. мале лихо перебуде чоловік і не говорячи про него нікому, а велике доходить до відома всієї громади.
133. Ми вже відав у біді до віка будемо мешкав. (Крех.)
Вислов безнадійности бідного чоловіка, що не бачить можности ліпшої будущини.
134. На біді будеш, на великій. (Лімна)
Таким поступуванем дійдеш до великого лиха. Пор. висше ч. 88.
135. На біду-м сі вродив. (Наг.)
Говорять бідний. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 481).
136. На біду не богато треба. (Яс. С.)
Scil. заходу, стараня; найменьша нагода може її спровадити.
137. На біду не ціпом молотити. (Наг.)
Себ-то: не треба тяжко працювати, навпаки, чим легше собі поводиш ся, тим певнійше вона прийде.
138. На біду як на гору кладе ся. (Гнідк.)
Значіне не ясне мені. Звичайно на гору не треба ще й класти, бо вона й без того висока. Фраза „кладе ся на біду“ значить те саме, що „йде на біду“ (пор. ч. 80), щось призначене на нещастє. Виходило би (в порівнаню з ч. 80) значіне: коли чоловік має впасти в біду, то перед тим йому щастить ся, так немов би піднімав ся на гору, щоб потім тим глибоше і тяжше впасти. Пор. укр. Коли б тах на гору, як на біду (Ном. 2189).
139. На-в-пів з бідов то зробив. (Наг.)
Знач. ледво не ледво, неохітно, навпів присилуваний.
140. Най ті біда овьме! (Наг.)
Прокляте, пор. Wander IV, 1060 (Noth 357).
141. Напитав собі біди. (Наг.)
Власними заходами надбав собі лихо, самохіть ускочив у біду. Пор. висше ч. 60.
142. Научить біда ворожити, коли нема що в губу вложити. (Ільк.)
Бідність учить промишляти. Оповіданє про те, як бідна баба стала ворожкою, див. Житє і Слово II, 359. У воронїжських Великорусів подібно: Быть варажыть, када нєчыва в рот палажыть (Дик. 713); те саме у Поляків (Adalb. Bieda 75).
143. Научит біда по́пити, коли ся нема чого вхопити. (Петр.) Навчит
...як нема що... (Тереб) ...як сі нема чого... (Наг.)
Натяк на бідний стан давніх попів, що жили з ласки громади. Значіне: біда примушує чоловіка промишляти про себе, давати собі раду, щоб не терпіти голоду. Те саме Ном. 2199. Дословно з руського перекладено у Поляків: Naucz bieda porić, kiedy niema czego chorić (Adalb. Bieda 74). Думка, що бідність учителька всяких хитрощів, часто висловлювалась ще в старовину, пор. грецьке: *Πολλὴν ὁ λιμὸς γίνεται διδάσκαλος* (Бідність учитель всякої всячини), або, як каже Теопріт: *Ἄ πενία, Λιόφαντε, μόνα τὰς τέχνας ἐγείρει* (бідність сама збуджує всякі штуки, див. Веб. 206, стор. 58 і 312); пор. середньовічний вірш: *Artes atque dolum tenuis vestigat egestas* (Tunn. 90); пор. нм. *Noth lehrt einen Bären tanzen* і апальогічні *Simr. 7567—7571*; *Wander III, 1054* (Noth 223—245).
144. На чюсь біду я там прийду. (Кол.)
Погроза. Говорив чоловік, коли йому донесли, що в коршмі бють його свояка.

145. На що ти біди на здорову голову? (Наг.)
Пощо шукати зайвого?
146. Не вийдеш з біди, як камінь з води. (Гнідк.)
Знов образи „біда“ і „вода“ переплітають ся; вийти з біди, увільнити ся від лиха, уявлено як виринути з води. Пор. Ном. 2157.
147. Не дай Боже помалу на біду сходити! (Луч.)
Жартливо, зовсім не з тою думкою, що ліпше від разу впасти в нещастє.
148. Не забагай біди! (Луч.)
Коли хто захочє чогось такого, що грозять небезпекою або втратою.
149. Не зазнавши біди не буде добра. (Ільк.)
Хто зазнав біди, вмє шанувати добро, значить, не зазнавши лиха не зуміє вдержати добра. Пор. нім. *Wer nicht gesteckt in Noth, weist nicht, wie schmeckt der Sorgen Brot*, дав. *Wander III, 1059 (Noth 338)*.
150. Не зачіпай біди, най біда щезає. (Луч.)
Говорять про сварливого, напасливого чоловіка, з яким не добре входитьи в діло, ані навіть у розмову. Пор. *Wand. IV, 1445 (Unglück 151)*.
151. Не з біди му сї дїв. (Наг.)
Ніщо йому не долягає, то й може гордувати та коверзувати
152. Нема більшої біди над лихі сусїди. (Гнідк.)
Як добрий сусід — велике добро, так навпаки злий — велике лихо, пор. више ч. 125, а також Сусід.
153. Не могла біда на нашу хижу сїсти, та сїла на сусїдову. — Цитте, діти, цитте, чей уна ще на нашу сядє. (Мшав.)
Гумор лежить у рїзномоднім значіню слова „біда“. Приказка взята з оповіданя про те, як у гірське село залетїв бузько (там вони рїдкість) і сїв на одну хату, а сусїдські діти почали плакати, чому не сїв на їхню, див. *Етн. 36. VI, 73*.
154. Не могла мя біда минути. (Гнідк.)
„Не могла“ не в значіню „мусїла“, а в значіню жалю: чому не минула?
155. Не тьжко з бїдов у білу впасти. (Наг.)
З поганим чоловіком легко прийти до сварки, бїйки або иньшого лиха.
156. Не тьжко на біду зїйти. (Наг.) ...до бїйди прийти. (Наг.)
Знач. збїдїти, звестись нінащо, або впасти в нещастє дуже легко.
157. Ніхто не знає, де го біда спїткає. (Наг.) ...чекає. (Цєн.)
Нїде чоловік не забезпечений від лихої пригоди. Пор. више ч. 119.
158. Ніхто чужої біди не знає. (Наг.)
Себ-то: не може відчути чужого лиха так як своє.
159. О біду не трудно. (Ільк. Петр.) ...не тьжко. (Залїсе)
Конструкция мб. польська. Див. Ном. 2186.
160. Одна біда чоловікови не докучит. (Залїсе) Єдна... (Ільк. Петр.)
Див. више ч. 103. У Поляків те саме: *Jedna bieda nie dokuczy (A d a l b. Bieda 45)*.
161. Одна біда як рідна сестра, але як сто бїд, тє тогди будь мудрий і вітримай! (Гвозд.)
Значіне талеж, як і ч. 160. Пор. білор. *Одна бьда не бьда, а коли двь, три разом, то бьда.* (Нос. ст. 390); польське *...ale dziesięć razem.* (Brzo z.

- Bieda 10); Zátur. XII, 110; великор. Одно горе. — ни горе, как бы з два не-была (Дяк. 97).
162. Ой біда, не гаразд, як біді не подаст. (Пост.)
Себ-то, коли бідного не поратують.
163. Ой біда тай годі. (Ільк.)
Вислов знеохоти, огірчена. Див. Ном. 2224.
164. Пек ти, бідо, осина ти! (Наг.)
Найзагальніша форма лайки: пропадай! Значіне слів „пек“ і „осина“ (у Желех. осина) темне; в „пек“ без сумніву лежать ономатопестичний вираз пшювана, те, що в нім. рfuі.
165. Підвів го під біду. (Наг.)
Про хитрого, злобного чоловіка, що втягнув иньшого в якесь погане або небезпечне діло.
166. Пізнати біду і серед болота. (Кольб.)
Гумор і тут у двоякім значіню слова „біда“: а) пізнати сякого-такого (не конче злого) і в болоті, коли обталапая ся і б) в'їхавши або застрягнувши в болото пізнаеш біду.
167. Пішла біда до Босир тай виіла в бочки сир; а як пішла до Циган, там їй став ся саксаган. (Зазул.)
Приказка зложена в формі строфи звісної пісні про мандрівку Біди по різних селах, при чім у кождім двостиху подаєть ся до риму з назвою даного села якусь пригоду чи увагу тої (персоніфікованої) Біди, звичайно з притяком до характеру людей або властивости місця, а часто й без притяку, аби до риму. Босири і Цигани — села Борщівського пов. Текст пісні про Біду і збірку аналогічних строф про різні галицькі місцевости див. Житє і Слово IV, 27—31. Саксаган — кал'ут, смерть, пор. Ном. 14081.
168. Пішло му на біду. (Наг.)
Дізнав страт у господарстві або лиха в домашнім житю, руйнує ся і не може підняти ся.
169. Присіла го вся біда: вже ні окріп, ні вода. (Гнідк.)
З біди зробив ся байдужним, апатичним.
170. Самохить в біду лізе. (Наг.)
Коли хтось не слухає острого ані упімнень і не перестає робити лихо. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 484).
171. Сам своїй біді винен. (Наг.)
Про чоловіка, що попая у лихо з власної провини. Пор. Wand. IV, 1458 (Unglück 480).
172. Сім бід на єден обід. (Наг.)
Говорять про скупого богача, що не любить нічого дати або зробити не вилаявшись. Здаєть ся, що се перекирчана стара приповідка: Сім бід, один одвіт (Ном. 4277), себ-то: чи за один злочин, чи за більше, все однакова кара. Таке значіне має ся приповідка у Поляків, де кажець ся: Siedm bied, a jeden odwet (Adalb. Bieda 79), де слово odwet відповідає руському одвіт = odpowiedzialność.

173. Старша біда як гаразд. (Луч.) ....як роскіш. (Шужн)
Пор. висше ч. 50.
174. Та вже аби на біду не було! (Наг.)
Знач. було б дивно, як би не було, або: на біду мусять бути.
175. Та вже би крайна біда була, як би того не зробив. (Наг.)
Було би погано, зовсім несуразно, як би не зробив.
176. Така біда, що й не тра ліпшої, отсвої досить. (Ключів)
Гумористично, коли хтось у великім клопоті і силкує ся хоч жартами влекшити свою душу.
177. Така біда, що нема муки око запорошити. (Луч.)
Недостаток живности, се найчастійша форма нещастя, що постигає наш народ, а особливо на хлібороднім Поділю.
178. Та як би ни було біди, то би ни знали, шо то гаразд. (Кольб.)
Гаразд має ціну тільки як контраст з лихим положенем, пор. висше ч. 149.
179. Ти бідо якась! (Наг.)
Промовляють звичайно до малих дітей, навіть пестливо. В основі такого титулованя люблених дітей „бідкою“, „марою“, „поманою“, „манією“ і т. и. лежить прастаре віруванє, що злі демони чіпають ся дітей з гърними іменами, а оминають таких, що їх влючуть погано. Про се див. мої „Студії над Карпаторуським письменством I“ (Записки Н. Тов. ім. Шевч. СХІ, стор. 46).
180. Ти бідкою журши ся, а в пеї донька росте. (Корч.)
Себ-то: ти турбуєш ся одним лихом, а з него вже наростає тобі иньше. Ту саму думку, але мляво висловлює Поляк: O biedę kłopotu nigdy niema, bo nie zginie (A d a l b. Bieda 113); нім. Ein Unglück geb'ert das andere і покрєвні див. W a n d. IV, 1441 (Unglück 79, 81).
181. То ще пів біди. (Наг.) ...пів біди біда. (Кол.) ...пів біди ліха. (Стрий)
Зам. се не велика біда. Пор. польське: Jeszcze to pół biedy (A d a l b. Bieda 50).
182. Уступи ся біді з очей. (Замул.)
„Біди“ тут у значіню лихому чоловікови.
183. Хоть біда, то гоц! (Петр.)
Говорять про веселого, легкомисного чоловіка, що байдужий до свого горя не перестав жаргувати, гуляти та забавляти ся. Те саме у Поляків, див. A d a l b. Bieda 24 і у Білорусів (Нос. ст. 454).
184. Хоть куди біда. (Корч.)
Знач. біда на всі боки, не аби яка. Лат. Mare malorum і покрєвні W a n d. IV, 1458 (Unglück 497, 8).
185. Хто біди не завнав, той не вміє добра шьинувати. (Наг.)
Та сама думка в подібній формі висловлена висше ч. 149, 174 Пор. W a n d. II (Gut, 217); IV, 1455 (Unglück 422, 451).
186. Хто біди не завнав, той о ній гадати не може. (Явор.)
Коли хтось у добрі, теоретично говорить про нужду иньших. Пор. польське Kto sam doznał biedy, ten innych biedę zrozumie (A d a l b. Bieda 67); W a n d. IV, 1455 (Unglück 421). Гадати — місцевий польонізм, зам. говорити.
187. Хто біди не знає, най ся мене спитає. (Ільк.)
Говорить про себе чоловік, що завнав на своїм віці багато лиха. Див. Ном. 2218.

188. Хто біду має, той багато знає; хто гаразд має, той мало знає. (Ільк.)
Лихі пригоди і боротьба з ними дають людському життю далеко багатший зміст, ніж одностайний добробит, який звичайно отуплює й увагу. Див. Ном. 2201.
189. Хто в біді, біду стерпит, — а хто в гаразді, щоб ніколи біди не знав. (Ільк.)
Слова бідного чоловіка, що сам привик бороти ся з лихом, але знаючи всю важкість сеї боротьби не бажає сего нікому иньшому. Те-ж Ном. 2153.
190. Хто в біді дав, два рази дав. (Ільк.)
Характерна модифікація латинської припов. *Bis dat, qui cito dat.*
191. Хто знає, де на чоловіка біда чекає! (Наг.)
Та сама думка троха в иньшій формі висловлена висше ч. 119.
192. Чи далеко тут до біди? (Наг.)
Говорить чоловік, коли мало-мало, через якусь дрібну обставину здужав уйти нещастя.
193. Чи то нині о біду тьжко? (Наг.)
Не тільки „нині“, але й усе чоловік наражений на лихі пригоди.
194. Чи хочеш мі в біду ввалити? (Наг.)
Говорять чоловік до товариша, що радить йому брати ся до якогось небезпечного діла, або й свідомо накликає на него небезпеку.
195. Через бід: не тьжко в біду впасти. (Наг.)
Через лихого чоловіка в нещасте Пор. словацьке *Príšel z biedy do nevole* (*Zátiar. XII, 201*).
196. Чоловік найбільше на біду робит. (Наг.)
Наші селяне розуміють нерас „біду“ дуже широко. Отже податки і всякі дачки та драчки будуть для них так само бідою, як випита горівка, судові кари, випадки смерти або хвороби в домі, загалом усе, що пожирає більшу часть їх доходів і не справляє їм приємности.
197. Чужа біда за сахар, а своя за хрін. (Дар.)
Знач. чужій біді нерас нишком і порадуєш ся, а своя гірко смакує, ще й словья витискає. Пор. Ном. 2341; пор. нім. *Fremdes Unglück ist süß* і под. *Wand. IV, 1452* (*Unglück 346*).
198. Щезни бідо в безвісти! (Наг.)
Прокляте; „бідо“ може відносити ся і до певної особи і загалом до неприємної ситуації, в якій находить ся чоловік.
199. Ще не ціле-мєре біда. (Гор.)
Знач. се ще не велика, не настояща біда. Мєре, пор. лат. *meo* — чисто, дійсно. Пор. *Wander II, 1060* (*Noth 358*).
200. Що за біда, пєть ся вода! (Дар.)
Жартливо, коли хтось дивуєть ся якійсь зовсім простій і природній річи. Приповідка взята з нар. оповідання про жінку, що тайком перед чоловіком купила ковбасу, з'їла половину, а другу скovala під подушку, а потім раз у раз попивала воду та приговорювала як висше. Див. Етн. 36. VI, 11; те саме Ном. 5233; подібне у Білорусів: То не бѣда, што пьєцца вода (Нос. ст. 443), та мабуть там забудьсь оповіданє, що дало початок приповідці. Ще менше ясне значіне в другій білор. приповідці: Бѣда, што не пьєцца вода (Нос. ст. 268);

Носович пояснює: „жартливо говорять, коли хто турбуєть ся маловажною прикрістю“ — але се пояснене якесь натягнене.

201. Що му біда зробит? (Наг.)
Себ-то: він не подаєть ся, не злякає ся, перетриває лиху годину, він сильний, багатий або має протекцію.
202. Що робити з біди? Тра в голову заходити (Ільк.) ...зайти. (Мінч.)
В голову заходити — журити ся, та тут значить: подумати, поміркувати.
Див. Ном. 6507.
203. Я бідою зріс. (Комар.)
Себ-то: в бідних обставинах, серед недостатку.
204. Я в бідою, як з рідною мамою. (Сор.)
Зжив ся з лихом, прывик до бідности.
205. Яка біда уродилась, така і згине. (Лев. Ільк.)
Знач. який недобрий, дурний, пустий уродив ся, такий і згине. Те саме (з помилкою „Як“) у Ном. 2168.
206. Як бим був біду знав, був бим її не чіпав. (Замул.)
Подібна думка в троха иньшій формі висловлена вище, див. ч. 120.
207. Як би ти мою біду знав, то б ти її свою показав. (Тереб.)
Слово „біда“ має тут двоєке значінє: а) лихо, горе — знач. горе одного чоловіка спонукує другого до співчуття, до виявленя свого горя; б) полові ортани, пор. далі під Старий.
208. Як би чоловік свою біду знав, то би в її ніколи не бував. (Наг.)
Пор. вище ч. 119; Wand. IV, 1440 (Unglück 66).
209. Як біда йде, то не тра її підгонити. (Колом.)
Іде — знач. валять ся на чоловіка, множить ся.
210. Як біда, то до Жида, а як мине біда, най ділцько бере Жида. (Ільк.)
Жид у селі звичайно — шинкарь, у якого люде заливають своє горе горівкою. Розумієть ся, що коли мине потреба такого хвиливого забуття, звичайний чоловік до коршми не йде тай супроти Жида не почувая ся до ніякої вдячности.
Пор. білор. Якъ бѣда, мы до Жида (Нос. 479). Близша до нашої польська пришов. Kiedy bieda, to do Żyda, a po biedzie za drzwi Żydzie! (Adalb. Bieda 57), хоча тут очевидно характеризує ся положенє і настрої польського пана, що в біді позичає від Жида гроші, а потім знов поводить ся з Жидом як із собакою. Пор. нім. Wander III, 1059 (Noth 324).
211. Як є біда, то є й прибідок. (Наг.)
При більшій біді й менша, пор. вище ч. 97.
212. Якої біди в мене хочеш? (Наг.)
Сердито, але не конче в злім значіню, зам. чого від мене хочеш?
213. Як ся кому на біду кладе, то як масло в діжку. (Гвідк.)
Про зворот „кладе ся на біду“ див. вище ч. 136. Значінє: чоловік набирає ся добра, здоровля, краси, а нараз біда все те заівечить.
214. Я ще з тобов до біди прийду, до тьижкої. (Наг.)
У сварці; мовляв: не дразни мене, а то вдарю, скалічу або вбю.
- Бідацтво.** 1. Довше моє бідацтво, ніж його богатство. (Луч.)
Богатство мине швидко, а бідному його бідности не відбере ніхто. Те саме у Кашубін: Naszê biédê mdze (bêdzie) dlezi jak jeho panstwa. (Adalb.

Bieda 73); віршову форму попсовано і в укр. Довші мої злидні, ніж твоє богатство (Ком. 81).

Бідний. 1. А щож то бідному жити не треба? (Наг.)

Коли хтось кривдять або занедбує бідного. Пор. Wander I, 193 (Arm 57).

2. Біда бідному і без наймита. (Ільк.)

Іронічно. Богач жалує ся, що має біду з наймитами, а бідний каже, що йому й без наймита лихо. Ту саму думку, але без зазначення соціального контрасту висловлює Полян: Bieda biednemu żyć w świecie samemu. (Adalb. Biedny 2); пор. нім. Wander II, 1423 (Knecht 11).

3. Бідний аби п—ки не мав, а богач очий у голові! (Ценів)

Біднота бодай не плодила ся, а богач щоб не міг бачити свого богатства.

4. Бідний см: утік мені розум з хати. (Карлів)

Тоді чоловік найбідніший, коли розуму не стає. Та сама думка в Талмуді: „Той тільки бідний, кому не стає доброго розуму“; подібне у Греків: *Ἔστι πενία ἀπὸν σοφίας, τὸ δεόμενον τινος μὴ ἔχειν σοφίας* (Се справді сама бідність — мати те, чого треба, а не вміти користувати ся сим — у Ксенофонта), дав. Wahl I, стор. 165; пор. Ном. 1569.

5. Бідний мусит їсти пироги, як не чирю. (Лім.)

Гумористично; аналогічна німецька поговорка про одну високопоставлену даму, що почувши про бідних людей, що мерли з голоду без хліба, скрикнула: „Ах бідні-люде, чому ж вони не їдять булок?“ Пор. Wander I, 145 (Armuth 195). Той сам гумор і в польськїм: *Nauczy bieda pierogów jeść* (Adalb. Bieda 112). Пор. нім. *In der Zeit der Noth isst man Pastetenrinden statt Brot* (Simr. 7590).

6. Бідний робит і танину і дорогітню. (Наг.)

Бідних покущів, звісно, на предмети необхідні для життя, найбільше, значить і ціни йдуть у гору або в низ відповідно до їх попиту.

7. Бідного бесіда — богатому покута. (Гнідк.)

Значіня двоєке: а) бідний своїми просьбами надоїдає богачеви, так що сей сердять ся слухаючи його, і б) богач завидливий рад би, щоб громада тільки його слухала і лютить ся, коли й бідний скаже розумне слово. Аналогічні німецькі приповідки (Simr. 514—518) мають те значіня, що в очах богатого промова бідного не має ніякого значіня: *Armer Leute Witz (Rede) gilt nicht*.

8. Бідного все в зубах носить. (Комар.)

На бідного найлекше пустити поговор, підозрінє та неславу.

9. Бідного ніхто не знає. (Наг.)

Себ-то ніхто не признає ся до него, щоб бідний не просив у него підмоги. Те саме в нім. *Arme Leute kennt Niemand* (Simr. 494); слов. *Kýms' biedny, nikto t'a nepná* (Zátur. VII, 856); Wahl I, стор. 38.

10. Бідному все вітер у очи віє. (Коб.)

Всі обставини йому не сприяють, усе виходить йому на шкоду. Те саме у Поляків: *Biednemu zawsze wiatr w oczy* (Adalb. Biedny 4); пор. нім. Wander III, 591 (Mensch 51) і V, 258 (Wind 289).

11. Бідному всюди біда. (Ільк.) ...всюда... (Мінч.)

Сама зміна місця ще не запоможе його бідности. Див. Ном. 1567. Те саме в польськїм: *Biednemu wszędy bieda* (Adalb. Biedny 14) і в старор.: *Бѣдному вездѣ бѣдно* (Сим. 250).

12. Бідному на весілю і ніч за коротка. (Сор.)

Те, що для інших буває радстю, бідному вимірене скупо. Те саме в польським: Biednemu, to i weselna noc krótka (A d alb. Biedny 3).

13. Бідному царство небесне. (Наг.)

Тут на землі йому не визнати добра і він мусить потішати себе надгородою в будучім житю. Найчастіше говорять се в іронічним значіню, мовляв: бідний усе ні в чим лишає ся, йому обіцяють такє, чоґо й дати не можуть. Пор. Wander I, 134 (A gm 69).

14. Все на бідного дриґотá. (Ільк.)

Не досить, що бідний, а ще й мусить дриґяти зимою, не маючи в що тепле одягти ся.

15. В чім бідний брыкує, в тім пан смакує. (Наг.)

Говорять селяне, коли зайде розмова про панські страви, особливо про такі, яких прості люде не їдять, як ось різні салати, жаби, устриці і т. и.

16. Кобя бідний мав щістья, то би го не било нещістья. (Наг.)

Загально розповсюджений серед нашого народа фаталістичний погляд, що добрий або злий оборот у людському житю залежить від якоїсь висшої сили, чи радше від боротьби двох противних сил — злої й доброї. Щастє і нещастє часто персоналіфікують ся і в казках, див. Етн. 36.

17. Коли-сь бідний, не знає тя й брат рідний. (Гвїдк.)

Бідного відуцуруєть ся й рідня. Пор. у Евріпїдовій Медеї 560: Πένθη φεύγει πᾶς τις ἐκποδῶν φίλος (від бідного тікає що духу кожний приятель) і італїанське: I misero é separato dal suo intimo amico (бідний розлучає ся зі своїм найблизшим приятелем), пор. Wahl I, 38.

18. Надаріт бідного! (Котуз.)

Формулка, з якою жебраки, відмовивши молитву, обертають ся до селян.

19. Не на бідного трафіло. (Наг.)

Коли заможному чоловікови стане ся якась шкода або прийде ся зробити якийсь надзвичайний видаток.

20. Такий см бідний, як мак на четверо. (Наг.)

Макове зерно, роздроблене на четверо — символ дуже малесенької вартости.

21. Такої бідному віколю нічоґо не мати. (Ільк.)

Бідного не держать ся масток; пор. євангельське: „у неимущего и еже что мнѣтся имѣти отнимется“.

22. У бідного біда скаче, а дітина їсти плаче. (Комар.)

„Біда“, себ-то злий демон, тішить ся людському бідуваню.

23. У бідного не позичьвій, а бридкої дівки не цілуй, бо ціле житє буде хвалити сї. (Сор.)

Для бідного се незвичайне діло, щоб у него хтось зичив, так само як для бридкої дівки, щоб її хтось цілував — то й розговорять се иньшим.

24. У бідного приятелі мрут. (Льв.)

Чим більше чоловік бідніє, тим меньше має приятелів; його відуцурують ся, так як би мерля для нього. Пор. висше ч. 17.

25. Хто бідному дасть, тому Бог віддасть. (Кол.) ...той не збідніє. (Наг.)

Упїмненє до милосердя над бідними. Ориґинал його — гебрєйський (Прятчі Со-ломонові XXVIII, 27): Qui dat pauperi, non indigebit, у нас у Остр. Біб.:

Йже даєть сукогнма, не бскадкѣтъ; споріднені з сею приказки німецькі, англійські, французькі та італіянські див. Wahl, I, ст. 44; Simr. 485.

26. Чим ся бідний розболит, тим ся й гоить. (Кож.)

Від недостатку занеджує тай лічить ся диятою, бо немає за що покликати лікаря.

27. Як не буде бідний ландати, то буде голодати. (Наг.)

Мусьєть ходити сюди-туди, щоб придбати поживи.

28. Як ся бідний женит, тогди й ніч мала. (Кобил.)

Що добре, то бідному того мало, пор. висше ч. 12; надто Wand. I, 136 (der Arme 129, 134, 141); Adalb. Biedny 3.

Біднівство. 1. З біднівствá пристав. (Снят.)

Себ то з бідного дому, з бідної сім'ї оженив ся і перейшов жити в жінчину сім'ю.

Бідувати. 1. Бідув, як ся нащадив. (Гнідк.)

Від коли вродив ся.

2. Треба бідувати до гробової дошки. (Гнідк.)

Про вислов „гробова дошка“ див. статью Карловича „Grobowa deska“ (A. Kalina, Lud I, 16). Те саме Ном. 2436.

Бійка. 1. Бере ся до бійки. (Наг.)

Говорять про меньшого, слабшого, що пориває ся бити ся зо старшим або сильбійшим.

2. Йому й бійка не поможе, не то добре слово. (Цен.)

Говорять про упертого та завязатого.

3. Ту сі без бійки не обійде. (Наг.)

Коли селяне п'яні починають сварити ся.

Бік. 1. Аж боки зривали зо сьміху. (Льв.)

Знач, аж тріскали, пор. Linde I, 144; Нос. ст. 263.

2. Боками робити. (Наг.)

Важко дихати, мучити ся, пор. Linde I, 144.

3. Боки му вилатав. (Наг.)

Набив його. Пор. польське: Wysmarował mu boki (Adalb. Bok 4).

4. Боки му сі злипают. (Наг.)

Такий голодний, худий. Пор. польське: Bok boku sięga (Adalb. Bok 2).

5. Боком сі держит від мене. (Наг.)

Сторонить, сердять ся.

6. Боком ти то вилізе. (Наг.)

Тяжко відпокутуєш, пожалуєш того. Пор. Ном. 4107.

7. Він ані в той бік. (Наг.)

Сілі, не гляне, не звертає уваги, не слухає упімнень, не дбає.

8. За під боки взяв ся. (Наг.)

Взяти ся руками за боки на знак веселого настрою (як до танцю), пор. пісню:
Як побачу Петруся,
По під боки беру ся.

9. З боку го заїхав. (Наг.)

Підійшов його хитро, завдав йому несподіване питанє.

10. На бік там! (Наг.)

Окрия, щоб уступати з дороги.

11. На другий бік видужьив. (Наг.)

Ще гірше занедужав, умер.

12. На другий бік сї поправив. (Наг.)

Знач. погіршив ся, поцсував ся.

13. Не з того боку заходи! (Наг.)

Коли хтось хотів другого підійти хитрощами, а сей зрозумів його намір.

14. Не тим боком бери сї! (Наг.)

Коли хтось починає якесь діло невідповідно або незручно.

15. Я сї все в боку держу. (Наг.)

Не мішаю ся до того діла, не вирываю ся наперед.

Білий. 1. А біло? біло. А чорно? чорно. (Ільк.)

Характеризують чоловіка, що без власної думки притакує всьому, що чує від інших. Те саме у Поляків (Adalb. Biało 1). Рей поясняє (та мабуть не сю приказку, хоч Адальберт приточує сюди його поясненя): Co ma być biało, niechajże będzie biało; a co ma być brudno, niechaj będzie brudno, a z tego nigdy nie chwalić, a dobrego nie ganić. Це поясненя належить радше до дальшого ч. 4. або до якоїсь подібної приповідки. Таке саме значіня, як наша приповідка, має й словацька: Ak nie biele, čierne; ak nie čierne, biele (Záur. V, 684); пор. Wand. V, 147 (Weiss 4).

2. Білий як гуска (Наг.) ...як лебідь (Лул.) ...як сніг. (Наг.)

Звичайні порівняня, див. прим. пісню: Ой я того дівча люблю, що біле як гуся. Пор. Ном. 13 147; Adalb. Biało 3, 10; Záur. VI, 112; E. Rot. 191, 297.

3. Білий як пацїр. (Наг.)

Звичайне порівняня, особливо коли мова про пологно.

4. З білого легко чорне зробити, але в чорного біле тьжко. (Наг.)

Легко зосувати (морально), але тьжко поправити. Про брехуна кажуть Словаки: Zná biele robít z čierneho (Záur. V, 213).

5. Такий білий, як циганцький тато. (Кольб.)

Іронічно: Цигани чорні.

6. Що біле, то не чорне. (Наг.)

Говорять брехунови, крутієви, що силкуєть ся вмовити іншим, що щось таке, а не сяке, хоч ті знають, що він бреше. Пор. Wander V, 147 (Weiss 8).

7. Як би сам був білий, то би не чорнив другого. (Луч.)

Увага про характер чоловіка, що любить ся в осуджуваню та чорненю інших.

Білити. 1. На що тото білити, що й так біле? (Наг.)

Знач. робити зайве діло, в роді: ляти воду до ріки.

2. Не білі ні і не чорні ні! (Наг.)

Говорять до облесного чоловіка, що в очи хвалить, а по за очи осуджує та обмовляє. Пор. польське Ni to bieli, ni to czerni (Adalb. Bielici 3), хоча тут значіня інше.

Біліти. 1. Збілів як стїна. (Наг.)

Коли хтось нараз поблідне наслідком наглого перестрашу або якоїсь недобрости вїсти. Пор. Ном. 4382; Wand. V, 148 (Weiss 31).

2. Побілів як сніг. (Наг.) ...як молоко. (Дрог.)

Звичайно про: волося у старця, пор. Wander V, 148 (Weiss 38, 41).

Біль. 1. Біль болючий, але забудущий. (Дрог.)

Болять, але потім забуде ся; звичайно про жінку, що мучить ся при родах. Пор. нім. *Es ist kein Schmerz so gross, die Zeit lindert ihn* і под. *Wand. IV, 267 (Schmerz 9)*.

2. Болі нападають. (Наг.)

Говорять про муки породільниць.

3. Давити в собі біль. (Наг.)

Перемагати біль, не крикнути з болю.

4. Наїв би-є сї болю тьжкого! (Наг.)

Прокляте, коли хто домагає ся їди, а нема що або не заробив.

5. Стримай ся з болями! (Льв.)

Жартливо, коли хтось раптом жадає чогось такого, що не може бути зараз готове. Пор. польське: *Poczekaj z bólamí, aż doktor przyjdzie* (*Adalb. Ból 45*).

Більмо. 1. А більмом би ти очи зайшли! (Наг.)

Прокляте: щоб ти осліп!

2. Більмо óкови не шкодит, лише що на нього не видит. (Наг.)

Коли хтось потїшає чоловіка в лихій пригоді дешевими фразами в роді: якось то буде, то нічого не шкодить, то сей відповідає: „Так, так, більмо“ і т. д. Див. Чуб. Більмо 1.

Біс. 1. Біс а дїдько єден єднакий. (Береж.)

Про двох недобрих людей, із яких ні один не лїпший. Пор. польське *Jeden djabeł podobny do drugiego* (*Adalb. Djabeł 48*); *Z átur. II, 286*.

2. Біс біду перебуде: єдна згине, десять буде. (Кол.)

„Біс“ стоїть тут зам. ліхто з людей, загалом ніхто: біда не має кінця. Пор. польське: *Bies biedę przebędzie, jedna minie, druga będzie* (*Adalb. Bieda 20*); пор. ще тамже 28: *Djabeł biedy pozbędzie...*; Ном. 2165.

3. Бісе, де летиш? — Болото палити. — Алеж бісе, не буде горіти. — То бодай людям пакість зробити. (Залісе)

Сею поговірною характеризують збиточних, злосливих людей, що люблять робити прикрість иньшим без ніякої користи для себе. Пор. Ном. 3120.

4. Біси не плачут, коли черці скачут. (Гнідк.)

Навпаки, тішать ся, як і всяким відступством від зложеного обіту. Нім. *Der Teufel weint nicht, wenn Nonnen tanzen*, див. *Wander IV, 1073 (Teufel 339)*.

5. Біс не правда. (Гнідк.)

Значіне двоєке: а) загаліне теоретичне — диявол, звапий і в Письмі сьвятім батьком ложі, не може бути правдомовним; б) сердитий окрик про певний даний випадок, якого неправдивість констатує ся, отже в значіню: де там се правда! Се брехня.

6. Бісом сї на мене дивит. (Наг.)

Знач. дивить ся як біс, злим оком, рад би зашкодити менї.

7. Біс сї ним натїшив. (Наг.)

Пропав, а також про якусь згублену річ.

8. Біс сї ним удавив. (Наг.)

Знач. пропав, згинув марно. Пор. нім. *Der Teufel hat ihn gefressen*, *Wand. IV, 1114 (Teufel 1296)*.

9. Біс ся ним закосичив. (Лол.)

Згідно: пропав, пор. коломийку:

Ой тече вода, тече, тече вода клубком;

Деся ся бісон закосичив моім давним любком. (Лол.)

„Закосичити ся“ в місцевім говорі те-ж, що заквітчати ся, замаїти ся, не лише про дівчат, а й про парубків, які мають звичай носити на капелюсі квітку або перо.

10. Біс ті там знає! (Цен.)

Згідно: не розумію, чого тобі треба. Пор. нім. Das weiss der Teufel і под. Wand. IV, 1108 (Teufel 1143).

11. Взяв біс коня, най і уздечку бере. (Ільк.)

Пропало щось цінне, то нехай пропадає й дрібне. Говорить ся в досаді. В польськїм те саме значіне має: Wziąłeś konia, weźmij i uzdęczkę (A da lb. Koń 256). Згідне з нашим нім. Wander IV, 1084 (Teufel 571, 577); Zátur. XII, 231.

12. Довго ходив біс, нім до купи зніс. (Гнідк.)

Говорить ся про пару людей, товаришів або мужа й жінку, що обоє однаково злі, скупі, марнотратні, сварливі і т. и. Пор. Wand. IV, 1107 (Teufel 1101).

13. Єден біс. (Наг.)

Згідно: се все одно, властиво: однаково не добре і сей те. Пор. Zátur. II, 286, 297.

14. Іди до сто бісів! (Наг.)

Сердито: іди геть, уступи ся з очей! Пор. лат. Ad inferos proficisci і нім. Wander IV, 1123 (Teufel 1549); Zátur. XVI, 311.

15. Мутить, як у греблі біс. (Ільк.)

Асоціація ідей, що приводить у звязок біса з греблею (таких приповідок буде ще кілька далі), для мене не зовсім ясна. Може се відгук давнього погляду на те, що мельник — чортівський спільник і що чорт пробуває в млині, який звичайно стоїть коло греблі або на греблі? Можливо також, що маємо тут иньшу асоціацію: під греблею вода спадає, творить вири і глибокі пріри, а в вирах народяє віруванє також поміщує демонів (чорторії). Мутить — вередує, робить збитки та пакости. Пор. Ном. 2766.

16. На біса вірубай і пів ліса, то біс бісом, а ліс лісом. (Кольб.)

Злу дитину, злого чоловіка бий скільки хочеш, то його не поправиш. Закінченє припов. „а ліс лісом“ якесь зайве. Пор. Ном. 4876.

17. На біса ми сі то здало. (Наг.)

Сердито: нінащо не здало ся, або ще й пошкодило. Пор. Zátur. VI, 113.

18. Ні бісе, ні чорте. (Наг.)

Scil. не скаже. Говорять про мовчазливого, понурого чоловіка, або про сердитого, що не говорить нічого там, де би треба, не скаже ні зле ні добре (властиво альтернатива тут: ні зле, ні ще гірше).

19. Сказав би ми хоць бісе, хоць чорте, а він ані пари-піски. (Наг.)

В иньшій формі висловлена та сама думка, що в попереднім ч.

20. Та якого сі біса боїши? (Наг.)

Сердито: нема чого лякати ся.

21. Уродит ся біс і там, де го не посівш. (Гнідк.)

1) Лихо спадає на чоловіка не раз і без його вини; 2) непосидючий, злий чоловік не раз появить ся там, де його ніхто й не надівав ся.

Бісний. 1. Бісному ніж у руки дати. (Гнідк.)

Погляд, що божевільа — опановане чоловіка бісом, висловлений у отсій поговорці, — тепер у нашого народу починає переходити в сферу культурних пережитків. Божевільний не має застави; та приповідка має й загальніше значінє: дурному або пристрасному не слід давати нагоди аві змоги шкідити иньшим чи й самому собі. Пор. Adalb. Szalony 1.

Бісноватий. 1. Оженив сї бісноватий тай взяв дурновату. (Наг.)

Знач. добрали ся обов дурні. Пор. коломиїяку:

Оженив сї бісноватий тай взяв дурновату,
Та не мали що робити, запалили хату. (Наг.)

2. То якийсь бісноватий. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що при всякій нагоді попадає в надмірну лютість, загадом про чоловіка хиткої, неспокоївої вдачі.

Благовісник. 1. Благовісник старший від Великодне. (Наг.)

„Благовісник“ — сьвято Благовіщенє, але якось персоніфіковане. Оповідують, що коли Благовіщенє трапить ся в той сам день, що Великдень, то на сам перед треба відправити службу „сьвятому Благовісникови“, а тільки тоді можна починати Воскресеню. Раз трапило ся десь так, що забули сез робити: відправили „резурекцію“, відчиняють хрестом церковні двері, чекають на схід сонця, щоб зачинати воскресну утрєню, а тут сонце не сходить. Чекають, чекають, уже й переликали ся, а сонце таки не сходить. Тільки тоді пригадали собі, що забули відправити що слід сьвятому Благовісникови; відправили — і зараз розвидило ся. (Чув у Наг., пор. Егн. Зб. V, 203.)

Благовіщенє. 1. До Благовіщїня зими не клени. (Гнідк.)

Зима персоніфікована; знач. може розсердити ся за прокляте тай ще вернути.

2. До Благовіщїня камяна зима. (Гнідк.)

Камяна — тверда, тривка.

3. До Благовіщїня лежача зима. (Доброс.)

Сєб-то, можна надїяти ся снігу, що впаде й буде ще лежати.

4. На Благовіщїня Бог землю благословит. (Мшан.)

Сьвято Благовіщїня (д. 25 марта) вважає ся першим початком весни.

5. На Благовіщїня гадь вилазит із землі. (Мшан.)

Щезанє гадюк у осєни і їх вилаженє в зимових крївюк обнованє в народній уяві ріжними мітичними і легендовими віруваннями; дєщо див. Егн. Зб. V, 80, 172.

6. Яке Благовіщїнь, такий Великдень. (Наг.)

Звичайна господарська ворожба, що оба ті сьвята мають однакову погоду. Пор. польське: Jakie Zwiastowanie, takie Zmartwychwstanie (Adalb. Zwiastowanie 3, пор. тамже 2, 5).

Благословенний. 1. А ти неблагословенна дїтино! (Наг.)

Говорять пустій, звичотній дитині. Пор. Wand. IV, 501 (Segnen 26).

2. То благословенна земля. (Наг.)

Знач. родюча.

Благословити. 1. Благословив а не перехрестив. (Наг.)

Жартливо: набив.

2. Благослови владико дерти з бідного лико. (Туст.)

Коли на бідного наложено якусь оплату або його грабують за незаплатений

податок. Початок уятий із звичної церковної формули, якою починає ся соборна служба божа.

3. Благословив кіт миш тай сам не їв. (Наг.)

Знач. грав ся з нею, погн замучив, а потім покаяв. Говорять жарливо про такого, що надбав, наготовив добра, а сам не вспів покористуватись ним.

4. Поблагословив, аж сницї поробив. (Наг.)

Знач. побив. Нім. Er gab ihm den Segen, dass er die Knie zum Maul zog, див. Wand. IV, 500 (Segnen, 20).

5. Там то мі буде благословити! (Наг.)

Іронічно, зам. проклинати.

Блазень. 1. Вистрихнув го на блазапа. (Ільк.)

Зробив з него дурня, здуриив, ще й осьміяв. Те саме поль. Adalb. Blazen 27.

2. За блазньи мні маєш? (Наг.)

Сердито, коли хтось кпить собі з чоловіка або говорять таке, що не йде до річи.

3. Кождий блазен своїм стройом. (Ільк.)

Кождий чоловік має в собі дозу дурноти. Взято з поль. Adalb. Blazen 12.

4. Ти блазню еден ходиш! (Наг.)

Сердито, лають звичайно старші молодших.

5. Ти ще блазень супроти мене. (Кол.)

Ти молодший. Говорять у дружній розмові, без злобного відтінка.

6. То не леда блазень. (Наг.)

Значінє двояке: а) се не який небудь дурень, або молокосос, се чоловік поважний і розумний; б) се не аби-який дурень, се повний, круглий дурень.

7. Я не твій блазень. (Наг.)

Знач. не смій говорити мені дурниць, піднямати мене на сміх.

Блиск. 1. Ей уважкий, бо буде на перед блиск, а потім тріск! (Цен.)

Гумористично, зам. дам по пиці. Натяк на звичне жидівське оповіданє про те, як роблять стрільбу. Мовляв: беруть діру, обивють залізом, приставлять курок, насиплюють порох; як потягнеш за курок, то буде насамперед блиск, потому тріск, а потому тебе дідько вжопать. (Чув у Кол.)

Блискати. 1. Блискає на погоду. (Наг.)

Говотять, коли літнім вечером блискає при безхмарому небі.

2. Блисни Боже, блисни! Бігне, що таку ти сьвіцу дам, як я сам. (Наг.)

Говорив Циган обриваючи чужі грушки в ночи підчас бурі (пор. Етв. 36. VI, 568). Приповідають жартуючи, коли хто при злім ділі просить Божої помочи.

3. Лиш блиснув, тай уже го нема. (Наг.)

Лише показав ся на хвилику. Пор. пісню:

Через хату кривуляв,
Через сїни дьбуляв,
Вийшов на двір, висвиснув,
Сїв на коня — лиш блиснув. (Наг.)

Блїдий. 1. Блїдий як стїна. (Наг.)

Про чоловіка хорого, слабосилого. Те саме польське Adalb. Blady 4; словацьке Zátug. 511.

Блїднути. 1. Зблїд як тотя сорочка, що на нім. (Наг.)

Про переляканого.

2. Поблїд як крейда. (Дрог.) ...як полотно. (Наг.) ...як труп. (Наг.)
 Про переляканого або недужого. Те саме у Поляків, дав. Adalb. Biały 8; Blady 1, 5; у Німців Wander V, 148 (Weiss 31).
- Блоха.** 1. А бодай єс непутані блохи пасти гонив! (Цен.)
 Гумористичне прокляте зам. щоб твоя робота була безплідна або щоб ти звів ся ні на що. Про путанє блох пор. нім. Die Flöhe an Ketten legen, Wand. I, 1076 (Floh 51).
2. Блоха як кінь. (Наг.)
 Про велику блоху, а гумористичною пересажою.
3. Держит ся, як блоха кожуха. (Коб.)
 Про чоловіка, що держить ся на однім місці (становиці) або не попускає ся якоїсь привычки. Блоха в кожусі пор. Wand. I, 1076 (Floh 45).
4. Махай в блохах спати! (Наг.)
 Знач. на свою звичайну постіль, де блохи виводять ся. Говорять дитині або загалом такому, що назирає ся десь кудись їхати або йти під ніч.
5. Тот би блиху за грейцар до Львова гнав. (Сенеч.)
 Говорять про скупого, захланного чоловіка, що за малу плату готов узяти ся до невідповідного, сьмішного діла.
6. Чим менча блоха, тим дужше вкусит. (Наг.)
 Блоха також переносно про малу дитину, що докучає, або про якусь маловажну людину, що зробила якусь шкоду або пустила зловбий поговор. Пор. Adalb. Pchla 1; у Німців голодна... Wand. I, 1075 (Floh 31, 32, 38).
- Блуд.** 1. Блуд мі єї вчепив. (Наг.)
 Народне віруване персоніфікує „блуд“, який сидить у лісі тільки на певних місцях і там невидимо чіпає ся прохожих і водить їх довкола, не даючи знайти вихідної стежки. Пор. Етн. Зб. V, 93, 210.
2. Блуд мя допитав ся. (Ільк.)
 В загальнім значіню: влопїт, баламутство, непевність або ошуканство.
3. Блудом пішов. (Наг.) ...ходить. (Наг.)
 Про чоловіка, що не любить сидіти дома і тиняєть ся по службах або по заробітках або й так без діла.
4. Тут якийсь блуд водит. (Наг.)
 Про місце, де по нар. віруваню „держить ся блуд“, знач. де всякий (при достаточній необережности або в п'янім стані) може заблудити. Пор. Етн. Зб. V, 20.
5. У блуд пустила свою вроду. (Лол.)
 Про дівчину або жінку, що збіла ся з чесної дороги. Пор. всеільну пісню:
 Ой як буде милий добрий,
 То я красу в лачку зношу;
 А як буде милий суврит,
 То я красу у блуд пущу. (O. Roszkiewicz, P. wes.)
6. Чи ті блуд напав? (Сор.)
 Зам. чи ти здурів, не знаєш, що говориш?
7. Який тебе блуд узяв ся? (Уриче)
 Знач. куди ходиш? де забарив ся так довго? а також: які дурниці говориш?
8. Як на чоловіка блуд нападе, то серед села дороги не найде. (Наг.)
 Такою рефлекснею закінчив один селянин своє оповіданє про те, як він ще

з одним кумом у зимі, вертаючи на підпитеку з села на сусідню слободу, цілу ніч пробудив на невеличким громадським пасовиську між купками зоохлих бодяків.

Блудити. 1. Блуджу по місті, як по лісі. (Наг.)

Мовив селянин, що перший раз прибув до Львова. Пор. польське: *Właka się jak śród bogu* (Adalb. *Włakać się 3*).

2. Блудит очима по книжці. (Наг.)

Говорять про такого, що не вмів читати.

3. Заблудив до чужої кішені. (Наг.)

Про кишінкового злодія.

4. Заблудив до кума в комору. (Цен.)

Іронічно про близького сусіду зловленого на крадіжці.

5. Заблудити на вишку до сала. (Гнідк.)

Іронічно про злодія.

6. Заблудит меже трома смереками. (Уриче)

Жартливо про чоловіка, що не вмів знайти стежки в лісі. Пор. Сумцовъ. Разыск. 15.

7. Коби тут не поблудити де в чім! (Наг.)

Себ-то: коби не схибити, не поцувати діла, не обравити кого.

8. Куди блуди, то блуди, все сі десь прибудуш. (Наг.)

Потішає себе чоловік, що заблудив у лісі.

9. Маю блудити, волю вернути. (Цен.)

На жаль, се звичайно неможливе, бо хто зблудить, той не знає, відки прибув і куди йти далі. Загальніше у Поляків: *Lepiej się wrócić, niż dalej błazić* (Abalb. *Wład 7a*) і у Німців: *Besser umkehren, denn fehl gehen* (Simr. 2330).

10. Сам блудить, а других судить. (Ільк.)

Сам не без гріха, а інших осуджує та картає. Те саме у Поляків Adalb. *Władzić 4*.

11. Три дні блуди, а дурня дороги не питай. (Яс. С.)

Дурний не покаже доброї дороги, а справить іще на гіршу.

Блудний. 1. Блудними дорогами пішов. (Наг.)

Схибив, вздеморалізував ся.

2. Ой, ти, небоже, на блудній дорозі! (Наг.)

Себ-то: догадуєш ся чогось не вірно, не того що було на ділі, або наміраєш зробити таке, чого не слід.

3. То якась блудна вівцьи. (Наг.)

Чоловік без пристанівку, без певного занятя, волоцюга. Пор. Adalb. *Włakać się 2*

Блукати ся. 1. Хто ся в світі не блукав, той чуда й дива не видав. (Лучак.)

Хто бував між людьми, видав усякі дивні пригоди.

Блювати. 1. Аж блювати сі хоче. (Наг.)

Говорять при виді чогось обридлого, але також коли хтось говорить дурниці див. Плести.

2. Блювати — з рота с—ку робити. (Наг.)

Бо з'їдене та випите вертає назад туди, куди вийшло.

3. Блюй та бороду масти. (Лучак.)

Говорять п'яному, або про якусь несмачну, обридливу страву.

4. Зблював сі, як не-боже сотворіне. (Льв.)

Говорять з обридженем про п'яного.

Блюзнути. 1. Блюзнув му в очи. (Наг.)

Сказав йому якесь вухвале, образливе слово.

Бовдур. 1. Бовдурі сунут! (Наг.)

Окрив тривоги при виді пожежі або при навислій хмарі. Бовдурі тут у значіно густі влуби диму, густі хмари. Жартливо також, коли до хати йде купа якихсь небажаних гостей, прим. громадської старшина, Жидів, то-що.

2. Ти бовдуре обчуждений! (Борис.)

Про обідраного, обталапаного, а при тім тумановатого чоловіка. Обчуждений від чудо, в згіднім значіно: такий поганий, що люде чудують ся.

3. Чо'-с став як бовдур? (Наг.)

Себ-то: як непотрібна завада.

Бовт. 1. Ти бовте дурний! (Наг.)

Бовт — дрючок з тулею на кінці, для полошення риби. Та тут мб. від бовтати — балакати дурниці. Пор. далі Сак.

Бовтати. 1. Бовтає, як свинь в помиях. (Наг.)

Коли хтось говорить дурниці або нарікає на щось без підстави.

2. Бовтнуло би тобов у безодню! (Наг.)

Прокляте, коли хтось робить збитки, сполучені з голосним шумом, калатанем, або каламутить воду перед прачками чи там, де другий хоче пити.

Бог. 1. Аби Бог здоров тай я по при нього! (Дрог.)

Запевнене чоловіка, що чує себе в силі побороти якісь некористні обставини.

2. Аби Бог ласкав, а батіг траскав. (Петр.) ...тряскав. (Ільк.) ..буде й батіг траскав. (Пустом.)

Жартливо, коли хтось говорить про непевне будуще і заравом хоче висловити, що не боїть ся противностей. Н. о. м. 1276.

3. Абиє го Богом звав, то не послухає. (Наг.)

Знач. хоч би ти унижав ся перед ним, просив його найпокірнійше.

4. А бодай вас Бог мав! (Наг.)

а) Загальний вираз прихильности або подяки; б) репліка на чиясь твердження, що, мовляв, маєте такі й сякі достатки, то чогож вам іще треба?

5. А, Боже мій милостивий! (Наг.)

Окрив знетерпівлени, досади.

6. Або то Пан Біг дитина слухати дурного Литвина? (Стоян.)

Жартлива відповідь на прокляття. Литвини (Білоруси) в деяких сторонах, у Українців і Москалів виступають як типові дурні в роді німецьких Schildbürger, грецьких Абдерітів і т. и. Див. Сумцовъ, Разыск. 6—18.

7. Агій, а шо-с купила? — Та Бога. — Та бо яки-с кривоносий. — Е, най го чорт бере, аби на стіні висів. (Наг.)

Насьміх над Бойками. „Бог“ тут очевидно в значіно образа.

8. Ані до Бога, ані до людей. (Наг.)

Говорять про чоловіка нездару, мовляв: не вмів ані Богу молити ся, ані з людьми жити. Пор. Adalb. Bóg 1; Wander II, 102 (Gott 2475).

9. Ані суди Боже! (Ільк.)

Знач. неможливо, не хоче сего або того зробити. „Судити“ не в значенні „urtheilen“, а радше в знач. veranlassen, verfügen, fügen.

10. А обманув єсь Бога? (Гнідк.)

Боли хтось хвалить ся, що обдурив сего або того чоловіка. Пор. Z átur. I, 7.

11. Без Бога ані до порога. (Лев. Ільк.)

Scil. не дійдеш. Вислов народньої віри в невастанну божу опіку над чоловіком, а також і в те, що не дбаючи про Бога, про висші етичні основи чоловіка у зносинах з иншими людьми не може поступити й кроку. Див. Ном. 170. Чуб. Бог 33; Adalb. Bóg 7; Дик. 453; Нос. ст. 260; пор. латинське Sinus Jove nec pedem move, пор. E. Rot. 107; Wander II, 64 (Gott 1548, 1563).

12. Біг батько і пречиста Мати не дасть загинати. (Гнідк.)

Так потішає себе чоловік переходячи від неввіри до бодрійшого духовного настрою.

13. Біг біду дав тай на плечі завдав. (Наг.)

Знач. чоловіка постигло таке лихо, якого він не може спекатись. Завдати кривду на плечі тигар знач. примусити його вестн, влешпати йому на першу хвилю, щоб далі ніс.

14. Біг Богом, а люди людьми. (Ільк.)

Вимівка, коли чоловік задля компанію готовить ся переступити якусь божу заповідь, прим. випити зайву чарку горівки. Значине таке, що хоча Бог святий і його заповіді шаную, але людська натура слаба, а людей треба почастувати. Див. Ном. 170. Подібне у Поляків: Bóg Bogiem, а por porom (Adalb. Bóg 4).

15. Біг вам стократно надгородит. (Наг.)

Подяка жєбрака по одержаню милостині.

16. Біг дав, а влодій украв. (Кобил.)

Жартлива перерібка звісної старогєбрєйської притязки: Бог дав, Бог украв. (Кн. Іова гл. I, 21).

17. Біг дає долю тай волю. (Гнідк.)

Себ-то доля чоловіка містять ся імплиціте в даній йому волі до праці, до щасливого життя, а бодай оба ті дари стоять з собою в тіснім звязку.

18. Біг до уроди розуму не привязав. (Ільк.)

Фічична краса не все йде в парі з духовними здібностями.

19. Біг душу не губит, сама ся судит. (Гнідк.)

Не Бог, але власна чоловікова свідомість осуджує його за злі діла.

20. Біг заплаць за обід, же наїв ся дармоїд. (Ільк.) ...що сї наїв... (Наг.)

Жартлива подяка гостя за гостину.

21. Біг заплаць, любоньки! (Наг.)

Жєбракова подяка за милостину. Пор. польське: Panie Boże zapłać, i dziękuję więcej nie powię (Brzoz. Bóg 21); білор. Богъ заплаца! (Нос. ст. 262); пор. Wander II, 106 (Gott 2595).

22. Біг коли дасть, то ще й завдасть. (Гнідк.)
Чи добро чи лихо коли прийде на долю чоловікови, то рівночасно обставини влекать йому перенести се, використати або перетерпіти. Пор. висше ч. 13.
23. Біг коршми, а чорт церкви не любить. (Гнідк.)
Контраст церкви і коршми як видимих символів двох невидимих ворожих принципів світового ладу, доброго й злого, виступає в цілім ряді приповідок як відгук прастарого дуалізму, якого велика міра є і в християнстві, пор. Wander IV, 1032 (Teufel 111, 351).
24. Біг намéтом не дає. (Гнідк.)
Божі дари, особливо добрі, не спадають на чоловіка так собі, без усякого старання в його боку. Слово намет має тут значіне чогось наметаного, накиненого, значіне зрештою віде не уживане.
25. Біг не дитина слухати дурного лопотина. (Гнідк.)
Відміна приповідки поданої висше (Бог ч. 6.). „Лопотин“ — очевидно слово утворене ad hoc, для риму, від лопотіти, балакати дурниці; лопотин — Plauscher. Пор. Ном. 4123.
26. Біг не напасть. (Гнідк.)
Знач. релігії, етика, моральність (бо все те у народа нерозлучно в'яже ся з поняттям Бога) мають вартість тільки тоді, коли являють ся впливом щирого чуття, а не якимсь примусом, не кайданами, що в'яжуть людську волю, а не порушують серця.
27. Бій сі Бога! (Наг.)
Окрик, уживаний в ріжних моментах, як вислов страху, зачудування, абож як остерога иньшому, щоб поступав людяно і чесно. Пор. Ном. 2948; Див. 594; Zátur. II, 35; V, 318.
28. Бій ся Бога, а чорта шануй. (Кобил.)
Слід давнього „двоствір'я“, але зведений на жартливу приказку. Вживає ся в тім дусі, що шануючи доброго, не слід визивати, заціпати або зневажати злого.
29. Бій ся Бога тай мене трошки. (Кобил.)
Жартлива відповідь, коли хтось остерігає другого словами „бій ся Бога!“ Без жартливого відтінка у Поляків: Bój się Boga, a po Bogu tylko tego, kto się Boga nie boi. (Adalb. Bóg 69).
30. Бійте ся Бога та не йдіт до церкви! (Цен.)
Жартом; слово „боятися“ взято тут у первіснім значіно фізичного страху, а не в значіно пошани, в яким звичайно вживає ся в фразі „бій ся Бога“.
31. Більше Біг має, як роздав. (Ільк.)
Коли хтось жалувє ся на свою бідність, що мовляв, не дав мені Бог того того, його потішають сею приказкою. Див. Ном. 58.; Чуб. Бог 27; Adalb. Bóg 378; Нос. с. 262; Wander II, 25 (Gott 528, 656); Zátur. I, 69.
32. Бога визивай, а руки прикладай. (Ільк.) ...рук... (Наг.)
Сама молитва, зверхня побожність не достаточна для життя, а мусять бути сполучена з невпинною діяльністю. Див. Ном. 65; те саме у Поляків Adalb. Bóg 20 і 30. Майже дословно було вже у старих Греків: *Σὺν Ἀθηνᾶ καὶ χειρὰ κίρει* (З Атеною й рукою рушай, Zenobius, Pseudoepigramm Centuria V, 93); пізше лат. *Esto laborator et Deus erit auxiliator* (Beb. 261); Wander I, 342 (Beten 38); II, 61 (Gott 1471, 1482, 1483); Zátur. II, 36.

33. Бога всюди найдеш. (Наг.)

а) Від Бога ніде не сховаєшся; б) відповідають люди, що не можуть іти до церкви, коли їм ніхто говорить, що се гріх; мовляв: помолюсь і дома. Пор. Wander II, 39 (Gott 870).

34. Бога не гніви, а чорта не дразни. (Ільк. Петр.)

Пор. висше (Бог ч. 28). Первісне розуміння дотикає персонального чорта; про його дразнені і пакости, які він робив за те дотичним людям, у нашого народу живуть різні оповіданя. Уживаєть ся й загальнійше в значіню — не нагадувати ся ні одній з ворожих між собою сторін. Пор. Нос. ст. 262.

35. Бога не здуриш. (Наг.) ...ошукаєш. (Кол.)

Говорять шахраєви, крутієви, що одуривши когось ще й хвалять ся своїм поступком. Пор. висше ч. 10, польське: Boga nie oszukasz (A dalb. Bóg 19) Wander II, 36 (Gott 794, 871); Zátur. I, 79.

36. Бога нема дома, виїхав до Куликова. (Льв.)

Цинічна відповідь львівського вуличника на питанє: чи віриш в Бога? Знає, хоч Бог і є, але мною не опікує ся. Аналогічне польське реченє: Pan Bóg wujechał do Brodów чув я також у Львові.

37. Бога не тра вчити. (Наг.)

Scil. як має злого карати, або як має радити світом. Пор. Ном. 35; Wander II, 103 (Gott 2495); Zátur. I, 65.

38. Бога хвали, а чорта не гніви. (Кол.)

Жий побожно, але не провокуючи злого. Пор. висше ч. 28 і 34 а також Чуб. Бог 31 і Чорт 1—3; польське: Bogu służ, a djabła nie gniewaj (A dalb. Bóg 26, 205); білор. Нос. ст. 315 і 262; Wander I, 341 (Betén 12); II, 4 (Gott 75).

39. Бог батько! (Наг.) ...а ми його діти. (Цен.)

Сими словами чоловік додає собі надії в противностях, мовляв: ще не все пропало, ще Бог дбає за мене. Пор. Ном. 59; Wander II, 31 (Gott 676).

40. Бог би вам здоров'я дав! (Наг.)

Загальна формула подяки, коли кому щось дають.

41. Бог би вас мав у щістю та в здоров'ю! (Наг.)

Жебракова подяка, коли йому дають милостиню з словами: „Маєте, дідуню!“ або „Вибачайте, дідуню, бо більше не маємо“ або взагалі в фразю, де приходить слово „мати“. Також загально формула прощаня на відхідім.

42. Бог би го на цуд видав та на прислів'я! (Наг.)

Прокляте. „Цуд“ і „прислів'я“ мають тут значіне страшної пригоди, щоб їм люди чудували ся і щоб про неї говорили з острахом.

43. Бог би з тебе говорив! (Наг.) ...з тьи... (Яс. С.)

Коли хтось сважє другому якусь приємну, радісну новину. Пор. Чуб. Бог 30 Wander II, 99 (Gott 2417).

44. Бог би ти то витрутив на здоров'ю! (Наг.)

Прокляте, коли хтось потручує другому несправедливо з плати заслуженої чи заробленої.

45. Бог би ті побив! (Косс.)

Звичайне прокляте, без спеціяльної асоціяції з битєм. Пор. Ном. 6765; Wander II, 42 (Gott 950).

46. Бог би ті тыженько покарав за мою кривду! (Наг.)

Звичайне проклятя покривдженого.

47. Бог би тя побив самими шустками! (Колом.)

Жартливе проклятя. „Шусткою“ називала ся срібна монета вартости 10 крайцарів; „шусткою“ (в польського *szóstka*) або шісткою її названо тоді, коли замість тзв. конвенційної валюти заведено австрійську і коли 6 кр. конв. в. значило стілько, що 10 кр. а в. Ті конвенційні 6-крайцарові монети ще довго потім мали куґс в вартости 10 кр. а. в., через що потім і 10-крайцарівки а. в. в устах народа заховали назву шісток.

48. Бог вас обмислит. (Наг.)

Такими словами відправляють із хати жебрака, якому не мають що дати. Пор. польське *Pan Bóg was obraży.* (Дьв.)

49. Бог вибачит. (Наг.)

Говорить чоловік, коли мусить переступити якусь заповідь, прим. затесати кілок у неділю або оскоромити ся в пісний день.

50. Бог видит і знає, але нікому не скаже. (Гвозд.)

Коли зроблено якийсь злочин, а справця годі дошукати ся. Пор. Ном. 52; Дик. 561; *Wisl. st. 183; Zátur. I, 89.*

51. Бог високо, цар далеко (Мінч. Ільк. Петр.)

Говорить чоловік покривджений якимсь урядником, несправедливо засуджений і позбавлений можности дійти свого права. Пор. Ном. 8076; Нос. ст. 262; трошка відмінно в старор. *Высоко Богъ, далеко царь.* (Сим. 467); *Wander II, 33 (Gott 727, 1188); Zátur. I, 80, 98; VIII, 1157, 1164.*

52. Бог відай за мене забув. (Дрог.)

Значіне двоаке: а) говорить старий чоловік, що живе довгі літа в біді і рад би вмерти; б) говорить чоловік у розпучі, що готов наложити на себе руки, не бачучи виходу зі свого положеня. Пор. *Wander II, 107 (Gott 2626).*

53. Бог віддає — хоть не скоро, та споро. (Залісе)

Всяке зле чи добре діло дожде ся відплати хоч не скоро, але в достаточній мірі. У Словаків: *Čim neskoršie, tym ľažšie Bôh tresce.* (*Zátur. I, 91.*)

54. Бог го назначив. (Наг.)

Говорять про калігу або загалом про чоловіка з незвичайною будовою тіла (рудого, вислокого і т. и.). Пор. *Wand. II, 102 (Gott 2481).*

55. Бог го там знає. (Наг.) ...го сьвятий... (Снят.)

Знач. я не знаю. Пор. великор. Бог один знаить (Дик. 559), та пояснене у Дик., буцім се говорить ся тільки про будущину, мені видаєть ся занадто тісням. Головний натиск у нас на слові Бог; коли так само і в великор., то значіне буде такеж, як і у нас; коли ж там головний натиск на „один“, то буде значіне таке, як подає Дикарів. Пор. *Wand. II, 100 (Gott 2421).*

56. Бог дав, Бог взяв. (Ільк.)

Класичний вислов резигнації і піддани себе божій волі. Приповідка взята з старобрейської книги Іова (гл. 1, 21) Див. Чуб. Бог 29; *Adalb. Bóg 72; Дик. 565; Нос. ст. 262; Wander II, 12 (Gott 250, 493); II, 538 (Herr 88).*

57. Бог дав, дідько взяв. (Цен.)

Говорять про таке, що чоловік одержав з радістю, а втратив серед смутку, гризоти; прим. дитина вродила ся — радість, а потім із неї вийшло для батька горе. Пор. *Wander II, 26 (Gott 548).*

58. Бог дав палці як виделці. (Колон.)

Говорять селяне, жартливо звиняючи ся, чому не вживають вилко при їдінні. Троха відмінно висловлено сю думку у Поляків: *Pierwej Pan Bóg stworzył palec, niż widelce* (Adalb. Palec 15).

59. Бог дає, як сам знає. (Наг.)

Божі присуди невідомі, пор. *Wander II, 25* (Gott 535); *Zátur. I, 94*.

60. Бог да прбсти! (Кол.)

Подяка жебрака по одержаню милостині: фраза ніби церковна, але так само як усюди в жебрацькій церковщині, перекручена зовсім несурзано.

61. Бог добрий таї ласкавий, і сироті дитину зробит. (Цен.)

Поговорка зложена мабуть на основі якогось спеціального випадка, де дівча сирота зробила ся покриткою; та оповідане тепер забуло ся, а приповідки вживають жартливо, коли хтось жалув ся на те, що він одинокий у світі і нема йому ні відки помочи.

62. Бог довго чекає, але свого не дарує. (Наг.)

Знач. чекає людської поправи, а не дарує відплати за злочини, очевидно в дусі старовавітного „миє отмщеніє“, пор. *Wander II, 49* (Gott 1123); *Zátur. I, 95*.

63. Бог до помочи скорий. (Наг.)

Потішають себе люде в біді. Пор. *Wander II, 30* (Gott 651); *Zátur. II, 40*.

64. Бог жартів не любить. (Кол.)

Справа в Богом, з власним сумлінням завжди поважна, на жарт її брати не можна. Пор. *Wander II, 43* (Gott 970); *Zátur. I, 93*.

65. Бог знає, чим чоловіка карати має. (Гол.)

Нераз чоловікови зробити ся карою те, що по його думці мусіло б його зробити щасливим, чого він сам найдужше добиває ся. Знач. не треба завидувати щастю иньшого, бо може те, що нам видає ся його щастем, є як раз божою карою на него.

66. Бог знає, що ділає. (Ільк.) ...робит. (Наг.)

Чоловік часто не розуміє значіння фактів, може судити їх тільки з наслідків тільки той, хто знає наперед будуще, може розуміти значіння теперішнього. Пор. Ном. 33 і польське: *Wie Bóg co czyni* (Adalb. Bóg 375); *Wander II, 50* (Gott 1139).

67. Бог з тобов! (Наг.) ...таї я при тобі. (Цен.)

Говорять, коли хтось або перелякає ся нагло, або вдивує другого якимсь вискоком своєї думки, прим. що хоче собі відібрати житє або загалом зробити щось незвичайне.

68. Боги би тя побили! (Лол.) ...вбили! (Лол.)

Множне число не конче треба вважати відгуком політеїзму, бо богами, як ми бачили више, звуть Бойки загалом ікони святих, яким приписуєть ся також певну силу.

69. Бог кождому догодит. (Наг.)

Себ-то: пошле кождому те, що для него найвідповіднійше. Пор. *Wander I, 44* (Gott 997).

70. Бог ласкав. (Наг.) Ще... (Наг.)

Потішає себе чоловік у тяжкій пригоді, мовляв: перебуду се лихо.

71. Бог людий не бракує. (Ільк.)

Знач. не перебирає, перед Богом усі рівні. Те саме у Поляків: *Bóg ludzi nie brakuje* (Adalb. Bóg 48).

72. Бог мене вбий! (Војс.)

Звичайна формула, якою клеветався чоловік у правді своїх слів. У основі поняття Бог = перун. Пор. Вгроз. Бог 88.

73. Бог милостивий. (Наг.)

Те саме значіння, що й висше Бог ч. 70.

74. Бог ми не брат. (Наг.)

Коли хтось забожився, а другий ще сумнівався; знач. Бог не моя рівня, щоб я надармо кликав його іменем. Троха в иньшій формі висловлено ту саму думку в старохорв. Ђда ти се съ Богомъ побратимю? (Гильф. 750).

75. Бог ми свідок. (Наг.)

Упевнене, що оповідач справді щось бачив або чув. Пор. польське *Bóg świadek* (*Adalb. Bóg 62 i Вгроз. 15*); *Wander II, 32 (Gott 693)*; *Záur. XVI, 67*.

76. Бог надія наша. (Наг.)

Говорять селяне про річ, яких осягнене можливе, та залежне від елементарних обставин, прим. про будучі жнива, погоду і т. и.

77. Бог найстарший. (Наг.)

Значіння двоє: а) такими словами закінчують суперечку, коли люде перечать ся, хто старший чи то віком чи урядом; б) загальне значіння: Бог у всьому перший, пор. латинське *A Jove initium*.

78. Бог на нім чудо показав. (Наг.)

Коли хтось умер страшною смертю або занедужав страшною хворобою, а був перед тим нелюбий, ненависний людем.

79. Бог на нього допуст допустив. (Наг.)

Коли терпить невинний чоловік.

80. Бог на поміч! (Збар.)

Формула вятаня, коли проходить ся по при чоловіка занятого працею; див. *Wander II, 488 (Helfen 152)*.

81. Бог не без милости, козак не без долі. (Цен.)

Потішає себе чоловік у лихій приході. Пор. великор. *Бох ни бизъ миласъти, съвет ни бизъ добрыхъ людеи*. (Дик. 583).

82. Бог не бреше. (Цен.)

а) Що кому Богомъ призначено, то його не мине; б) який учинокъ загрожений божю карою, той мусить бути покараний, — божий законъ невідмінний; пор. *Wander II, 39 (Gott 866)*; *Záur. I, 102*.

83. Бог не дитина слухати дурного Литвина. (Ільк.)

Пор. висше Бог ч 6, а також Ном. 4123.

84. Бог не карає прутом. (Мінч. Ільк. Петр.)

Себ-то: кару богу не треба розуміти конкретно, по людськи, доразно; вона приходить у найрізнішших формах. Див. Ном. 53: Чуб. Бог 24; *Wander II, 43 (Gott 969)*; пор. словацьке *Bôh ne t'ahá za vľasy* (*Záur. IX, 136*).

85. Бог не прийде буком бити, але тругит. (Берез.)

Себ-то: Бог не карає так як чоловік, але похне чоловіка в таке, що стане ся карою для него, збудить у його нутрі такі пристрасти й бажаня, що доведуть його до лиха. Пор. *Wander II, 43 (Gott 979)*.

86. Бог не скорий, але лучен. (Петр. Ільк.)

Знач. не скоро відплачує за всяке діло, але нехибно. Пор. Ном. 47 і польське:

- Бог nie pocharny, ale trafny. (Adalb. Bóg 51); Нос. ст. 263; Wander II 12 (Gott 254); Zátur. I, 97.
87. Бог не спит. (Наг.) ...не заспит. (Цен.)
Бог усе дбає про людей, бачить і в ночі всяке зле діло. Пор. Wander II 43 (Gott 876).
88. Бог не трубить, кэли чоловіка губить. (Ільк.)
Знач. не упереджує чоловіка, зсмає загибіль несподівано. Сам незвичайний зворот „Бог не трубить“ чи не відгомін звісної притчі про смертну трубу оповідаюї в старохристиянській повісти про Варлаама і Йоасафа і дуже популярний у нас особливо від XVII в.? Дяв. Ном. 54.
89. Бог ни карає лясков, але ласков. (Кольб.)
Переняте з польського, — так твердять Кольбері, але в польських збірках сеї припов. я не зустрічав.
90. Бог ніколи не дримає. (Цен.)
Пор. више ч. 87, а також іще Wander II, 48 (Gott 1102).
91. Богом сі свідчу. (Наг.)
Пор. више Бог ч. 76, а також Wander II, 105 (Gott 2569, 2602).
92. Богом ся свідчить, а чортови душу запродав. (Ільк.)
Про чоловіка, що фальшиво божеть ся або криво присягає. Пор. Ном. 17.
93. Бог пам'ятущий. (Наг.)
Себ-то: не забуде, хто що зробив злого або доброго. Пор. польське: Pan Bóg nie rychliwy, ale pamiętliwy (Adalb. Bóg 319); Zátur I, 97.
94. Бог порівняв кожного. (Береа.)
Говорили в часі бурі, мовляв: кождий однаково боїть ся. Пор. Zátur. I, 10.
95. Бог правду любить. (Цен.)
Коли хтось зробив другому якийсь справедливий докір, а сей гніває ся за те то перший оправдує ся сею приказкою.
96. Бог предвічний, — Яць Зарічний сідит над водов, дрище лободов. (Наг.)
Приклада зложена до Яця (Якова) Буцака в Наг., що жив за річкою і до того був прований Зарічним. Се був чоловік старий і до того скупий та звичайно відправляв колядників з під вікна. За те колядники й зробили йому збитка і замість звісної колядки „Бог предвічний народив ся“ васьпівали його під вікном отсю строфу, яка потім і лишила ся в памяти.
97. Бог сі впішне мої кривди. (Наг.)
Знач. не дарує її, відплатить тобі за неї.
98. Бог сі на нас загнівав. (Наг.) ...на мир... (Наг.)
Говорять в часі загального нещастя: повені, посухи, помору, пор. Ном. 20.
99. Бог сі не помилит. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що в біді нарікає на несправедливість божу. Пор. више ч. 82 і Wand. II, 26 (Gott 554).
100. Бог світенький вському терпит. (Красноіля)
Знач. не карає зараз, дозволяє робити, що хто хоче. Пор. церковне: Бог долготерпівливъ; польське: Bóg długo cierpliwy (Adalb. Bóg 44).
101. Бог ти того не відпустит. (Наг.) ...не забуде. (Наг.)
Говорить тажко покривджений чоловік своєму кривдникови.

102. Бог то всьо порахує. (Наг.)
Кінчить покривджений чоловік, вичисливши всі свої кривди і просяби і униженя.
Пор. Zátur. II, 163.
103. Бог того не допустит. (Наг.)
Відповідь на погрозу або на прокляте.
104. Богу душу віддав. (Наг.)
Знач. умер. Пор. великор. Дик. 540.
105. Богу духа винен. (Наг.)
Говорять про чоловіка спокійного, невинуватого в якомусь ділі або й загалом нездібного до такого діла. Те саме у Поляків, див Adalb. Dusza 2.
106. Богу дякувати! (Наг.)
Звичайна фраза по скінченню якогось діла.
107. Богу й людьом милий. (Наг.)
Говорять про доброго, приятного чоловіка, частійше про дитину. Пор. Wand. II, 102 (Gott 2478); Zátur. II, 110.
108. Богу помоли ся, зачинай, не бій ся. (Дмит.)
Коли хто забираючись до якогось трудного діла вагаєть ся і не знає, чи братись до него, чи ні. Див. Чуб. Бог 20.
109. Богу сі не спротивиш. (Наг.)
Знач. що Бог дає, мусиш приймати. Пор. Ном. 37; польське: Bogu się przeciwować trudno (Adalb. Bóg 25); Zátur. I, 21.
110. Бог у Тройци пребиває. (Залісе).
Говорять жартливо, коли хочеть ся зробити щось три рази, випити третю чарку.
111. Богу хвала, що ся душа напхала. (Мінч. Ільк.) Честь Богу хвала... (Наг.)
Жартливо говорять устаючи від ситого обіду.
112. Бог чоловікови не брат, аби з ним жартувати. (Цен.)
Знач. не рівня. Говорить чоловік запевнюючи, що не забожив ся надармо ані легкодушно; пор. висше ч. 74.
113. Бодай го Бог на покаяння видав! (Наг.)
Прокляте, коли якийсь злочин зроблено, а винуватого не можна знайти. Поканяє в значіну прилюдної покути і скандалу.
114. Бодай за тебе Бог забув! (Наг.)
Кленуть забудькови. Пор. висше Бог ч. 52.
115. Бодай сі о тім Бог не довідав! (Наг.)
Насміх, яким стрічають чиюсь погрозу або загалом нахваляване, що, мовляв, зроблю те а те, до чого в него нема сили. Слід давнього погляду, що Бог довідує ся про те, що діє ся на землі, через посередників, через слухи, пор. грецьке *Εἰς θεῶν ὠτα ἤλαεν* (дійшло до божих вух) і поясненє E. Rot. 724.
116. Бодай тя Бог не простив. (Залісе) ...скарвав! (Наг.)
Прокляте покривдженого кривдникови.
117. Бодай тя Пан Біг мав у чужій коморі! (Ільк.)
Жартливе бажанє, щоб чоловік зійшов на злодія, пародія бажань в роді поданого під ч. 4.

118. **Бодай тя Пан Біг скарав, але я ти не зичу.** (Кобил.)
Жартливе прохання, немов чоловік в першій хвилині, в гніві клеє, та в т пригадує собі, що клясти гріх, і другим реченем касує свій перший вибух.
119. **Боже, Боже, даш тому, що не може! А я би міг, не дас Біг.** (Явор... дав ес... та мінї не дав... (Туст.)
Жартливе зітханє при видї немїчного або хорого богача або загалом чоловіка, що має якась добро, а не зміє ним користувати ся, прим. старого чоловіка, що має молоду жінку.
120. **Боже борони та відверни!** (Наг.)
Говорять чуючи про якусь страшну пригоду. Пор. Wand. II, 99 (Gott 241).
121. **Боже вам помагай!** (Наг.)
Звичайна формула привітання, коли хтось приходячи застає другого при роботі. Пор. Wander II, 105 (Gott 2585).
122. **Боже вам ударуй ласку свою сьвітлу!** (Наг.)
Жебрацька подака при одержаню милостивї.
123. **Боже вас борони на кождім поступї, де сї поступите!** (Наг.)
Жебрацька молитва; типове тут повторенє того самого пня: поступи і поступиш.
124. **Боже дай добре, та не довго ждати.** (Ільк.)
Жартлива молитва, а також відповідь, коли хтось потїшає иньшого: „Не жди, все то ще добре буде.“ Див. Ном. 154.
125. **Боже, за що мене караш? Ци я в коршні ни буваю? Ци я церкву ни минаю? Ци я ни вкраду, як ми ни до ладу?** (Пужн.)
Жартлива характеристика злодійкуватого пияци. Див. Етн. 36. VI, 27, п. Драг. ст. 39 ч. 48.
126. **Боже, змилуй сї!** (Наг.)
Зірданий викрик, коли хтось поводить ся погано або зробив щось не до ладу або перехвалює ся без підстави. Пор. нім. Dass sich Gott erbarm! Див. Wander II, 99 (Gott 2415).
127. **Боже милосерний, ти видиш мою кривду. Спусти нинїшної днини на него плягү тяжку.** (Лол.)
Прокляте. Пляга — в латинського plaga — удар рівною, тут загалом в значїню: кара, нещастє.
128. **Боже наш, Боже ваш, Боже руський, Боже пруський, штири вас.** (Наг.)
Жартливий насмїх над таким, що раз у раз любить зітхати та приговорювати: Боже, Боже!
129. **Боже наш, тату жидівський!** (Березів)
Жартлива поговїрка, з натяком на библійну історїю і на запевнюванє Жидів, що вони в Бога вибраний народ.
130. **Боже помилуй нас грїшних і вас горїшних!** (Наг.)
В підгірських селах, що тягнуться звичайно одним шнуром вздовж річки, існують деякі антагонізми між горїшним і долишним кінцем села (див. д. під Горїшчане); між ними йдуть насмїхи, передразнюваня, які й знаходяться вираз у піснях та поговїрках. Одною з таких поговїрок, звісно, дуже це винною, є й ота, де „горїшня“ у жартливого зітханю до Бога повладненаче по за числом „нас грїшних“, тоб-то всіх людей, як щось стороннє, другоряднє.

31. Боже поможи, а ти небоже не лежи. (Ільк.)
 Упіймене до праці; для жити не вистарчає сама побожність і поклянки до божої помочи. Пор. Ном. 70; Дик. 548. Та сама думка подібно висловлена в старохорв. Ти се помози, и Богъ ти це помочи. (Гяльф. 2768). Блише до нашого білор. Помагай Боже, да й ти не лѣнись, небоже. (Нос. ст. 406, 263); пор. Wander II, 20 (Gott 441).
32. Боже руський, вибери польському очи! (Наг.)
 Жартливий вислов русько-польського антагонізму.
33. Боже ті ратуї! (Наг.)
 Окрик, коли когось бачуть у біді, якій не можна допомгти, або згідний, коли хтось веде себе погано в товаристві (прим. пняий) або загалом робить щось не до ладу.
34. Боже тя скарай! (Залісе)
 Прокляте в загальній формі, пор. Brzoz. Bóg 41.
35. Боронь Боже від скаженої миши. (Кольб.) ...воши. (Кол.)
 Згідно, коли говорять про пакіть зроблену кимсь слабосилим або дурним.
36. Брунь Боже! (Наг.) Брум... (Дрог.)
 Передразнене польського „Wroni Boże“.
37. Бог би сі гнівав. (Наг.)
 Говорить чоловік, коли сам собі або иньшому відраджує яесь лихе діло.
38. В Бога біди не купити. (Корч.)
 Остерігають гордого і зарозумілого, мовляв: лихо не за горами.
39. В Бога вір, тільки Богови не вір. (Дар.)
 Вірячи в Бога не спускай ся на божу поміч і ласку, але працой та дбай сам за себе. Те саме у Поляків: W Pana Boga wierz, ale Panu Bogu nie wierz (A dalb. Bóg 387); Brzoz. Bóg 79.
40. В Бога день краде. (Наг.) Дармо... чьис... (Цев.)
 Говорять про лінивого, неробу. Пор. Wander II, 593 (Herrgott 187); II, 101 (Gott 2444) і II, 103 (Gott 2492).
41. В Бозі надія, коли хліб в торбі. (Ільк.)
 „В Бозі надія“ тут виражає певність і безжурність чоловіка, що має свій запас під рукою і не потребує надіяти ся на людську поміч. Пор. польське; Bóg nadzieja, gdy jest w torbie chléb (A dalb. Bóg 49 і 371).
42. Від Бога гріх, від людей сміх. (Наг.)
 Говорять про пияницю, марнотратника, загалом чоловіка, що робить зло шкідливе не так стороннім людям, як йому самому й його сім'ї. Те саме у Білор. (Нос. 319), та Нос. дає троха иньше пояснене, буцім то приповідка йде головно про женячку старого чоловіка з молодю дівчиною.
43. Від Бога не втечеш. (Наг.)
 а) Зміна місця не змінить людської долі; б) чоловік ні в яким місці не може вилонити ся з під божої опіки ані від божого всезнання. Пор. великор. Дик. 214; Wander II, 36 (Gott 790, 1460).
44. Від Бога сі не сховаєш. (Наг.)
 а) Загально: чоловік не втече від своєї долі; б) спеціально про злочин, який,

- хоч би й як поховав кінці в воду, ніколи не може бути спокійний супроти Божого правосуддя. Пор. ч. 143 і Ном. 48, 49.
145. Відпусти Боже гріха, коли пригода лиха! (Ільк.)
Лиха пригода змушує чоловіка до гріху, та з другого боку гріх, сповнений під примусом, під тиском злої пригоди, не такий важкий, як сповнений зовсім по добрій волі.
146. Відпусти Боже, коли тра борше. (Ільк.)
Думка близька до попередньої, тільки тут з натяком на якусь спеціальну пригоду, про яку оповідане затратилось.
147. Всадив Бог душу, як в дуплаву грушу. Гнідк.)
Говорять про невродливого, хоровитого чоловіка, каліку; пор. Adalb. Dusza 31.
148. Всі під Богом ходимо. (Збар.)
Знач. усім нам може трапити ся така й така пригода. Пор. Ном. 8; Adalb. Bóg 390; Čelak. 5; Zátur. I, 37.
149. Встїби мене, Боже, де я не потреба. (Ільк.)
Говорять іронічно про цікавого чоловіка, що мішає ся в несвоє діло. Пор. Ном. 2689.
150. Годі Богу навкучати. (Кобил.)
Коли хто занадто довго молить ся, особливо в робучий день.
151. Господь Бог старий господарь. (Гнідк.) Пан Біг..., (Ільк.)
Так потішають себе хлібороби, коли прим. випадє слота в живина, посуха замість дощу або загалом коли щось діє ся против людської волі. Пор. Ном. 58 Zátur. XI, 324.
152. Дав би то Біг сьвјятий! (Наг.)
Побожне бажанє, висловлюване особливо в афекті, коли комусь бажає ся лиха та безголовя.
153. Дав Бог зуби, дасть і на зуби (Кол.) ...і хліб до губи. (Терн.)
Почутє потреби доводить чоловіка до придумани способів для її заспокоєня. Пор. нім. Wem Gott Zähne giebt, dem giebt er auch zu beissen, див. Wand II, 10 (Gott 219); II, 77 (Gott 1872 і 2086); Zátur. I, 62.
154. Дав Бог хліб, як зубів не стало. (Наг.)
Тоді чоловік дійшов до достатку або до становища, коли з него не може користати. Пор. нім. Gott giebt Brei, wenn die Zähn' entzwei і под. Wand. II 21 (Gott 450).
155. Дав їй Бог долю, як фандолю. (Ільк.) ...бандолю. (Наг.)
Згідно, зам. лиху долю. Фандоля побічна форма від фандá — батіг, пуга (у Желех. не пояснено).
156. Дай Боже, аби тут нагле вмер, як неправду кажу! (Наг.) ...аби ми тут зараз смерть була... ..амінь було... (Наг.)
Кленє ся чоловік, якого підозрівають у брехні. Нагла смерть уважає ся в народі великим нещастєм; навіть у звісній церковній пісні (принесеній до нас із латинського) просять Бога хоронити „від наглої і несподіваної смерти“. Пор. нім. прокляте: Gott gebe, dass er des jähen Todes sterbe! Wand. II, 103 (Gott 2501).
157. Дай Боже в добрий час речи, а в лихий не погадати. (Гнідк.)
Віра в добрі і лихі хвилі, що владуть, так сказати, свою печать на всьому,

що в них діє ся, належить до найстарших вірувань людськості, див. R. Andréе, Ethnographische Parallelen und Vergleiche I, Stuttgart 1878, глава I, стор. 1—17.

158. Дай Боже видихати! (Наг.)
Говорять устаючи з за обіду, або відповідає господарь гостеві, що дякує за обід.
159. Дай Боже витримати! (Кол.)
Гумористично, коли хтось на питає: чи гаразд ся маєте? відповідає: гаразд.
160. Дай Боже все добре! (Наг.)
Приговорюють подаючи один одному повну чарку. Пор. нім. Gott giebt alles Gute. Wand. II, 21 (Gott 446).
161. Дай Боже годину добру! (Гнідк.) ...час добрий! (Гнідк.)
Звичайна прямивка, коли ровпочинає ся якесь діло, входить ся в хату і т. и. Пор. увагу до ч. 157.
162. Дай Боже добрий почытók! (Наг.)
Говорять чоловік починаючи якусь важну роботу. Добрий початок уважає ся віщованєм, немов запорукою успішного переведеня всього діла.
163. Дай Боже дочекати! (Наг.)
Додають говорячи про будуще, прим. умовляючись тоді а тоді здібатись. Пор. Wand. II (Gott 2654).
164. Дай Боже здоров'ї! (Наг.)
Звичайна формула привитаня входячи в хату або стрічаючи когось, а також при чиханю та при питю горівки. Пор. Wand. II, 105 (Gott 2565).
165. Дай Боже здорово сходити, а на друге заробити. (Ільк.)
Говорить надіваючи нову одежину.
166. Дай Боже каліці біду. (Гнідк.)
Жарливо, коли на бідного чоловіка спадає ще якесь нове нещастє.
167. Дай Боже ліпше, а й з того, що є, не винимай! (Стрільб.)
Говорять знайомі вिताючись і відповідаючи на питає: як вам поводить ся? Пор. лат. Dii meliora ferant (Seybold 126).
168. Дай Боже наперед більше. (Ільк.)
Говорять рибаки зловивши за першим разом якусь рибку, або загалом коли хтось розпочавши діло одержав першу користь.
168. Дай Боже на щістья, на здоров'ї з тим новим роком, аби-сте дочекали той рік опровадити, другото дочекати, з року на рік, поки Бог дарує вік! (Наг.) ...з тими сьвітjтjми.. (Наг.)
Звичайне вітанє, коли хтось на новий рік або на різдвнї сьвятя входить до чужої хати.
167. Дай Боже щістья! (Наг.)
Говорять по звичайнім привитаню, війшовши в хату або минаючи в полі людей занятих роботою, а ті відповідають: Дай Боже! Дякуємо за слово добре. Дай Боже й вам! Пор. нім. Gott gibt's Glück. Wand. II, 36 (Gott 546).
170. Дай вам Боже здоровє дїдько знає доки! (Снят.)
Жартлива форма привитаня чи прощаня.
171. Дай вам Боже здоровє на наші груди! (Карл.)
Жартливо, характеризуючи самолюбного чоловіка, що навіть повторюючи звичайні чемні фрази бажає добра тільки собі самому.

172. Дай вам Боже лад, аби нам випав цілий зад. (Дрог.)
Жартливе бажане кравця, коли прощає ся зі своїм заказником: коли йому випаде зад (задня часть одєжі подреть ся), то кравець буде мати нову роботу.
173. Дай му Боже вічний упокій. (Наг.)
Говорять згадуючи про покійника. Пор. нім. Gott lass' ihn ruhen, Wand. II, 105 (Gott 2571). В розуміню давніх людей порушане кісток у гробі було великим лихом також для душі покійника.
174. Дай му Боже душеньці легко! (Наг.)
Говорять згадуючи про дорогого покійника. І тут в основі лежить думка, що земля може страшенно давити чоловіка, а через те мусить терпіти й його душа. Пор. лат. Sit ei terra levis.
175. Дай му Боже зв'язі і опам'ятанє! (Дрог.)
Говорять про дурного, а ще частійше про злого, марнотратного чоловіка. Пор. нім. Gott lasse dich zu-Verstand kommen! Wand. II, 105 (Gott 2572).
176. Дай нам Боже, що нам треба, а по смерті гоц до неба! (Коб.)
Жартливо, звичайно при чарці. Пор. Wand. II, 104 (Gott 2450).
177. Дай нам Боже, що твоя ласка! (Наг.)
Приговорюють у добродушнім пастроку, звичайно частуючи себе взаємно чашкою; пор. нім. Gott geb' uns Heil! Wand. II, 19 (Gott 414).
178. Дасть Біг. (Косс.)
Гуцули не люблять уживати звороту „нема“ і волять в таким разі говорити „дасть Біг“.
179. Дасть Біг і від kwasу окрасу. (Ільк.)
Часом і на kwasній, кисній страві, себ-то в бідности та поневіріці виростає чоловік уродливий, здоровий, розумний.
180. Дасть Бог діти, дасть і на діти. (Наг.)
Потішають себе бідні люде, що мають багато дітей, пор. Wander II, (Gott 224, 227).
181. Де Біг церкву ставить, там лідько коршму. (Ільк.)
Приповідка основана на дійсній обсервації: церква і коршма, до недавня однокі публичні будинки в селі стоять звичайно на середині села, отже тільки самими близько один одного. В переноснім значіню: спожуса, вопсутє звичайно йде слідом за чеснотою, немов чигає на неї. Пор. нім. Wo der liebe Gott wohnt, hat auch der Teufel sein Nest (Frischb. II, 1346) з поясненєм м. церкву і коршму; близьше до нашого Wander II, 96 (Gott 2344).
182. Десь Бог від тебе мнѣиру загубив. (Наг.)
Говорять про чоловіка надзвичайно високого.
183. Десь там уже Пан Біг за мене забув, що ми смерти не дає. (Наг.)
...що мні не бере з того сьвіта. (Наг.)
Говорять про себе старі люде, яким надоїло житє.
184. До Бога високо, до суду далеко. (Сор.)
Безпомічне положенє покривдженого чоловіка, що не має змоги доходити своєї кривди.
185. До Бога з просьбою. (Ільк.)
Говорять чоловікови, що надармо шукав помочи у людей. Ном. 143.

186. Доки ми Бог жїтья подовжит. (Наг.) ...жити позволит. (Дрог.)
До смерти; пор. Wander II, 107 (Gott 2613): So lange mir Gott das Leben fristet.
187. Ёй Богочку, таточку, дай погоду, то відробю. (Лол.)
Гумор лежить у недокладній складні речення: немов чоловік хоче відробити за погоду Богу; може також насміх над недбалим чоловіком, що затягнувши довжок на відробок заслонює ся непогодою, при якій буцїм то не може відробити його.
188. Єдному Бог дає аж за много, а другому й зовсім нічого. (Стрий)
Характеризуєть ся нерівність масткова або соціальна між людьми.
189. Жйби тя Бог боронив від пшынїцького бука, від михнївського вока, від бистрянського празника, від галївської вохоти, віт площаньського дякуваня. (Мшан.)
Подібних побожних бажань із сатиричним вістрем на ріжні місцевости стрїтимо далї ще бїльше. Отсю приказку пояснюють так: „Давно били ся найгірше в Пшынцї (Мшанець, Старосамбїрського пов., в Михнївцї крали дуже: що ввидїв, то взяв; в Бистрїм хто пішов на празник, то був битий; в Галївцї люде цїкаві, полохкі, а Площаня таку мають поведїнку, що як весїле або яка комашня, то дуже дякують твердо, низько кланяють ся“ (Етн. Зб. VI, 362).
190. За Бога-смо забули. (Наг.)
Знач. стали ми немилосерні, негїдливі та похопні до людської кривди. Говорять старші в прїступї моралїзаторського настрою.
191. За Богом молитва, за царем служба не пропаде. (Гнїдк.)
Нїхто Богу не молит ся а царевї не служить надармо, за все буває надгорода; пор. Ном. 140; Дик. 1960.
192. За все Богу дякувати. (Наг.)
За добро й за зло; так потїшають чоловіка в лихїй пригодї; пор. білор. За все хвалиць Бога (Нос. ст. 305); Wand. II, 61 (Gott 1467).
193. За ким Бїг, за тим і люде. (Ільк.)
На кого Бог ласкав, до того й люде горнуть ся, тому допоможуть.
194. За тим Боже, хто кого переможе. (Ільк.) ...зможе. (Гнїдк.)
Говорять жартливо. коли хтось у бїйцї бере ся помагати дужшому.
195. З Богом до бїйки не станеш. (Цен.)
Силою Богу (божому прасудови, прим. смертї, хоробї) не спротивиш ся. Пор. Ном. 38; нїм. Mit Gott kriegem ist böß, див. Wander II, 63 (Gott 1520).
196. З Богом до права не підеш. (Наг.)
Що Бог дасть, треба приймати, суперечка неможлива. Пор. Ном. 41; білор. Зь Богомъ не бидьца (Нос. 313); Wander II, 63 (Gott 1522).
197. З Богом на биструю воду! (Ільк.)
Іронїчно, коли хтось напирася ся на яесь небезпечне діло. Те саме у Білорусїв (Нос. 436).
198. З Богом, Парасю, коли тї люде просьят. (Наг.)
„З Богом“ — формула, коли кого виправляють у дорогу, вам. їди, вибирай ся
199. З Богом не грай! (Наг.) ...ни жартуй. (Пужн.)
Остерїгають чоловіка, що легкокомсно божить ся або загалом маловажить со бі

- божі закони. Пор. Ном. 89; Нос. 313; нім. Gott ist kein Baier, er lässt sich nicht spotten (Beb. 504); Wander II, (Gott 174); II, 63 (Gott 15 1521, 1525).
200. З Богом не за пан-брат. (Наг.)
Бог чоловікови не рівня Пор. старохорв. Не чини се Богу братъ (Гильф. 194)
201. З Богом оставайте! (Наг.)
Говорить прощаючись той, що йде геть із хати. Пор. Wander II, 103 (Gott 251)
202. З Богом сьвјитим обїдайте, най Бог благословит! (Наг.) ...вечрійте... (Наг.)
Приговорюють увійшовши до хати і заставши домашніх при обїді або ввечері і відповідаючи на їх звичайне: „Просимо до обїду.“ Пор. Wander II, 105 (Gott 2576).
203. З Богом цуцику не грают. (Гнідк.)
Думка та сама, що в ч. 199, тільки тут приперчена порівняням легкодушного чоловіка з цуциком, який для іграшки зачінає великого і сильного.
204. Згулив Бога! Згулив Бога! (Пужн)
Іронічно на хитрого злочинця, що думав скочити ся зі своїм злим ділом і раз попав ся в руки. Крик узятий із анекдота про Цигана, що лізучи дерево красти мід просив Бога помочи і обіщав Богу сьвїчку, а набрав меду і лізучи з дерева не хотів додержати обіщанки і похваляв ся: „Згулив Бога!“ та тут же і впав на землю. Див. Етн 36. VI, 568.
205. Здає му сї, що Бога за ноги вхопив. (Наг.)
Про гордого чоловіка, якому все веде ся і який задля того не хоче розуміти нещасливих думаючи, що воно все так мусить бути. Подібно в старохорватській мові: Бда си ухитно Бога за браду? (Гильф. 751); близьше до нашого жидівського: Er hat unsern Harjet bei de Füß (Tendlau 685).
206. Змилував ся Біг на рака, дав му з заду очі. (Ільк.) ...очи там с—а. (Петр.) ...над раком та му дав очі в г—цв. (Наг.)
Насьміх, коли хтось другому з ласки дає такий дарунок, із якого обдаровано нема пожитку або з яким він не знає, що почати. Приказка оснований на ілюзії, що у рака голова там, куди він пливе, себ-то в хвості. Пор. далі Р.
607. Знає Біг з неба, що кому треба. (Ільк.) Видат... (Гнідк.)
Значіне двоє: а) боже Провидіне дбає про кожного чоловіка; б) в несподіваних випадках чоловік не повинен попадати в зневіру, потішаючи ся тоді думкою, що Бог наслав на него се лихо для його-ж добра. Пор. Ном. 7 Adalb. Bóg 372; Wander II, 49 (Gott 1127, 1130).
608. З Паном Богом у задні двері! (Наг.)
Відправляють або виштовхують якогось немилого і непочесного гостя, власного жебрака і т. и.
209. З Паном Богом у лихий чьис! (Наг.)
Говорять комусь наприкреному, виправляючи його з хати.
210. І Бога не гніви, і чорта не дразни. (Гнідк.)
Знач. жий з усіми в згоді, не наражай ся нікому. Пор. вище ч. 28, 34.
211. І йому щось Пан Біг держит. (Лімна)
І його чекає якась доля, якась добро. Говорять про бідного, упослідженого какаїну і т. и.

12. **І тобі колись Господь Бог тичкою відзначит. (Гнідк.)**
 Себ-то відплатить, обмежить твою самоволю. Говорять гордому, самовільному та безсовісному чоловікові. Натяк на звичай — розмірювати що року сіножати і означувати межі тичками.
13. **Ще-сь Бога за ноги не уймив. (Гнідк.) ...не вхонив. (Наг.)**
 Ще нема певности, що тобі все буде добре вести ся. Пор. висше ч. 205.
14. **Казав Біг дати, але ще треба ждати. (Красноіля) Обіцяв... (Цен.)**
 Знач. буде добро, але не зараз. Конструкція першої половини сеї приповідки неправильна; „Казав Біг дати“ не значить „Gott befahl zu geben“, але: „казав Бог, що дасть“, аналогічно до лат. dixit se daturum. Див. Ном. 157. Пор. франц. Dieu consent, mais non pas toutjour (Бог дає, але не що дня), пор. Wand. I, 21 (Gott 444).
15. **Каменєм до Бога не докинеш. (Ценів)**
 Знач. против божого присуду не запротестуєш, не збунтуєш ся; що Бог дає, мусиш приймати.
16. **Карає Біг старі кости за гріхи в молодости. (Ільк.)**
 Говорять звичайно про розпусних людей, що на старість мусять відхорувати гріхи молодости.
17. **Коби го Бог уже раз із того сьвіта зібрав! (Наг.)**
 Говорять про невадїйно хорого чоловіка, що не живє, а мучить ся. Пор. Wander II, 108 (Gott 2656).
18. **Коби сі Бога бояв, а людий устидав. (Наг.)**
 Говорять про безпутного чоловіка, злодіяку або пияццю. Загальнійше старор. Кто Бога боит ся, тотъ и людѣй стыдят ся (Сим. 1349).
19. **Кого Бог карати має, тому розум відбирає. (Наг.)**
 Загально звісна і давня приповідка про розумове затемненє, ослабленє розумових сил у злочинців Пор. латинське Quem Deus perdere vult, dementat; старохорв. Кадъ Богъ хоче кога педепсать, узме му паметь. (Гильф. 1039); Нос. 325; Wander II, 67, 78, 83 (Gott 1630, 1904, 2006).
20. **Кого Бог любить, того навиджає (Мінч.) ...навиджає. (Петр.) ...навидїт. (Залісе)**
 Себ-то посилає йому свої знаки — нещастя, якими випробує і гартує його характер; пор. Ном. 42. Приповідка взята в Біблії (Притчі Солом. III, 12): у церковно-слав. (Острожська Біблія): **Бго же люкитъ Бгъ, того и наказѣтъ**; та аналогічне і в Севеки: Deus quos probat, quos amat, indurat, recognoscit, exercet (Sepesa, De divina providentia 4). Див. Wahl I, ст. 27; Сим. 810; Веб. 481.
21. **Кого Бог любить, того не загубит. (Кол.)**
 Віра в те, що чесний, добрий чоловік не пропаде. Пор. Wander II, 77 (Gott 1878).
22. **Кого Бог любить, тому хрестика посилає. (Дрог.)**
 Значіне такеж, як і в ч. 220. „Хрестика“ самболічно зам. терпіня, карн. У Білор. ...тому и церквіне даець (Нос. 325); нім. Wen Gott in den Himmel haben will, dem schicket er des Kreuzes viel, див. Wander II, 77 (Gott 1887); чор. чеське Koho Bůh miluje, křížem ho navštěvuje (Čelak. ст. 7).
23. **Кого Бог назначив, того стережи сі. (Наг.)**
 У всіх народів звичайна відроза до калік з уродженя, пор. польське: Zyz, łuz i kuternoga jak się dobrze trafi, wielki cud od Boga (чув я в Наг., пор. Adalb.

- Zyz 1); пор. жидівське: Wen Gott gezeichnet hat, var dem soll mer sich h
(Tendlau 911); пор. Wander II, 77 (Gott 1883).
224. Кого Бог сотворит, того не уморит. (Мінч.)
Віра в бже Провидіне, яке буцім то дає про те, щоб усякий твір дійш
до призначеної йому мети. Ном. 74. Пор. Wander II, 69 (Gott 1680).
225. Кого Бог укарати хоче, тому й розум відбере. (Ільк.)
Пор. висше ч. 219.
226. Кождий під Богом ходит. (Гнідк.)
Пор. висше ч. 148 і Ном. 8.
227. Коли Біг годить, то й огонь горить. (Ільк.) Кому... тому... (Ільк.)
...то й мокре... (Наг.)
Коли Бог дає щастє, дословно: дає погоду. Іронічно; пожежі бувають най
стійше під добру погоду, в часі посухи; пор. Ном 14, 15.
228. Коли Бог дає, то й дзюрами пхає, а як забирає, то й вікна і двері
на стежір відчиняє. (Збараж) Як... відбирає то й двері відчиняє.
(Тереб.)
Прибуток приходять звільна, а коли починає ся нещастє, то вже йде на
заставки.
229. Кому Біг поможе, той все переможе. (Ільк.)
Говорить чоловік, що без своєї вини попав у нещастє і надїє ся при бо
помочи вийти з него; загалом — при божій помочи ніщо чоловікови
страшне. Ном. 11; пор. середньовіковий латинський вірш: Nullum formi
cui robur dextra Dei dat (Haller II, 12); Wander II, 76 (Gott 1849).
230. Кому Біг розуму не дав, тому й коваль не укує. (Ільк.)
Говорять про глухих а гордых богачів або панів, що витрачують ся на шко
на подорожі, буцім то щоб набрати ся розуму. Розум тут очевидно в значі
вродженої здібности.
231. Кому Бог дає, то за дурно. (Цен.)
Так сказав якийсь чоловік, коли його пан невинно велїв набити.
232. Кому Бог дасть, то й на плечі завдасть. (Наг.)
Бог щедрий; звичайно іронічно: щедрий на біду, на нещастя, яких дає чо
вікови не раз понад його силу. Пор. висше 13, 22
233. Котрий Біг засмутив, той і потїшит. (Гнідк.)
І смуток і потїха на чоловіка приходять від Бога; пор. Ном. 45.
234. Котрий Біг змочив, той і висушит. (Гнідк.)
Говорять, коли в часі польових робіт піде дощ і змочить сіно або збіжє. П
Ном. 78; нім. Wen Gott nass macht, den macht' er auch trocken, див. Wa
II, 71 (Gott 1732).
235. Куди вас Пан Біг носить! (Наг.)
Значіне двојке: а) Куди ви ходили або куди зайшли! (пор. великор. Где
Бох носил! Дик. 1303) і б) що ви задумали, здалека заходите до власт
рїчи, відбігли від правди.
236. „Куме, ба та ци чули-сте, що старий Бог умер?“ — „Ой, ой,
а хтож тепер Богом буде?“ — „А, когось там виберут.“ —

не знати кого? Може сьвјитого Николая або Юрія.“ — „Агу, куме, та певне, що мене ані тебе не виберут, а когось із його фамелї“ (Наг.)

Сю розмову вкладають в уста Бойкам, характеризуючи їх наївність.

37. **Має Бога на язиці, а дїлька в зубах.** (Цен.)
 Про солодкомовного, облесного а злого чоловіка. Пор. польське *Modli się pod figurą, a ma djabła za skórą* (A da lb. *Modlić się 5*); ближе до нашого нїм. *Gott auf Zunge, und den Teufel im Herzen*, див. *Wand. II, 14* (*Gott 276*).
38. **Май же Бога в серці! (Наг.) Має... (Кол.)**
 Поклик до вродженої чоловікови доброти, до сумління.
39. **Мигай, Божейку, мигай, я ся з тобов поділю!** (Мшан.)
 Говорив Циган лізучи в чужий сад красти підчас бурі і блискавок. Пор. Етн. 36. VI, 567. Уживають сеї приказки й загалом для характеристики чоловіка, що зі старшими поводить ся за пан-брат (розуміть ся, з дурноти).
40. **Мигни, Боже, дам ти грушку!** (Наг.)
 Значіне те саме, що в попереднім ч. 239.
41. **Ми нових богів не потребуємо, ми старого Бога любимо.** (Дрог.)
 Себ-то: не хочемо нових порядків, а волимо по старому.
42. **Мусит нам Бог дати.** (Дар.)
 Жартливо, коли чоловік чогось дуже бажає і силкує ся вмовити в себе і в иньших, що воно так і стане ся.
43. **На Бога вас лишаяю.** (Уриче)
 Говорять прощаючись той, що відходить із хати; пор. нїм. *Gott befohlen!* *Wander II, 103* (*Gott 2516*); словац. *Bohu poručil. (Zátur. I, 115)*.
44. **На Бога надїя тай на кума Матїя.** (Береа.)
 Жартливо, коли хтось просить у другого помочи; мовляв: крім божої помочи потрібна також і кумова.
45. **На Бога сі здаю.** (Наг.)
 В Бозі покладаю надїю, пор. у пісні:
     З тобов розстаю ся,
     На Бога здаю ся. (Голов. Пясни I, 353).
46. **Надїя в Бозї, як товар у возї.** (Лучак.) ...коли... (Петр.) ...сію в стовї. (Збар.)
 Знач. тоді чоловік безпечний, не потребує журити ся; пор. Ном. 85.
47. **На довіщки Бог дає.** (Збар.)
 Коли має чоловікови стати ся янесь велике нещастє, то Бог перед тим послав певні знаки, мов віщунів будучого; чоловік прочуває, що щось стане ся Давати на-вішки, див. Ном. 390б.
48. **Най Бог помагає на все добре.** (Кол.)
 Формула витаня, коли когось зустрічають занитого працею.
49. **Най Бог простит, коли кортит.** (Кольб.)
 Людські бажаня і афекти звичайно перемагають вирозумуванї правила та приписи.
50. **Най буде й Біг, коби я взьити міг.** (Пужн.)
 Характеризують захланного здирцю, злодія, лихваря і т. и. „Біг“ у значіню ікона; пор. Етн. 36ір. VI, 487 і висше ч. 7, 68.

251. Най буде Богу невимивно! (Наг.)
Говорить чоловік зробивши якийсь добре діло або давши „на боже“ і боячись споминати про се, щоб „випомінаючи“ не розсердити Бога. У Білор. Неуворно Богу (Нос. 374); у Слов. Neponosno Bohu (Zátur. I, 124).
252. Най вам Бог стократно надгородит! (Наг.)
Говорить жабрак одержавши милостиню. У Німців: Gott bezahl es ihm tausendmal! — Wander II, 17 (Gott 340).
253. Най вас Бог благословит! (Наг.)
Звичайна формула благословенства, прим. молодих, як ідуть до шлюбу, а дітей, яких батько вмирає; пор. Wander II, 105 (Gott 2576, 7).
254. Най вас Бог боронит від збаразького права і від скалацького болота! (Скал.)
Пор. висше ч. 189. В Збаражні колись сиділи дуже острі пани, що за що було остро карали, а скалацьке болото ще до недавня мало славу.
255. Най вас Пан Біг провадит! (Наг.)
Говорять прощаючись до відходячого ті, що лишають ся в хаті.
256. Най го Бог судит! (Наг.)
Говорить чоловік, що не хоче правувати ся з иньшим або не хоче говорити про него але, здаючи осуд на Бога; подібне у Великорусів: Бох йому судити (Дик. 576); Wander II, 99 (Gott 2418).
257. Най Господь Бог перескочит і ходячки замочит! (Коб.)
Жартлива відповідь, коли кого запрошують до обіду. Треба розуміти: най перескочить через повну миску і таким робом благословить її.
258. Най йому Бог того не тьмит. (Борисл.)
Формула прощення: мовляв, я прощаю і прошу Бога, щоб йому той гріх також забув; пор. нім. Gott soll es ihm nicht gedenken.
259. Най мене Бог пібе! (Наг.) ...убе! (Цен.)
Звичайне заклиня, яким чоловік потверджує правду своїх слів. Пор. нім. Gott tödte mich! Wander II, 103 (Gott 2498).
260. Най мі Бог діє де хоче. (Наг.)
Жартливо: нехай по смерті робить зо мною, що хоче, а тут я не можу инакше.
261. Най му Пан Біг секундує! (Дрог.) ...сухендує! (Дрог.)
Секундувати — з лат. secundare — допомагати. Другий вар. жартливо.
262. Най ті Бог наверне на ліси та на дебрі! (Наг.)
Говорять злому, напастливому чоловікови. Формула винята з заклиня проти бурі та граду, пор. Етн. Зб. V, 68.
263. Най ті Бог ратує! (Наг.)
Значіне двояке: а) серйозне, коли чоловік бачить иньшого в небезпеці, з якого не може його виратувати; б) згїрдне, про недотепного чоловіка і самохвальця.
264. Най тя Бог провадит і в найбільше болото посадит. (Явор.)
Жартливе прощанє з непожаданим гостем.
265. На кого Біг, на того й люде. (Ільк.)
Сей. гнівають ся, того й люде цурають ся; пор. дословно згїдне з нашим білор (Нос. 352) і нім. Wenn Gott zürnet, so zürnen alle Creaturen, ди Wander II, 86 (Gott 2090); II, 63 (Gott 1503); Даль. I, 7, 9; дословно схоже з нашим Adalb. Bóg 267.

266. **На тобі, Боже, що міні не гоже. (Наг.)**
Іронічно, коли хтось дарує чиншому або дає на загальну ціль щось маловартне або таке, що йому самому не потрібне; пор. нім. Was die Welt nicht mag, opfert man Gott, див. Wander V, 175 (Welt. 455); згідне з нашим Adalb. Bóg 273; Brzoz. Bóg 27.
267. **Наш Біг, наше г—о. (Кол.)**
Про захланного чоловіка, що не рад уступити чиншому ані в найменшій дрібниці. Приповідка основана на звісній анекдоті про Жидів, яких збиточний Іван дурив повістю про бійку Бога руського з жидівським; пор. Етногр. Збір. II, 3; *Krokyada V*, (Folklore de l' Ukraine 181—182).
268. **На щось і ми Пану Богу потрібні, що нас на світі держит. (Наг.)**
Говорять бідні люде, особливо коли хто дає їх не потрібами.
269. **На що ти другого Бога ззиваєш, коли свого маєш? (Ільк.)**
Коли хто йде до ворожбита, якого на Підгір'ю іронічно називають „богом“. Близьке до нашого польське Adalb. Bóg 334.
270. **На що ті Бог сотворив? — На біду та на нужду. (Наг.)**
Се мала бути така катехізація. Сьвященник питає дівчину, що прийшла давати на заповіді, молитов — не знає, питає десять заповідей — не знає; запитав як висше і одержав відповідь як висше. Оповідають жартом характеризуючи сумну долю селянина.
271. **Не всім Бог рівно дає. (Наг.)**
І природа і життєві обставини витворюють нерівність між людьми. Див. Ном. 81; Нос. 363; Wander II, 24 (Gott (510)).
272. **Не дав ми Бог на шкоду. (Наг.)**
Коли хтось згубив щось або стратив, а воно потім віднайшлося.
273. **Не дай Боже, але pozwól Боже! (Карл.)**
Жартливо поправляють такого, хто говорить „дай то Боже“, себ-то: не потребує мені Пан Біг давати готового, а коби тільки позволив, то я й сам собі зроблю.
274. **Не дай того Боже! (Наг.) ..то... (Наг.)**
Звичайна відповідь на чьсь лихе віщуванє або проклятє. Пор. Wander II, 100 (Gott 2423); *Zátur. I*, 122.
275. **Не кождому Бог еднако дає. (Наг.)**
Не всім однакова доля, однакове щастє, див. висше ч. 271. Так само у Поляків Adalb. Bóg 285; Brzoz. Bóg 53.
276. **Не жав би Бог що робити, та тебе слухати. (Наг.)**
Клини, якими збувають прокляти розсерженого, особливо п'яного або напастливого чоловіка. Пор. нім. Da hätte Gott viel zu thun, wenn er alles so genau nehmen wollte, див. Wand. II, 5 (Gott 91).
277. **Нехай мене Бог забуде, як я тебе забуду! (Корч.)**
Клинуть ся закохані або добрі приятелі, звичайно при чарці, в чутливім настрою.
278. **Ні Богу, ні людьом. (Наг.)**
Scil. нездалий, немилый. Пор. старохорв. Ни Богу ни людемъ не валя, не угодить. (Гильф. 1761); згідно з нашим Adalb. Bóg 274.
279. **Ні Богу свѣчка, ні дїдьови огарок. (Кол.)**
Знач. ні до чого, про непуцящего чоловіка. Пор. бімор. Ни Богу свѣчка, ни

- чорту дуда (Нос. 381); навпаки I Bohu svičku i čertu oharek (Čelak. 286); дословно схоже з нашим польське Adalb. Bóg 275; Wand. II, 108 (Gott 2650).
280. Ні до Бога, ні до людей. (Ільк.)
Не здай ні молити ся або бути попом, ані забавляти ся, працювати з людьми. У Білор. Ни къ Богу, ни къ людзѣмъ (Нос. 383); Adalb. Bóg 279.
281. Ніхто того не навверне, від кого ся Бог відверне. (Залісе)
Говорять про затверділого, з природи злого чоловіка: від якого „Бог відвернувся“, себ-то на кого Бог не ласкав, той не навверне ся до добра.
282. Ніхто як Бог. (Наг.)
Значіна двоє: а) ніхто так не pomoже, не поратувє, як Бог; б) ніхто не може зрівняти ся з Богом. Те саме у Білорусів (Нос. ст. 386).
283. Оберни сі Боженьку ласков своїов сьвјитов на мир християнський! (Наг.)
Молитва, коли в церкві священник обертає ся зі сьв. дарами до людей.
284. Обіцяв Бог дати, та казав заждати. (Кол.)
Говорять іронічно, коли чоловік у біді та надїє ся добра. Див. висше ч. 214; Ном. 157; Adalb. Bóg 438.
285. Ой Боже, Боже, бодай ти не дочекав богувати! (Наг.)
Так говорила одна жінка звертаючись до неба, коли її постигло велике нещастє.
286. Ой Боже, Боже, ци мав ти коли гості? (Дрог.)
Так мав сказати один господарь, до якого приїхали гості і слотою та повиню змушені були жити у него довший час. Чоловікови вже самому нічого їсти, а тут приймай гостей, бо на дворі ле як із цівки. От він вийшов на дощ, розхрестив руки і обертаюча ся лицем до неба промовив я. в.
287. Ой Боже, Боже! — Чого ти, небоже? — Варила попадьи пироги тай мінї не дала. (Туст.)
Жартливо, насміх над неоправданими претензіями.
288. Ой Боже мій чорнобривий! (Будил.)
Зітхана дівчини, що в церкві устами молила ся, а очима пасла за чорнобривим парубком, яким заняті були всі її думки.
289. Пан Біг високо, кому схоже, тому на голову нас—е. (Рогат.)
Жартливий вислов Божої всемогучости та при тім тої злосливости людської долї, що нерас несподівано мов складає чоловікови на голову всеяке лихо.
290. Пан Біг го не хоче, а чортови не треба. (Крех.)
Говорять про нездару, лінивого, тупоумного, не конче й злого. Пор. Вгзоz Bóg 58.
291. Пан Біг дає богачеви много стіжків, а бідному дїтків. (Завул.)
Звичайне житєве спостереженє, що бідні люде більше плодючи від богатих пор. Wand. III, 1616 (der Reiche 97, 98).
292. Пан Біг не дитина, аби слухав дурного Клима. (Мінч.)
Жартлива відповідь на прокляті або погрози. Пор. висше ч. 6, 25, 83.
293. Пан Біг по небі колачі везе. (Наг.)
Жартливо пояснюють дітям гуркіт грому.
294. Пан Біг сі і в триціть років упоминає. (Наг.)
В ослабленій формі старогєбрейська думка, що Бог за грїхи батьків мстять ся на дітях і внуках до сємого покоління.

295. Пан Біг старий господар. (Наг.)
Погішають себе хлібороби, коли не допише погода або загалом у господарстві щось піде не так, як чоловік собі міркував. Див. Adalb. Bóg 353.
296. Цан Біг усьому токма. (Лімна)
Токма — мадарське tokma — згода, тут у ширшій значіно: вирівнане ріжниць, поднане суперечностей.
297. Пан Біг що ліпше собі забирає. (Наг.)
Найкращі, найздібайші діти звичайно вирають. Кажуть і загалом про доброго, чесного чоловіка, що вмер у молодім віці. Пор. нім. Was Gott am liebsten hat, das führt er jung hin, Wand. II, 68 (Gott 1657).
298. Пане Боже — лап-цап! Пане Боже — лап-цап! (Грибов.)
Жартливо, коли хтось хапаючись у якійсь річи помиляється або робить не до ладу. Приповідка повстала з оповідання про жебрака, що ввійшов до хати в хвилі, коли господиня виймала з печи горячу кулешу. Жебрак попросив у неї „тепленього“ і вона дала йому ложку кулеші в пригорщі, а жебрак дякуючи почав перекидати горячу кулешу в долоні в долоню, поки не переплутав подяку і не кинув кулеші на землю.
299. Перед Богом гріх, перед людьми сьміх. (Наг.)
Говорять про пияницю. Те саме у Поляків Adalb. Bóg 342.
300. Перед Богом нічого не втаїш. (Кол.)
Бог всевідущий. Пор. Ном. 48; Даль. I, 5; Zátur. I, 104.
301. Пібе тебе Пан Біг квасним молоком. (Колом.)
Жартливо: Бог карає часом чоловіка тим, що йому наймильшше. Квасне молоко, особливо літом, у селян великий присмак.
302. Підеш до Пана Бога на скаргу. (Кобил.)
Коли хтось шукає собі заціпки, а другий каже: вступи ся, бо побю і тоді пропало, навіть Пан Біг не відніме тобі того, що дістаєш.
303. Під милий Біг просити. (Наг.)
Старосьвіцька (може старопольська?) форма, зам. просив імям м. Бога.
304. Побій сі Бога, не роби того! (Колом.)
Упіймене до сум'їня, до застанови, яка повинна зупинити чоловіка перед злим ділом, пор. Даль. I, 6.
305. Пожаль ся Боже! (Збар.) Жаль ся... (Кол.)
Вислов жалю, милосердя або погорди на чимсь або кимсь слабим, болючим, нещасливим або негідним.
306. Помагай Біг вам! (Кал.)
Формула витаня. Пор. Vg.oz. Bóg 67, а також пісню:
Помагай Біг вам,
Ци раді ви нам?
Ой ци раді, ци не раді,
Помагай Біг вам!
307. Присяй Богу! (Збар.)
Формула боженя, те-ж, що „бігмеж то ну“.
308. Присясто Боже! (Крех.)
Формула боженя, пор. попереднє.
309. Причини вам Боже віку! (Наг.)
Подика, коли хтось дає або причиняє кому понад те, що йому належало ся.

310. Прости Біг вам — прости Біг вам — а най вас дідько візьме! (Це Насьміх над недоладним дякуванем, оснований на оповіданю про жебрака, дїставши в пригорщі горячої кулеші дякував, дякував господині, а в кім як його припекло, кинув кулешу на землю і з проклятем пішов із хати. Писане ч. 297.
311. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий! Нема хліба ані дрібки. (Наг.)
Приповідка в формі вірші. Коли недостаток, біда, то чоловік мимо волі чинає згадувати Боже ім'я.
312. Сьвятий Боже не pomoже. (Наг.) І сьвятий... (Стан.)
Дословно: не pomoже навіть молитва, загалом ніщо. Те саме у Полях Adalb. Bóg 147.
313. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий, а ти даче відки? (Лол.)
Насьміх над дяком, який нерас у селах, як одинокий письменний між письменними і як близький до сьвященника, має претензію до якогось вищого становища, пошани і першенства. Ти відки — згідно, буцїм то: я тебе знаю, доси не бачив.
314. Сьвятий Боже, сьвятий кріпкий! Я з Бомбовця, а ти з відки? Зі Слобідки. (Тереб.)
Жартлива поговорка при стрічі близьких сусідів.
315. Скарай мене Боже на гладкій дорозі! (Наг.)
Звичайне закляте чоловіка, що йде в дорогу і обіцяє ся сповнити щось.
316. Скариж то мі Боже! (Яс. (С.) Скар мнє... (Bzoz.)
Форма божби, в розуміню селян сильніша від звичайного „бігме“. Се останнє називає ся „забожити ся“, а коли хто забожить ся, тоді для ще більшого скріплення кажуть йому: „Ану заскари сі!“ Див. Bzoz. Bóg 88.
317. Сохрань Боже! (Наг.)
Окрик заперечена, особливо коли чоловік хоче щось сильно заперечити. При цьому зробив се? — Сохрань Боже! Знач. ні, ані не подумав. Пор. нім. behüte mich davor! див. Wand. II, 14 (Gott 289—304); Zátur. I, 124.
318. Стій, Боже, я ся помилив! (Лучак.)
Жартливо, коли хтось побажав собі чогось у Бога або закликав когось, а побачив, що справа не так стоїть, як він думав. Мовляв: не сповний Бог мойого бажаня, бо я помилив ся.
319. Та би сі хоць Бога бояв. — Е, ще Бога як Бога, але аби сі хтось людий устидав. (Люб.)
Так резонували два селяне, що бачили паним свого сусїду, який недавно перед тим присяг був на повну тверезість.
320. Та бо ти Боже ни жартуеш! (Пужн.)
Говорив Циган упавши з дерева зараз після того, як йому вдалось, по його думці, здурити Бога. Пор. Етн. Зб. VI, 259 і висше ч. 204.
321. Так буде, як Бог дасть. (Тереб.)
Таким реченням кінчать селяне звичайно свої розмови про всякі сподіванки побоюваня на будуще.
322. Так міні Боже допоможи! (Льв.)
Звичайна формула присяги. Пор. Wand. II, 107 (Gott 2644).

23. Та чень Пан Біг не буде з верха палицев бив. (Наг.)
Жартливо, коли комусь приходять ся сповнити якийсь невеличкий переступ, прим затесати щось у неділю.
24. То все від Бога! (Наг.)
Так звичайно кіччять розмову про різні пригоди в житю. Пор. нім. *Es kommt alles von Gott*, *Wand. II, 9* (Gott 178).
25. То тобі Боже, а то міні Боже! (Наг.)
Подають яко дуже давню форму молитви: будім то так приговорював якийсь лісовий чоловік скачучи через пенюк. Оповіданє див. *Житє і Слово II, 349—350*.
26. У Бога всего много. (Ільк.)
Знач. і добра і зла, всего чоловік може надіяти ся. Пор. старор. *Ѧ Бѣа всего много*, а все, класке (*Сим. 2370*); дословно згідне з нашим білор. *Нос. ст. 446*.
27. У Бога всего полно, є шо давати. (Кольб.)
Антропоморфний погляд на Бога як на багатого господаря, якого богатство лежить у засіках, пор. више ч. 295.
28. У Бога все мога. (Ільк.)
Бог всемогущий. Говорять, коли хтось оповідає якийсь неправдоподібний, страшний випадок, або говорять про якісь дивні, невидані твори природи. Див. *Ном. 21*; *Далє. I, 1*; *Zátur I, 35*. Приповідка євангельська, див. *Лук. I, 37*; *Матв. XIX, 26*; *Марк. X, 27*; пор. *Wahl II, ст. 30*; *I, ст. 96—97*; *Wand. II, 48* (Gott 3, 53, 57).
29. У Бога всі рівні. (Наг.)
Основа вята в євангелія: всі люде — божі діти. Пор. нім. *Vor Gott sind Fürsten und Bettler gleich* і под. *Wand. II, 67* (1617, 1619); *Zátur. I, 105*.
30. У Бога всього много, а в бідака трудно й за шелюга. (Кожар.)
Бідний жалує ся на доущену Богом соціяльну нерівність. Пор. *Ном. 56*.
31. Хіба би Бога над нами не було. (Наг.)
Seil. коли б се (таке злочинство) могло стати ся. Пор. польське: *I ty Boże nie grzmisz?* а також *Adalb Bóg 155*.
32. Хіба би Бог не ласкав. (Наг.) ...аби батіг не траскав. (Цен.)
Seil. щоб ми сего не зробили. Пор. више, ч. 1.
33. Хоть Богом передо мноє клади сї, то ти не віру. (Наг.)
Класти ся Богом перед ким знач. удавати сьвятого та праведного.
34. Хоць би-с го Богом звав, то не послухає. (Явор.)
Богом звати кого — молити ся, упокорювати ся перед ким. Пор. више ч. 3. І у Німців *Einem zum Gott machen* у значіню найвисшої почести для одного і найбільшого униженя для другого, див. *Wand. II, 102* (Gott 2462), пор. франц. *Prier quel'un plus que Dieu* (просити когось більше ніж Бога).
35. Хто Бога забуде, того Бог забуде. (Наг.)
Хто не молит ся, не працює, не має сумління, той пропаде. Те саме нім. *Wand. II, 90* (Gott 2189, 2228).
36. Хто Бога не боїт ся, той і людей не соромит ся. (Дмитр.)
Часто у людей сором перед громадою важнійший, ніж страх перед Божою карою, яка хто знає ще, чи й коли й яка буде. Пор. више ч. 299, 318; *Чуб. Бог 35*.
37. Хто в Бога вїрує, най сї змилує! (Наг.)
Загальний поклик до милосердя, до ратунку (в часі пожежі, повені і т. и.)

338. Хто з Богом, з тим Біг. (Ільк.) ...Бог з ним. (Петр.)
Бог не лишає своїх вірних у потребі. Див. Ном. 91; пор. старохорв. Бог е съ ониме, мой стои шніме (Гильф. 212); Adalb. Bóg 245; Zátur. II, Bzroz. Bóg 44
339. Хто против Бога, то Бог против него. (Мінч., Ільк.)
Грішний, безбожний не має що числити на Божу ласку або гоблажливість зовсім антропоморфне розуміння Бога. Див. Ном. 92.
340. Хто як Бог! (Наг.)
Біблійне речення, що перейшло в назву наймогутнішого ангела (Mi-cha-пор. нім. Wand. II, 93 (Gott 2243).
341. Чень Бог дозволит, що й пшениці вродит. (Наг.)
Урожай і погода — найважливіші речі у хлібороба, вважають ся безпосередньо і несумнівними виявами божої волі, божої ласки або гніву. В жартливій комбінації ужито в пісні, яку співвають при п'ятиці, випиваючи „многая літа“
Літа, літа, літа, посіяв я жита,
Як Господь дозволит, пшениці єї вродит. (Наг.)
342. Чень ще нас Пан Біг і в сего вінесе. (Центів.)
Говорять люде в тяжкій пригоді.
343. Чим будь Бога задурити, аби душу закропити. (Наг.)
Пор. висше ч. 204. Душу закропити — образно: дати тілу щось пливного поживного (в нашій оповіданю меду), щоб душа в тілі держала ся. Див. далі Душа.
344. Шьинуючи Бога тай вас яко гречних. (Наг.)
Формула перепросин, коли чоловік при „чесній компанії“ має сказати якусь неприємну річ, щоб не сказати непристойного слова. Те саме у Білорусів див. Ном. ст. 469.
345. Ще Бог над нами! (Наг.)
Ще ми не пропаді; ще є кому ввігнути ся за нашу кривду, ще зло вижити на верх. Те саме Bzroz. Bóg 36; Adalb. Bóg 177.
346. Ще Бог ни все роздав, що мав. (Кольб.)
Божа щедрість невичерпана. Пор. висше ч. 31.
347. Ще й йому Бог ни відповів. (Кольб.)
Знач. ще й він може чогось надіяти ся, над ним ще не було остаточного присуду.
348. Ще й ми в Бога не остатні. (Наг.)
Знач. не найгірші, не упосліджені.
349. Щоби вам Бог наспорив, наповнив! (Доброс.)
Із жebraцької молитви, бажане достатку:
350. Щоби ти Бог не звидів! (Залісе)
Щоб не полічив тобі якогось учинка, не взяв його за гріх, простив його.
351. Що Біг дасть, то будеш мати. (Наг.) ...то буде. (Наг.)
Доробиш ся, зловиш (прим. ідучи на лови). Див. Чуб Бог 3; С. м. 2633.
352. Що Біг дасть, то не напасть. (Ільк. Петр.)
Те, що йому суджено, мусять чоловік приймати як натуральну річ, без напасті. Див. Ном. 60.
353. Що Бог дав, мусяш приймати. (Наг.)
Супроти своєї долі чоловік безсильний.

54. Що Бог має дати в лісі, то й до хати принесе. (Комар.)
Фаталістичний погляд на неминучість певних пригод у людському життю. Те саме у Поляків Adalb. Bóg 88.
55. Що Бог у небі робить? Драбину: одних підсаджує в гору, а других у долину. (Дрог.)
Образове уявлене нерівності між людьми і ненастанної переміни в їх долі. Менш антропоморфно в старохорв. Ови е светъ стърменить: тко по немъ слази, а тко узлази (Гильф. 2141); подібно у Вірмен: Сьвіт, се драбина, по якій один лізе в верх, а другий у низ. (Wlisl. st. 181); ще дальше від нашого нім. Wander II, 5 (Gott 100); V, 165 (Welt 200); Adalb. Bóg 321.
56. Що від Бога суджено, то від людей не розлучено. (Лучак.)
Варіант євангельської думки: еже Богъ совокупи, человекъ да не разлучаетъ (Матв. XIX, 6). Говорить ся про молоду пару, яку люде силують ся розлучити обмовами або заборонами. Пор. Чуб. Бог 8; Wand. II, 72 (Gott 1753).
57. Що для Бога, то для Бога, а що Жидове, то віддай. (Терн.)
Характерний варіант євангельського речення: Дадите кесарева кесарю, а божія Богови. Пан Біг зі сповненням релігійних обов'язків потерпить чоловікови, але Жид не потерпить з довгом; пор. словацьке: Čo Bohu, Bohu, а čo svetu, svetu (Zátur, II, 1064); часть перша Adalb. Bóg 75.
58. Що кому в Бога записано. (Наг.) ...суджено. (Цен.) ...Бог судив. (Крех.)
Scil. то його не миве, то буде. Пор. нім. Wenn es Gott gibt, der hat's umsonst і под. Wand. II, 74 (Gott 1802, 1803—8); Zátur. I, 18, 27.
59. Що ми Бог дав, то маю. (Наг.)
Говорить чоловік заставляючи ся і против насм'яків (прим. над його уломністю) і против зависти (на його щастє, багатство), пор. Wand. II (Gott 1782).
60. Що Пан Біг дав, за все Богу дякувати, а туск ід собі не пускати. (Ценів)
Говорять люди в тяжкій пригоді; Богу дякувати тут не конче дословно, а радше так, як у лат. aequam servare mentem.
61. Що сі будеш Богу наприкріти? (Наг.)
Говорять до такого, що любить надто довго молити ся.
62. Що ти Бог дав, то держи си. (Наг.)
Термін „Бог дав“ розуміють досить широко, прим. вода принесла, найшов гроші закопані.
63. Я в тім як стою так стою, тай сі хіба Бога бою. (Наг.)
Характеристика неподатливого чоловіка, що переконаний про праведність свого діла. Пор. Лютерове: Hier stehe ich und kann nicht anders.
64. Я з Богом на радї не був. (Наг.)
Знач. не знаю таємного, будущего і не могу поручитись за те, чого не знаю. Пор. нім. Man muss Gott nicht in seine Ratsstube steigen, див. Wander II, 62 (Gott 1475).
65. Як би Бог пастуха слухав, то би весь товар виздыхав. (Кол.)
Говорять про марність проклять. Пастух увесь день клеє, а про те товари се не шкодить. Пор. Ном. 4124; Чуб. Бог 13; Wand. II, 67 (Gott 1628).

366. Як би в Богом говорив. (Ільк.)
Насьміх над чоловіком, що вдає дуже мудрого, ніби знає всі тайни.
367. Як би не Біг, хто би нам поміг. (Кол.)
Усяна поміч від Бога. Те саме у Великор. Даль. I, 2.
368. Як би я Богом був, то бим не так запорьидив. (Наг.)
Жартливо, уговкують чоловіка, що нарікає на свою долю.
369. Як Біг не схоче, то хоть биєш десять голов мав, нічого не зроби
(Ільк.)
Мати десять голов — конкретно зам. мати розум за десять людей. Див. Ном.
370. Як Бог вділяє, то і вікном пхає, а як відбирає, то й дверей
запирає. (Шост.)
Доробити ся добра тяжко, але стратити легко. Пор. висше ч. 228 і Чуб. Бог
371. Як Бог дає, то не продає. (Наг.)
Знач. дає не скупо, а щедро. Пор. нім. Gott gibt mit vollen Händen, Wand II, 24 (Gott 513).
372. Як Бог дасть, так буде. (Наг.)
Чоловік укладає собі всяко, але здобуток звичайно не залежить від його во
Пор. нім. Es liegt in Gottes Hand, див. Wand, II, 9 (Gott 181), — при
відна дуже давня, пор. Гомерове Πάντα θεῶν ἐν γούνασι κείται (усе лежи
на божих колінах); Adalb. Bóg 152.
373. Як Бог дасть, то і в вікно подасть. (Наг.)
Фаталістичний погляд на щастя: воно приходить не раз до такого, що й
зовсім не шукає. Пор. висше ч. 354; Ном. 13; нім. Wem Gott wohl w
dem wirft er es zum Fenster hinein, див. Wand. II, 76 (Gott 1863).
374. Як Бог на небі! (Дрог.)
Scil. так се правда. Формула заклія. Те саме Adalb. Bóg 155.
375. Який же ти Боже! Ані рав жарту не знаєш! (Наг.)
Жалував ся Циган увавши з дерева, пор. висше ч. 199, 204. Насьміх
чоловіком, що з власної вини попав у біду, та ще й жалує ся.
376. Як ми Бог милий. (Дрог.)
Формула заклія, божби, мабуть узята з польського, див. Adalb. Bóg 162
377. Як ми Богу, так Бог нам. (Сор.)
Scil. даємо, жертвуємо. Пор. Чуб. Бог 17; Ном. ст. 480; Adalb. Bóg 161
378. Як ми до Бога, так Бог до нас. (Колом.)
Scil. ставимо себе. Людське життя в значній мірі вплив тих етичних осн
на яких живе чоловік. Те саме Adalb. Bóg 164.
379. Як нема, то й Бог не дасть. (Наг.)
Загальна думка про людську безсильність супроти недостатку. Пор. нім. N
nichts ist, da hat der Kaiser sein recht verloren, пор. Wand. III, 1
(Nichts, 84, 92).
380. Як не ти, Боже, хто нам допоможе? (Терноп.)
Бог найліпша, найпевніша підмога в нещастю. Те саме у Полянів (Ada
Bóg 179).
381. Якого-с ня, Боже, сотворив, такого ня маєш. (Топільц.)
Висловлена детерміністична думка, що чоловік не вповні одвічальний за с

вчинки, бо вони в значній мірі залежать від його вроджених здібностей, соціального стану, місцевости і т. и. обставин, яких він сам собі не вибрав. Пор. нім. *Es ist ein jeder, wie ihn Gott geschaffen hat, auch oft noch ärger.* Wand. II, 8 (Gott 170); згідне з нашим Adalb. *Bóg 159.*

2. Як Пан Біг дає, той скалублинами пхає, а як відбирає, то й двері не замикає. (Незаб.)

Добро приходить помалу, з трудом, а лихо відразу; пор. висше 232, а також польське *Brgoz.* *Bóg 35; Adalb. Bóg 167.*

3. Як си в Бога щістья вичу. (Дрог.)

Формула, якою закликає ся чоловік, що щось зробить або що його слова правдиві.

4. Я не Пан Біг, наперед не знаю. (Наг.)

Коли хтось питає другого, що й як буде. Будуще знає тільки одян Бог.

5. Я собі це не віскакав, так міні Бог дав. (Ценів.)

Знач. не власновільно, не з іграшки се роздобув (прим. хворобу, уломність, але також вроджений розум, багатство).

ГАТИЙ. 1. А як ти богатий, то тобі вільно в церкві свистати? (Цен.)

Насьміх над гордощами багатого а дурного чоловіка. Поговорка взята зі звісної анекдоти про глухого і губатого, див. Ета. 36. VI, 232.

Богатий бідного й знати не хоче. (Наг.) ...не пізнає. (Голоб.)

Уникає з ним компанію, а зустрівши удає, що його не бачать; пор. Ном. 1607.

Богатий до бідного літом, а бідний до багатого в зимі: кліпне вашеці. (Наг.)

В літі богатий потребує робітника, а в зимі бідний прожитку та заробітку. Кліпне вашеці — формула покірної просьби, уживана тільки в церемоніях, прим. при запросинах на весіле.

Богатий ем, лише грейцарьї ніколи не виджу. (Наг.)

Іронічно говорять бідний чоловік; „не виджу“ в значіню „не маю“, не виджу у себе.

Богатий робит як хоче, а бідний як може. (Голоб.)

Жартливо, бо ж і один і другий зробить тільки те, що може. Те саме Сям. 184; пор. Adalb. *Bogaty 27; Wand. III, 1616 (der Reiche 91).*

Богатий, що багато дечого нема. (Дар.)

Гумористична відповідь на питанє, чи сей або той богатий. Див. Ном. 1487.

Богатий як Жид. (Ком.)

Жиди звичайно займають ся грошовими ділами, от тим то в народнім розумію вони все багаті. Пор. нім. *Reich wie ein Jude,* Wand. III, 1611 (*Reich 184*).

Богатий як Жид пархами. (Наг.)

Згідно про богача. Обридливу слабість пархів (корост, сверблячки) здавна у нас привязують до Жидів звісних зі свого нехлюйства. Те саме у Поляків: *Bogaty jak żyd w parzchu* (помилкою надрук. *paszchu*), див. Kolb. III. 197; Adalb. *Bogaty 26; пор. Ном. 1345.*

Богатий, як чорт лабатий. (Наг.) ...рогатий. (Кол.)

Згідно або зі злобою про богача. В дусі давніх аскетичних поглядів чорт

- уважаєть ся паном і володарем земних богатств. Те саме Ном 1488; Adalb. Bogaty 20; пор. Даль. I, 68, 69.
10. Богатого з хвастливим не розпівнаєш. (Ільк.)
Один і другий любять хвалити ся; див. Ном. 2572.
  11. Богатого і серп годить, а вбогого і бритва не хоче. (Ільк.)
Себ-то богатому і некористні обставини нерав виходять на добре, а бідний може скористати і з найкористнійших. Див. Ном. 1600; Сім. 2376.
  12. Богатого покута, убогого бесіда. (Ільк.)
Бідний має хоч ту сатисфакцію, що може наговорити ся про нещасте, постигло богача. Дословно те саме Ном. 1608 і в старописьм'янім Кпар. пор. Adalb. Bogaty 4.
  13. Богатому все ввіде. (Наг.)
Він викрутить ся навіть із такого, де би бідний пропав; у него нема сорому. Так само в нім. Dem Reichen geht alles hin, див. Wander III, 1612 (der Reiche 23).
  14. Богатому дідько доносить. (Наг.) ...додає. (Цен.)
Віра в нечисте походжене богатства, пор. укр. пісню про Куперяна:
Хто богатий, хто хороший,
Кому носить з річка гроший.
Див. Ном. 1422; згідне в нашім польське Adalb. Bogaty 51; Даль. I, 68.
  15. Богатому до серця не промовиш. (Наг.)
Він твердосердий, привик на все дивити ся практично, холодно; пор. Dives erga inopes surdus, ferrea corda gerit і нім. Wand. III, 1616 (der Reiche 109).
  16. Богатому і в пеклі добре. (Наг.)
Іронічно: заслужив на тяжшу кару, то кипить у смолі, а бідні носять мушкетери і підкладають. Так часто мають невольний порядок у нар. оповідках. Та сама приказка у Поляків, Adalb. Bogaty 9.
  17. Богатому йно красти. (Наг.)
Бо на него ніхто не погадає; пор. Ном. 1424; Дик. 345; Нос. ст. 262.
  18. Богатому й чорт діти колише. (Лев. Ільк.)
Те, що кому иньшому шкодить, богачеві виходить на добро. Те саме Ч. Богатство 10; Ном. 1420; у Поляків Petr. 174, пор. Adalb. Bogaty 9; Дик. 347; Нос. ст. 262; Wand III, 1612 (der Reiche 18); Даль. I, 66.
  19. Богатому не зич, бо забуде. (Голоб.)
Тільки бідний зич пам'ятати добро, яке йому хто зробив. Пор. польське gatemu nie rozuszaj i nie dowierzaj (Adalb. Bogaty 11).
  20. Богатому чорт діти колише, а бідному і нянька не хоче. (Дар.)
Богатому навіть зло виходить на добро, а бідному навіть із доброго діждати ся добра. Див. Ном. 1420.
  21. Борше богатий запотребує бідного, ніж бідний богатого. (Наг.)
Говорять бідні в літі, коли богатому треба робітника; пор. више 3; Wand III, 1613 (der Reiche 34, 36).
  22. Будь богатий, як земля сьвята. (Збар.)
Формула благословенства, коли куми приймають дитину з хресту. Земля

- жерело всякого багатства. Пор. Чуб. Богатство 13; польське Bogaty jak ziemia (Adalb. Bogaty 23).
3. В багатого приятелів много, а в бідного ні одного. (Снят.)
До багатого всі горнуть ся, а до бідного ніхто. Пор. Wand. III, 1615 (der Reiche 85, 150); Wahl I, 37.
4. Вибрав сі, як багатому по смерть. (Наг.) Пішов... (Наг.)
Говорять, коли хтось пішов кудись недалеко і барить ся дуже довго. Те саме в німецькім перекладі і в хибнім поясненні Wand. III, 1622 (der Reiche 220).
5. Добре багатому красти, а старому брехати. (Ільк.)
Бо на багатого не впаде підозріння, а старому повірять. Див. висше 16; Ном. 1424; Čelak. 167; Wand. III, 1614 (der Reiche 65).
6. Коли-с багатий, прошу ті до хати. (Густ.)
„Не бій сі, бідного не запросять, а ще псами затровяйт“ — додав бідний у поясненні до сеї приповідки.
7. Тогди він буде багатим, як пес рогатим. (Ільк.)
Говорять про лїнивого, недотепного, марнотратного чоловіка. Див. Ном. 1481; те саме у Поляків Adalb. Bogaty 1.
8. У багатого багато гроший, а в бідного дітий. (Підвол.) ...воший. (Збар.)
Широко розповсюджений погляд про більшу плодючість бідних, пор. Чуб. I, Богатство 9; Ном. 1620 і висше Бог 291.
9. Умер багатий: ходім ховати! Умер убогий: шкода дороги. (Петр.)
Багатому навіть по смерті віддають лїпшу честь, ніж бідному. Див. Ном. 1604. Наша приповідка докладно передає середньовікову латинську віршу:
Si moritur dives, concurrunt undique cives;
Si moritur pauper, veniet vix unus et alter.
Пор. Wand. I, 138 (der Arme 139); III, 1605 (Reich 56); ще близьша до латинської українська Ном. 1603.
10. Хто багатий, той не любить дати. (Наг.) ...той скупий. (Цен.)
Що багатство йде в парі зі скарністю, се загальне спостереженя, див. Дал. I, 69; Adalb. Bogaty 36.
1. Чим багаті, тим раді. (Наг.)
Говорять гостям, себ-то: що маємо, тим раді вас прийняти. Пор. Сим. 2589.
2. Як би не був свиноватий, то би не був багатий. (Лучак.)
Вислов тої думки, що багатство звичайно здобуває ся не надто чесними способами, а власне людською кривдою, скупарством та скарністю; ті прикмети й характеризують ся словом „свиноватий“. Пор. польське Kto się chce zrobić bogatym, musi się na jakiś czas zrobić świnią (Adalb. Bogaty 42).
- Богато. 1. Богато видіти, а не мати за що купувати, не треба й хорувати. (Гнідк.)
Говорять бідний чоловік ходячи по ярмарку. Пор. польське Widzieć a nie zużyć, to wielka obrada (Adalb. Widzieć 19).
- Богато говорити, а мало що слухати. (Терн.) ...нема що... (Наг.)
Коли приходить ся оповідати якусь прикву, а запутану історію. Пор. Adalb. Gadać 53.

3. Богато сі оженив: узив дівку й тров дітний. (Наг.)
Іронічно про такого, що взяв покритку.
4. Є багато — мене ся, а є мало — обійде ся. (Петр.) Є много... (Наг.)
Як багато... а як мало... (Город.)
У сільському господарстві приходиться нерозредувати бюджет видати який через те буває дуже нерівний, відповідно до засобів. Пор. нім. Viel man haben, mit Wenigen behilft man sich auch, Wand. IV, 1634 (Viel 4).
5. Не багато, лиш троха много, а більше нічого. (Наг.)
Жартлива відповідь чоловіка, що прийшов до сусіда позичати хліба і його запитали, чи багато йому треба. Мовляв, здалось би й багато, та вже да хоч троха.
6. Хто багато має, той ще жадає. (Кобил.)
Звичайне спостереження, що охота до ошадности, запопадливості та захланності родить ся і збільшується там, де вже єсть зібрані засоби. Пор. француз. L'appétit vient en mangeant; Adalb. Мієс 10; Wander IV, 1633 (Viel 20. 56, 69, 80).
7. Хто багато просит, нічо не дістане. (Кол.)
З сего ще не випливає, що хто мало просить, той усе те й дістане. Те саме нім. Wand. IV, 1635 (Viel 71).

Богацтво. 1. Богацтво пушит, а бідацтво сушит. (Цен.)

Богатий товстіє, а бідний сохне. Пор. укр. Богацтво дме, а нещастя (Ном. 1592); Чуб. Багатство 5; пор. Даль. I, 65.

2. Богацтво ся мене, мудрість ні згорить, ні втоне. (Гвідк.)

Приповідка мабуть книжного походження; пор. Wand. III, 1628 (Reichthum 1).

3. Богацтво — хробацтво, набє сі — мене сі. (Комар.)

Думка подібна як і в попереднім, та тут висловлена плястично; богацтво рівняно немов із сиром, який про запас набиває ся в діжку.

4. Богацтво як піна на воді. (Наг.)

Воно мивуше, любить переходити з рук до рук; пор. Wand. III, 1627 (Reichthum 127).

5. Велике богацтво — великий клопіт. (Цен.)

Турбота перозривно звязана з богацтвом; пор. нім. Grosser Reichthum, schmerzliche Sorge, і подібні Wand. III, 1625 (Reichthum 27, 87).

6. Де богацтво, там і лайдацтво. (Льв.)

Погляд бідного чоловіка, який від богачів дізнав не одної кривди; пор. Wand. III, 1627 (Reichthum 71, 72, 95).

7. Нині богацтво, завтра жебрацтво. (Кол.)

Прастара думка про наглу зміну людської фортуни, пор. Овідієв вірш: est subito, qui modo Croesus erat (Ір — звисний жебрак у Гомеровій Одиссеї); див. також Wand. III, 1604 (Reich 51).

Богацький. 1. Богацька дівка працює від суботи до понедівка. (Цен.)

„У суботу стріє ладат, у неділю танцує, а в понеділок починає спочивати пояснив селянин.

2. Богацька пшениця для мишей, жебрацька для людей. (Кобил.)

Богачі держать свою пшеницю довгі літа в сиртах або засіках, де її з'їдають миші.

миши; бідний мусить свою зараз обмотити й продати і вона йде на пожиток людям, хоч звісно, найменше йому самому.

Богацьке, а жидівське пікола не пропаде. (Лучак.)

Богач і Жид мають змогу добити ся свого, виправувати свої претенсії; бідний дуже часто мусить на своє махнути рукою, пускати кривду плазом.

Богацьке все величне. (Лучак.)

Богач уміє кожний свій учинок, кожду свою річ показати иньшим у принадній формі, щоб його хвалили; пор. Ном. 1429.

богацько. 1. Хто має богацько, той бурчить, а хто мало, той мовчить. (Ільк.)

Значіє двояке відповідно до значіня слова бурчить: а) хто має багато, той вередує, тому все не до ладу, б) — той пишаєть ся, помітує бідними; Ном. 1593.

богач. 1. Богача за кума бере, а в бідного гроші. (Явор.)

Говорять про сільського лихваря, що наздиравши з бідних грошей братає ся і кумає ся з богачами; пор. Wand. III, 1612 (der Reiche 24).

Богачам за гроші і гроби хороші. (Лучак.)

Бідного поховують як будь і хреста на гробі не поставлять за дармо, а богачу й тут парада.

Богач а свиня — по смерти скотина. (Ільк.)

Стародавня думка, що по смерти людське тіло нічим не ліпше від звірячого, тут висловлена з злосним відтінком; порівняє з свинею не до одного богача підходить і за жити. Те саме Ном. 1463; Adalb. Bogacz 2.

Богач бідним сі громошніє. (Явор.)

Знач. гордує, помітує.

Богач би око виймив за кавалок хліба. (Наг.)

Такий захланний та немилосерний. Мб. патак на оповіданє про двох подорожних, із яких один другому за шматок хліба виймив око, див. Етн. 36. I, ст. 67—76; III, 36 і подана на ст. 233—234 література.

Богач богачи питає. (Наг.)

Богач шукає компанії, кумівства, сватівства з богачами.

Богач гроші складає, а дідько мошонку шие. (Лучак.) ...чорт калитку... (Наг.)

Скупий богач складає добро, яке по його смерти нераз наслідники розтратять марно; сю думку висловлено тут у мітольоічній формі, немов по богачевій смерті чорт забирає його добро. Пор. Ном. 1449; у Німців: Was nützt dem Reichen sein Geld, wenn der Teufel den Schlüssel behält — Wand. III, 1621 (der Reiche 189).

Богач двома плугами оре. (Наг.)

Звичайна в давніх часах характеристика богача, відповідає категорії „двопарового“ господаря в старих панцизняних інвентаріях; пор. Ном. 1365.

Богачеви вибери очи, а він задом дивит ся. (Лучак.)

Одно яке будь нещастє, що може погубити бідного, не доконає богача, бо він знайде спосіб, чим би зрівноважити свою втрату. Дивленє задом у народньому погляді — прикмета рака.

Богачеви вітер гроші несе, а бідному половою очи засипає. (Печен.)

Те, що богачеви нераз виходить на користь, бідному нераз приносить страту.

Представлено в образі тока, на якому зерно-золото випадає на долю бідного, а полова-нешчасте на долю бідного.

11. Богачеви все дурниця трафит ся. (Лучак.)
Дешевше купить чи в дарунку дістане; нім. Reiche finden, див. Wand. 1619 (der Reiche 158).
12. Богачеви дідько дитину заколише, а бідному ще збудит. (Сор.)
Думка та сама, що висше Богатий 18, 20.
13. Богачеви дідько дитину колише, а бідному шіпає. (Кольб.)
Те, що в богача буває заспокоєнем якоїсь потреби, бідному робить ще більшу клопоту, пор. попередне; Ном. 1420.
14. Богачеви і чорт дитину заколише. (Гнідк.)
Варіант приповідки поданої під Богатий ч. 18. Та сама приповідка і в Dem Reichen wiegt der Teufel die Kinder, але з значінем, що богацькі діти рідко вдаті, див. Wand. III, 1612 (der Reiche 18).
15. Богачеви можна й чорта в'їсти, а бідному засі. (Залісе)
Чорта в'їсти — образом зам. зробити щось неможливе або неподобне. Нім. нічно, коли богач зробить якусь дурницю або погань і се йому перед людьми уходить.
16. Богачеви сї веде, бо богачеви когут сї несе. (Город.)
Має надзвичайне щастє. Фігуральне речє „когут несе сї“ для характеристичности щастя у всякім ділі, див. Wander II, 272 (Hahn 261); богацьке щастє характеризує Німець аналогічною приповідкою, що богачеви і віл огелить, див. Wand. III, 1612, 1619 (der Reiche 12, 170).
17. Богач за грейцар три рази вмирав. (Наг.)
Характеризують захланність богача; натяк на звісну анекдоту про те, що богач позичивши у бідного крайцар, не хотів йому віддати його і тричі відмертвого, див. Етн. Зб. VI, 124, 125.
18. Богач з бідного жие. (Наг.)
В наївній формі висловлена думка, яку науково мотивує соціалістична теорія. Пор. Wand. I, 134 (der Arme 57).
19. Богачі їдят колачі, але спят у день, а мало в ночі. (Дмит.)
Іронічно, зам. сплять хіба в день, бо в ночі мало; так само Чуб. Богатий 15; у Ном. 1437: „не сплять у день, а мало і в ночі, або не сплять ні в день, ні в ночі; пор. Wand. I, 1476 (Arm 135).
20. Богач їсть колач, а бідний і хліба не має. (Ільк.)
Загально розповсюджена приповідка, пор. Ном. 1595; нім. Der Reiche kann Kuchen essen, wenn der Arme kein Brot hat, і подібні Wand. III, 1614 (der Reiche 12).
21. Богач — його сусіда чотирма волами оре. (Гнідк.)
Іронічно про голодранця, що вдає богача.
22. Богач крає дрібно. (Ільк.)
Знач. скупий; пор. Ном. 1451. Та сама думка в иньшій формі у різних народів, пор. чеське Bohatec bývá rad skupes (Čelak. 166); Wand. III, 1614 (der Reich 59).
23. Богач не відає, що бідний обідає. (Наг.)
Знач. не дбає про бідного, не турбує ся його нуждою. Пор. нім. Der Reiche weiss nicht, wie der Arme sich nährt, Wand. III, 1614 (der Reiche 12). Див. 344.

4. Богач не знає, що бідному дольигає. (Наг.)
Не вміє поставити себе в його положення, відчутти його потреби. Пор. Wand. III, 1614 (der Reiche 68).
5. Богач — нема му пари в селі. (Наг.)
Знач. нема другого такого.
6. Богачови все яло сі. (Наг.)
Знач. що надіне, то всі признають, що гарше, що йому долина, а що зробить, то скажуть, що добре. Пор. нім. Dem Reichen legt man alle Dinge wohl aus і пояснена, Wand. III, 1612 (der Reiche 14).
7. Богач — певно хованцьи має. (Наг.)
Хованець — злий дух виховачий із курятого яйця; про него вірять, що достарчає багатства тому, хто запише йому свою душу. Що богач віддає за багатство душу чортови, се думка досить розповсюджена, пор. Wand. IV, 1613 (der Reiche 37, 93, 115).
8. Богач — повний зад волося. (Гнідк.)
Насьміх бідного, коли хто вважає його за богача.
9. Богач рахує гроші, а бідний воші. (Збар.)
Гумористично змальований контраст між багатим і бідним, пор. Богатий ч. 28.
10. Богач рідко в гараздї живє. (Ільк.)
Багатство само ще не дає вдоволення, навпаки, тягне за собою багато клопоту. Див. Ном. 1433; Wand. III, 1613 (der Reiche 42)
11. Богач сі трісе над грейцаром. (Наг.)
Скупий, не видасть зайвого крайцара.
12. Богач ся дивує, чим ся вбогий годує. (Петр.)
Богач не розуміє нужди, то й дивує ся тому, хто вміє з нею бороти ся. Див. Даль. I, 87; Нос. ст. 375; Čelak. 163; пор. Wand. III, 1614 (der Reiche 59, 68, 69).
13. Богач ся дивує, чим убогий діти годує. (Ільк.)
Мабуть тому дивує ся, що у бідного діти ведуть ся, а у него, хоч у достатку, гинуть.
14. Богач ся дивує, що бідний обідує. (Ільк.)
Звичайне такеж, як висше ч. 32; форма „обідув“ незвичайна, мабуть позичена з польського. Див. Даль. I, 83, 84.
15. Богач — хліба плач. (Явор.)
Іронічна відповідь селянина, коли йому хтось скаже, що він богач.
16. Богачьи не наситиш. (Наг.)
Чим багатший, тим більше бажає.
17. Богачьи хіба земльи сьвјита нагодує. (Наг.)
Знач. хіба вміє і піде гнати в землю „їсти землю“ в значіню вмерти див. далі „їсти“ і „Земля“.
18. Вибери богачови очи, він ся ямками дивит. (Пост.) ..задом по-дивит. (Ком.)
І в найбільшій нещастю богач дасть собі раду, знайде вихід. Пор. висше ч. 9. Аналогічна думка в німецькій: Wenn der Reiche fallen will, so helfen ihm seine Freunde auf, див. Wand. III, 1621 (der Reiche 194).

39. В богачьи воли дурні, а в бідного діти. (Кольб.)
Воли дурні з роду, а бідного діти „дурні“, тоб-то безрадві з голоду й ну...
40. Де є такий богач, що би не хотів більше як має? (Наг.)
Богач ненаситний, ніколи не вдоволенний тим, що має. Та сама думка W a
III, 1618 (der Reiche 144).
41. Заміг богач на сироту. (Кольб.)
Знач. переміг сироту, скривдив її. „Замагати“ в такім значінню див. пісню
Івана та Марьяну:
Я взяли ся пробувати,
И ввзяв Турчин замагати. (Житє і Слово III, 369).
42. Мій тато такий був богач, що его сусід плугом орав. (Пужн.)
Гумористична характеристика бідности. Пор. висше Богач, ч. 21, — а та
Етн. 36. VI, 647.
43. Не тре богачеви з бідного кучму шити. (Лучак.)
Бідний знає, що богач мусять його визискати, але протестує тільки проти н
мірвого здираня та знуцаня. Щоб пошити кучму, треба з барана зде
шкіру. Навпаки у Німців: den Reichen das Leder stehlen und dem Arm
Schuhe davon machen, див. Wand. III, 1622 (der Reiche 218).
44. Пішов, як богачеви по смерть. (Льк.)
Пішов помалу, барить ся довго. Пор. висше Богатий ч. 24; Дик. 4653.
45. Такий богач, що сі в своїм богацтві не знає. (Наг.)
Знач. не знає ліку і ціни своїому богацтву.
46. У богача багато дров, тай горят, а в мене одно поліно, тай то
хоче. (Зазул.) ...повна піч дров горит... (Берез.)
Гумористичне наріканє на те, що багатому веде ся, а бідному ні; розумі
ся, веде ся при відповідних засобах, яких у бідного нема. Одно поліно с
не горіти ме, а тільки купа.
47. У богача каша горяча. (Стеж.)
Образово: все готове до вжитку, а у бідного нема такої вигоди.
48. У богачьи пес з костев не втіче. (Кожар.)
Знач. і пес привик до того, що йому дають добре їсти і не тікає з кістю,
знає, що йому не відберуть.
49. Ци богач, ци бідний, нічо з собов на тамтой сьвіт не забере. (Наг.)
По смерти щезають усі соціальні ріжницї; пор. Wand. III, 1619 (der
Reiche 166).
50. Що богачеви біда зробит? Йому очи виберц, а він сі ср—ов див
(Наг.)
Богач у біді дасть собі раду. Пор. висше ч. 9, 38. Дивити ся задом — да
і широко розповсюджене образове реченє про обережного, хитрого чолові
пор. лат. A tergo oculatus і под. 'E. Rot. 789', аналогічні німецькі W a
I, 182 (Auge 356—367).
51. Що богач, то свиня, а що бідний, то дуринь. (Пужн.)
Говорять бідний висловлюючи свою ненависть до богача та рівночасно і
візуючи над собою самим; див. Етн. 36. VI, 48.

Богородиця. 1. Пресвята Богородиця ризу шила і того дня положила.
(Мшан.)

Так мотивують святкування дня Положени ризи Богородиці, д. 2' липня. Див. М. Зубрицький, Народний календар (Мат. до укр. етнол. III, 48).

Бодай. 1. А бодай, бодай! (Наг.)

Вислов розчарованя, досади, коли чоловікови немов збирає ся на те, щоб заклясти, та афект не настільки сильний і він може стримати себе.

2. А бодай же вас, бодай! (Наг.)

Добродушний докір, мовляв: чом ви не сказали мені се або те, коли з того не вийшла вправді жадна шкода, але минула чоловіка якась невеличка приємність.

3. Бодай, бодай! Що-с увьшв, то віддай! (Наг.)

Іронічно відповідають чоловікови посудженому о якусь крадіжку, коли він почне клясти ся: а бодай мені се! а бодай мені те! Знач. не кляни ся, тільки віддай.

4. Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє! (Наг.)

Ніби прокляте з недоговором, може значити добродушний докір, жаль (що двоє любили ся а не побрали ся), любовний жарт, або й справді прокляте; пор. пісні:

- 1) Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє,
Яке в тебе, таке в мене личко румянов.
- 2) Бодай тебе, бодай мене, бодай нас обоє,
Бодай тебе по при мене скулило у двоє. (Наг.)

5. Бодай ти остатньк був! (Наг.)

Прокляте. Остатньк — останній день.

6. Бодай ти фоц було! (Наг.)

Прокляте неозначеного змісту: щоб ти занидів, щев, пропав!

Божий. 1. Аби по божому тай по людськи! (Наг.)

Заохочують до згоди, супкою та справедливости.

2. Без божої волі і волос з голови не зпаде. (Ільк. Петр.)

Ремінісценція євангельських слів. Те саме Ном. 27; Adalb. Bóg 12; Wand. II, 65 (Gott 1566).

3. Бодай ті сила божа поразила! (Наг.)

Прокляте; „сила божа“ уявляє ся тут очевидно як перун.

4. Божа волі коньї ззіла. (Наг.)

Гумористична поговірка про недбалого, який привик здавати ся на божу волю і при тім усе тратить. Оповідують про конюха, що пасучи коні в ночі забавив десь кудись відійти і лишив коні „на божу волю“ на толоці. Приходять рано, а вовки коня з'їли. „Отто, — каже, — я лишив коні на божу волю, а божа воли коня з'їла“.

5. Боже око не дримає. (Наг.)

Бог усе бачить; пор. нім. Gottes Auge schläft nicht, Wand. II, 52 (Gott 1209).

6. Боже тай мов. (Наг.)

Говорить батько або мати, коли їх питають про дитину: чие се?

7. В божий чьис! (Наг.)

Говорять виправляючи когось із хати, або в дорогу або засаджуючи його за якусь роботу.

8. Він би божу лабу пропив. (Наг.)
Про безтямного пияницю. Яке значіння має незвичайний вислов „божа лаба“ і не міг допетати ся.
9. Він на божій дорозі. (Наг.)
Знач. ладить ся вмирати, дуже хорусе, конає вже.
10. Воля божа, а суд царів. (Задісе)
Вислов резигнації; мовляв: чоловік мусить підлягати божій волі й царськом судови. Говорить також чоловік, якому завядають якесь вде діло, а він за певняє про свою невинність. Те саме Čelak. 320.
11. Всі ми в божих руках. (Наг.)
Так потішають чоловіка в горю; значить: що тобі трапило ся, може трапити ся кождому в нас. Загально розповсюджена приказівка, див. Simr. 3897 Wand. II, 9 (Gott 181, 184).
12. Всі ми на божі води. (Голоб.)
Всі залежимо від Бога; що Бог захоче, може зробити з нами; пор. нім. E steht bei Gott, Wand. II, 9 (Gott 185).
13. Дав бим на боже, коби ті чорт ухопив. (Наг.)
Дати на боже, знач. на службу божу, на церковну відправу „за всякое прошеніє“.
14. За боже пошите го вхопив. (Дрог.)
За волосє, немов стріху дану чоловікови Богом. В иньшій значіню „божє подшицце“ у Білорусів, пор. Нос. 304.
15. З божого допусту таке на мене впало. (Наг.)
Говорить чоловік про якесь тяжке лихо, головно про хорубу, каліцтво.
16. З божої волі продав штани, купив солі. (Кол.)
Гумористично: божа воля тут значить убожество допущене Богом на чоловіка.
17. Міць би ті божа поразила! (Наг.)
Пор. висше ч. 2.
18. На божу волю го лишив. (Наг.) ...пустив. (Наг.)
Лишив без догляду, пустив самопас, прям. скотину, хорого чоловіка.
19. На все божа волі. (Наг.)
Так потішають себе в часах великих нещастє, пошести, повені і т. н., мовляв: від Бога залежить, чи жити нам, чи гинути, чоловік тут нічого не змінити. Подібно у Німців Alles nach Gottes willen, Wand. II, (Gott 16).
20. Надаражньє сі божим даром. (Наг.)
З докором, коли комусь дають хліба, а він не хоче брати. Див. далі Хліб.
21. На то божа волі була. (Наг.)
Знач. Бог хотів, що так стало ся; потішають себе по якімсь нещастю.
22. При божій помочи беззуба кулешу заїла. (Берез.)
Жартують, коли хтось роблячи якусь роботу все нарікає і стогне, що слабкий не має сили, а про те робить.
23. Спла божа би ті побила та би ті поразила! (Наг.)
Прокляте, пор. висше ч. 2, 16.
24. Суд божий би на тебе впав! (Наг.)
Прокляте на нечесного, кривдника, здирицю, з яким чоловік не може дійти свого права.

То божа дітина. (Наг.)

Значіня двоєке: а) добра, розумна дитина, б) знайдени, безбачченко.

То всьо боже, не наше. (Залісе)

Потішає себе чоловік, коли його добро пропадає через якийсь елементарний випадок, прим. через пожежу або повінь.

То ще по божому. (Наг.)

Знач. то ще сяк так, не зовсім погано пішло; пор. словацьке *To je ešte ta s Bohom.* (Zátur. I, 129).

Що боже, то Богу. (Наг.)

Ремінісценція євангельського: віддайте кесареви кесарево, а боже Богови. Те-ж у Словаків Zátur. II, 38.

Що боже, то чоловікови на добро не виїде (Наг.)

„Боже“ тут у значіню церковне, призначене для попа, на офіру. Наші селяне вважають гріхом задержати собі таку річ (прим. скотину) шлюбвану „на боже“ в хвилях нещастя, хвороби і т. и. і вірять, що зломане такого обіту може привести ще більше нещастя.

Що то божа воле: раз ударив, а два знаки! (Пужн.)

Жартливо про побитого. Натяк на оповідане про злодія, якого в чужім саді підчас бурі вдарив господарь вилами, а він думав, що то є грім і потім ади-вував ся, знайшовши два синьки. Див. Етн. Зб. I, Шимч, ст. 9; VI, 259.

Жити ся. 1. Божит сї, аж страшно слухати (Наг.)

Коли хтось для ствердження своєї правдомовности бажав собі всяких страшних нещастя і хороб.

Забожив блн сї не раз, а сто раз. (Наг.)

Порівнай висше Бігмати ся ч. 2.

Не божи ся, бо кров з носа потече. (Явор.)

Говорять брехливому, що божить ся в правді своїх слів; мовляв: не вірю, а ще й по пиді набю.

Не божи ся, не клени ся, вдар ся в груди, досить буде. (Коб.)

Вдарити ся в груди — символічний знак признання до вини і покаяня. Знач. не божи ся, що ти невинен, а краще признай ся.

Я на то побожу й сьвідками доложу. (Лібух.)

Сказати б по юридичному: суб'єктивний і об'єктивний доказ правди.

Жка. 1. Божка́ того вбила. (Наг.)

Говорять Цигани про здохлятану, яку й їдять. Пор. Даль. I, 32.

Жок. 1. Божку мій, дай міні серце в Бога! (Комар.)

Гумористично про Цигана, який молив ся до місяця (місяць — циганський божок, див. далі Місяць), щоб зробив так, щоб Бог був ласкав на нього.

Ей божок, шарни разок, най мішок найлу, тогди піду. (Пужн.)

Молив ся Циган до блискавки, згубивши в саду міх з накраденими яблуками, пор. Етн. Зб. VI, 259

Жя. 1. Цьом бозю в хвостик! (Добр.)

Гумористично, коли хтось іде за порадою або з покловом до злого чоловіка, до Жида або взагалі когось неприємного в селі. Поговірка пішла з того, що в якийсь церкві, де в притворі був намальований страшний суд з величезним,

хвостатим Сатаною в нязу, баби мали звичай цілувати ту ікону, а обці-
вавши святих цілували також Сатану в хвіст і підносили до него та
малих дітей приговорюючи як висше. Таку ікону, де хвіст Сатани був ви-
луваний майже до знаку, бачив я в церкві в Арламівській Волі, пов.
бромилського.

Бо-й-є. 1. Віп бо-й-є тото зробив. (Лол.)

Бо-й-є — справді, дійсно.

2. Та бо й бо-й-є. (Наг.)

Фраза висловлює potwierdженє, аналогічна до нім. ja freilich! selbstverständlich!

Бойко. 1. Бойки, що роблять мало, а ходять по легойки. (Ільк.)

Бойки — скотарі, до тяжкої хліборобської роботи не звикли; ходять ле-
бо легко обути (в постолі) і привикли ходити по горах.

2. Бойко в молоці волосє мисє, а в маслі сорочку варят. (Туст.)

Насьміх над бойківським молочним господарством і над бойківською чистотою.
Бойки носять довге волосє, а йдучи літом у полонину з вівцями надівають
(раз на все літо) сорочку виварену в маслі, щоб не плодилась вува.

3. Бойко череватий: заїв миску борщу, тай ще каже дати. (Льв.)

Розуміть ся, що від миски голого борщу він не сатий.

4. Вивалив очи, як Бойко на сьвјитого. (Наг.)

Насьміх над чоловіком, що зупинить ся перед чимось у німім подиві. Бо-
— гірняк прийшов у-перве до міста і зайшовши до лат. костела побачив т
різьблених святих і привняши їх за живих перелякав ся та глядів, чи
поспадають із вітари.

5. Дурний Бойко, не видів огірків тай каже, що то гарбузьита. (Наг.)

Ані огірки ані гарбузи в горах не ростуть. Але поговірка мусіла бути
жена досять давно, бо тепер Бойки консумують багато квашених огірків.

6. Іде Бойко з гір! (Дрог.)

Говорять про грубіяна, чоловіка простакуватого та необізнаного з то-
риськими звичаями.

7. Їде Бойко з празнику. (Наг.)

Говорять жартливо, коли кому відритає ся по обіді. Бойко їде звича-
волами, щиро-деревляним немазаним возом, так що здалека чути прот-
ний скрип.

8. Кокотить, як Бойко жовточеревий. (Ільк.)

Значіне неясне. Бойко жовточеревий, бо у него колір шкіри темніший,
у вньших Русинів.

9. Ой ти Бойку несолений! (Наг.)

В карпатських горах соляних жерел нема, хоча на Підгір'ю їх багато; а
седа в горах дуже порозкидані і комунікація, особливо в зимі, дуже ут-
нена, то Бойкам дуже часто, а надто давнійше приходило ся довший час
ходити ся без соли. Їх звичайний хліб — вівсяний оципок — прісний і
солений; не один Бойко, заходячи на доли на роботу, не може навіть
вивнути до квасного і соленого хліба. Відси й пішло те, що Бойків да-
несоленими.

10. Питали сї Бойка, що старше, ци пак, ци реку. (Дрог.)

Сьвідчить ся з архаїстичних останків у бойківській мові, забутих уже на до-

Оповідують далі, що на питане Бойко відповів: „Старше реку, бо як не реку, то й павати не буду“, себ то коли не попрошу тютюну, то й курити не буду.

1. Питали сі Бойка: як ліпше кожух посиги, ци вовнов на верха, ци до середини? (Наг.)

Насміх над звичаєм Бойків носити кожух (особливо літом) вовною на верха. На се питане — оповідають далі — відповів Бойко: „Ліпше вовнов на верха, бо як би до середини ліпше, то був би Пан Біг вівци дав вовну до середини“.

2. Такий довгий, як Бойків сьвіт. (Бібр.)

Бойко, що в горах завсїгда бачить тісно обмежений обрїй, зійшовши на доли дивував ся, що сьвіт такий довгий. Гумористично, коли говорять про щось довше над звичайну міру.

3. Ти Бойку запечений! (Наг.)

Запечений тут у значіно: загартований, нечутливий, по троха тумановатий та ступідний.

4. Тихо, Бойку, бо то мша! (Наг.)

Жартливе ушїмненє, коли хтось не вмїє поводити ся в товариствї, голосно говорить дурниці. Початок поговірки дало оповіданє про Бойка, що у-перве зайшовши до костела і почувши органи думає, що се звичайна музика і почав танцювати. Його уговкуют: „Тихо, Бойку, бо то мша“, а він каже: „Е, ци вся, ци не вся, я втяв гопки тай пішов“.

5. Тїкай Бойку, бо на тебе гойкну. (Наг.)

Жартливо гукають здивавши Бойка. Взято мабуть із піснї:

Ой ти Бойку, ой ти Бойку, я на тебе гойкну;

А ти Бойку догадай сі, за двері сховай сі. (Наг.)

6. Умер Бойко, умер Бойко, Бойкови звонили; як сі Бойко з лави схопив, ледво здогонили. (Наг.)

Жартливо говорять побачивши знайомого Бойка, з яким не видали ся довгі роки. Первісно се співанка, жартливе змальованє кренкої та живучої бойківської вдачі. Подібним способом у Поляків схарактеризовано танцюристу вдачу

Мазура: Umar Maciek, umar i lezy na desce,

Gdyby mu zagrali, podskocyw by jesce. (A. Kalina, Lud I, 17).

7. **БОВИЙ.** 1. Боковá сестра. (Наг.)

Знач. жінка, частїйше наложниця, яку дехто при чужих видає за свою сестру.

8. **БОВУВАТИ.** 1. Бокує чогось від мене. (Наг.)

Сторонить, сердитий, неприязний.

9. **БОЛЕЗНИЙ.** 1. Не болезне, то й не любезне. (Наг.)

Говорить мачуха про чужих дітей; мовляв: я їх не родила з болями, то й не люблю їх.

10. **БОЛІТИ.** 1. Болить горло співати дурно. (Ільк.)

Відповідають такому, що жадає якоїсь послуги за дармо.

11. **БОЛИТ ТАЙ ПЕРЕБОЛИТ, ЗАГОЇТ СІ — ВСПОКОЇТ СІ.** (Наг.)

Потїшають чоловіка, що плаче або стогне з болю задля якоїсь не тяжкої рани або не дуже великої причини. Пор. висше Біль 1; Wand. IV, 267 (Schmer 21).

12. **З РАЗУ БОЛИТ, А ПОТОМУ СВЕРБИТ.** (Лол.)

Що з початку видає ся неприємним, болючим, те потім кобуть. Говорять жартливо про молоду жївку по шлюбі; пор. нім. Auf Weh' und Ach folgt Freude nach, Wand. IV, 1861 (Wehe 2).

4. Кого ни болит, тот ни охкає. (Кольб.)

Кому не долягає лихо, той не реагує на долегливість. Зовсім подібне старохорват. Кога ни боли, не тужи (Гильф. 1017); нім. *Wem es nicht wehethut, dem jammert nicht*, *Wand. IV, 1863 (Wehethun 10)*; пор. польське *Kogo boli, to się stęka* (Adalb. *Boleć 12*).

5. Мене сесе ні болит, ні свербит. (Гнідк.)

Мені се баїдує, я зовсім сею сиравою не цікавлю ся; Adalb. *Boleć 23*.

6. Най тебе не болит голова мойов г—цев! (Наг.)

Дословно: нехай тебе не болить голова від того, що я набрав по заду. Обращення: зово: не турбуй са мою бідю, не спочувай там, де в тебе не просять спочу...

7. Ни так болит, як горит. (Кольб.)

Горить тут у значію „конче потрібно, швидко потрібно.“ Відповідь на питання: чого кричиш? чи болить що?

8. Тепер болит, а колнсь і засвербит. (Наг.)

Потішають побитого, раненого, мовляв: загоїть ся, то й свербіти буде. І італійське: всяка прикрість мене ся в часом і може вийти на приємність.

9. Ци болієш, ци хирієш, ци лише дурієш? (Наг.)

Говорять сердито до такого, що лежить недужий, прим із перепою, або вдає недужо...

10. Що болит, не цілує. (Гнідк.)

Що біль, то не роскіш, знач. у болю, в біді чоловік инакше поводить ся, у роскоши.

11. Що болит, то відложи на неділю, бо тепер робота. (Наг.)

Жартливо приговорюють, коли кому підчас пильної роботи впаде порошок в око, застрягне скалка або тернина в ногу і він задля сего зупинить ся в пра...

12. Що болит, то не лоптит. (Наг.) ...то не добре. (Терноп.)

Біль не приємність, не жарт. Пор. вище ч. 10.

Болото. 1. Болото аж єї розкисло. (Наг.)

Рідке болото. Згідно говорять про ледачого, плаксивого чоловіка без енергії.

2. Болото по вуха. (Наг.)

Глибоке, невилазне болото.

3. В болото влізти легко, а назад хоть воли випрягай. (Льв.)

Легко вступити в якийсь нечисте діло, а видобути ся з него і зо стратою тяжко. Пор. польське: *Wlazl w błoto, wyleś nie umie* (Adalb. *Błoto 18*).

4. Витьгни бідю з болота, а в'на тобі на голові сьиде. (Наг.)

Виражуй лихого чоловіка з бід, а він тобі бідю наробить. Див. подібне в українському терені рече: *Wand. I, 686 (Dreck 63)*.

5. Відчепи ся від мене та лівь у болото. (Лучак.)

Говорять напастливому чоловікови. Лівь у болото зам. іди до чорта.

6. Він і не вилазит з болота. (Наг.)

Знач. не може відстати від поганих привычок, а також: не може видобути ся з бідности, з довгів, з клопотів. В тім самім значію у Чехія і Словакия: *Vytahnul se z blata* (Čelak. 617; *Zátur. XII, 347*); у Німців: *Der ist gefangen in den Dreck hineingesessen*, *Wand. I, 677 (Dreck 99, 130—141)*.

7. Вліз у болото тай качає ся як сєння. (Кобр.)

Говорять про пиявицю, або загалом про чоловіка, що не може покинути свих поганої привычки; пор. *Wand. II, 1557 (Koth 35)*.

8. Волю в болото веречи, ніж нетрудному дати. (Наг.)
Волю змарнувати, анівечити якусь річ, ніж дати лінивому та недбалому.
9. Збив го на болото. (Наг.)
Збив до повного знесилена, до безтями.
10. З болота в калужу. (Наг.)
З одного лиха попасти ще в гірше; у Німців: Aus dem Koth in den Dreck fallen, Wand. II, 1557 (Koth 44).
11. З болота го витьг. (Наг.)
Видобув його з біди, з заведбаня, з зіпсутого окруженя, пор. нім. Einen aus dem Dreck ziehen, Wand. I, 688 (Dreck 110).
12. З болота паски не спечеш. (Наг.)
Глухими, недоладними способами або зовсім без ніяких засобів порядного діла не зробиш.
13. Змішыв го рівно в болотом. (Наг.) Змішати з ... (Гнідк.)
Знач. зганьбив, вилаяв, доказав прилюдно погані вчинки. І у Поляків Z bło-tem zmięszać kogo значить те саме, див Adalb. Błoto 17; у Словаків: Błoto hadže po nom (Zátur. V, 466) знач. говорить про нього погані річі, лає його; пор. нім. Einen mit Dreck beschütten, Wand. I, 688 (Dreck 116).
14. Коби болото, а чорти будут. (Збар.)
Коби нагода до злого, то вже найдуть ся такі, що в неї захочуть користати. Пор. Adalb Błoto 1; Дяк. 674.
15. Кому болото, а кому злото. (Наг.)
Одна й та сама річ може бути одному погана і обридлива, а иньшому мила й дорога.
16. Ледво-м сі отріс із того болота. (Наг.)
Знач. позбув ся поганої компанії або загалом немилих обставин. В таких самім значіно кажуть Словаки: Už sine v blate (Zátur. XII, 493).
17. Нам болото, а панам злото. (Бор.)
Говорять селяне бачучи, як коштом їх важкої праці иньші павошать ся. Говорив бориславський робітник оповідаючи, як тамошні робітники, самі живучи в бруді та смороді, збогачують капіталістів.
18. Розбаврав болото. (Наг.)
Виводік погану справу, так що про неї учинило ся багато бесіди. В нім. Den Dreck auspatschen, Wand. I, 687 (Dreck 94), пор. лат. Coenum agitare (E. Rot. 311).
19. Там таке болото, що як залізеш, то чобіт треба за хольтиву витьгати. (Щирець)
Говорять про погану, болотяну дорогу.
20. Та не міси болота! (Наг.) ...не розбавруй... (Наг.)
Не розмазуй поганої справи, не ровноси сільшок та брехень. У Німців: Alten Dreck soll man nicht aufrühren, див. Wand. I, 684 (Dreck 1).
21. Той, що в болоті сідит. (Наг.) ...що болотом трясе. (Кол.)
Образово зам. чорта. Віруване в те, що чорт сидить у болоті, повстало мабуть відте, що над болотами нічю показують ся блудні огні, які вважвають ся появою злого духа.

22. У таке-м болото вліз, що аж ми самому встидно. (Наг.) ...що не знаю, як із нього й вилізти. (Наг.)
Говорить чоловік, що заліз у великі довги, або попав у погану компанію, від якої не може відпекати ся.
23. Хто в болото лізе, того ще й піхнуть. (Ільк.)
Хто самохіть іхає ся до лихого діла, до пиянства, градіжки і т. и., все знайде охочих, що заохотять його брести далі.
24. Хто в болото лізе, тот ся покаляє. (Ільк.)
Хто вдає ся в компанію зі злими, зопсованими людьми, той і сам здобуде лиху славу, попсує ся. Так само у Поляків (Adalb. Bloto 11), у Словаків (Záutur. VIII, 444); Wand. I, 686 (Dreck 60).
25. Що болото, то не злото. (Наг.)
Погана, нечесна людина не те саме, не буде така люба, як гарна та людина.
26. Як у болото верг. (Наг.)
Пропало без пожитку. Так само у Поляків (Adalb. Bloto 4).
- Боляк.** 1. Боляк як кулак. (Наг.)
Говорять про великий нарыв, опухлину.
2. Вивергло би ти боляк на самій с—ці! (Дрог.)
Жартливе прокляте, коли хтось сяде на столі. Віруване в те, що хто сяде на столі, де кладе ся хліб „святий“, тому зад обкидає прищами, див. Етн. 36. V, 194 ч. 34.
3. Обметало го болячками. (Наг.)
Говорять про чоловіка, на якому багато прищів, ран, гудь.
- Боляче.** 1. В саме боляче мі вразив. (Наг.)
Знач. двоєкє: а) вразив рану і відновив біль; б) пригадав щось важке, неприємне.
2. І тут боляче і там горяче. (Збар.)
Безвихідне положене: і так зле і сяк не добре.
- Болячка.** 1. Болячка — пек би їй було! (Берез.)
Згадуючи про якусь погану рану, нарыв, то-що, завісгди додають формулу спльовування, мовляв: щоб не причепила ся. Про давність і значіне тої формули диви Grimm. DM, 1056; ZDMG XXXI, 261.
2. Болячка ти під бік! (Наг.)
Прокляте. Загальне віруване, що проклятими можна иньшому причинити жоробу, а спеціально навести на него прищі та погані нариви, виявляє ся вже в конструванні таких речень, як „обкинуло його боляками“, „обсипало прищами“, „вивергло дугу“ і т. и.
3. Болячку-м си струтив. (Наг.)
Говорить чоловік подвигавшись або перепрацювавши ся так, що почуває біль у внутрі.
4. Най тебе мої болячки не болять! (Наг.)
Знач. не турбуй ся моїм лихом. Відповідає з досадою чоловік такому, що з фарисейським співчутєм або з насміхом допитує ся про його лиху пригоду.
5. Порушив ем болячку. (Наг.)
Наші люде вірять, що „болячка“ є якийсь спеціальний орган у тілі і має

свої „пашка“ у всіх сугавах. Порушити болічку чи то якимсь спеціальним ударом, чи двигнем надсильного титару, то вже воша „не дасть спокою“ і конче спричинить чоловікові якусь хворобу.

Бомк. 1. Бомка люде пустили за вас. (Наг.)

Знач. пустили чутку, поговір.

2. Що ти ми пуцьнеш бомки! (Яг. С.)

Знач. брешеш, тужаєш, викручуєш ся.

Бомкати. 1. Щось там люде бомкают. (Голоб.)

Знач. балакають таме, що не дуже подібне до правди.

Бонюх. 1. Літав, літав бонюх, поки не впав у г—нюх. (Наг.) ...тай впав... (Наг.)

Говорять про такого, що носив ся з широкими плянами, похвалав ся зробити щось велике, а зупинив ся на якійсь дрібниці. Бонюх (у Желех. нема) — гнойовий жук.

Борг. 1. Борг умер, зачекай не жие; хто не має грошей, най не пє. (Ільк.)

Відповідь шинкаря, коли хто хоче брати горівку на довг або на зачеканє. Така персоналіфікація дієслів, як тут „борг“ та „зачекай“, стрічаєть ся у нас досить часто. Пор. Adalb. Borg 1—3; Zátur. X, 1040.

Борис. 1. На Бориса і Гліба бері ся до хліба. (Ільк.)

Страсть сьв. мучеників Бориса і Гліба д. 24 липня, пора живв. Те саме в троха иньшій формі Ном. 461.

Борислав. 1. В Бориславлі панське їдінє, кінсьька робота, а свинсььке спанє. (Я. С.)

Борислав, дрогобицького пов., копальні нафти й земного воску. Говорить робітники, що тут їдять у трактирах, сілять у погачих норах, і тяжко роблять.

Бориславський. 1. Бориславську цїтку дістав. (Наг.) ...приліпили. (Дрог.)

Попламали, поталапали, споневіряли, видавали. Бориславські Жиди нафтарі робили селянам, що приїжджали до Борислава на торг, різні збитки. Найбільше дали ся в тамки бориславські пятки. Прим. привозить чоловік на торг дрова, цибулю чи що иньше. Ріпник бачить, що на чоловіці новий кожух, чиста полотнянка або біла свита, приступає до него і починає торгувати: „Що хочете за дрова?“ Чоловік каже: „Ринського“ чи „Два ринські“, а сей: „Дурний хлопе, що так мало! Я тобі пятку дам!“ Чоловік видивить ся на него, а той устромять руку в „вишячку“ тай талап йому цілою долонею по одежині десь на найвиднійшій місці, на серед плечей, тай регоче ся: „Ну, їдь, їдь, то за дармо, я за то тапси не жадаю.“

Борзо. 1. Борзо йди — біду найдеш, помалу йди — біда тебе найде. (Наг.)

Кому призначене лихо, той наткнеть ся на него, чи буде йти швидко, чи помалу. Те саме у Поляків Adalb. Bieda 38; у Чехів Čelak. 260; у Німців Wand. IV, 304 (Schnell 9).

2. Борзо сї справив, як у пальці тріє. (Наг.)

Говорять, коли хтось надзвичайно швидко зробить якийсь діло.

3. Хто борше всипле, той борше зведе. (Наг.)

Хто швидше зачне, той швидше зробить.

4. Хто борше їсть, той борше робит. (Наг.)

Натуральна обсервація; енергичний чоловік проявляє свою енергію і в роботі і в їдї.

5. Хто борше прийде, той борше сьиде. (Наг.) ...спічне. (Яс. С.)

Швидше дійде до ціля, швидше спочине.

6. Чим борше, тим лїпше. (Наг.)

Scil. щось зробиш. Те саме у Поляків Adalb. Prędko 1; нім. Bald gethan ist wohl gethan, Wand. I, 222 (Bald 4).

Борода. 1. Біла борода, курячі ноги, не збитись би нам з дороги. (Залісе) ...козячі... (Лучак.)

Якась мітологічна ремінісценція, мабуть поклик до персоналізованого Блуду чи якогось лісового Фавна.

2. Борода велика, а розуму мало. (Ільк.)

Про старого, що говорять не до ладу.

3. Борода виросла, а розуму не винесла. (Гвідк.)

Scil. не винесла з життєвого досьвіду. Значіть як і в попереднім; пор. польськ Broda mądrości nie doda (Adalb. Broda 4); та сама думка у Білорусів Голова выдъзла, а вува не вынесла. (Нос. 284); Дик. 386.

4. Борода не робить мудрим чоловіка. (Ільк.)

Давня і широко розповсюджена думка. Див. Ном. 7265; Adalb. Broda 5, 6 Zátur. III, 94; у Плютарха Varba non facit philosophum, (E. Rot. 790) Wand. I, 237 (Bart 4).

5. Борода чесна, але облесна. (Терноп.)

Говорять про старого, але нещирого, облесного чоловіка.

6. Борода як мітла. (Наг.)

Насміх над бородатим чоловіком, пор. пісню:

В діда борода — сьвітлоньку замітати;

В мене личенько — лишень би цілувати. (Наг.)

7. Борода як у владики, а сумлїне як у шибеника. (Ільк.)

Борода додає чоловікови поважного вигляду; давні владики (єпископи) не тільки православні, а й уніятські ходили з бородами. Говорять про злого зрадливого чоловіка з поважним виглядом. Див. Ном. 180; Adalb. Broda 2 близше до польського, ніж до нашого у Словаків Zátur. VIII, 495, 496.

8. Борода як у Жида. (Наг.)

Наші селяне тільки висмково носять довгі бороди (прим. жebraки, знахорі) бородатих видають найбільше Жидів; пор. польське Brodaty jak Żyd (Adalb. Brodaty 4).

9. Борода як у старого, а розуму нїт і за малого. (Ільк.)

Говорять про дорослого або загалом старшого чоловіка, що робить дурниці.

10. Він уже по бороді плює, то певне довго не поживе. (Наг.)

Плює по бороді — знак, що не має вже й на стілько сили, щоб плювати дальше. В польськ Pluje se do brody в значінь: се йому не вдало ся, див. Сінс. 31; Adalb. Broda 14; у Німців і у Французів: Ніхто не плює сам собі в бороду, в значінь: не робить сам собі скандалу, див. Wand. I, 238 (Bart 35); не може через бороду плювати — в знач. пняий, див. Wand. I, 239 (Bart 78).

11. В кого біла борода, тому й жьибки шкода. (Кольб.)
Насьміхаєть ся дівчина над старим женихом; те саме і в пісні:
В кого чорний вусок,
Тому рибки кусок;
В кого біла борода,
Тому й жьибки шкода. (Цен.); пор. Ном. 8739.
12. Задер бороду. (Наг.)
Вмер. Мерців „паряжають“, себ-то кладуть випростуваних горілиць, отже з піднятою в гору бородою, на лаві або на столі.
13. І за сивою бородою не все розум приходит. (Гнідк.)
Не все хто старший, той і розумнійший. Реліка молодших на претензії старих, щоб їх усі слухали.
14. Із за великої бороди як із за корча брехати сьміло. (Гнідк.)
Велика борода додає чоловікови поваги, а поважному чоловікови легше повірять навіть коли збреше. Тут ще й гра слів: брехати знач. lügen i belien; поважного брехуна порівняно з собакою, що бреше з за корча, закритий. Пор. німецьке: Eine gute Lüge geht durch den längsten Bart, Wand. III, 255 (Lüge 60).
15. На бороду бери! (Наг.)
Жартливо зам. на борі, у позикю. Те саме у Словаків: Berem na bradu (Záur. X, 1085).
16. Не все при старій бороді старий розум. (Гнідк.)
Старий розум — досвідний, добрий розум, який не все буває прикметою бородатого; пор. вясше ч. 3, 9, 13.
17. По бороді потекло, а в рот ся не дістало. (Гнідк.) ...не попало. (Ільк.)
Говорять, коли комусь усміхада ся якась надія, дуже близька була якась користь, але все те не сповнило ся.
18. По бороді текло, а в роті сухо було. (Наг.)
Значіне такеж, як і в попереднім, а також насміх над чоловіком, що хвалить ся своїми колишніми достатками або пишною гостиною у когось, а тепер виглядає на бідолаху.
19. Щоби мав бороду по сам пас, то му не віру. (Бібр.)
В основі погляд, що чоловік з великою бородою — правдомовний.
- Борозда.** 1. Будеш ти у мене в борозді ходити. (Наг.)
Віл або вінь, що ходить у борозді підчас ораня, йде все низше і через те має на собі більший тигар, мусить тяжше працювати і його гірше б'ють. В приложеню до чоловіка ся приказка значить: будеш ти у мене покірний, завнавш ляха, мусиш тяжко робити. Говорять до непокірного, лінивого.
- Бороздити.** 1. Бороздити кому що. (Гнідк.)
Робити на перевірі, заваджати.
- Борозний.** 1. Борозного бий, а підручний і так почув. (Наг.)
В паровій упряжї борозний називає ся правий, а підручний лівий. Погонич (при волах) стає від упряжї на ліво, так що лівого вола має „під рукою“.
- Борона.** 1. Борона гусий, качок, курий. (Гнідк.)
Борона тут у значіню стада, юрби.

2. Борону затягати за ким. (Наг.)

Коли волочать, то один іде з заду за бороною і затягає її, щоб не в борозду (розуміть ся, се потрібне там, де вузкі загоны, як на Підгір'ї). Образово говорять, коли хтось підхваляює шнього, підлецує ся йому з мисль егоїстичними намірами.

3. Як сі за боронов курит, то сі господар не журит. (Наг.)

Хліборобська прикмета: коли сімш у сухе, буде врожай. Те саме у Полюї див. Adalb. Broda 3, 4.

Боронити. 1. Борони Господи! (Наг.)

Окрик запереченя, пор. висше Бог 136.

2. Борони сі, як можеш. (Наг.) Боронит сі чоловік як може. (Наг.)

Жартливо, коли когось спіймають на брехні, якою викручує ся зі зробленим йому закиду. Пор. Adalb. Bronić się 2.

3. Боронит сі руками й ногами. (Наг.)

Дословно: відбиває ся лежачи, боронить ся всею силою, не хоче чинити зла. У Німців: Er wehrt sich wie eine Katze, wie ein Dachs і т. и. Wand 1865 (Wehren 33, 36).

4. Оборонив го, як егомощья від вовків. (Наг.)

Коли хтось бажаючи оборонити шнього або допомогти йому, чи то з дури чи зо злої волі ще гірше нашкодять. Натяк на оповіданє про злодія вкравши в попа вовчу шубу на сповіди признав ся, що згрішив там, що ровняв і т. д. і за се від недогадливого попа дістав ще похвалу. Пор. 36. VI, 242.

Бороти ся. 1. З дужчим бороти ся — смерть за плечима. (Іль.) З жим... (Сянці.)

Хто зацепить ся з сильнішим, легко наскочить на те, що буде побитий.

2. З дужчим не борись, з богатим не судись. (Ільк.)

Бо дужчий тебе побе, а богатий справу виграє, хоч би й підкупом. Те саме в старор. С сильнимъ не борись, а з богатимъ не тяжись. (Сим. 2121).

3. Хто ся боре, тому не горе. (Гнідк.)

Значить, має ще силу, засоби, відвагу і охоту до боротьби, ще не зпригноблений.

Борщ. 1. Або ви кумо їдждте борщ, а я буду мнѣсо, а ні, то я мнѣсо, а ви борщ. (Наг.)

Жартлива альтернатива, де користіще все виходить для того, хто говорить.

2. Ай то борщик добрий! Такий моя небіжка бабуні варила. (Наг.)

Жартливо, коли хтось поспішаючись хлисне горячого борщу тай попече. Оповідать, що раз на помивках посаджали старців за стіл тай поставили у місці дуже горячий борщ. Ось один сербував тай попів ся так, що аж очі в очах стали. Він ложку положив тай утираєть ся. „А ти чого?“ питає його инші. „Ай то борщик“ — каже він — як висше. Всі заохочені вхопили собі ж по ложці і так само попекли ся. Пор. Ном. 12810, 4987.

3. Бавх коть в борщ! (Наг.)

Жартливо, коли комусь траплять ся якась несподівана, але незовсім пощастє, прим. прийде в гостину якась далека рідня в пору, коли у сьомої нема що їсти. Коти вправді також мясо, але до борщу воно не приправ

4. Бий, жінко, ціле яйце в борщ! Най пан знає, як хлоп уживає. (Наг.)
Борщ підбитий цілим яйцем уважає бідний чоловік за великі ласощі. Гумористична приказка для характеристики бідноти, взята з оповідани про те, що одному пану вирадено вода; пан підозрівав свого бідного сусіду і пішов до него в пору, коли господиня варила обід. Господарь, що таки вярвав був вола, бачучи пана, сказав до жінки як в., і сим розоружив панське підозрінє.
5. Борщ без солі та без долі та без третього здоровля. (Дар.)
Характеристика нещасного стану бідного та ще й хорого чоловіка.
6. Борщ густий як квап. (Наг.)
Квап — рідка лемішка, рідке тісто (у Желех. I, 339 пояснено не зовсім докладно).
7. Борщ з'їджмо, за кашу поцюлуймо ся. (Залісе)
Жартливо, коли побрали ся бідні і вже швидко по шлюбі не мають що їсти.
8. Борщ і капуста — хата не пуста. (Петр. Ільк.) Як є борщ... (Луч.)
Борщ і капуста — звичайна страва наших селян, особливо в часі переднівку. Появ в ще борщ і капуста, поти в хаті нема цілковитого голоду. Пор. Adalb. I, Barszcz 5.
9. Борщ найстарша страва. (Наг.)
Жартом, тому, що його найперше подають на стіл. В таким значіню маб. і Ном. 12299.
10. Борщ пустий як підчпис. (Наг.)
Підчас — юшка в буракового лястя, переднівкоза страва без смаку і без поживности.
11. Борщ рідкий, лиш ним голову мити. (Наг.)
Селяне мють голову лугом, вивареним із попелу.
12. Борщ такий густий, що би по нїм Бойко в ходаках перейшов. (Наг.)
Бойки дуже рідко носять чоботи, а ходять переважно в шкіряних постолах. Коли господиня подасть занадто густий борщ, то жартують, що би по нїм Бойко в ходаках перейшов. Поляки кажуть: że by kot po nim suchą nogą przeszedł (Adalb. Barszcz 2).
13. Дай голый борщ, а чола не морщ. (Лучак.)
Годуй скупо і погано, але не сердь ся, не свари. „Голый“ борщ, не підбитий, сам квас.
14. Двое рідких, третий борщ. (Мінч. Ільк.)
Жартливо або докірливо про худий, скупий обід. Те саме Ном. 12367; Adalb. Barszcz 4.
15. За ложку борщу три милі гощу. (Наг.)
Докірливо про скупу гостину, або коли чоловік добивав ся чогось з великим трудом і влопотами, а одержав дуже малу корясть. Гощу — їду в гостину.
16. Їдж борщ з грибами, держи язик за зубами. (Залісе).
Говорять до балакучого чоловіка, що не вміє змовчати де треба.
17. Їджте борщ, добрий борщ: три дни під лавов стяв, нїм сї міні. дістав. (Наг.)
Насьміх над господинею, що дає гостям або слугам недобру або зопсовану страву.

18. Їдже, діти, борщ, дуже добрий борщ: свиня впала, курка вс— і корова підосцяла. (Наг.) ...мама варила, курка сі вс—ла, м сі втопила. (Снят.)
Жартливо і аллегорично про добрий борщ, у який положено шматок свинини який підбито яйцем і молоком.
19. Їжте, дітоньки, наварила м борщик, давала м псови тай не хо їсти. (Явор.)
Насьміх над господинею, що не вмів зварити добре навіть борщу.
20. Їжте, кумо, борщ підбитий, давала м псу, не хотів пити; сука хотіла, кума вес ізвіла. (Снят.)
Насьміх над припрошуванем перед їдою і над пажирливістю деяких господар. Adalb. Barszcz 14.
21. „Мамо, недобрий борщ!“ — „Ет, прийде тато з панщини, то й доброго з'їсть.“ (Дар.)
Мовляв, наробить ся і зголодіє, то й не буде перебирати, чи добрий, недобрий.
22. Набрал, як борщу на шило. (Збар.)
Не дістав нічого, пішов ні з чим.
23. На голім борщі годі цілом товчи. (Голоб.)
Хто тяжко робить, потребує доброго і сито з'їсти.
24. Наїв ся шилом борщу. (Сор.)
Знач. голодний, не їв нічого, в переноснім значіно: бідний, покривджен.
У Поляків *Szydłem barszczu nie jedzą.* (Adalb. Barszcz 11).
25. Тано як борщу. (Сор.)
Борщ дешевий, бо се-ж тільки вода настояна на буряках.
26. Хто не з'їсть борщу, той і каші їсти не буде. (Лучак.)
Борщ у селянськім меню — перша страва, за якою йдуть иньші. Приказ значить: хто не хоче зазнати чогось меньше приємного, той не зазнає й гіршійшого.

Босий. 1. Босий віз. (Наг.) Босі копї. (Наг.)

Знач. пековані.

2. Босий як пан пес. (Наг.)

Жартливо говорять про себе чоловік, що не має в що обути ся.

3. Босого не треба визувати. (Наг.)

Хто нічого не має, тому нічого не відбереш.

Босини. 1. Що ти босини відправляєш? (Дрог.)Говорять до босого. Босини — жидівський звичай: коли хто в домі вмер, по похороні вся сім'я мусить сім день пробувати дома босо, молячись за його душу, див. R. Andree, *Zur Volkskunde der Juden.* Bielefeld und Leipzig 1881, стор. 166.**Бочити ся.** 1. Бочит сі на мене, як бим му маму зарізає. (Наг.) ... бугай. (Наг.)

Сердять ся, гніваю ся, сторонить від мене.

Бочка. 1. Або то я бочка, аби ти мене набивав? (Сор.)

Жартлива відповідь, коли хтось нагрожує ся, що „набю тебе“. Набивати бочку — набивати на неї обручі.

2. Діраву бочку кілька хоч наливаї, то все витече. (Наг.)

Аллегорично: недбалому, марнотратному давай скільки хочеш, він усе змарнує.

3. З иньшої бочки зачав. (Терноп.)

Звів бесіду на иньшу тему, пор. Adalb. Bezcka 6; Wand. I, 934 (Fass 130).

4. Порожня бочка гучить, а повна мовчить. (Ільк.) Порожня... повная... (Петр.)

Дурний, зарозумілий чоловік хвалить себе, величає ся, а розумний, статочний мовчить. Пор. Wand. I, 931 (Fass, 47—53, 68); Adalb. Bezcka 4.

5. То бочка без дна! (Наг.)

Неситий, марнотратний чоловік; давай і давай, та йому ніколи не досить або не має з того ніякої користі.

Боягуз. 1. Боягуз сї в мишічу ямку ховає. (Наг.)

Насьміх над боязливим чоловіком.

2. Ой ти боягузе! Своєї тіни боїш сї! (Наг.)

Докір боязливому, що лякає ся якоїсь марної або видуманої річи. Пор. Adalb. Bač się 27.

Бояти ся. 1. Бії ся Левку, коли пса бють. (Ільк.)

Первісно мб. левку, знач. пса бють, а львови дають до пізнання, що й йому може се стати ся або що й йому се належить ся. Та задля тотожності назви се саме значіне могло перенести ся на чоловіка Левка.

2. Боїт сї мене як Жид солонини. (Наг.) ...науки... (Ур.)

Жартливо, боїть ся без причини або задля якоїсь фіктивної, незрозумілої причини. В польськїм меньше гумористично: jak Żyd karabina (Adalb. Bač się 19).

3. Боїт сї мене як огню. (Наг.)

Знач. береже ся, старає ся не попасти ся мені в руки. Пор. Adalb. Bač się 12; Zátur. IV, 214.

4. Боїт сї своєї тіни. (Наг.)

Знач. чогось зовсім не страшного або якоїсь видуманої небезпеки. Пор. Zátur. IV, 214; Wand. I, 1279 (Fürchten 74, 83).

5. Боїт сї, як дїлька ладану. (Наг.)

Жартливо; pars pro toto, зам. церковної відправи, при якій уживають кадила. Пор. старор. Ладану бьгаеть дьяволь, а дуракъ доброва слова (Сим. 1400).

6. Боїт сї, як пес палиці. (Наг.)

Згідно, про трусливого чоловіка. Пор. Adalb. Bač się 15; Wand. I, 1280 (Fürchten 91); тамже II, 827 (Hund 192).

7. Боїть ся, щоби му заяць дороги не перебіг. (Ільк.)

Про лїншого, що не може рушати ся з дому. Коли заяць перебіжить дорогу, то се вважає ся поганою ворожбою, див. Етн. Зб. V, 174. Більше гумористично каже Словак: Bojí sa, že ho zajac zje (Zátur. IV, 214).

8. Боїть ся, як чорт свяченої води. (Ільк.)

Загальне віруванє, основане зрештою на церковній науці і на обрядах твв.

- екзорцизмів, що при помочи сьвяченої води можна прогнати злого духа. Те саме Ном. 4372; Adalb. *Ваć się 9*; *Zá t u r. IV, 214*; *W a n d. I. 1280* (Fürchten 89); пор. лат. *Malus lucem fugit ut daemon cruce m.* (Beb. 389).
9. Боятися вовка та в ліс не йти. (Петр. Ільк.) Боявши сі... (Наг.)
Задля боязни перед якоюсь можливою небезпекою не слід занедбувати діла.
Пор. *W a n d. I, 1278* (Fürchten 43).
  10. Бою сі, аж зубами цокочу. (Наг.) ...січу. (Яс. С.) ...дзвоню. (Наг.)
Звичайний фізіологічний об'яв при сильнім перестрахи.
  11. Бою сі, аж ми волосся на голові в гору лізе. (Наг.) ...дуба стає. (Кол.)
Фізіологічний об'яв в разі наглого переляку.
  12. Бою сі, аж на мні сорочка полотном стала. (Наг.)
Жартливо, мабуть передразнюючи поговорку: *пополотнів зо страху, збілів як полотно*. Пор. Ном. 4392; Adalb. *Ваć się 39*.
  13. Бою сі, аж тремчу. (Наг.) ...аж сі телепаю. (Наг.)
Тремтінє належить також до звичайних об'явів перестрахи.
  14. Бою сі, аж у мні душі нема. (Наг.)
Аж помертвів, стратив притомність.
  15. Він сі навіть миши боїт. (Наг.)
Первісно про ледачого пса, а також про надто боязливого чоловіка.
  16. Збояв сі, аж помертвів. (Наг.)
Пор. н-р 14, а також Ном. 4394.
  17. Кого сі не боїт, того не шьинуют. (Наг.)
Стародавнє розумінє авторітету, висловлене ще в Езоповій байці про жабячого короля, дав. *Phaedri Fabulae I, 25*, пор. E. Lévêque, *Les fables ésopiques de Babrios. Paris 1890, стор. 251—2*.
  18. Коли сі боїш, не страш. (Наг.)
Не чини того вьншим, чого сам не любиш. Пор. Ном. 4402, а також новогрєцьке: *каї φοβάται καї φοβερίζει* (І боїть ся і страшить), дав. *K r u m b. 86* (ст. 207).
  19. Має боя. (Кол.)
Образовий вислов зам. боїть ся. Іменник бій = страх дав. також у словацькій приповідці: *Bez boja niet vít'azstva* (*Zá t u r. IX, 66*).
  20. Най сі той боїт, кому страшно. (Наг.) ...хто сі в чімось злім почувас. (Наг.)
Потішають чоловіка, що лякає ся наслідків якогось діла.
  21. Не бій сі, він ті не звість. (Наг.)
Говорять такому, що боїть ся йти до пана або загалом до когось старшого та впливового. Пор. *W a n d. II, 1163* (Gressen 84).
  22. Не бій сі, волос ти з голови не спаде. (Наг.)
Додають духа чоловікови, що йде на якусь небезпеку. „Волос спаде з голови“, символічно зам. не потерпиш ніякої шкоди ані уцербу, вислов євангельський. Подібна до нашої німецька приповідка *W a n d. I. 1277* (Fürchten 11).
  23. Не бій сі, гадки не май! (Наг.)
Себ-то: не дбай, не думай, щоб тобі могло стати си якесь лихо.
  24. Не бій сі, дідько. ті не вхопит. (Наг.)
Жартливо або сердито, зам. не пропадеш.

25. Не бій сі, Дух сьвїтний з тобов! (Наг.)

Підбадьорюють когось, особливо дитину, коли чого перелякає ся.

26. Не бій ся чорта, але злого чоловіка. (Гнідк.)

Злий чоловік — лихо конкретне, близьке, а чорт — абстракт, фікція.

27. Не боїт сі мокрий дожджу. (Наг.)

Той, що вже в біді, не злякає ся біди. Пор. Wand. III, 965 (Nass 8); Brzoz. Mokry 1.

28. Не мав бин чого бояти сі, та тебе. (Наг.)

Відповідь, коли хтось потішає другого або кличе його до себе: „Та не бій ся! Ходи сюди!“

29. Не так я сі бою, як сі тобі здає. (Лучак.)

Відповідь, коли хтось закидає другому (в сварці): „Ага, боїш ся мене!“ По дїбна думка в польськїм: Więcej się bałi, niż widzieli (Brzoz. Bać się 9).

30. Не так я сі тебе бою, як ти мене. (Наг.) . як ти сі сам боїши. (Яс. С.)

Закид трусливості вчинений одним другому, сей другий звертає на першого.

31. Ни боїт сі мокрий плови, а голий розбою. (Кольб.)

Речене цитоване і в піснях. Плова — повинь. Пор. вище ч. 27.

32. Ні Бога сі не боїт, ні людей сі не встидає. (Наг.)

Про бессоромного, ледачого чоловіка. Пор. вище Бог 319.

33. Так сі бою, ледво стою. (Наг.)

Значїна двоїце: 1) мало не впаду зо страху; 2) іронїчно: ледво можу вдержати ся, щоб не винути ся на того, хто грозить або страшить. Див. Adalb. Bać się 34.

34. Так сі бою, як голий розбою. (Наг.)

Бо в нього нема що взяти. Та сама думка у Вацл. Потоцкого: Spiewa goły na Bieszczedzie і в нашій співанці: Не боїт сі мокрий дощу, а голий розбою (Береа.); пор. Wand. II, 239 (Haben 207).

35. Так сі його бою, як нес лою. (Комар.)

Насміх, знач. не бою ся, а ще й бажаю дістати його в свої руки. Анальоґічне польське: Voi się, jak baba pierzyny (Adalb. Bać się 6).

36. Так ся тебе бою, як торічного снігу. (Ільк.)

Вважаю тебе зовсім нестрашним, нікчемним, не вартим уваги. Пор. Adalb. Bać się 21; Нос. 481: Zátur. XVI, 372.

37. Хто сі боїт, той сі не рушит; хто сі відважит, той віз підважит. (Комар.)

Страх обезсилює чоловіка, відвага додає сили. Ситуация тут очевидно така, що якісь люди зайшли по ночі в болото або в рїв, а в додатку ще й перелякали ся чогось, може вовків.

38. Я його сі не бою не то живого, але й умерлого. (Кол.)

Жартлива перехвалка; умерлий менше може пошкодити як живий. Та можливо, що первісне значїна було серйозне: умерлого яко духа, ушря, страхо-вища бояли ся гірше, ніж живого.

39. Я сі тебе так бою, як заяць бубна. (Сор.)

Жартливо, хоча заяць певно боїть ся бубна. Пор. Ном. 4373; Adalb. Bać się 17. Сурінґар до Веб. 355 зібрав цілу купу приповідок, де говорить ся,

що зайця бубном не ловлять; ближе до нашого нім.: Er hält aus, wie der Hase bei der Trommel, див. Wand. I, 191 (Aushalten 8), де aushalten говорить ся іронічно, знач. утікає.

Брага. 1. А браги би-с сі напив горьничої! (Наг.)

Прокляте; брага — ровчин, із якого виварюють горівку.

2. Не може сі наситити тов брагов. (Наг.)

Говорять про пияницю. Брага згірдає зам. горівки.

Брак. 1. Сам брак ми лишили. (Наг.)

Лишили перебравши для себе що ліше. Говорять покривджений.

Бракувати. 1. Єден бракує, другий пакує. (Наг.)

Що один відкидає, те другий забирає запопадливо.

2. І браковане і ще й пораховане. (Дол.)

Браковане — решта, якої не забрали інші, отже якась річ не великої вартості, не стоїть того, щоб її давати ще „під рахунком“, мов щось цінного.

3. Тільки би ми й бракувало до обіду, що перцю! (Наг.)

Без перцю легко обійти ся.

4. Чого вам бракує, то си докупіт. (Льв.)

Жартливе правило мудрости, з рівночасним зазначенням, що за дармо не дістанете нічого.

Бранс. 1. Браньом не збіднієш. (Наг.) Беручи... (Кол.)

Жартливо заохочують такого, що боїть ся або соромить ся брати, що йому дають. Пор. Wand. III, 982 (Nehmen 31, 52).

2. Солодше браньї, як даваньї. (Наг.)

Звичайний погляд легкодушних натур; нерас буває й навпаки. Пор. Wand. III, 982 (Nehmen 32, 35).

3. Ще від браня ніхто не збіднів, але не єден спітнів. (Ур.)

Спітнів, обілляв ся потом, коли брав кнї.

Брат. 1. Брат брата вродив. (Турка)

Образово про збіжє, що плахо зародило, зерно на зерно, так що посіявши корець зібрано два. Пор. Adalb. Brat 5 (без поясненя).

2. Брат братом, а бриндзя за гроші. (Колом.)

Знач. лишаяючи на боці почутя свояцтва берімо реальні річи реально. Пор. Ном. 9716; Див. 611; Даль. II, 3.

3. Братіє, не деріт шматіє, а беріт нитки і зашивайте дьирки! (Дрог.)

Із гумористичного „апостола“. Між старими дяками ходило в устній передачі багато таких пародий уложених церковною мовою. Дещо з них буде надруковане в додатку до збірки нар. легенд д. В. Гнатюка.

4. Братіє, не ходіт в короткім шматіє! В короткім убо шматію ни хуху, ни духу, ни жадної теплоти. (Турильче)

Із гумористичного „апостола чтеніє“, насмішка старих дяків над повомодними, що вбирали ся по містовому.

5. Брат, коби було що брати. (Наг.)

Гра слів, утворена на основі подібних звуків у словах „брат“ і „брати“, при тім іронія на таких, що признають ся до братерства, свояцтва або загалом підлещують ся до такого, від кого надіють ся одержати дещо. Пор. Ном. 2325.

6. Брат на брата йде. (Замул.) ...наступає. (Терноп.)
Знач. брат з братом ворогує. Сею фразою моралісти (а вони є й між про- стими селянами) люблять характеризувати „сучасне“ зіпсутє.
7. Брат собі рад, сестра собі несла. (Лев. Петр.) ...не зла. (Сор.) Кождий брат... (Мінч.)
Здаєть ся, що кінцеве „не зла“, записане в одній-однійській місцевости, передає найліпше первісний текст сеї приповідки, хоча менше влучне „несла“ вити- слуло сеї первісний текст. Приповідка характеризує той загально-людський егоїзм, що ще в більшій мірі від альтруїзму творить основу суспільности. Пор. Ном. 9395, 6; Adalb. Brat 8.
8. Він з ним за пан брат. (Наг.)
„Пан брат“ — звичайна титулятура польських шляхтичів між собою. Тут значить: поводить ся з ним, як рівний з рівним. Пор. Adalb. Brat 24.
9. Любит брат сестру багату, а жінку здорову. (Дар.)
Бо від багатой сестри все щось дістане, а здорова жінка і до роботи і до за- бави добра. Пор. Ном. 8092; Дик. 612.
10. Любімо ся як братя, а рахуймо ся як Жиди. (Ільк.) ...браті... (Петр.)
Думка та сама, що висше Брат ч. 2. Жиди імпонують нашому селянинови не тільки своїми рахунковими здібностями, але також своїм практичним умом. Те саме Ном. 9712; пор. Wand. I, 486 (Bruder 2, 39).
11. Мої браті не багаті: нема порток, саме латки. (Наг.)
Жартлива характеристика неможлих свояків, від яких годі ждати підмоги.
12. Нема брата, коли страта. (Залісе)
В лиху припадку брат до чоловіка не признає ся. Пор. Adalb. Brat 21.
13. Ні брат, ні сват. (Лев.)
Знач. аві рідня, аві близький знайомий. Те саме Ном. 7617; Adalb. Brat 20.
14. Ци ти міні брат, ци сват? (Наг.)
Знач. ми собі не свояки аві не близькі. Пор. висше ч. 13.
15. Хоть ми собі брати, але наші кишені не сестри. (Ільк.)
Протест проти семейного комунізму, а радше проти визискуваня одного чоло- віка другим на тій підставі, що се його брат. Те саме Ном. 9717; пор. Wand. I, 486 (Bruder 5): Brüder sind Freund' einander, aber von ihren Börsen kennt keine nicht die ander.

Братати ся. 1. Вчора братали сі, нині розстали сі. (Наг.)

Говорять про нетривку приянь непостійних, безхарактерних людей.

2. Збратав сі з таким як сам. (Наг.)

Звичайно говорять згiрдно, докірливо про лиху компанію.

3. Не братай ся, з ким єсь телят не пас. (Явор.) ...єс свиний... (Наг.)

Себ-то: не заходи в спілку з таким, що тобі нерівний чи то віком, чи станом.

Брати. 1. А брав би-с? Не руш!

Окрик, коли хтось нагнав ся взяти чужу річ, а иньший з боку спиняє його.

Також жартливо, коли комусь показують якусь річ, до якої він покладає себе в праві, а теперішній посідач хоче подочити ся з ним.

2. Бере го за чівку. (Наг.) ...за чупер. (Косс.) ...за чуприну. (Терноп.)

В переносім значіню: бере над ним верх, старшує, зневажає.

3. Бере го на гоцки. (Наг.)

Дословно: брати когось на дручок мов на коня і потім підкидувати. Переносно: робить йому збитки, докучая йому, ставить ся до него остро.

4. Бере го сї дур голови. (Наг.)

Приходять йому шалені, розпучливі думки.

5. Бере го сї твое балакане, як сухої ср—и попіл. (Город.)

Він собі не робить нічого з твоїх слів, маловажить їх собі, не слухав.

6. Бере Данило, хоць му не мило. (Яс. С.)

Про чоловіка, що з резігнацією зносить неприємности життя.

7. Бере, де не положив. (Наг.)

Про злодія або ескептора. Пор. Adalb. Brač 2; Zatur. X, 1321; Wand. III, 985 (Nehmen 111).

8. Бере з живого і вшерлого. (Наг.)

Говорять про попа. Німці кажуть (мб. про злодія): бере від живого, бо від умерлого не дістане. Wand. III, 985 (Nehmen 119).

9. Бере Лесько, хоч не легко (Ільк.)

Себ-то: піддає ся своїй долі, улягає кочечности.

10. Бере на зелений овес. (Гнілк.)

Еліптично: бере на борі, позичає під застав ще не вижатого вісва; переносно: задовжує ся не маючи відповідного покриття для довгу.

11. Бере сї до мене бити. (Наг.)

Говорять згідно про слабшого, молодшого, що виступає проти сильнішого або старшого.

12. Бере як віл на роги. (Ільк.) Набрав... (Кол.)

Набирає на себе праці, зобовязань понад свої сили. Первісно запрягали волів за роги, значить, віл брав на роги тяжку роботу. Те саме у Німців: Er nimmt viel auf seine Hörner, див. Wand. II, 784 (Horn 50).

13. Бере як не своїми руками. (Наг.)

Про нездару, що пинає бере ся до роботи, або про несмілого, що незручно бере щось дароване йому.

14. Бери вороги під ноги! (Кот.)

Взяти когось під ноги — символічно: одержати над ним перевагу, знехтувати його.

15. Бери, Гавриле, щоб другі не з'їли. (Залісе)

Бери тут у значіню: бери страву з миски.

16. Бери, гадкі не май! (Наг.)

Коли хтось вагаєть ся, чи брати якусь річ, що до якої почуває певні сумніви.

17. Бери го з гори! (Наг.)

Не дай ся, виступай проти него остро, погрози йому або й побий.

18. Бери, де можна брати; бреша, аби за брехню платили. (Залісе)

Іронічне правило мудрости, яке зрештою многі виконують аж надто буквально.

19. Бери, коли даю! (Наг.)

Заохота несмілому або нерішучому. Пор. Adalb. Brač 5.

20. Бери людське в зуби! (Наг.)

В жартливій формі висловлена серйозна думка: бери собі приклад з людей, переймай уживані між людьми товариські форми.

21. **Бери мара! (Гнідк.)**
Вислов знеохоти, коли якусь річ вважаємо пропащою.
22. **Бери на бороду. (Наг.)**
Жартливо, зам. на борг.
23. **Бери на кóти тай кóти далі. (Наг.)**
Гра слів, основана на подвійнім значіню слова кóти (Katzen i Rollstäbe).
24. **Бери собі синку й свинку, аби тобі мила була. (Сор.)**
Говорить добродушна мати, коли її син напирася си сватати сю а не иньшу дівчину; може мати й іронічне значіне, коли та дівчина не до вподоби матери.
25. **Бери того, що-с під плотом лишив, а не до мене сі будеш брати! (Наг.)**
Відповіла доросла дівка парубкови недоліткови, що пробував зачепити її.
26. **Бери, чорте, груш, а мене не руш! (Дар.)**
Переносне речен: лахому, напасливому чоловікови треба іноді дати відчипного, щоб позбутися більшого клопоту.
27. **Бери чорте, що твоє! (Наг.)**
Говорять, коли пропало щось непотрібне або згубла чи як будь пропала якась погана, неждарна людина.
28. **Бери, що дають. (Наг.)**
Scil. а то не дадуть і того. Пор. Wand. I, 95 (Annehmen 1).
29. **Бери, що можеш! (Наг.)**
Розуміють ся там, де можна взяти що небудь. Німець каже: Nimm, weil du kannst, Wand. III, 982 (Nehmen 41), weil у значіню: доки.
30. **Беріт і на мене ся дивіт. (Замул.)**
Хтось заохочує иньших, щоб ішли за його прикладом.
31. **Беріт його на тачки, везіт його в бодачки. (Наг.)**
Приспівують діти вовячи ся на тачках. Віршик вирваний із жартливої колядки про якогось Предвічного, сільського збиточника, пор. Чуб. Труды III, 425—6.
32. **Беру то на себе (Наг.)**
Себ-то: приймаю се на свій рахунок, беру на себе одвічальність за се діло.
33. **Брати на кого. (Гнідк.)**
Значіне неясне; може брати = затигати довг на чий рахунок, а може: церк. брати = бороти, воювати, ремствувати на кого.
34. **Вже би я брав, коби лиш хто дав. (Наг.)**
Відповідь бідака на питанє, чи брав би се або те.
35. **Вс о бери, а мене лиши. (Ільк.)**
Так характеризують неждарного, тупоумного, заскоружлого чоловіка, якому все байдуже, крім власного я в найтіснійшій значіню.
36. **Всьо бим брав, коби лиш не буки. (Наг.)**
Брати буки, себ-то побої. Жартлива засторога, якою обмежують приємність браня.
37. **Лекше брати, як віддавати. (Наг.)**
Бере чоловік звичайно весело, з надією на ліпший час, а віддає нерав зломаний клопотами. Пор. Adalb. Brač 16, 19, 21; Zátur. X, 1147; Wand. III, 982 (Nehmen 36).

38. Любив би брати, а не любить дати. (Наг.) Любиш... люби й... (Кол.)
Про скупого, захланного.
39. Набереш, аж не зможеш нести. (Наг.)
Знач. набереш бійки або загалом набереш ся лиха.
40. Набереш такого, що ніхто ти не відбере. (Наг.)
Знач. набють.
41. Набрав ся богатих, та убогим кидає. (Ільк.) Набрав дідько... (Наг.)
Говорить бідний чоловік, коли впаде, зашпотає ся, немов то се чорт кинув його, не хочачи брати з собою, бо вже має досить богачів.
42. Набрав як дід у торбу. (Лучак.)
Жартливо: набрав ся бійки або наслухав ся лайки тай пішов.
43. Набрав як дурний онуч. (Кольб.)
Набрав непотрібних, маловартих річей, дрантя замість чогось вартнішого.
44. Не бери на-під силу, абис не урвав хрущ тай жилу. (Комар.)
На-під силу тут у значіно: по над силу; хрущ = хряц у хребетнім стовпі.
45. Не берут тебе, Тацю, тільки твою працю. (Стоян.) ...тебе берут... іно... (Пашір.)
Говорять, коли виходить заміж старша, невродлива дівка з богатим приданим.
46. Не на то він брав, аби віддати. (Наг.)
Говорять про злодія, коли дехто висловлює надію, що він покає ся й підкине.
47. Не штука брати, штука віддати. (Кол.)
Остерігають перед легкомисним затяганем довгів, яких силата иноді буває не-
можливою. Пор. Zátur. X, 1082.
48. Ні бере, ні кладе. (Лучак.)
Говорять про неробу, лінивого та недбалого.
49. Ні бери го, ні лиши го. (Наг.)
Такий напасливий, невстрійливий та непосидючий, — звичайно про малу дитину. Пор. Гільф. 112.
50. Поберім сі, небого: ти маєш мало, а я й того. (Городок) ...в тебе мало, в мене не много. (Наг.)
Жартливо, коли женять ся вбогі.
51. Так го ся то бере, як сухий горох до твердої стіни. (Корч.)
Так він про те дбає, так того слухає, пор. висше ч. 5.
52. Тебе аві з собов ни бери, аві дома ни лиши. (Кольб.)
Первісно про непосидючу, плаксиву дитину; переносно загалом про напасливого або вєредливого чоловіка, якому нічим не можна догодити.
53. У єдного бере, другому дає. (Кол.)
Говорять найчастійше про воду, часом про злодія. Пор. Adalb. Brač 15; Wand. III, 983 (Nehmen 78)
54. Хапайте, беріт ся, бо не хутко трапит ся! (Дар.)
Жартливо, коли закохана пара налягає на родичів, щоб швидко справиляли весіля.
55. Хто бере, руки й ноги дає. (Гнідк.)
Хто затягає довг, віддає віртелеви свою свободу, немов би навладав на себе пуга, бо від тепер мусить дбати, щоб позбути ся своїх зобовязань. Зрештою

не всі так глибоко беруть собі до серця ті зобов'язання, див. далі Позика. Пор. нім. *Weg nimmt, verpfändet sich*, *Wand. III, 983 (Nehmen 63)*.

56. Хто бере, свою матір проклинає; як віддає, мою споминає. (Гнідк.)
Як позичає, то нарікає на тяжкі відносини, падькає: „Ой моя матінко, на що ти мене породила на таку біду!“ А як віддає, то коли не голосно, то в душі кличе вірителя: „Щоб тобі чорти матір мордували“ чи як там. Дуже тонка психологічна обсервація з песимістичним відтінком. Пор. *Adalb. Брац 29*.

57. Хто не бере, тому лекше. (Ільк.)

Себ-то: хто може обійти ся без затигання довгу або яких будь зобов'язань.

Братова. 1. Братова, три дні хату не мела, мого брата ізвела. (Наг.)
Насміх зовиці над недбалою, негосподарною братовою.

Бреха. 1. А брехо, брехо! (Наг.)

З докором, обертаючись до чоловіка, якого обличили в брехні, в шизоену спльоток.

2. Бреха брехов, митка митков. (Наг.)

Згідно про чоловіка, якого вже знають як брехливого, коли виявилась якась нова його брехня.

Брехати. 1. А брехав бис зарівно з псами, коли міні старшому брехню завдаш! (Берез.)

Докоряє старий молодому, коли сей поважить ся де в чім заперечити його словам.

2. Ану збреши як стоїш, не нагадуючи ся! (Наг.)

Жартливо, говорять до відомого в селі брехуна, розуміть ся, коло його соціальне становище дозволяє говорити з ним таф без церемонії.

3. Ану починай брехати. (Наг.)

Іронічно, коли хтось говорячи вже почав забріхуватись.

4. А то бреше, як з книжки читає. (Сор.)

Знач. бреше гладко і складно. Пор. нім. *Er lügt wie gedruckt*, *Wand. III, 271 (Lügen 167)*; *Даль. I, 233*.

5. Брехали твого батька сини, тай ти з ними. (Явор.)

Коли в сварці один одному скаже: Брешеш! то сей другий тай відповідає йому, мовляв: ти сам брехун і твоя рідня.

6. Брехати не мов ремесло. (Гнідк.)

Ремесло тут у значінню постійного заняття, привички. Бреханє як ремесло див. також *Adalb. Кіамса 6*.

7. Брехати — не ціпом махати. (Ільк.)

Знач. не тяжка робота, що вимагає значного засобу сили. Те саме *Чуб. I, 236*; *Ном. 6815*; *Wand. III, 266 (Lügen 45, 46)*; *Даль. I, 235*.

8. Бреше, аж му ся з під носа курит. (Гнідк.) ...з очей... (Луцак.)

Асоціація ідей, що висловила ся у тій поговірці, мені не ясна, хоч поговірка розповсюджена сирізь. В Україні: Бреше, аж за ним курить ся (*Чуб. I, 236*) пор. *Adalb. Кіамса 5, Ёгас 11, 12*; нім. *Er lügt, dass ihm der Dampf zum Maule herausgeht*, див. *Wand. III, 273 (Lügen 201, 203, 205)*.

9. Брешеш як пес. (Бар.)

Поговірка повстає з подвійного значіння слова брехати: *bellen i lügen*. Пор. *Adalb. Кіамса 10, Ёгас 23; Zátur. V, 199*.

10. Бреше, як календар. (Явор.)

Календарі, себ-то поміщували в польських календарях від XVIII в. заповіді слоти і погоди, основані на якихсь випадкових здогадах та ворожбах, аж надто часто оказувались брехливими; відси пішла й отса поговірка і деякі анекдоти, пор. далі Календарь. Те саме у Поляків Adalb. Łgać 18; Wand. III, 271 (Lügen 161, 241); Див. 1081.

11. Бреше як пес на місяць. (Збар.)

Знач. без причини, з зависти або безсильної злости. Пор. лат. Ut canis ad lunam latras (Veb. 145); Wand. I, 309 (Bellen 4).

12. Бреши адоров! (Наг.)

Такою фразою перебивають бесіду чоловіка, який оповідає щось неймовірне або відповідають чуючи якусь несподівану повину. Пор. Даль. I, 232.

13. Бреши, Йване, як стоїш! (Лучак.)

Як стоїш або як стій знач. зараз, без приготування, ex tempore. Пор. висше ч. 2. Пор. польське: Na jednej nodze stojąc dziesięć razy skłamać (Adalb. Kłamać 17); пор. Wand. III, 272 (Lügen 172).

14. Бреши та не забріхуй сі. (Наг.)

Іронічно: бреши, але так, щоб не відразу пізнати брехню. Пор. російське: Ври да знай м'ру (Даль. I, 230, 235); Чуб. I, 236; Osm. Spr. 488.

15. Бреши, що сі влізе! (Наг.)

Жартлива заохота до бреханя. Пор. Adalb. Kłamać 7.

16. Брешіт, брешіт, будете книші їсти. (Бар.)

Так передражнявав дяк питомців духовної семінарії, чуючи як вони вчили ся „гебраїки“ і читаючи Письмо св. завше починали словом „берешіт“, яким починає ся перша гл. книги Битія. Анекдоту див. Ваґаґсз, Ваґжі 41.

17. Брешіт поки світа тай сонця, а я вже більше не буду. (Шужн.)

Дякував чоловік сусідови, що його брехнею увільнив з арешту, куди він попав за невдалу брехню, пор. Етн. Зб. VI, 329. „Поки світа-сонця“ звичайна формула на означеня необмежено довгого часу, в роді церковного „во віки віков“.

18. Брешут вороги як пси. (Сор.)

Говорить дівчина, про яку пустили якусь неславу. Пор. висше ч. 9.

19. В живі очи береше. (Ільк.)

Знач. бреше в присутности того, хто знає дійсну правду, бачив, як було діло. „В живі очи“ — давній юридичний термін, пор. Adalb. Kłamać 20.

20. І збрехати добре не кождий потрафіт. (Наг.)

Тупоумний, просторікий чоловік не потрафіть збрехати; таких селяне не дуже поважають; навпаки, нерас люблять і шанують таких, що вміють складно збрехати в потреби, пор. закінчене пісні:

Як Гандзуню не любити,
Кой ся вміє вимовити?
Як Гандзуню не кохати,
Кой ся вміє вибрехати? (Наг.)

Німець каже: Die Lüg' darf gelehrter, die Wahrheit einfältiger Leut, див. Wand. III, 253 (Lüge 19).

21. І під столом не вибрешеш ся. (Ільк.)

На яку казку, що вияснявала б сю поговірку, натякає Ількевич, сього не

- знаємо. Натомість аж надто звисний був і у нас звичай польських панів, заставляти брехуна, кляветника відбрехати під столом пущеною брехією собачим голосом. У XVIII в. бувало й так, що заставляли вонних відбріхувати немилі панови урядові документи, позви і т. и. Те саме Ном. 6797.
22. Йому так збрехати, як хліба з маслом ізвісти. (Наг.)
Знач. легко, з охотою бреше. Загальніше в нім. *Lügen und Brotsessen sind gemeine Dinge*, див. *Wand. III, 266 (Lügen 56)*; Нос. 452; Даль. I, 231.
23. Маш брехати, ліпше нічим остати. (Комар.)
Поговірка якогось строгого мораліста.
24. Мій батько не брехав і мені не казав. (Явор.)
Відповідає веселий чоловік на закид: брешеш.
25. На всі заставки брехати. (Гнідк.)
Порівняне узате з мельничкої пращини: на всі заставки пускає воду меляник, щоб усі колеса обертали ся. Пор. Даль. I, 232.
26. Не бреши, песнику, не бреши! Твій нам старший, тай не бреше. (Наг.)
Первісно справді до пса, звісно, жартом; та переносно до павських слуг. Сильніша іронія в нім. *Leug nicht, armer Mann, es stehet grossen Herren an*, див. *Wand. III, 265 (Lügen 15, 16)*.
27. Не бреши, як не вміш. (Шужн.)
І брехати треба вміючи, пор. вище ч. 20., а також Етн. 36. VI, 329.
28. Ніби то брехати — ціпом махати? (Оред.)
Брехане не тяжка робота, пор. вище ч. 7.
29. Оббрехали ні вороги від ніг до голови. (Наг.)
Конкретне розуміє брехні мов якогось болота, що ним можна обидати чоловіка.
30. Старому лишень брехати, а богачеві красти. (Туглуків)
Бо богач як украде, то до него ніхто не піде трясти, а старий як збреше, то кождий скаже: „Та такий старий, тай аби ще брехав!“ (Пояснене оновідача).
31. Так му, любо брехати; як меду полизати. (Наг.)
Говорять про такого, що привик брехати навіть там, де того зовсім не треба.
32. Тамтой брехав, а ти підбріхуєш. (Лучак.)
Говорять такому, хто недотепно бреше і помлимаєть ся на свідоктство когось неприсутного. Пор. *Adalb. Vrechać 2*.
33. То не як будь набрехано. (Кол.)
Се брехня хитро сплетена, яку не легко розплутати.
34. То якийсь не брехав, але правду казав. (Наг.)
Поговірка, якою попереджають зацитоване якоїсь приповідки в розмові.
35. Хто бреше, тому лекше; хто нї, той свиньї. (Стан.)
Хто не вміє брехати, часто стягає на себе закид нечестности.
36. Хто бреше, тому лекше, а хто правдою живе, тому дихати не дав. (Белел.)
Дуже часта життєва обсервація, що брехливий чоловік дав собі лекше раду від безумовно чесного і правдомовного.
37. Хто бреше, тому лекше, а хто правдує, тот бідує. (Кольб.) ...того адує. (Печен.)
Говоренє правди без огляду на обставини часто доводить чоловіка, особливо бідного, до біди. Подібне і у Німців: *Wer lügen und betrügen kann, der ist*

10. Бреше, як календар. (Явор.)

Календарі, себ-то поміщувані в польських календарях від XVIII в. заповіді слоти і погоди, основані на якихсь випадкових здогадах та ворожбах, аж надто часто оказувались брехливими; відси пішла й отся поговорка і деякі анекдоти, пор. далі Календарь. Те саме у Поляків Adalb. Łgać 18; Wand. III, 271 (Lügen 161, 241); Див. 1081.

11. Бреше як пес на місяць. (Збар.)

Знач. без причини, з зависти або безсильної злости. Пор. лат. Ut canis ad lunam latras (Veb. 145); Wand. I, 309 (Bellen 4).

12. Бреши адоров! (Наг.)

Такою фразою перебивають бесіду чоловіка, який оповідає щось неймовірне або відповідають чуючи якусь несподівану повину. Пор. Далъ. I, 232.

13. Бреши, йване, як стоїш! (Лучак.)

Як стоїш або як стій знач. зараз, без приготування, ex tempore. Пор. висше ч. 2. Пор. польське: Na jednej nodze stojąc dziesięć razy skłamać (Adalb. Kłamać 17); пор. Wand. III, 272 (Lügen 172).

14. Бреши та не забріхуй сі. (Наг.)

Іронічно: бреши, але таж, щоб не відразу пізнати брехню. Пор. російське: Ври да знай мѣру (Далъ. I, 230, 235); Чуб. I, 236; Osm. Spr. 488.

15. Бреши, що сі влізе! (Наг.)

Жартлива заохота до бреханя. Пор. Adalb. Kłamać 7.

16. Брешіт, брешіт, будете книші їсти. (Бар.)

Так передражнявав далі питомців духовної семінарії, чуючи як вони вчили ся „гебраїки“ і читаючи Письмо свв. завше починали словом „берешіт“, яким починає ся перша гл. книги Битія. Анекдоту див. Вагаъsz, Bajki 41.

17. Брешіт поки світа тай сонця, а я вже більше не буду. (Шужи.)

Дякував чоловік сусідови, що його брехнею увільнив з арешту, куди він попав за невдалу брехню, пор. Етн. Зб. VI, 329. „Поки світа-сонця“ звичайна формула на означеня необмежено довгого часу, в роді церковного „во віки віков“.

18. Брешут вороги як пси. (Сор.)

Говорить дівчина, про яку пустили якусь неславу. Пор. висше ч. 9.

19. В живі очи бреше. (Ільк.)

Знач. бреше в присутности того, хто знає дійсну правду, бачив, як було діло. „В живі очи“ — давній юридичний термін, пор. Adalb. Kłamać 20.

20. І збрехати добре не кождий потрафіт. (Наг.)

Тупоумний, просторікий чоловік не потрафіт збрехати; таких селяне не дуже поважають; навпаки, нерас люблять і шанують таких, що вміють складно збрехати в потреби, пор. закінчене пісні:

Як Гандзуню не любити,
Кой си вміє вимовити?
Як Гандзуню не вохати,
Кой си вміє вибрехати? (Наг.)

Німець каже: Die Lüg' darf gelehrter, die Wahrheit einfältiger Leut, див. Wand. III, 253 (Lüge 19).

21. І під столом не вибрешеш ся. (Ільк.)

На яку казку, що вияснявала б сю поговорку, натякає Ількевич, сього не

- знаємо. Натомість аж надто звісний був і у нас звичай польських панів, заставляти брехуна, клеветника відбрехати під столом пущеною брехією собачим голосом. У XVIII в. бувало й так, що заставляли вонних відбріхувати немилі панови урядові документи, позви і т. и. Те саме Ном. 6797.
22. Йому так абрехати, як хліба з маслом ізвісти. (Наг.)
Знач. легко, з охотою бреше. Загальніше в нім. *Lügen und Brotessen sind gemeine Dinge*, див. *Wand. III, 266 (Lügen 56)*; Нос. 452; Даль. I, 231.
23. Маєш брехати, ліпше нічим остати. (Комар.)
Поговірка якогось строгого мораліста.
24. Мій батько не брехав і мені не казав. (Явор.)
Відповідає веселий чоловік на закид: брешеш.
25. На всі заставки брехати. (Гнідк.)
Порівняне узятє з мельницької практики: на всі заставки пускає воду мельник, щоб усі колеса обертали ся. Пор. Даль. I, 232.
26. Не бреши, песнку, не бреші! Твій нам старший, тай не брешє. (Наг.)
Первісно справді до пса, звісно, жартом; та переносно до павських слуг. Сильніша іронія в нім. *Leug nicht, armer Mann, es stehet grossen Herren an*, див. *Wand. III, 265 (Lügen 15, 16)*.
27. Не бреши, як не вмієш. (Шуж.)
І брехати треба вміючи, пор. вище ч. 20., а також Етн. 36. VI, 329.
28. Ніби то брехати — ціпом махати? (Орел.)
Бреханє не тяжка робота, пор. вище ч. 7.
29. Оббрехали мі вороги від ніг до голови. (Наг.)
Конкретне розумінє брехні мов якогось болота, що ним можна облидати чоловіка.
30. Старому лишень брехати, а богачеві красти. (Туглуків)
Бо богач як украде, то до него ніхто не піде трясти, а старий як збреше, то кождий скаже: „Та такий старий, тай аби ще брехав!“ (Поясненє оновідача).
31. Так му. любо брехати; як меду полизати. (Наг.)
Говорять про такого, що привик брехати навіть там, де того зовсім не треба.
32. Такою брехав, а ти підбріхуєш. (Лучак.)
Говорять такому, хто недотепно бреше і покликаєть ся на свідощтво когось нешрисутного. Пор. *Adalb. Vreschac 2*.
33. То не як будь набрехано. (Кол.)
Се брехня хитро сплетена, яку не легко розшлутати.
34. То якийсь не брехав, але правду казав. (Наг.)
Поговірка, якою попереджають зацтованє якоїсь приповідки в розмові.
35. Хто бреше, тому лекше; хто нї, той свиньї. (Стан.)
Хто не вміє брехати, часто стягає на себе закид нечестности.
36. Хто бреше, тому лекше, а хто правдою живе, тому дихати не дає. (Белел.)
Дуже часта житєва обсервация, що брехливий чоловік дає собі лекше раду від безумовно чесного і правдомовного.
37. Хто бреше, тому лекше, а хто правдує, тот бідує. (Кольб.) ...того здує. (Печен.)
Говорєнє правди без огляду на обставини часто доводить чоловіка, особливо бідного, до біди. Подібнє і у Німців: *Wer lügen und betrügen kann, der ist*

noch oft der beste Mann, пор. Wand. III, 269 (Lügen 126); „der beste Mann“ треба розуміти очевидно іронічно, в дусі тих, кому та брехня приємна або користна.

38. Хто вмів брехати, той вмів і красти. (Мінч.) ...уміє й... (Петр.)
Брехливість — прикмета випованого характеру і слабого сумління; відси до злодійкуватости дуже недалеко. Те саме Ном. 6813; Wand. III, 256 (Lügen 87); тамже 265 (Lügen 11, 61, 111); Čelak, 67; Даль. I, 236.
39. Хто збреше, той понесе, а хто правду повість, той і не попоїсть. (Стрільб.)
Основано на оповіданю про якихсь подорожніх, із яких один зручним підбріхуванем здобув собі ласку господаря і не тільки погостив ся, а ще й одержав дарунки, а другий за говоренє голої і немилї правди не дістав нічого. Пор. оповіданє про гостину вовка й лиса у малпи в середньовіковій поемі „Roman de Renart“ та „Reineke Fuchs“, див. мою перерібку „Лис Микита, 2 вид. і увагу до сего епіводу. Пор. російське: Что солжешъ, то и пожвешъ (Даль. I, 227).
40. Хто раз збрехав, тому й правді не вжирьит. (Наг.)
Спостереженє давнє, нераз висловлюване в оповіданях, байках і приповідках. Пор. Adalb. Kłamacz I4; Kłamacz 3; Wand. III, 260 (Lüge 194); тамже 268 (Lügen 109); Даль. I, 226.
41. Хто раз збреше, тому не вірят. (Городен.)
Пор. попереднє ч., а також Ном. 6801; Wand. III, 268 (Lügen 106); Čelak. 66.
42. Що дихне, то брехне. (Наг.) Що дхне — брехне. (Гвідк.)
Говорять про брехуна, загалом про чоловіка, якому ні в чім не можна няти віри. Пор. польське: Co słowo, to kłamstwo (Adalb. Kłamstwo 13); нім.: Er thut zehen Lügen in einem Athem, див. Wand. III, 262 (Lüge 247); тамже 270 (Lügen 153); хорв. Laže kad zine (Čelak. 538); Даль. I, 232.
43. Як би не збрехав, то би жу язык кілком став. (Наг.)
Іронічно про брехуна, який не може обійтись без того, щоб не збрехати.
44. Я ніколи не брешу, хіба часом неправду скажу. (Доброс.)
Жартливе очищенє від закиду брехливости, з натяком на подвійне значінє слова брехати: lügen i bellen, отже тут: Ich belle nie, sondern sage manchmal eine Unwahrheit. Не меньше жартливо та більше злобно у Німців: Man findet keine Lüge in seinem Munde, ausgenommen wenn er spricht, Wand. III, 263 (Lüge 262); Даль. I, 230.
- Брехливий.** 1. Брехливогоу по смерти язык шилами колжот. (Дрог.)
Взято з якогось оповіданя про кари, які по смерти ждуть грішників, у дальшій лінії в якогось писаного жерела в роді популярного у нас „Хожденія Богородици по мукамъ“.
2. Брехливогоу псу хліба дают. (Наг.)
Іронічно, коли брехливий чоловік одержав якусь користь із своєї брехні.
3. Брехливу собаку дальше чути. (Ільк.)
Слід доповнити: так і брехливий чоловік пускає далеко фальшиві поголоски. Те саме Ном. 6818.
- Брехня.** 1. Брехнев увесь свѣт перейдеш, а назад не вернеш. (Наг.)
Во брехні раз вірят, а другий раз уже не хочуть. Пор. Чуб. I, 236; Ном.

6804; Adalb. Klamstwo 2; Wand. III, 258 (Lüge 150, 151, 161); Wahl II, 27; Нос. 334.

2. Брехнею не відбрешеш ся. (Явор.)

Значіне не вовсім ясне, або в текстї пропущено, від чого не відбрешеш ся, прим. від смерти, від хвороби, від нещастя то-що. Пор. Ном. 6796.

3. Брехнею цілий сьвіт перейдеш, а правдою ані до порога. (Тереб.)

Пессімістичний погляд на силу брехні а безсильність правди в людських відносинах. Нім. Die Lügen kommen mit krummen Füßen durch das ganze Land, див. Wand. III, 254 (Lüge 42); тамже 267 (Lügen 81).

4. Брехні му на здоров'ї виходит. (Наг.)

Говорять про брехливого чоловіка, який задля своїх брехень не почуває ні сорому ні докорів сумління.

5. Брехня лиш раз їсть колюч. (Орел.)

Коли перший раз її чують, то вона їм подобасть ся, її шанують і гостять; за другим разом, навчені досьвідом, уже не дають їй чести.

6. Брехня правди не любить. (Замул.)

Антропоморфно-дуалістичне розумінє суперечности між брехнею і правдою. Пор. Adalb. Klamstwo 1.

7. Брехню на мене пустили. (Наг.)

Тут брехня уявляєть ся в видї якихсь собак, що гонять за чоловіком.

8. Вони там меже собов бріхні трут. (Косс.)

На якій асоціації ідей полагає зворот „терти бріхні“, для мене неясно. Пор. німецьке Eine Lüge schmieden і под. Wand. III, 261 (Lüge 228) і Lügen färben, тамже 262 (Lüge 259).

9. З брехні не мрут, та вже більше віри не ймут. (Лев. Ільк.)

Значіне двоє: 1) оббрехані або ті, що вірили брехням, не вмирають від чужої брехні, але другий раз не вірять уже і 2) ті що брешуть, не вмирають від того, тільки що їм потім люде не вірять. Те саме Ном. 6805; шор. Wand. III, 253 (Lüge 4): An der ersten Lüge ist noch niemand gestorben, де значіне зближене до нашого 2); Čelak. 66; Сим. 2151; Нос. 313; Даль. I, 236.

10. На брехні сьвіт не стоїт. (Гнідк.)

Знач. е ще й правда в сьвіті.

11. Не на брехні сьвіт стоїть. (Ільк.)

Брехня річ круха і мануца; значить „сьвіт“, себ-то людське товариське жите мусить стояти на чімсь твердшим, тривкійшим, на правді й справедливости. Те саме Ном. 6806.

12. Я за людськов брехнев від хати до хати не піду. (Наг.)

Знач. не буду перед кождим толкувати ся і простувати того, що набрехано на мене.

Бридити ся. 1. Бридит сї, як пес солонинов. (Наг.)

Жартливо про пажирливого, захланного. Пор. Adalb. Brzydzić się 2.

2. Збридив си кумпанію. (Наг.)

Знач. відцурав ся товариства.

3. Тим сї бриджу, що коло бридкого сиджу. (Цен.)

Неприємний, влазливий сусід може збридати чоловікови цілу гостину.

noch oft der beste Mann, пор. Wand. III, 269 (Lügen 126); „der beste Mann“ треба розуміти очевидно іронічно, в дусі тих, кому та брехня приємна або користна.

38. Хто вміє брехати, той вміє і красти. (Мінч.) ...уміє й... (Петр.)
Брехливість — примета віпсованого характеру і слабого сумління; відси до злодійкуватости дуже недалеко. Те саме Ном. 6813; Wand. III, 256 (Lügen 87); тамже 265 (Lügen 11, 61, 111); Čelak, 67; Даль. I, 236.
39. Хто збреше, той понесе, а хто правду повість, той і не поповість. (Стрільб.)
Основано на оповіданню про якихсь подорожніх, із яких один зручним підбріхуванем здобув собі ласку господаря і не тільки погостив ся, а ще й одержав дарунки, а другий за говорена голої і немилі правди не дістав нічого. Пор. оповідане про гостину вовка й лиса у малпи в середньовіковій поемі „Roman de Renart“ та „Reineke Fuchs“, див. мою перерібку „Лис Миякта, 2 вид. і увагу до сего епіводу. Пор. російське: Что солжешь, то и поживешь (Даль. I, 227).
40. Хто раз збрехав, тому й правді не вжирит. (Наг.)
Спостережене давнє, нерас висловлюване в оповіданнях, байках і приповідках. Пор. Adalb. Kłamca 14; Kłamca 3; Wand. III, 260 (Lüge 194); тамже 268 (Lügen 109); Даль. I, 226.
41. Хто раз збреше, тому не вірят. (Городен.)
Пор. попереднє ч., а також Ном. 6801; Wand. III, 268 (Lügen 106); Čelak. 66.
42. Що дихне, то брехне. (Наг.) Що дхне — брехне. (Гнідк.)
Говорять про брехуна, загалом про чоловіка, якому ні в чім не можна няти віри. Пор. польське: Co słowo, to kłamstwo (Adalb. Kłamstwo 13); нім.: Er thut zehen Lügen in einem Athem, див. Wand. III, 262 (Lüge 247); тамже 270 (Lügen 153); хорв. Laže kad zine (Čelak. 538); Даль. I, 232.
43. Як би не збрехав, то би жу язык кілком став. (Наг.)
Іронічно про брехуна, який не може обійтись без того, щоб не збрехати.
44. Я ніколи не брешу, хиба часом неправду скажу. (Доброс.)
Жартливе очищенє від закиду брехливости, з натяком на подвійне значінє слова брехати: lügen i bellen, отже тут: Ich belle nie, sondern sage manchmal eine Unwahrheit. Не меньше жартливо та більше злобно у Німців: Man findet keine Lüge in seinem Munde, ausgenommen wenn er spricht, Wand. III, 263 (Lüge 262); Даль. I, 230.
- Брехливий.** 1. Брехливому по смерти язык шилами колют. (Дрог.)
Взято з якогось оповіданя про кари, які по смерти ждуть грішників, у дальшій лінії з якогось писаного жерела в роді популярного у нас „Хождения Богородицы по мукамъ“.
2. Брехливому псу хліба дают. (Наг.)
Іронічно, коли брехливий чоловік одержав якусь користь із своєї брехні.
3. Брехливу собаку дальше чути. (Ільк.)
Слід доповнити: так і брехливий чоловік пускає далеко фальшиві поголоски. Те саме Ном. 6818.
- Брехня.** 1. Брехнев увесь свѣт перейдеш, а назад не вернеш. (Наг.)
Бо брехні раз вірят, а другий раз уже не хочуть. Пор. Чуб. I, 236; Ном.

6804; Adalb. Klamstwo 2; Wand. III, 258 (Lüge 150, 151, 161); Wahl II, 27; Нос. 334.

2. Брехнею не відбрешеш ся. (Явор.)

Значіня не вовсім ясне, або в тексті пропущено, від чого не відбрешеш ся, прим. від смерти, від хвороби, від нещастя то-що. Пор. Ном. 6796.

3. Брехнею цілий сьвіт перейдеш, а правдою ані до порога. (Тереб.)

Пессімістичний погляд на силу брехні а безсильність правди в людських відносинах. Нім. Die Lügen kommen mit krummen Füßen durch das ganze Land, див. Wand. III, 254 (Lüge 42); тамже 267 (Lügen 81).

4. Брехня му на здоров'ї виходит. (Наг.)

Говорять про брехлявого чоловіка, який задля своїх брехень не почував ні сорому ні докорів сумління.

5. Брехня лиш раз їсть колач. (Орел.)

Коли перший раз її чують, то вона їм подобаєть ся, її шанують і гостять; за другим разом, навчені досвідом, уже не дають їй чести.

6. Брехня правди не любить. (Замул.)

Антропоморфно-дуалістичне розумінє суперечности між брехнею і правдою. Пор. Adalb. Klamstwo 1.

7. Брехню на мене пустили. (Наг.)

Тут брехня уявляєть ся в виді якихсь собак, що гонять за чоловіком.

8. Вони там меже собов бріхні трут. (Косс.)

На якій асоціації ідей полягає зворот „терти бріхні“, для мене неясно. Пор. німецьке Eine Lüge schmieden і под. Wand. III, 261 (Lüge 228) і Lügen färben, тамже 262 (Lüge 259).

9. З брехні не мрут, та вже більше віри не ймут. (Лев. Ільк.)

Значіня двояке: 1) оббрехані або ті, що вірили брехням, не вмирають від чужої брехні, але другий раз не вірять уже і 2) ті що брешуть, не вмирають від того, тільки що їм потім люди не вірять. Те саме Ном. 6805; пор. Wand. III, 253 (Lüge 4): An der ersten Lüge ist noch niemand gestorben, де значіня зв'язане до нашого 2); Čelak. 66; Сім. 2151; Нос. 313; Даль. I, 236.

10. На брехні сьвіт не стоїт. (Гнідк.)

Знач. а ще й правда в сьвіті.

11. Не на брехні сьвіт стоїть. (Ільк.)

Брехня річ круха і минуца; значить „сьвіт“, себ-то людське товариське житє мусить стояти на чімсь твердшим, тривкіїшим, на правді й справедливости. Те саме Ном. 6806.

12. Я за людськов брехнев від хати до хати не піду. (Наг.)

Знач. не буду перед кождим толкувати ся і простувати того, що набрехано на мене.

Бридити ся. 1. Бридит сї, як пес солонинов. (Наг.)

Жарливо про пажарливого, захланного. Пор. Adalb. Brzydzić się 2.

2. Збридив си кумпанію. (Наг.)

Знач. віддурав ся товариства.

3. Тим сї бриджу, що коло бридкого сиджу. (Цен.)

Неприємний, влазливий сусід може збридати чоловікови цілу гостину.

nach oft der beste Mann, пор. Wand. III, 269 (Lügen 126); „der beste Mann“ треба розуміти очевидно іронічно, в дусі тих, кому та брехня приймає або користна.

38. Хто вміє брехати, той вміє і красти. (Мінч.) ...уміє й... (Петр.)
Брехливість — примета зіпсованого характеру і слабого сумління; відси до злодійкуватости дуже недалеко. Те саме Ном. 6813; Wand. III, 256 (Lügen 87); тамже 265 (Lügen 11, 61, 111); Čelak, 67; Даль. I, 236.
39. Хто збреше, той понесе, а хто правду повість, той і не попоїсть. (Стрільб.)
Основою на оповіданню про якихсь подорожніх, із яких один зручним підбрихуванням здобув собі ласку господаря і не тільки погостив ся, а ще й одержав дарунки, а другий за говорення голої і немилі правди не дістав нічого. Пор. оповідане про гостину вовка й лиса у малпи в середньовіковій поемі „Roman de Renart“ та „Reineke Fuchs“, див. мою перерібку „Лис Микита, 2 вид. і увагу до сего епізоду. Пор. російське: Что солжешь, то и поживешь (Даль. I, 227).
40. Хто раз збрекав, тому й правді не вірять. (Наг.)
Спостережене давня, нерас висловлюване в оповіданнях, байках і приповідках. Пор. Adalb. Kłamac 14; Kłamca 3; Wand. III, 260 (Lüge 194); тамже 268 (Lügen 109); Даль. I, 226.
41. Хто раз збреше, тому не вірят. (Городен.)
Пор. попередня ч., а також Ном. 6801; Wand. III, 268 (Lügen 106); Čelak. 66.
42. Що дихне, то брехне. (Наг.) Що дхне — брехне. (Гнідк.)
Говорять про брехуна, загалом про чоловіка, якому ні в чім не можна няти віри. Пор. польське: Co słowo, to kłamstwo (Adalb. Kłamstwo 13); нім.: Er thut zehen Lügen in einem Athem, див. Wand. III, 262 (Lüge 247); тамже 270 (Lügen 153); хорв. Laže kad zine (Čelak. 538); Даль. I, 232.
43. Як би не збрекав, то би жу язык кілком став. (Наг.)
Іронічно про брехуна, який не може обійтись без того, щоб не збрекати.
44. Я ніколи не брешу, хиба часом неправду скажу. (Доброс.)
Жартливе очищене від закиду брехливости, з натяком на подвійне значіння слова брехати: lügen i bellen, отже тут: Ich belle nie, sondern sage manchmal eine Unwahrheit. Не меньше жартливо та більше злобно у Німців: Man findet keine Lüge in seinem Munde, ausgenommen wenn er spricht, Wand. III, 263 (Lüge 262); Даль. I, 230.
- Брехливий.** 1. Брехливого по смерті язык шилами колют. (Дрог.)
Взято з якогось оповідани про кари, які по смерті ждуть грішників, у дальшій лінії з якогось писаного жерела в роді популярного у нас „Хождєнія Богородици по мукамъ“.
2. Брехливому псу хліба дают. (Наг.)
Іронічно, коли брехливий чоловік одержав якусь користь із своєї брехні.
3. Брехливу собаку дальше чути. (Ільк.)
Слід доповнити: так і брехливий чоловік пускає далеко фальшиві поголоски. Те саме Ном. 6818.
- Брехня.** 1. Брехнев увесь сьвіт перейдеш, а назад не вернеш. (Наг.)
Бо брехні раз вірять, а другий раз уже не хочуть. Пор. Чуб. I, 236; Ном.

6804; Adalb. Klamstwo 2; Wand. III, 258 (Lüge 150, 151, 161); Wahl II, 27; Нос. 334.

2. Брехнею не відбрешеш ся. (Явор.)

Значінє не зовсім яснє, або в тексті пропущєно, від чого не відбрешеш ся, прим. від смерті, від хору́би, від нещастя то-що. Пор. Ном. 6796.

3. Брехнею цілий сьвіт перейдеш, а правдою ані до порога. (Тереб.)

Пессімістичний погляд на силу брехні а безсильність правди в людських відносінах. Нім. Die Lügen kommen mit krummen Füßen durch das ganze Land, див. Wand. III, 254 (Lüge 42); тамже 267 (Lügen 81).

4. Брехня му на здоров'ї виходит. (Наг.)

Говорять про брехливого чоловіка, який задля своїх брехень не почував ні сорому ні докорів сумління.

5. Брехня лиш раз їсть колач. (Орел.)

Коли перший раз її чують, то вона їм подобаєть ся, її шанують і гостять; за другим разом, навчені досьвідом, уже не дають їй чести.

6. Брехня правди не любить. (Замул.)

Антропоморфно-дуалістичнє розумінє суперечности між брехнею і правдою. Пор. Adalb. Klamstwo 1.

7. Брехню на мене пустили. (Наг.)

Тут брехня уявляєть ся в виді якихсь собак, що гонять за чоловіком.

8. Вони там меже собов бріхні трут. (Косс.)

На якій асоціації ідей полягає зворот „терти бріхні“, для мене неясно. Пор. німецьке Eine Lüge schmieden і под. Wand. III, 261 (Lüge 228) і Lügen färben, тамже 262 (Lüge 259).

9. З брехні не мрут, та вже більше віри не ймут. (Лев. Ільк.)

Значінє двоєке: 1) оббрехані або ті, що вірили брехням, не вмирають від чужої брехні, але другий раз не вірять уже і 2) ті що брешуть, не вмирають від того, тільки що їм потім люде не вірять. Те саме Ном. 6805; иор. Wand. III, 253 (Lüge 4): An der ersten Lüge ist noch niemand gestorben, де значінє зближенє до нашого 2); Čelak. 66; Сим. 2151; Нос. 313; Даль. I, 236.

10. На брехні сьвіт не стоїт. (Гнідк.)

Знач. в ще й правда в сьвіті.

11. Не на брехні сьвіт стоїть. (Ільк.)

Брехня річ круха і мивуща; значить „сьвіт“, себ-то людське товариське житє мусить стояти на чімсь твердшим, тривкіїшим, на правді й справедливости. Те саме Ном. 6806.

12. Я за людськов брехнев від хати до хати не піду. (Наг.)

Знач. не буду перед кожним толкувати ся і простувати того, що набрехано на мене.

Бридити ся. 1. Бридит сї, як пес соловинов. (Наг.)

Жартливо про пажирливого, закланного. Пор. Adalb. Brzydzić się 2.

2. Збридив си кумпанїю. (Наг.)

Знач. відцурав ся товариства.

3. Тим сї бриджу, що коло бридкого сиджу. (Цен.)

Неприємний, влазливий сусїд може збридити чоловікови цілу гостину.

Бридкий. 1. Бридкий, аж блювати сі хоче. (Наг.)

Сильний вислов почуття обридженя.

2. Бридкий, як здохлий пес. (Наг.)

Усяка здохлятина в нар. розумію — нечисть і погань. Пор. Adalb. Brzydki 4.

3. Бридкий як віч. (Наг.)

В народньому розумію день — сьвітло, краса, а ніч — темнота, погань.
Пор. Adalb Brzydki 3.

Бридко. 1. Бридко ми сі на нього й подивити. (Наг.)

Звичайний вислов почуття обридженя або нехиті.

Бриднути. 1. Збридла ми власна хата. (Наг.)

Говорив чоловік, що мав сварливу жінку.

Бридь. 1. Там така бридь, що й плюнути не варто. (Наг.)

Згірдно, про фізичну або й моральну погань.

2. Там то бридь, най Бог боронит! (Наг.)

Сильний вислов обридженя.

Бризнути. 1. Бризнув му в живі очи. (Наг.)

Бризнув, знач. сказав якесь прикре, правдиве або зухвале слово.

Брикати. 1. Брикає в нім обрік. (Наг.) ...вівсик. (Яс. С.)

Говорять про новя годованого вівсом, коли він бігає та рветь ся в упряжи.

2. Брикає на чужім хлібі. (Наг.)

Говорять про дармоїда, що починає собі з горда або загалом удає великого пана.

3. Брикає як тельи на мотузку. (Наг.) ...як поросьи на орчику. (Наг.)

Насьміх над таким, що горюжить ся не маючи до того ніякої підстави.

4. Збрикали сі коні. (Наг.)

Знач. сполошили ся, розбігали ся. Жартливо до дитини, коли біжить і впаде.

5. Не будеш брикати, як прийде сі хлібець в торби смикати. (Яс. С.)

Знач. коли зійдеш на зебрала, то перестанеш горюжити ся та вдовольти всякі свої забаги.

Бриндзя. 1. Бе бриндзя в дзяраву бербеницю. (Луч.) Бий ... дїжку! (Мінч.)

Знач. бідує, надармо силкує ся звязати кінці з кінцями.

2. Бриндзя бати. (Гнідк.)

Бїдувати. На основі якої асоціації ідей повстала ся поговорка і покривні з нею, не вмію сказати. Пор. Нос. 264.

3. Там у нього в хаті бриндзя така, що крий Боже! (Льв.)

Бриндзя — властиво овечий сыр, тут біда, недостаток.

Бринькач. 1. Де бринькачі, там і слухачі. (Тереб.) Коби... будут... (Наг.)

Бринькачі — гроші. Знач. багатого всі радо слухають. Пор. Adalb. Brząkacz 1.

Бристи. 1. Брив, брив, а при береаї впав. (Кривор.)

Говорять про чоловіка, якого постигло лихо в хвилі, коли надїяв ся повної поправи своєї долі.

2. Вбрив сми в нешьистьи. (Кривор.)

Нещастє уявлено тут як якась ріка або калюжа.

3. Шо тобі набрило на голову? (Кривор.)

Яка думка зародилась у тебе в голові? Народня уява представляє всяку нову

думку, що зароджує ся в людській голові, не як внутрішній, органічний витвір самого чоловіка, але як щось наслане, нанесене з боку, посторонньою силою.

Бритва. 1. Бритву ми до горла прикладавш! (Наг.)

Коли хтось змушує чоловіка зробити щось таке, що сей чоловік признає для себе шкідливим, пагубним.

Брич. 1. Ще я тебе щербатим бричом виголю! (Кол.)

Знач. дам ся тобі в знаки, зумію тобі докучати. Брич — бритва.

Брід. 1. Не спитавши перше броду не лїзь прямцем у воду. (Ільк.) Не спитавши броду не сунь ся... (Гнідк.) ...не пхай сї... (Наг.) ...тай шусть у... (Кол.)

Остерога необережному чоловікови, що починає роботу не обчисливши ся з силами і обставинами. Пор. старор. Слм. 1383 і Нос 366.

Брідня. 1. Не що дня брідня. (Ільк.)

Значіне приповідки незрозуміле для мене; мб. не що дня дурниця (польське brednia) траплять ся.

Бровар. 1. Броваром го чути. (Дрог.)

Знач. пивий, чути від него горівку чи пиво. Бровар, з нім. Brauhaus.

Бродити. 1. Вже я тобі відброджу свою чыстку. (Наг.)

Дам, що тобі належить ся; з погровою: віддячусь тобі за свою кривду.

Бродський. 1. Бродська хустка — виділа Броди так як я. (Наг.)

Правдиві бродські хустки, тоб-то довожені до Бродів зі сходу, мали колись славу серед нашого народа, поки їх не витиснули німецькі лихі фабрикати, що наслідували кольор і рисунок правдивих.

2. Ой ти бродська холера! (Льв.)

В р. 1831 прийшла холера до Галичини з півночі, через граничне місто Броди. Відси пішло, що поганого, ненависного чоловіка називають бродською холерою.

Брость. 1. Коби я сї на сьвіжу брость вилабудав! (Наг.)

Знач. коби мені перебути зиму, дождати весни! — говорять бідний чоловік, якому докучає зима. Брость — молоді гильця.

Бу. 1. Бу на бу, му на му. (Гпідк.)

„Бу“ — наслідване голосу бугая, а „му“ — голосу корови; перше символічно означає бутну, горду вдачу, а друге покірну, м'якку. Знач. против гордого, вухвалого і я потрафлю бути таким самим, а з добрим і я добрий.

Буба. 1. Бубу зробити. (Наг.)

Буба в дитячій жаргоні боляче місце, боляк, отже бубу зробити — вдарити, побити.

2. За малу бубу дав пан шубу. (Цен.)

Говорить сільська дівчина, що за страчений вінок одержала від пана багатий дарунок.

Бувалий. 1. Бувалий чоловік: бував за столом і під столом. (Наг.)

Жартливо про чоловіка, що любить хвалити ся своїми пригодами і знайомостями. В укр. Бував на коні і під конем (Чуб. I. 236; Ном. 5776).

Бувати. 1. Бував меже людьми. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що знає звичай, порядок. Пор. W and. III (Leute 107).

2. Бував по дворах, бо до хати не пускали. (Терноп.)

Насьміх над таким, що хвалить ся знайомістю з ріжними панями або тим, що був у тім дворі і в другім дворі і т. д. Дотеп полягає на подвійнім значіню слова двір: Pałast і Hof.

3. Бував у Буваличох. (Ільк.)

Буваличі — фантастична місцевість для означеня ріжних пригод, які трапляють ся чоловікови. Те-ж Ном. 5775; Adalb. Bywalice.

4. Бував я в Буваличах і видав Видаличі. (Дар.)

Видаличі — всякі незвичайні сцени і лихі пригоди.

5. Нігде не бувала, нічо не видала! (Дул.)

Говорять про сільську дівчину, що соромить ся чого будь, не вміє держати себе в товаристві.

6. Так як би нігде ніколи меже людьми не бував. (Наг.)

Говорять про чоловіка неотесаного, що не знає звичаю, не вміє держати себе в товаристві.

7. Що не бувало, то тепер настало. (Луч.)

Говорять старі люде, яким тяжко зрозуміти, що сьвіт раз у раз змінить ся.

8. Як то бувало давно славно, як стояли сади по під столи! (Наг.)

Передражняють старих людей, що хвалить старовину. Сади по під столи — насміх зам. столи по під сади.

Буддень. 1. В буддень по старецьки, а в неділю по панськи. (Ільк.)

Насьміх над чваньковатими людьми, що хоч бідують гірко, раді хоч у неділю, знач. про людське око вдавати заможніх.

2. На буднім дни в неділі коли будь. (Кол.)

Жартливе означене зовсім неовзначеного часу, в якому буцім то щось стане ся.

Будувати. 1. Будуеш на піску. (Дрог.)

Знач. марна твоя надія або даремна твоя робота.

2. Будуй хату хоч із лободи, а в кошірне не йди. (Яс. С.)

Власна хата хоч погана, краща від чужої, пор. пісню:

Будуй, будуй з лободи,

До чужої не веди! (Wasl. z Ol. 236)

3. Набудував як сорока. (Гнідк.)

Жартливо про маленьку хату, мовляв, як сорочаче гніздо.

4. Хто сі будує, правує а лічит, того всяка біда цвѣчит. (Дрог.)

Приповідка мабуть узята з польського, пор. Adalb. Budować 10.

5. Хто сі будує, той бідує. (Дрог.)

Во має багато видатків. Пор. Adalb. Budować 11.

Бузьок. 1. Був собі бузьок і бузьчиха, увиди собі гнізденце в сїнцях — ци зачинати ще з кінцях? (Наг.)

Докучлива казка, коли комусь не хоче ся оповідати казки, а иньші налягають на него.

2. Бузьку-панойку, розбий тую хмаройку! (Явор.)

Кричать діти, бачучи бузька в часі дожджу.

3. Бузьок пан, каштелян, має шило і правило і жупан. (Явор.)

Кричать діти, у-перве на весні побачивши бузька.

4. Бузьок пан, каштелян, украв шило і жупан. (Явор.)

Кричать за бузьком бачучи, як він ходить по болоті.

Бук. 1. Буком того, хто не боронит свого. (Борис.) ...не пильнує... (Терноп.)

Хто не дбає про свою власність або про своє право, той у народньому погляді васлуговує не на співчуття, а на погорду або на кару.

2. До нього без бука й не приступай! (Наг.)

Знач. такий сердитий, зарозумілий. Пор. Вгзоz. Кіj 10; А да1b. Кіj 22.

3. Коло бука велика мука. (Ільк.)

Значіве несне для мене: чи ходить тут о рубане бука в лісі, чи о бітє, яке чоловік мусить витерпіти?

Букарт. 1. А ти букарте єден! (Наг.)

Згідно або сердито до дитини, не конче до дійсного „букарта“ (байстриюка).

Булка. 1. Булка в носі свище. (Кол.) Від булок ... (Луч.)

Себ-то, хто їсть булки, той пан, задирає носа в гору.

2. Їдж булку, коли хліба не маєш! (Терноп.)

Насьміх над богачем, що радить бідному не розуміючи його положення. Оповідать, що цїсарєва Марія Тереса довідавши ся, що в Галичині люде мруть без хліба, сказала: „Бідні люде! І чому-ж вони не їдять булок, коли нема хліба!“

Бульба. 1. Відобрали го до бульби. (Наг.)

Поговірка має мабуть звязок з тим, що давнїйше рекрутам обстригали голову гладко, як бульба. Тепер говорять жартливо про парубка низького росту або загалом нездару, що ставав уже до бражки і якого признано нездібним до військової служби: мовляв, він здав ся б у війську хіба на те, щоб шкрябати картофлю.

2. На камени би сї родила ота бульбицї сьвїжита! (Наг.)

Примовляють бідні люде, яких картопля ратує від голодованя.

3. Теплі пульпи, кфасне молоко, то топре на шивіт. (Явор.)

Сьміють ся з Німця, що при роботі жалував ся на біль у животі, а коли на полуденок дали теплу бараболу і квасне молоко, заїдав з апетитом твердячи, що се добре на живіт.

Булька. 1. Аж булькї на водї стают. (Наг.)

Коли дощ починає падати грубими каплями, так що на водї стають бульки, то се знак, що заносить ся на довгий дощ. Поговірки уживають жартливо і в иньших звязках, прим. кричить, сварить ся або сердить ся, аж бульки на водї стають, себ-то не дає собі сказати слова, дуже загнїваний.

2. Бульки му в носа йдут. (Наг.)

Насьміх над недолїтком, що хоче вдавати парубка, зачіпає дівчат або мішає ся до розмови старших.

Булькотати. 1. Забулькотав щось як той индик. (Наг.)

Про такого, що говорить швидко і невизрно або незрозумілою мовою.

Бундзик. 1. Відобрали го до бундзиків. (Дрог.)

Давнїйше, в початку 19 в. парубкам відібраним до війська обстригали волосє при самій голові, дан того рекрутів дразнили бундзиками. Пор. вясше Бульба 1.

Насьміх над таким, що хвалить ся знайомістю з ріжними панями або тим, що був у тім дворі і в другім дворі і т. д. Дотеп полягає на подвійнім значіню слова двір: Palast і Hof.

3. Бував у Буваличах. (Ільк.)

Буваличі — фантастична місцевість для означени ріжних пригод, які трапляють ся чоловікови. Те-ж Ном. 5775; Adalb. Bywalice.

4. Бував я в Буваличах і видав Видаличі. (Дар.)

Видаличі — всякі незвичайні сцени і лихі пригоди.

5. Нігде не бувала, нічо не видала! (Дул.)

Говорять про сільську дівчину, що соромить ся чого будь, не вміє держати себе в товаристві.

6. Так як би нігде ніколи жеже людьми не бував. (Наг.)

Говорять про чоловіка неотесаного, що не знає звичаю, не вміє держати себе в товаристві.

7. Що не бувало, то тепер настало. (Луч.)

Говорять старі люде, яким тяжко зрозуміти, що сьвіт раз у раз змінить ся.

8. Як то бувало давно славно, як стояли сади по під столи! (Наг.)

Передражняють старих людей, що хвалить старовину. Сади по під столи — насміх зам. столи по під сади.

Буддень. 1. В буддень по старецьки, а в неділю по панськи. (Ільк.)

Насьміх над чваньковатими людьми, що хоч бідують гірко, раді хоч у неділю, знач. про людське око вдавати заможніх.

2. На буднім дни в неділі коли будь. (Кол.)

Жартливе означене зовсім неовзначеного часу, в якому буцім то щось стане ся.

Будувати. 1. Будуеш на піску. (Дрог.)

Знач. марна твоя надія або даремна твоя робота.

2. Будуй хату хоць із лободи, а в кошірне не йди. (Яс. С.)

Власна хата хоч погана, краща від чужої, пор. пісню:

Будуй, будуй з лободи,

До чужої не веди! (Wasl. z Ol. 236)

3. Набудував як сорока. (Гнідк.)

Жартливо про маленьку хату, мовляв, як сорочаче гніздо.

4. Хто сі будує, правує а лічит, того всяка біда цьвічит. (Дрог.)

Приповідка мабуть узята з польського, пор. Adalb. Budować 10.

5. Хто сі будує, той бідує. (Дрог.)

Бо має багато видатків. Пор. Adalb. Budować 11.

Бузьок. 1. Був собі бузьок і бусьчиха, увиди собі гнізденце в сїнцях — ци зачинати ще з кінцях? (Наг.)

Докучлива казка, коли комусь не хоче ся оповідати казки, а иньші налягають на него.

2. Бузьку-панойку, розбий тую хмаройку! (Явор.)

Кричать діти, бачучи бузька в часі дожджу.

3. Бузьок пан, каштелян, має шило і правило і жупан. (Явор.)

Кричать діти, у-перве на весні побачивши бузька.

4. Бузьок пан, каштелян, украв шило і жупан. (Явор.)

Кричать за бузьком бачучи, як він ходить по болоті.

Бук. 1. Буком того, хто не боронит свого. (Борис.) ...не пильнує... (Терноп.)

Хто не дбає про свою власність або про своє право, той у народньому погляді заслугує не на співчуття, а на погорду або на жару.

2. До нього без бука й не приступай! (Наг.)

Знач. такий сердитий, зарозумілий. Пор. Bz oz. Kij 10; A dalb. Kij 22.

3. Коло бука велика мука. (Ільк.)

Значіне неясне для мене: чи ходить тут о рубане бука в лісі, чи о бита, яке чоловік мусить витерпіти?

Букарт. 1. А ти букарте єден! (Наг.)

Згірдно або сердито до дитини, не конче до дійсного „букарта“ (байстриюка).

Булка. 1. Булка в носі свище. (Кол.) Від булок ... (Луч.)

Себ-то, хто їсть булки, той пан, задирає носа в гору.

2. Їдж булку, коли хліба не мавш! (Терноп.)

Насьміх над богачем, що радить бідному не розуміючи його положення. Оповідують, що цесарева Марія Тереса довідавши ся, що в Галичині люде мруть без хліба, сказала: „Бідні люде! І чому-ж вони не їдять булок, коли нема хліба!“

Бульба. 1. Відобрали го до бульби. (Наг.)

Поговірка має мабуть звязок з тим, що давнійше рекрутам обстригали голову гладко, як бульба. Тепер говорять жарливо про парубка низького росту або загалом нездару, що ставав уже до брачки і якого признано нездібним до військової служби: мовляв, він здав ся б у війську хіба на те, щоб шкрябати картофлю.

2. На камени би сі родила ота бульбиці свѣжита! (Наг.)

Примовляють бідні люде, яких картопля ратує від голодованя.

3. Тепли пульпи, кфасне молоко, то топре на шивіт. (Явор.)

Сьміють ся в Німця, що при роботі жалував ся на біль у животі, а коли на полуденок дали теплу баряболю і квасне молоко, заїдав з апетитом твердячи, що се добре на живіт.

Булька. 1. Аж булькі на воді стают. (Наг.)

Коли дощ починає падати грубими каплями, так що на воді стають бульки, то се знак, що заносить ся на довгий дощ. Поговірки уживають жарливо і в иньших звязках, прим. кричить, сварить ся або сердить ся, аж бульки на воді стають, себ-то не дає собі сказати слова, дуже загніваний.

2. Бульки му з носа йдут. (Наг.)

Насьміх над недолітком, що хоче вдавати парубка, зачіпає дівчат або мішає ся до розмови старших.

Булькотати. 1. Забулькотав щось як той индик. (Наг.)

Про такого, що говорить швидко і невиразно або неврозумілою мовою.

Бундзик. 1. Відобрали го до бундзиків. (Дрог.)

Давнійше, в початку 19 в. парубкам відібраним до війська обстригали волосє при самій голові, дян того рекрутів дразнили бундзиками. Пор. вясше Бульба 1.

Буняк. 1. Ти Буньку сомплавий! (Наг.)

Лають дитину, що не обтирає собі носа. Се остатня, неясна вже ремінісценція історичного, а далі казочного Буняка, пор. Драго м. Розвідки II, 95 і д.

Бурак. 1. І бурак не дурак, на дорозі не виросте. (Дар.)

1) Не слід нехтувати ніякою дрібницею; 2) і дрібної річі чоловік не добуде без заходу й праці.

2. На догад бураків, а капусти дайте. (Залісе)

Жартують із такого, хто не висловлює свої думки просто і ясно, але говорить півслівцями або не те, що думає.

Бурий. 1. Бурій як вовк. (Наг.)

Бурій має двоє значіне: braun — і сердитий, забурений. Пор. Adalb. Burg 1.

Буришка. 1. Дві річі Бог для бідних сотворив: буришку тай вербу. (Кривор.)

Бо буришка, се-то картопля, годує бідних людей, а верба росте де будь і дає їм топливо, див. далі Верба.

Бурка. 1. Бурку заклили попи, як заклинали горівку, бо горівка вся з мандибурки, тай від тогди схне. (Береє.)

Бурка (картопля) — головний матеріял для фабрикації горілки. Неврожай картоплі Бойки та Гуцули приписували агітації за отверезенням народа, що почалась там була в половині 70-их років 19-го в. Пор. Сьвіт 1882, ст. 328.

Бурлак. 1. Бурлак сьвічки до церкви не всуче. (Ільк.)

В тій формі значіне неясне; чи тому не всуче, що сьогодні він тут, а завтра де инде, чи може бурлак = паниця? Пор. Пяний.

Бурса. 1. Єдна то бурса. (Ільк.)

Говорять ся про двох або більше людей однакої вдачі, однаких (злик, збиточних) воровів. Те саме Adalb. Bursa 1.

Бурсак. 1. Що бурсак, то пустак. (Льв.)

Бурсаки давнійше робили різні збитки міщанам, крали що могли з огорядів і садів і війшли в приповідку задля своєї збиточности.

Бурчати. 1. Єден бурчит, другий мовчат. (Наг.)

Значіне двоє: 1) оба понурі, нерозумні; 2) оба не однакої вдачі, один вередливий, а другий тихий.

2. Нема чим бурчати, то ліпше мовчати. (Луч.)

Коли годі вередувати або нема при чім грати ролю пана, то ліпше бути тихо.

Бусовищі. 1. Пішов до Бусовищ бога шукати. (Наг.)

Бусовищі — село самбірського пов., славить ся знахорями та ворожбитами, які в народньому говорі напів з пошаною а напів згідно називають ся богами.

Бута. 1. Бута хоче прута. (Наг.)

Бутний, зухвалый сам накликає на себе кару. Пор. Wand. II, 713 (Hoffart 13, 65).

2. З бути добра не буває. (Наг.)

Остерігають бутного, що його поведжене мусить скінчити ся лихом. Пор. Wand. II, 712 (Hoffart 6, 104).

3. З бути легко до біді прийти. (Наг.)

Значіне таке, як і попереднього, пор. ще Wand. II, 725 (Hoffart 81, 82).

4. З буґи жу сї дїв. (Наґ.)

Знач. зробив се з буґи, з зарозумілости.

5. Хиба їх буґа вигнала з куґа. (Мшан.)

Вислов здивованя, коли хтось без достаточної причини, отже з якоїсь примхи, покинув свій осїдок і своє становище і пішов шукати нового хліба.

6. Що за буґа сї тебе хапле? (Наґ.)

І знов приклад, як певний внутрішній психічно-моральний стан чоловіка уявлено як ягусь посторонню силу, якогось демона, що „хапає ся“, посїдає чоловіка.

Буґати. 1. Буґає як тельби на мотузку. (Наґ.)

Насьмішливо, коли хтось гордить ся та бришкає, не маючи для сього ніякої підстави.

2. Коби не буґав, то би ноги не зломав. (Наґ.)

Коли б не панюшив ся, не коверзував, то не пошав би в нещастє. Пор. польськи: *Gdyby kózka nie skakała, to by nózki nie złamała* (Adalb. Koza 45.)

Буґи. 1. А най там буде, що хоче! (Наґ.)

Вислов рішучости або резигнації та знеохоти.

2. Буде з те! (Ком!) ...з тебе. (Наґ.) ...з тьи... (Наґ.)

Знач. досить тобі, задоволай ся тим, що мавш.

3. Буде на всі виґади. (Наґ.)

Знач. досить на заспокоєнє всяких бажань, нїм. *Genug und übergenug* і под., див. *Wand. I, 1554* (*Genug 56*).

4. Буде на всі статки. (Наґ.)

Досить на заспокоєнє потреби.

5. „Буде тобі, буде!“ — „Що мінї буде?“ — „Мавш кожух, то ти тепло буде.“ (Бібр.)

Жартлива поговірка, якою стрічають понурї віщуваня, що, мовляв, із сего буде се й те лихо. Для поясненя поговірки оповідають анекдоту: Прийшов подорожний до коршми; була зима, він промерз, а тут грошей нема, зголоднів, ні за що з'їсти ані випити. Сїв він у куточку, вишив чарку горілки та й гріє ся. Жидівка не звертає на нього уваги, вона занята ровмовою з кількома селянами, яким живо толкує щось півголосом. По якімсь часі селяне вийшли лишивши у неї новий кожух. Жидівка сховала кожух і зирнула якось боязко на подорожного, а сей насупив чоло тай буркнув під носом: „Буде тобі, буде“. Жидівка, у якої сумління мабуть було нечисте, підходить до него. „Ну, що менї буде?“ А подорожний знов похитав головою тай знов говорить сумовито: „Буде тобі, буде.“ Перелякана Жидівка налила йому чарку горілки, дала добру закуску, та все допитує: „Щож менї буде?“ А чоловік їсть і не і робить ся чим раз більше понурий. Аж коли наситив ся, бере шапку й палицю і виходячи з коршми шепче Жидівці до вуха: „Мавш кожух, то ти тепло буде.“

6. Буде, то буде, а не буде, то як собі схоче. (Дроґ.)

Говорить чоловік, що надїє ся якоїсь річи, але не дуже вірить у її сповненє і не дуже турбує ся, коли вона не сповнить ся. Пор. *Wand. II, 1469* (*Kommen 94*).

7. Буде, що Бог дасть. (Наґ.)

Знач. люди сього не знають і не мають на се ніякого впливу. Пор. *Adalb. Вус 4*.

8. Буде, що буде, а по твоему не буде. (Наґ.)

Тая характеризують упертого, перекірливого чоловіка, що волить і сам стра-тати, ніж допустити, аби другий мав якусь радість або користь.

8. **Буде, що має бути (Наг.)**

Вислов резигнації або й фаталізму.

9. **Будь собі чий хоч, а мої трави не волоч! (Наг.)**

У справах практичної користі або шкоди люди не зважають на свояцтво або давнішу знайомість, а кермують ся егоїзмом. Ситуацію, з якої виплила отся поговорка, треба собі уявити так, що якийсь парубок чи слуга йде по чужій траві; хазяїн трави сварить на него, а він звиняєть ся: я, мовляв, вашого близького приятеля чи свояка син або слуга.

10. **Будь ти собі Семене й без мене! (Цен.)**

Знач. відчепи ся, не сунь ся до мене з заявами приятельства чи братаня.

11. **Було би по мні. (Наг.)**

Звичайний зворот у значіню: був би я пропав або вмер.

12. **Де будь бути, аби що добути. (Колом.)**

Характеристика не дуже сарупулятного чоловіка, якому особиста користь важ-нійша від етичних чи иньших високих принципів, пор. лат. *Ubi bene, ibi patria* (Bind. 1781).

13. **Де бути, там бути, аби сі набути. (Голоб.)**

Значіне такеж, як і попер. Набути ся в знач. нажити ся в роскоши та достатку.

14. **І будь же ту та розбувай сі! (Наг.)**

Окрик чоловіка, що знайшов ся в поганім положеню там, де надіав ся знайти поправу своєї долі, прим. на новім господарстві або оженивши ся. „Розбувати си“ аналогічно до розвивати ся, розростати ся і т. и., знач. *sich aufrichten, sich zum besseren Zustande emporringen*.

15. **„Коли то було?“ — „Ще як дід до баби в свати ходив.“ (Явора)**

Жартливо зам. се давно було, вже й забули про се.

16. **Кому буде, буде, а куцоу буде. (Кольб.)**

Значіне не зовсім ясне. Під „куцим“ треба тут розуміти мб. не занця, як би сразу здавало ся, але пса, якого бють за власну й за чужу провинну.

17. **Най буде як бувало. (Бжоз.)**

Характеристична консервативного погляду, а в дальшій лінії старечої заско-рувлости та індоленції.

18. **Най-но, най, якос то буде. (Кольб.)**

Характеризує ся легкомисний та байдужний погляд на будуще, властиво на наслідки всякого діла та бездія.

19. **Най ми буде що хоче! (Наг.)**

Очайдушний окрик чоловіка, що рішив ся на якесь небезпечне діло, хоч знає, що йому з него може виплисти велика шкода. Пор. жадівське *Wär kom, der kom, Wand. II, 1471* (Kommen 132).

20. **Най то буде меже нами! (Наг.)**

Знач. не говорім сего нікому, держімо в тайні.

21. **Не буде нас, будут иньші по нас. (Наг.)**

Відповідь на очайдушне балагане, що слід уживати жити, поия живемо; тут указуєть ся на потомність, яка буде судити наші діла, користати з добрих а докоряти за злі.

22. Не буде нас по нас. (Лев. Ільк.)
Знач. ми повинні користувати ся життям; иноді в очайдушнім значіню подібнім до французького *Après nous le déluge*. Пор. Adalb. Вує 57.
23. Ого, вже тепер буде по нім. (Наг.)
Знач. тепер він пропаде, буде йому кінець, дізнає великої страти, пор. више ч. 11.
24. Тогди то буде, як на моїй долони волосє виросте. (Наг.)
Знач. не буде того ніколи. Пор. Adalb. Вує 5.
25. Тогди то буде, як своє вухо зобачиш. (Сор.)
Знач. сього не буде ніколи; говорить ся сердито, розбиваючи чиєсь неоправдані надії або претензії.
26. То тогди буде, як рак свисне. (Наг.)
Рак не свисне, знач. і сього не буде ніколи. Пор. Adalb. Вує 7.
27. То тогди буде, як ся дві неділі разом зійде. (Ком.)
Значіне таке саме, як і попередньої приповідки.
28. То ще тогди було, як баба дівков була. (Наг.)
Знач. Бог зна коли то було, давно-давно; пор. више ч. 5.
29. То ще тогди було, як моя мати мала мене мати. (Явор.)
Знач. я сього не тямлю, не бачив ніколи.
30. Що буде, то буде, шибениця не буде. (Льв.)
Знач. діло хоч важке, всеж таки не таке небезпечне, щоб не можна було звачитись на нього. Те саме Adalb. Вує 21.
31. Що було і не було, всьо ся перебуло. (Ільк.)
Себ-то те, що тямимо і чого не тямимо, якось перебуло ся.
32. Що було, пай сї на тім стане. (Наг.)
В значіню: те лихо, яке було, нехай буде останнє, нехай по ньому не надходить друге або ще гірше.
33. Що було, то було, а що минуло, то травою поросло. (Заліс.)
Приповідають при перепросинах, намовляючи противників забувати давні урази. Пор. Гільф. 3480.
34. Що було, то сї перебуло, а що ще буде, то не знають люде. (Наг.)
Упімнене, щоб не турбувати ся будущим лихом, а вдоволяти ся тим, що перебуло ся не одно в минушині. Пор. Wand. II, 1471 (Kommen 138).
35. Що було, то ся минуло, а що буде, то жемо видіти. (Косс.)
Значіне такеж, як і попереднього.
36. Що має бути, того не минути. (Наг.)
Знач. нема чого турбувати ся будущим, а радше зібрати ся з силою, щоб стрітити його як сїд. Пор. Wand. II, 1471 (Kommen 137); Adalb. Вує 24.
37. Який був, такий був, аби хліба роздобув. (Коби.) Який такий аби був... (Мох)
Говорять жінка про не дуже взірцевого, а то й ледачого мужа.
38. Якось то буде!
Вислов неозначеної надії або фаталістичної резиміації. Пор. Adalb. Вує 50.
39. Як то було давно славно: стояли столи по під сади; їли, цили, глаголили; по бороді текло, а в роті сухо було. (Наг.)

Книшн з тих, що хвалять давні часи, коли, мовляв, легше було жити; пор. висше Бувати 8.

Бутний. 1. На бутного найде сі ще бутнійший. (Наг.)

Себ-го такий, що зуміє уюськати, присмирить його.

Бучно. 1. Бучно, гучно, а в пяти зимно. (Збар.)

Насміх над фальшивою пихою, що зверхнім виглядом удає богатство, а на ділі терпить недостаток. Нім. *Hoffart kauft grosse Schüsseln, auch wenn sie nichts zu essen hat*, див. *Wand. II, 714 (Hoffart 62)*

2. Бучно, гучно, запітків нїт, як у шляхти з вербовими гудзиками. (Город.)

Значіне такеж, як і в попереднім; шляхта з вербовими гудзиками — загонові або ходячкові шдяхтичі, що в лиху погоду загортають ся веретками, які під шиею запинають деревляними протичками.

В.

Вабити. 1. Вабит го як воробцьи на полову. (Наг.)

Знач. вабять на марну річ, хоче одурити. Про неможвість зловити воробця на полову див. *Adalb. Wröbel 7*.

2. Не звабш го й колачом до хати. (Наг.)

Говорять про такого, що пустив ся на волоцюгу або загнівав ся чогось на свою рідню і увикав її.

Вавцьир. 1. Ой ти вавцьиру поганій! (Наг.)

Говорять про якогось збиточного звіра, прим. kota, але також переносно про лихого, збиточного чоловіка.

Вага. 1. Вся вага в тім. (Збар.)

Се найважнійше. Звичайний зворот, яким підносять важність якоїсь річі.

2. З вагов єсмо їздили. (Наг.)

Знач. з тяжко навантаженими возами, з набором.

3. Не вмієш ваги вдёржвити. (Наг.)

Ваги тут у значіну рівноваги — фізичної, прим. на ховквім або похилім місці, а також духової, прим. у гніві або пересердю.

4. То всьо під вагов та під рахунком. (Наг.)

Знач. усе зважене й почислене.

5. Ще будут на вагу з ліса дрова продавати. (Наг.)

Так ворожать селяне дивлячи ся на теперішнє нищене лісів і дорожнєту дерева.

Ваг. 1. Обув ся як Ваг. (Мшан.)

Ваг — якась анекдотична фігура, типовий сьміхун у місцевій традиції (невісній з інших околиць нашого краю), щось в роді німецького Тіля Айленшпігеля або польського Совіжжала. Яке спеціальне значіне має отсе порівнане — не знаю. Див. М. Зубрицький, Народній календар. (Етнол. мат. III, 57).

2. Пішов як Ваг за дріжджами. (Мшан.) ...як рак... (Наг.)

Отся приповідка виявляє звязь Вага з Совіжжалом і Тілем Айленшпігелем. Про Совіжжала говорить ся (анекдоту я чув у Дрогобичі), що його мати в велику п'ятницю післала по дріжджі, щоб вечером розчиняти паску. От він як пішов,

то вернув аж через рік вечером у велику п'ятницю, тай то переступаючи поріг упав і розбив фляшку з дріжджами і крикнув: *So pagle, to ro djable!* Німецький Till Eulenspiegel (Simrock X) сеї анекдоти не має. Припускаю, що в сторонах, де не знали назви Ваг, у приповідці поклали „рак“, див. далі Рак.

Вада. 1. Єдну має ваду: не стає му кусень скирки з заду. (Дрог.)

Жартують, коли хтось захвалює якусь незвичайно вродливу людину.

Вадити. 1. Бодай так не вадило як не поможе! (Дар.)

Говорять про бабські дітя, які, мовляв, можуть пошкодити, а що не допоможуть, се вже певно.

2. Що то міні вадит, що баба провадит. (Кол.)

Знач. байдуже мені до бабського балаканя, до бабських спльоток.

Важити. 1. Аби-с ми сі не важив то робити! (Наг.)

Упімнене: не сьмій!

2. Важит ми на жїтьї. (Наг.)

Напосїдає ся на мое житє, хоче мене вбити.

3. Важу своїм жїтьом. (Наг.)

Ризикую, наражаю ся на смерть.

4. Заважив за муху. (Наг.)

Говорять про худого, малого чоловіка. Пор. Adalb. Ważyc 6.

5. Хто не важить, той не має. (Ільк. Петр.)

Хто не ризикує, хто не наражає ся на небезпеку або на страту, той не здобуде й васку. Пор. Adalb. Ważyc 1.

Вайкіт. 1. Вайкіт, як у жидівські школі. (Наг.)

Жиди кричать: *aj waj*, з нім. *ei weh*; відси вайкіт — крик болю, тривоги, а далі загалом безладний крик, гамір.

2. Наробили вайкоту, як би сі жидівська школа валила. (Дрог.)

Знач. наробили крику за пусту річ. Коли жидівська школа валить ся, то для християн се байдуже.

Валило. 1. Ти валило погане! (Дрог.)

Лайка на невторопного, незручного, неотесаного чоловіка.

Валити. 1. Валит на мене всю вину. (Кол.)

Вина уявлена як якась будова або якийсь тягар, що звалений на чоловіка пригнітає його. Пор. Adalb. Walić 1.

2. Валит сі з ніг від самого вітру. (Наг.)

Говорять про хорого, слабосилого чоловіка, пор. пісню:

Як не виджу Петруся,

То від вітру валю ся.

3. Валит сі на мене всіляка біда. (Наг.)

Біда уявлена в виді якоїсь будівлі або чогось такого, що паде з гори на чоловіка. Пор. висше Біда 5, 70, 94, 100, 169.

Валів. 1. Ацю до валовá! (Наг.)

Первісно покрик на свиней, щоб ішли їсти з корята. Переносно також зірдне упімнене до зарозумілого, влазливого чоловіка, щоб не мішав ся в чуже діло, а пильнував свого занятя. Пор. Zátur. X, 575.

Вандри. 1. На вандри сі пустив. (Наг.)

Пішов блудом від хати до хати, не хочучи робити або не маючи що їсти де

Вандрівка. 1. Вандрівка ти пахне! (Наг.)

Говорять з докором непосядючому чоловікови, якого тягне з дому геть, прим. на далекі заробітки. Пор. пісню:

Надійшла весна всім людьом красна,
Ой із стріх вода капде,
А коло мене молоденького
Вже вандрівочка пахне. (Наг.)

Вандрівник. 1. Вандрівнік — завандрував в половнік. (Наг.)

Жартують із злодія, якого зловлять у коморі або в стаїні. Половник = ставина, де зимою стоять телята або вівці.

Вандровний. 1. Вандрівний чоловік: усе вандрує то з печи на двір с—ти, то з двору на піч спати. (Цен.)

Насьміх над лінивим, неробою та дармоїдом.

Вандрувати. 1. Вандрував три дні, вивандрував злидні. (Кол.)

Знач. у дорозі постигла чоловіка якась біда. Троха відмінно в пісні:

Вандрую рочок, вандрую другий,
Тай вандрую ще й три дні,
Завандрував я в чужу сторону,
Мене побили злидні. (Наг.)

2. Завандрував штири милі за пец. (Бібр.)

Насьміх над лінивим чоловіком, що не любить рушити ся з дому. Пор. Adalb. Wędrawać 2.

3. Хто вандрує, той дома не ночує. (Кол.) Хто кочує. (Кривор.)

Знач. зносить різні невгоди. Пор. Adalb. Wędrawać 1.

Вантюх. 1. Ти лиш аби свій вантюх напакуюв! (Наг.)

Згідно про пенажеру, що дбає тільки про те, щоб наїсти ся, а робити як найменше, тай не дивить ся, чи інші мають що їсти, чи ні. Вантюх, польське wantuch, з нім. Leintuch, первісно полотняний міх, далі пакунок, а в кінці живіт, вутро (Linde, V, 217).

Вара. 1. Вара від мене! (Дрог.)

Знач. геть від мене, забирай ся, з погрозою.

2. Тут ні вारी, ні пари. (Наг.)

Знач. не тільки що нічого не варять ся, але навіть пара не йде, вода не гріє ся.

Варвара. 1. Кому Варвари, а мінї лоб чарвали. (Дар.)

В селі на Варвари був празник, а якийсь бідолаха попав ся в бійку і потерпів. Приповідкою характеризують невдачника, що здобуває прикрости або шкоди там, де інші веселять ся або користають.

2. Пішов до Варварки, надибав шкварки. (Замул.)

Жартують із парубка, що женить ся в старшою дівкою, мовляв, замісь солоини бере самі вишкварки.

Варварити. 1. Як би не варварила і не савила, то би по велицідні кросен не ставила. (Мшан.)

Св. Варвари (д. 4 грудня)-і св. Сави (д. 5 грудня) — малі, церковні свята, в які можна робити, особливо прости. Лінива господиня, що не пряде в ті й подібні свята, не витче свого полотна в великім пості і мусить трати весною, коли настає огородова робота.

Варга. 1. Закоти варги, не питай шарги. (Наг.)

Насьміхають ся з губатого чоловіка, у якого губи (варги — польське *wargi*) закочені, немов би хотів ними заслонити лице від вітру і слоти (шарга — польське *szarga* — шаруга).

Варгуля. 1. Честь Богу хвала, а сьвітлі Варгули на офіру. (Наг.)

Приповідають випиваючи чарку. Сьвята Варгуля — фантастична сьвята, утворена від слова варга = губа, себ то: на офіру своїм власним устам.

Вареники. 1. Вареники мученики в окропі кіпіли, в маслі шкварчали, в зубах тріщали. (Вік.)

Іє гумористичного дяківського „Осмогласника“.

2. Почекайте, вареники, прийде на вас масниця! (Дар.)

Знач. тоді я вас поюім. І образово: чекайте, прийде й вам відплата.

Варениця. 1. Яка варениці, така палениці. (Луч.)

Варениця — варений плячок із прісного тіста, а палениця — печений плячок і такогож тіста. Знач. ні один ні другий не заступать хліба, не має відповідного смаку.

Варило. 1. Саме варило бабу постарило. (Тереб.)

Жінка найбільше старіє ся і ванє від того, що дець у день мусить вештати ся коло печи і варити страву.

Варити. 1. Аж сі в мні варит. (Наг.)

Інакше: аж у мні випить, так серджу ся, така мене злість бере.

2. Вари воду — вода буде, всип крупи — каша буде. (Луч.)

Образово, коли хтось хоче збути другого гарними розмовами та обіцянками. Мовляв: з пустого балаканя не буде нічого, але заплати або зроби щось — то буде діло. Див. далі Вода; Но с. 272; Дикар. 986.

3. Варив псам, а звів сам. (Кольб.)

Говорять з насмішкою про скупого, що годує ся поганою стравою, яку б у порядного господаря хiba псам дали. Подібне у Німців: *Frisst 'ne Hund, frisst Mann* (не з'їсть пес, то з'їсть чоловік), див. *W and. II, 1460* (*Kochen 11*).

4. Вари, жінко, швидко їсти, бо міні вже процесія по череві ходит. (Іваник.)

Знач. зголоднів чоловік, у животі йому бурчить.

5. Варила горох у трох. (Наг.)

Сьміють ся з господині, що варила тільки одну страву, а подає її в кількох мисках. Пор. *Zátur. X, 960*.

6. Варила-пекла для пана Петра, а ти Гриць не дістанеш нич. (Цен.)

Говорять молодшому, біднішому або соціально низше поставленому, коли він хоче бути на рівні зі старшими, багатшими та більше поважними. Приповідка зложена мабуть на основі звісного куплета пісні:

Наварила, напекла,
А для кого? — для Петра;
Нема Петра, тільки Гриць,
Шкода моїх варениць.

7. Де двом варят, там ся третій поживит. (Коб.)

Говорять припрошуючи несподіваного гостя до обіду. Пор. *Adalb. Gotowac 2*.

8. За той чьис би зварив і коньї з копитами. (Наг.)

Коли щось тріває дуже довго, а чоловік нетерпливить ся.

Вандрівка. 1. Вандрівка ти пахне! (Наг.)

Говорять з докором непосидючому чоловікові, якого тягне з дому геть, прим. на далекі заробітки. Пор. пісню:

Надійшла весна всім людьом красна,
Ой із стріх вода капле,
А коло мене молоденького
Же вандрівочка пахне. (Наг.)

Вандрівник. 1. Вандрівник — завандрував в половник. (Наг.)

Жартують із злодія, якого зловлять у коморі або в стайні. Половник = ставка, де зимою стоять телята або вівці.

Вандровний. 1. Вандрівний чоловік: усе вандрує то з печи на двір с—ти, то з двору на піч спати. (Цен.)

Насьміх над лінивим, неробою та дармоїдом.

Вандрувати. 1. Вандрував три дні, вивандрував злидні. (Кол.)

Знач. у дорозі постигла чоловіка якась біда. Троха відмінно в пісні:

Вандрую рочок, вандрую другий,
Тай вандрую ще й три дні,
Завандрував я в чужу сторону,
Мене побили злидні. (Наг.)

2. Завандрував штири милі за пец. (Бібр.)

Насьміх над лінивим чоловіком, що не любить рушити ся з дому. Пор. Adalb. Wędrować 2.

3. Хто вандрує, той дома не ночує. (Кол.) Хто кочує.. (Кривор.)

Знач. зносить різні невгоди. Пор. Adalb. Wędrować 1.

Вантюх. 1. Ти лиш аби свій вантюх напакував! (Наг.)

Згідно про ненажеру, що дбає тільки про те, щоб наїсти ся, а робити як найменше, тай не дивить ся, чи иньші мають що їсти, чи ні. Вантюх, польське waituch, з нім. Leintuch, первісно полотняний міх, далі пакунок, а в кінці жавіт, нутро (Linde, V, 217).

Вара. 1. Вара від мене! (Дрог.)

Знач. геть від мене, забирай ся, з погрозою.

2. Тут ні вारी, ні пари. (Наг.)

Знач. не тільки що нічого не варить ся, але навіть пара не йде, вода не гріє ся.

Варвара. 1. Кому Варвари, а міні лоб *нарвали. (Дар.)

В селі на Варвари був правник, а якийсь бідолаха попав ся в бійку і потерпів. Приповідкою характеризують невдачника, що здобуває прикраси або шкоди там, де иньші веселять ся або користають.

2. Пішов до Варварки, надибав шкварки. (Замул.)

Жартують із парубка, що женить ся з старшою дівкою, мовляв, замість солощини бере самі вишкварки.

Варварити. 1. Як би не варварила і не савила, то би по величідни кросен не ставила. (Мшан.)

Сьв. Варвари (д. 4 грудня)-і сьв. Сави (д. 5 грудня) — малі, церковні сьвята, в які можна робити, особливо пряхти. Лінива господиня, що не пряде в ті й подібні сьвята, не виче свого полотна в великім пості і мусить трати весною, коли настає огородова робота.

Варґа. 1. Закоти варґи, не питай шарґи. (Наг.)

Насьміхають ся з губатого чоловіка, у якого губи (варґи — польське *wargi*) закочені, немов би хотів ними заслонити лице від вітру і слоти (шарґа — польське *szarґa* — шаруга).

Варгуля. 1. Честь Богу хвала, а сьвітї Варгули на офіру. (Наг.)

Приповідають випиваючи чаргу. Сьвята Варгуля — фантастична сьвята, утворена від слова варґа = губа, себ то: на офіру своїм власним устам.

Вареники. 1. Вареники мученики в окропі кіпіли, в маслі шкварчали, в зубах тріщали. (Вік.)

Із гумористичного дяківського „Осмогласника“.

2. Почекайте, вареники, прийде на вас масниця! (Дар.)

Знач. тоді я вас попоїм. І образово: чекайте, прийде й вам відплата.

Варениця. 1. Яка варениці, така палениці. (Луч.)

Варениця — варений плячок із прісного тіста, а палениця — печений плячок і такогож тіста. Знач. ні один ні другий не заступить хліба, не має відповідного смаку.

Варило. 1. Саме варило бабу постарило. (Тереб.)

Жінка найбільше старіє ся і внає від того, що день у день мусить вештати ся коло печи і варити страву.

Варити. 1. Аж сі в мні варит. (Наг.)

Інакше: аж у мні кипить, так серджу ся, така мене злість бере.

2. Вари воду — вода буде, всип крупи — каша буде. (Луч.)

Образово, коли хтось хоче збути другого гарними розмовами та обіцянками. Мовляв: з пустого балагана не буде нічого, але заплати або зроби щось — то буде діло. Див. далі Вода; Но с. 272; Дижар. 986.

3. Варив псам, а звів сам. (Кольб.)

Говорять з насмішкою про скупого, що годує ся поганою стравою. яку б у порядного господаря хоба псам дали. Подібне у Німців: *Frisst 'ne Hund, frisst Mann* (не з'їсть пес, то з'їсть чоловік), див. *W and. II, 1450* (*Kochen. 11*).

4. Вари, жінко, швидко їсти, бо міні вже процесія по череві ходит. (Іваник.)

Знач. згомоднів чоловік, у животі йому бурчать.

5. Варила горох у трох. (Наг.)

Сьміють ся з господині, що варила тільки одну страву, а подає її в кількох мисках. Пор. *Zátug. X, 960*.

6. Варила-пекла для пана Петра, а ти Гриць не дістанеш нич. (Цен.)

Говорять молодшому, біднійшому або соціально низше поставленому, коли він хоче бути на рівні зі старшими, багатшими та більше поважаними. Приповідка зложена мабуть на основі звісного куплета пісні:

Наварила, напекла,
А для кого? — для Петра;
Нема Петра, тільки Гриць,
Шкода моїх варениць.

7. Де двом варят, там ся третій поживит. (Коб.)

Говорять припрошуючи несподіваного гостя до обіду. Пор. *Adalb. Gotowac 2*.

8. За той чьис би зварив і коньї з копитами. (Наг.)

Коли щось триває дуже довго, а чоловік нетерпливить ся.

Етногр. *Бірки т. X.

9. Зварили нічо тай звіли без хліба. (Орел.)

Жартують про таких, що не обідали або не вечеряли.

10. Йому аби варене й печене було! (Наг.) Коби му все... (Яс. С.)

Говорять про неробу, дармоїда. Пор. Adalb. Warzony 2; Zátur. VIII, 676.

11. Ні то варене, ні печене. (Дрог.)

Говорять про недобре приготовану страву або про хліб із зацальцем. Мабуть иньше значіне має польське: Ani warzony, ani pieczony (Adalb. Warzony 1); згідно з нашим у Словаків (Zátur. V, 688); Wand. II, 1451 (Kochen 44).

12. Тільки варила, що хліб пекла. (Дар.)

Знач. не варила нічого.

13. Уміла варити, а не зміла давати. (Лім.)

Приповідка основана на звісній анекдоті про цигана косаря, якого господарь по роботі вгодував борщем і кашою так, що бідлаха не міг їсти пирогів, пор. Етн. Зб. VI, 552; Wand. II, 1450 (Kochen 21).

14. Що ни варити, то і в горнець ни класти. (Кольб.)

Знач. що не належить до річи, про се нема що й згадувати. З иньшим значінем у Поляків: Szego nie warzyć, tego szkoda i zarębować (Adalb. Warzyć 2).

15. Що-с наварила, то поїж. (Кольб.)

Загально: За всяке діло, особливо за лихе, мусиш понести одвічальність. Пор. Adalb. Gotować 1; Wand. II, 1450 (Kochen 26).

16. Яке зваримо, таке з'їмо. (Кол.)

Загально: що зробимо, тим і покористуємо ся; яка робота, такий з неї й пожиток. Пор. Wand. II, 1451 (Kochen 36).

Варишка. 1. Варишков меду не їдять. (Наг.)

На всьо свои міра; що добре, того треба заживати по троха.

Варівно. 1. Варівно з ним! (Кривор.)

Остерога: стережіть ся його, бо то злодій, або хоче вас бити.

2. То варівне місце. (Наг.)

Небезпечне місце, таке, по якому йдучи або їдучи треба бератти ся.

Варіят. 1. Варіят з мокрою чівкою. (Крех.) ...з мокри лобом. (Льв.)

Божевільний. У шпиталях головний лік на божевільних — вода, яку ляють їм на голову.

2. Не грай варіята! (Льв.)

Не чини ся дурним, не удавай, бо ти то не розумієш сього.

3. То якісь варіяти, не коні. (Наг.)

Говорять про коней, що леда-чого люблять полошитись або загалом не хочуть стояти на місці або йти в упряжи.

4. Ци ти сї від варіятів вирвав? (Наг.)

Чи ти здурів?

Варіюватий. 1. На, варіюватий, на! (Орт.)

Передрознюють крик тав. горшкодрів, себ-то дротарів, що ходять по селах заправляти горшки і кричать даючи знати про себе: „Горшки дротувати, на!“ Варіюватий — божевільний.

Варстат. 1. То добрий варстат! (Наг.)

Жартливо про гарну, а особливо сильно розвинену, рослу жінку.

Варт. 1. Варт еден другого. (Наг.)

Знач. який один, такий другий, звичайно згідно: оба недобрі. В такім значіню й польське: *Wart pałas Pasa, a Pas pałasa* (Adalb. Pac 2).

2. Він не варт сухої галузи, аби го на ні завісити. (Дол.)

Про підлого, безхарактерного чоловіка. Пор. *Wand. V, 203* (Werth 21).

3. За таке варто би му не так дати. (Наг.)

Scil. за якесь зле діло, за збитки або напасть він заслугує на тяжшу кару.

4. Не варт, аби го земльи сьвіта на собі носила. (Наг.)

Говорять про тяжкого злочинця, про сина, що бе матір'я і т. и. Те саме у Німців *Wand. V, 204* (Werth 34); у Чехів (Čelak. 528); у Поляків Adalb. Wart 21

5. Не варт доброго слова. (Наг.)

Зам. не варт нічого; добре слово — дуже дешева річ. Те саме Adalb. Wart 7.

6. Не варт доброму дороги перейти. (Збар.)

Scil. бо се була би зла ворожба, такий він недобрый та неширий. Пор. *Wand. V, 204* (Werth 24, 32).

7. Не варт ес, аби на тебе плюнути. (Наг.)

Згідно про поганого, підлого чоловіка. Ще сильнійше у Німців *Wand. V, 203* (Werth 20, 31); подібне до нашого кашубське, Adalb. Wart 20.

8. Не варт ес мене в с—у поцюлювати. (Наг.)

Посварили ся два селяне і в кінці один почув ся ображеним отсею лайкою і заскаржив противника до суду. Судия почав упоминати того, що лаяв і велів йому відликати лайку. „Ну, добре, — каже той, — то най буде й так, що він варт мене“ і т. д. Пор. аналогічне оповіданє *Wand. V, 203* (Werth 16).

9. На варт ес, небоже, того хліба, що го їш. (Наг.)

Говорять до лінявого або слабосилого робітника. Пор. Adalb. Wart 11.

10. Не варт ес цілий за мій мізельний палець. (Наг.)

Мізельний палець — орган маловажний у людськїм тілі, пор. Adalb. Palec 1, 5.

11. Не варт за віхоть. (Наг.)

Віхоть — жменя соломи, яку вкладають зимою в чоботи задля теплоти. Те саме Adalb. Wart 9.

12. Не варт за зломаний феник. (Наг.)

Феник, нім. Pfennig, маленька монета; зломана вона очевидно представляє мінімальну або й ніяку вартість. Жиди кажуть: *Es is werth a Rettig mit Essig*, див. *Wand. V, 204* (Werth 38); у Поляків *I zlamanej babki nie wart* (Adalb. Wart 3, 13, 19).

13. Не варт за нюх табаки. (Наг.)

Про якусь нікчемну, непотрібну річ. Німець каже: *Er ist keinen Schuss Pulver werth*, пор. *Wand. V, 204* (Werth 23); так як у нас, також у Поляків (Adalb. Wart 1).

14. Не варт му води подати. (Дрог.)

Не годен бути його слугою. Те саме у Чехів (Čelak. 567), у Поляків (Adalb. Wart 2).

15. Не варт свинї пасти. (Наг.)

Про нездару, що бере ся до роботи, якої не вміє. Пор. латинське (у Мар-

9. Зварили нічо тай звїли без хліба. (Орел.)

Жартують про таких, що не обїдали або не вечеряли.

10. Йому аби варене й печене було! (Наг.) Коби ну все... (Яс. С.)

Говорять про неробу, дармоїда. Пор. Adalb. Warzony 2; Zátur. VIII, 676.

11. Ні то варене, ні печене. (Дрог.)

Говорять про недобре приготувану страву або про хліб із закальцем. Мабуть иньше значїне має польське: Ani warzony, ani pieczony (Adalb. Warzony 1); згідно з нашим у Словаків (Zátur. V, 688); Wand. II, 1451 (Kochen 44).

12. Тільки варила, що хлїб пекла. (Дар.)

Знач. не варила нічого.

13. Уміла варити, а не вміла давати. (Лїм.)

Приповідка основана на звїсній анекдоті про цигана косаря, якого господар по роботі вгодував борщем і кашою так, що бїдолаха не міг їсти пирогів, пор. Етн. Зб. VI, 552; Wand. II, 1450 (Kochen 21).

14. Що ни варити, то і в горнец ни класти. (Кольб.)

Знач. що не належить до річи, про се нема що й згадувати. З иньшим значїнем у Поляків: Czego nie warzyć, tego szkoda i zarębować (Adalb. Warzyć 2).

15. Що-с наварила, то поїж. (Кольб.)

Загально: За всяке діло, особливо за лихе, мусиш понести одвіцальність. Пор. Adalb. Gotować 1; Wand. II, 1450 (Kochen 26).

16. Яке зваримо, таке з'їмо. (Кол.)

Загально: що зробимо, тим і покористуємо ся; яка робота, такий з неї й пожиток. Пор. Wand. II, 1451 (Kochen 36).

Варишка. 1. Варишков меду не їдїт. (Наг.)

На всю своя міра; що добре, того треба заживати по троха.

Варівно. 1. Варівно з ним! (Кривор.)

Остерога: стерезїть ся його, бо то злодій, або хоче вас бити.

2. То варівне місце. (Наг.)

Небезпечне місце, таке, по якому їдучи або їдучи треба берегти ся.

Варіят. 1. Варіят з мокрою чівкою. (Крех.) ...з мокрим лобом. (Льв.)

Божевільний. У шпиталях головний лік на божевільних — вода, яку ллють їм на голову.

2. Не грай варіята! (Льв.)

Не чини ся дурним, не удавай, буцїм то не розумїш сього.

3. То якісь варіяти, не конї. (Наг.)

Говорять про коней, що ледачого люблять полошитись або загалом не хочуть стояти на місці або йти в упряжи.

4. Ци ти сї від варіятів вирвав? (Наг.)

Чи ти здурїв?

Варіюватий. 1. На, варіюватий, на! (Орт.)

Передражняють крик тав. горшкодраїв, себ-то дротарів, що ходять по селах надривати горшки і кричать даючи знати про себе: „Горшки дротувати, на!“ Варіюватий — божевільний.

Варстат. 1. То добрий варстат! (Наг.)

Жартливо про гарну, а особливо сильно роввинену, рослу жінку.

Варт. 1. Варт еден другого. (Наг.)

Знач. який один, такий другий, звичайно згідно: оба недобрі. В такім значіню й польське: *Wart pałas Pasa, a Pas pałasa* (Adalb. *Pas 2*).

2. Він не варт сухої галузи, аби го на ні завісити. (Дол.)

Про підлого, безхарактерного чоловіка. Пор. *Wand. V, 203* (Werth 21).

3. За таке варто би му не так дати. (Наг.)

Scil. за якесь зле діло, за збитки або напасть він заслугує на тяжшу кару.

4. Не варт, аби го земля сьвіжита на собі носила. (Наг.)

Говорить про тяжкого злочинця, про сина, що бє матір' і т. и. Те саме у Німців *Wand. V, 204* (Werth 34); у Чехів (Čelak. 528); у Поляків Adalb. *Wart 21*

5. Не варт доброго слова. (Наг.)

Зам. не варт нічого; добре слово — дуже дешева річ. Те саме Adalb. *Wart 7*.

6. Не варт доброму дороги перейти. (Збар.)

Scil. бо се була би зла ворожба, такий він недобрый та нещирый. Пор. *Wand. V, 204* (Werth 24, 32).

7. Не варт ес, аби на тебе плюнути. (Наг.)

Згідно про поганого, підлого чоловіка. Ще сильнійше у Німців *Wand. V, 203* (Werth 20, 31); подібне до нашого кашубське, Adalb. *Wart 20*.

8. Не варт ес мене в с—у поцколювати. (Наг.)

Посварили са два селяне і в кінці один почув ся ображеним отсею лайкою і заскаржив противника до суду. Судин почав упоминати того, що лаяв і велів йому відкликати лайку. „Ну, добре, — каже той, — то най буде й так, що він варт мене“ і т. д. Пор. аналогічне оповіданє *Wand. V, 203* (Werth 16).

9. На варт ес, небоже, того хліба, що го їш. (Наг.)

Говорять до лінного або слабосилого робітника. Пор. Adalb. *Wart 11*.

10. Не варт ес цілий за мій мізельний палець. (Наг.)

Мізельний палець — орган маловажний у людськїм тілі, пор. Adalb. *Pałes 1, 5*.

11. Не варт за віхоть. (Наг.)

Віхоть — жменя соломи, яку вкладають зимою в чоботи задля теплоти. Те саме Adalb. *Wart 9*.

12. Не варт за зломаний феник. (Наг.)

Феник, нім. Pfennig, маленька монета; зломана вона очевидно представляє мінімальну або й ніяку вартість. Жиди кажуть: *Es is werth a Rettig mit Essig*, див. *Wand. V, 204* (Werth 38); у Поляків *I zlamanej babki nie wart* (Adalb. *Wart 3, 13, 19*).

13. Не варт за нюх табаки. (Наг.)

Про якусь ніячемну, непотрібну річ. Німець каже: *Er ist keinen Schuss Pulver werth*, пор. *Wand. V, 204* (Werth 23); так як у нас, також у Поляків (Adalb. *Wart 1*).

14. Не варт му води подати. (Дрог.)

Не годен бути його слугою. Те саме у Чехів (Čelak. 567), у Поляків (Adalb. *Wart 2*).

15. Не варт свині пасти. (Наг.)

Про нездару, що бере ся до роботи, якої не вміє. Пор. латинське (у Мар-

цілля): *Indignus es porcos pascere Pirithoi* і близькі до цього *Wand. V, 204* (*Werth 30*).

16. Не варт сі в його сліду води напяти. (Наг.)

Говорять порівнюючи двох людей. Напяти ся води зі сліду — казковий мотив. Пор. *Čelak. 567; Wand. V, 204* (*Werth 29*).

17. Не варт торби січки. (Дрог.)

Про дурного, тумановатого чоловіка або про нездарну худобину. Те саме *Adalb. Wart 17*.

18. Не варт фунта клаків. (Дрог.)

Про якусь річ, за яку другий заплатив солоно. Німець каже: *Das ist so viel werth, als eine taube Nuss*, пор. *Wand. V. 203* (*Werth 12, 45*); так само як у нас *Adalb. Wart 8*

19. Хто чога варт! (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого чествать та шанують за його заслуги. Загальніше в німецьким: *Man muss jedem seinen Werth lassen*, *Wand. V, 202* (*Werth 3*).

Варувати ся. 1. Варуй сі як огню! (Наг.) ...як стеклого пса! (Яс. С.)

Бережи ся, від нім. *sich wahren*. Пор. *Zátur. VIII, 782*.

2. Варуй ся мене, абиш в тобов до біди не прийшов. (Лол.)

Утікай, бо як зловлю, то дуже побю, скалічу і буду мати за се біду.

3. Хто ся не варує, той потім банує. (Лім.)

Хто не беріг ся, потім жалує своїй шкоди. Пор. *Zátur. 211*.

4. Як ті мати від огню варувала, так ти сі варуй моїх рук. (Наг.)

Погроза, мовляв: бо буду бити. Мати берегла його дитиною

Варунок. 1. А якого ти му там варунка зрубав? (Наг.)

Знач. яку ти там зробив йому таку велику шкоду, що так кричить і сварить ся? Варунок — дерево-насічник, яке лишають у лісі рубаючи зруб. Зрубати варунка в молодім лісі вважає ся великою лісовою шкодою.

2. Туди би під варунком іти. (Кривор.)

Обережно, бо місце небезпечне, можна впасти.

Василиха. 1. Василихо, а що ви знете як ідете? (Наг.)

Одно з жартливо-цинічних питань, у яких цинізм лежить властиво в їх дво-значности, підчеркує ся нероз спеціальним жестом, моргненням і т. и.

2. Василихо, буде лихо! (Наг.)

Жартливо до близької знайомої, сусіди, але також без обертання до якоїсь дійсної Василихи, або навіть сам собі, коли чоловік побоює ся чогось недоброго. В таким самим загальнім значінню вживають ся жартливі звороти: Мати моя Василихо! (Кол.), або Мати Василишина! (Цен.), дав. далі Мати.

3. „Василихо, ци ви вже не вїйтихов?“ — „Ні.“ — „Ци ви людей не хтіли, ци люде вас?“ (Лучак.)

Жартують із жінки бувшого вїйта, особливо коли вона перед тим дуже гордувала.

Василь. 1. Без одного Василя обїйде ся весїля. (Замул.)

Знач. без одного якого будь чоловіка зробить ся громадське діло.

2. Василю, на нитку ті василю, на бодак ті повїшу тай сі тобов потїшу. (Наг.)

Так приповідують діти, дразнячи між собою хлопця на імя Василь. Анальогічні передразнюваня інших імен дав. Адам 2, Андрух 1—3, Андрушко 1—4 і т. п.

3. Василю, повісь кітку на шию. (Снят.)

Дразнене як у попереднім, або мудроване, прим. один хлопець кличе другого по імя: Василю! — а сей швидко відповідає йому: Повісь кітку на шию.

4. Василю, сіди в бадилю! (Наг.)

Дразнене як вище ч. 2. Порівнай також пісню:

Ой Василю, сіди в бадлю, сорочку ти вишию!

Василь сидів, три дні не їв, сорочки не видів. (Наг.)

5. Поки Василя, поти весіля. (Льк.)

Знач. поки в сім'ї був чоловік, що на всіх робив і за всіх дбав, поти було там весело, був лад і достаток; а не стало його, то все звело ся ні на що.

6. Про Василя буде весіля. (Сор.)

Значіне таке саме, як вище ч. 1.

7. „То мій Василь“. — „Ні, мій“. — „А де-с го найшов?“ — „Під церквюв“. — „А що робив?“ — „С—в кровюв“. (Наг.)

Жартливий діялог між двома хлопцями (прим. пастухами) про третього, присутного при тім, якого хочуть подратувати. Се така забава, що два хлопці ніби то сварять ся між собою за третього; один скаже про него щось погане, а другий ніби протестує і скаже від себе щось ще поганіше.

8. У Василя весіля, а курці смерть. (Мінч.)

Сю саму приповідку говорять і без приточеня імени Василя, див. далі Весіля. Імя Василя попало сюди очевидно тільки „для притока“, тому, що воно римус ся з „весіля“.

Ватра. 1. Добре в ватров і в Петрівку. (Кольб.)

Ватра — огонь. Вартість огню відчують обобляво в горах, де приходить ся від оселі до оселі переходити нераз далекі простори. Гіряки (Гуцули, Бойки) в дорозі, де лише сядуть спочивати, зараз розкладають огонь, а Гуцули звичайно провадять із собою „шкапе“, а на ньому в „терху“ котелик і кукуру-зину муку, з якої тут же й варять кулешу.

Вбити. 1. Анї вбий, анї влий. (Льк.)

Характеристика чоловіка, що недотепний анї до бійки, анї до п'ятики, по новійшому „філістра“, чоловіка, що любить порядне, помірковане житє.

Вгад. 1. На вгад говорити. (Наг.)

Не знаючи напевно, угадуючи говорити.

Вгадати. 1. Ану вгадай, що нині будемо їсти! (Наг.)

Жартує господиня, у якої не лишило ся в коморі анї хліба, анї муки.

2. А то вгадав, як би при тім був. (Наг.)

Коли хтось не бувши при якійсь ділі вгадає його перебіг.

3. Вгадай, у котрім йому вусі дзвонит! (Наг.)

Дзвонене в вухах уважаєть ся вищуванем добра або лиха, відповідно до того, чи дзвонить у правім, чи в лівім вусі. Поговірка має значіне: вгадай, у якім він настрою, в добрім чи злім. Говорять про лихого, примховатого чоловіка, якого не можна зміркувати і з яким тяжко договорити ся до чогось путнього.

4. Ніхто не вгадає, де го що чекає. (Кол.) ...біда... (Кол.) ...смерть.. (Наг.)

ція): Indignus es porcos pascere Pirithoi і близькі до сього Wand. V, 204 (Werth 30).

16. Не варт сі в його сліду води наптити. (Наг.)

Говорять порівнюючи двох людей. Напити ся води зі сліду — казковий мотив. Пор. Čelak. 567; Wand. V, 204 (Werth 29).

17. Не варт торби січки. (Дрог.)

Про дурного, тумановатого чоловіка або про нездарну худобину. Те саме Adalb. Wart 17.

18. Не варт фунта клаків. (Дрог.)

Про якусь річ, за яку другий заплатив солоно. Німець каже: Das ist so viel werth, als eine taube Nuss, пор. Wand. V. 203 (Werth 12, 45); так само як у нас Adalb. Wart 8

19. Хто чого варт! (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого чествять та шанують за його заслуги. Загальніше в німецькім: Man muss jedem seinen Werth lassen, Wand. V, 202 (Werth 3).

Варувати ся. 1. Варуй сі як огню! (Наг.) ...як стеклого пса! (Яс. С.)

Бережи ся, від нім. sich wahren. Пор. Zátur. VIII, 782.

2. Варуй ся мене, абиш в тобов до біди не прийшов. (Лол.)

Утіхай, бо як зловлю, то дуже побю, скалічу і буду мати за се біду.

3. Хто ся не варує, той потім банує. (Лім.)

Хто не беріг ся, потім жалує своєї шкоди. Пор. Zátur. 211.

4. Як ті мати від огню варувала, так ти сі варуй моїх рук. (Наг.)

Погроза, мовляв: бо буду бити. Мати берегла його дитиною

Варунок. 1. А якого ти му там варунка зрубав? (Наг.)

Знач. яку ти там зробив йому таку велику шкоду, що так кричать і сварить ся? Варунок — дерево-насінник, яке лишають у лісі рубаючи зруб. Зрубати варунка в молодім лісі вважає ся великою лісовою шкодою.

2. Туди би під варунком іти. (Кривор.)

Обережно, бо місце небезпечне, можна впасти.

Василиха. 1. Василихо, а що ви знете як ідете? (Наг.)

Одно з жартливо-циничних питань, у яких цинізм лежить властиво в їх дво-значности, підчеркує ся нероз спеціальним жестом, моргненням і т. и.

2. Василихо, буде лихо! (Наг.)

Жартливо до близької знайомої, сусіди, але також без обертання до якоїсь дійсної Василихи, або навіть сам собі, коли чоловік побоює ся чогось недоброго. В таким самім загальнім значіню вживають ся жартливі зврати: Мати моя Василихо! (Кол.), або Мати Василишина! (Цен.), див. далі Мати.

3. „Василихо, ци ви вже не вїйтихов?“ — „Ні.“ — „Ци ви людей не хтіли, ци люде вас?“ (Лучак.)

Жартують із жінки бувшого вїта, особливо коли вона перед тим дуже гордувала.

Василь. 1. Без одного Василя обїде ся весїля. (Замуд.)

Знач. без одного якого будь чоловіка зробить ся громадське діло.

2. Василю, на нитку ті василю, на бодак ті повішу тай сі тобов потїшу. (Наг.)

Так приповідають діти, дравнячи між собою хлопця на імя Василь. Анальо-гічні передравнюваня інших імен див. Адам 2, Андрух 1—3, Андрушко 1—4 і т. и.

3. Василю, повісь кітку на шию. (Снят.)

Дравнене як у попереднім, або мудроване, прим. один хлопець кличе другого по імя: Василю! — а сей швидко відповідає йому: Повісь кітку на шию.

4. Василь, сіди в бадилю! (Наг.)

Дравнене як висше ч. 2. Порівнай також пісню:

Ой Василю, сіди в бадилю, сорочку ти вшию!
Василь сідів, три дни не їв, сорочки не видів. (Наг.)

5. Поки Василя, поти весіля. (Ільк.)

Знач. поки в сім'ї був чоловік, що на всіх робив і за всіх дбав, поти було там весело, був лад і достаток; а не стало його, то все звело ся ні на що.

6. Про Василя буде весілля. (Сор.)

Звичайне таке саме, як висше ч. 1.

7. „То мій Василь“. — „Ні, мій“. — „А де-с го найшов?“ — „Під церковјов“. — „А що робив?“ — „С—в кровјов“. (Наг.)

Жартливий діяльог між двома хлопцями (прим. пастухами) про третього, присутного при тім, якого хочуть подратувати. Се така забава, що два хлопці ніби то сварять ся між собою за третього; один скаже про него щось погане, а другий ніби протестує і скаже від себе щось ще поганійше.

8. У Василя весіля, а курці смерть. (Мінч.)

Сю саму приповідку говорять і без приточеня імени Василя, див. далі Весіля. Імя Василя попало сюди очевидно тільки „для притоки“, тому, що воно римує ся з „весіля“.

Ватра. 1. Добре в ватров і в Петрівку. (Кольб.)

Ватра — огонь. Вартість огню відчують особливо в горах, де приходиться від оселі до оселі переходити нероз далекі простори. Гірняки (Гуцули, Бойки) в дорозі, де лише сядуть спочивати, зараз розкладають огонь, а Гуцули звичайно провадять із собою „шкапе“, а на ньому в „терху“ котелик і кукуру-зину муку, з якої тут же й варять кулешу.

Вбити. 1. Ані вбий, ані влий. (Ільк.)

Характеристика чоловіка, що недотепний ані до бійки, ані до п'ятики, по новійшому „філістра“, чоловіка, що любить порядне, помірковане житє.

Вгад. 1. На вгад говорити. (Наг.)

Не знаючи напевно, угадуючи говорити.

Вгадати. 1. Ану вгадай, що нині будемо їсти! (Наг.)

Жартує господина, у якої не лишило ся в коморі ані хліба, ані муки.

2. А то вгадав, як би при тім був. (Наг.)

Коли хтось не бувши при якійсь ділі вгадає його перебіг.

3. Вгадай, у котрім йому вусі дзвонит! (Наг.)

Дзвонене в вухах уважають ся віщуванем добра або лиха, відповідно до того, чи дзвонить у правім, чи в лівім вусі. Поговірка має значіне: вгадай, у яким він настрою, в добрім чи злім. Говорять про лихого, примковатого чоловіка, якого не можна зміркувати і в яким тяжко договорити ся до чогось путнього.

4. Ніхто не вгадає, де го що чекає. (Кол.) ...біда... (Кол.) ...смерть... (Наг.)

Людська будучина, а особливо смерть невідома людям наперед. Пор. Adalb. Zgadnac 4.

5. Хто би то вгадав! (Наг.)

Вислов здивовани над якоюсь подією, якої ніхто не надієв ся. Пор. Adalb. Zgadnac 1; Wand. I, 846 (Ergraihen 4).

6. Хто вгадає, той буде вїтом. (Наг.)

Говорять, коли домашні розглядають річі куплені на ярмарку і вгадують їх ціну.

Вдарити. 1. А вдарило би на тебе з ясного сонця! (Лол.)

Прокляте в відповідь на чийсь удар, якого вдарений не може віддати. Знач. щоб на тебе вдарив грім при зовсім безхмарному небі.

2. Ану вдар по селах, по містах! (Наг.)

Вдарити тут у значіню: кинутись, побігти. Так радили чоловікові, у якого вкрадено коні з возом.

3. Вдарив сі по полах руками. (Наг.)

Звичайний знак непрямого, болочого здивовани, коли чоловік одержить відомість про яесь несподіване нещастє.

4. Вдарило би ти на здоров'ї! (Наг.)

Прокляте, відповідь слабосилого на удар сильнішого. „Вдарило“ тут у переноснім значіню, про хорубу, яку уявлено якоюсь посторонньою, демонською силою.

5. Волів би мі вдарити, ніж ми мав таке сказати. (Наг.)

Говорять про яесь надто прикре, вразливе слово.

6. Де вдарит, там трава не ростє. (Крех.)

Про сильний удар.

7. Раз ударив, а пїть знаків зробив. (Наг.)

Говорять про сильний удар в лице, так що від кожного пальця видно синєць. Пор. висше Божий 30.

8. Хто хоче вдарити, знайде чим. (Петр.)

Образово: хто хоче зробити яесь діло, все знайде способи, або тавож: хто хоче усправедлити зробленє поганє діло, все знайде якусь вимівку.

9. Що вдарит, то знак зроби. (Цен.)

Жартливо про слабосилого робітника, у якого по кождім ударі (прим. довбнею, сокирою) лєдво видно знак, де би мали бути яєсь значнійші результати.

10. Як ті вдару, аж сам впаду. (Наг.)

Жартливо відповідають на погрозу слабосилого чоловіка.

Вдати. 1. А то вдав, як Циган з медом! (Кол.)

Знач. попав у якийсь клопіт, сам собі напугав біди. Натяк на оповіданє про Цигана, що ходив красти мід і полусаний бжолами в додатку впаз із дерева. Пор. Етн. 36 VI, 566.

2. Вдало му сі, як старі бабі дїтина. (Наг.) ...лихо. (Льв.)

Знач. зробив щось зовсім невдатне, убрзв ся не до лица, сказав не до ладу.

3. Коби то вдати! (Наг.)

Знач. коби то вгадати пору або спосіб, як що зробити. Пор. пісню:

Співала бим співаночку, та коби то вдати,

Бо то чужа стороночка, будут сі сьміяти. (Наг.)

4. Оттак удай, будь мудрий! (Наг.)

Говорять заздро, коли комусь щось незвичайно поцастило ся, коли швидко заботатів або мудро зробив.

5. Як ся вдасть, то в ніх, а як нії, то в сьміх. (Луч.)

Знач. як удасть ся вирости, то сховай, а як не вдасть ся, спостережуть, то оберни на жарт.

Вдирати. 1. А то вдирає, що духу має. (Наг.)

Віжить що сили, тіваючи від якоїсь небезпечи.

2. Буде відти вдирати і свої сліди забирати. (Наг.)

Говорять, коли хтось іде в якесь ляке місце, прим. на службу або на заробіток. В таких значіню й пісня:

Ой піду я з того села тай заберу сліди,
Бо вже я сі й-а в тім селі навиділа біди. (Наг.)

3. Вдирав, аж мало пїттів не погубив. (Виня.)

Утівав що сили.

4. Вдирє, аж ся пятами в с—ку бє. (Збар.)

Згідно про трусливого чоловіка, що тівав від небезпечи.

5. Вдирє, аж язик вивалив. (Наг.)

Коли хтось біжить з напруженням усіх сил; звичайно про собаку, згідно також про чоловіка.

Вдова. 1. Вдовин плач, а циганський лай, то всьо на єдно. (Лім.)

Вдова плаче, а Циган лаєть ся за що будь, за найменшу дрібницю.

2. Вдовиче серце як весною сонце: хотя ясно гріє, амен вітер віє. (Гнідк.)

Осторога парубкови, щоб не брав удови. Властиво виривок із пісні.

3. Приставав парубок до вдови тай таке їй заповідав: „Дров носити не будеш, бо за тобов до хижі намечу; хижі не будеш замітати, бо тобов замету; води не будеш носити, бо ся вниєш сльозами. (Мшан.)

Властиво анекдота, але вживаєть ся як приповідка — осторога вдові, щоб не йшла за молодого парубка, який збридивши собі її буде нею помітувати або й збяткувати ся над нею.

4. У вдови хліб готовий, але не всякому здоровий. (Ільк.)

Осторога такому, що хоче сватати вдову на тій підставі, що у неї, мовляв, готове господарство. Те саме Adalb. Wdowa; Wand. V, 320 (Witwe 6).

5. У вдовиці жених на полиці. (Залісє)

Знач. вдова, особливо молода, легко знайде собі жениха. Пор. Wand. V, 321 (Witwe 32).

6. У вдовиці хліб в полиці. (Гнідк.)

У вдови готове господарство, не потрібно старати всього на ново, так як коли побере ся парубок в дівчиною. Пор. Wand. V, 320 (Witwe 12, 31).

7. У вдовиці чари на полиці. (Коб.)

Загальне віруванє, що молода вдова вмє причаровувати до себе парубків або чоловіків, збудити до себе дяку пристрасть. Про сю тему в нашій усній словесности див. Драгоманов, Розвідки II, 182—196.

8. Як я була сім літ вдова, не чулаи землі під собою; а як пішлаєє

нечестивого сина, пропала моя худібонька і моя сила. (Залісє)

Жалує ся вдова, що виїшла в друге замуж.

Людська будущина, а особливо смерть невідома людям на перед. Пор. Adalb. Zgadnac 4.

5. Хто би то вгадав! (Наг.)

Вислов здивованя над якоюсь подією, якої ніхто не надіяв ся. Пор. Adalb. Zgadnac 1; Wand. I, 846 (Ergathen 4).

6. Хто вгадає, той буде вїйтом. (Наг.)

Говорять, коли домашні розглядають річчї куплені на ярмарку і вгадують їх ціну.

Вдарити. 1. А вдарило би на тебе з ясного сонця! (Лол.)

Прокляте в відповідь на чийсь удар, якого вдарений не може віддати. Знач. щоб на тебе вдарив грїм при зовсім безхмарному небі.

2. Ану вдар по селах, по містах! (Наг.)

Вдарити тут у значіню: кинутись, побігти. Так радили чоловікови, у якого вкрадено коні з возом.

3. Вдарив сї по полах руками. (Наг.)

Звичайний знак неприємного, болючого здивованя, коли чоловік одержить відомість про якусь несподіване нещастє.

4. Вдарило би ти на здоров'ї! (Наг.)

Прокляте, відповідь слабосилого на удар сильнішого. „Вдарило“ тут у переноснім значіню, про хворобу, яку уявлено якоюсь посторонньою, демонською силою.

5. Волїв би мї вдарити, віж ми нав таке сказати. (Наг.)

Говорять про якусь надто прикре, вразливе слово.

6. Де вдарит, там трава не ростє. (Крех.)

Про сильний удар.

7. Раз ударив, а пїтьє знаків зробив. (Наг.)

Говорять про сильний удар в лице, так що від кожного пальця видно синєць Пор. вєше Божий 30.

8. Хто хоче вдарити, знайде чим. (Петр.)

Образово: хто хоче зробити якусь діло, все знайде способи, або тамож: хто хоче усправедливити зроблене погане діло, все знайде якусь вимівку.

9. Що вдарит, то знак зробит. (Цен.)

Жартливо про слабосилого робітника, у якого по кожнім ударі (прим. довбнею, сокирою) ледво видно знак, де би мали бути якісь значійші результати.

10. Як ті вдару, аж сам впаду. (Наг.)

Жартливо відповідають на погрозу слабосилого чоловіка.

Вдати. 1. А то вдав, як Циган в медом! (Кол.)

Знач. попал у якийсь клопіт, сам собі напукав біди. Натяк на оповіданє про Цигана, що ходив красти мід і полусаний бжолами в додатку впав із дерева. Пор. Етн. 36 VI, 566.

2. Вдало му сї, як старі бабі дїгина. (Наг.) ...лихо. (Льв.)

Знач. зробив щось зовсім невдатне, убрзв ся не до лица, сказав не до ладу.

3. Коби то вдати! (Наг.)

Знач. коби то вгадати пору або спосіб, як що зробити. Пор. пісню:

Співала бим співаночку, та коби то вдати,

Бо то чужа стороночка, будут сї сьміяти. (Наг.)

4. Оттак удай, будь мудрий! (Наг.)

Говорять завро, коли комусь щось незвичайно пощастило ся, коли швидко забогатів або мудро зробив.

5. Як ся вдасть, то в міх, а як ні, то в сьміх. (Луч.)

Знач. як удасть ся вирости, то сховай, а як не вдасть ся, спостережуть, то оберни на жарт.

Вдирати. 1. А то вдирає, що духу має. (Наг.)

Віжить що сили, тікаючи від якоїсь небезпеки.

2. Буде відти вдирати і свої сліди забирати. (Наг.)

Говорять, коли хтось іде в якийсь лихе місце, прим. на службу або на заробіток. В таких значіно й пісня:

Ой піду я в того села тай заберу сліди,
Бо вже я сі й-а в тім селі навідла біди. (Наг.)

3. Вдирав, аж мало притів не погубив. (Винн.)

Утікав що сили.

4. Вдирас, аж ся пятами в с—ку бє. (Збар.)

Згідно про трусливого чоловіка, що тікає від небезпеки.

5. Вдирас, аж язик вивалив. (Наг.)

Коли хтось біжить з напруженем усіх сил; звичайно про собаку, згідно також про чоловіка.

Вдова. 1. Вдовин плач, а циганський лай, то всьо на одно. (Лів.)

Вдова плаче, а Циган лаєть ся за що будь, за найменшу дрібницю.

2. Вдовиче серце як весною сонце: хотя ясно гріє, аиже вітер віє. (Гнідк.)

Осторога парубкови, щоб не брав удови. Властиво виривок із пісні.

3. Приставав парубок до вдови тай таке їй заповідав: „Дров носити не будеш, бо за тобов до хижі намечу; хижі не будеш замітати, бо тобов замету; води не будеш носити, бо ся вмиш сльозами. (Мшан.)

Властиво анекдота, але вживаєть ся як приповідка — осторога вдові, щоб не йшла за молодого парубка, який збридивши собі її буде нею помітувати або й збиткувати ся над нею.

4. У вдови хліб готовий, але не всякому здоровий. (Гльк.)

Осторога такому, що хоче сватати вдову на тій підставі, що у неї, мовляв, готове господарство. Те саме Adalb. Wdowa; Wand. V, 320 (Witwe 6).

5. У вдовиці жених на полиці. (Залісе)

Знач. вдова, особливо молода, легко знайде собі жениха. Пор. Wand. V, 321 (Witwe 32).

6. У вдовиці хліб в полиці. (Гнідк.)

У вдови готове господарство, не потрібно старати всього на ново, так як коли побере ся парубок з дівчиною. Пор. Wand. V, 320 (Witwe 12, 31).

7. У вдовиці чари на полиці. (Коб.)

Загальне віруванє, що молода вдова зміє причаровувати до себе парубків або чоловіків, збудити до себе дяку пристрасть. Про сю тему в нашій устній словесности див. Драгоманов, Розвідки II, 182—196.

8. Як я була сім літ вдова, не чулаи землі під собою; а як пішлає нечестивого сина, пропала моя худібонька і моя сила. (Залісе)

Жалує ся вдова, що вийшла в друге замуж.

Вдяка. 1. Одна вдяка чи за рибу, чи за рака. (Ком.)

Очевидно, що тому, хто дав рибу, кривда. Значить — вислов докору, коли хтось однаково віддячує ся за зовсім неоднакові добродійства або услуги.

Везти. 1. Як тижке везе сі, то любить сі звернути і колесо впасти. (Берез.)

Образово: коли на що покладають багато надії, то се дуже часто не вдає ся.

Великдень. 1. Буде Великдень без гречаної паски. (Гнідк.)

Паска на Великдень повинна бути пшенична, знач. гречана паска на Великдень не до речі, тай жалувати за нею нема що. Поговірка значить: обійде ся без якоїсь марниці або без якогось непожданого чоловіка.

2. Великдень уже би й конеш не здогонив, так борзо минув. (Кольб.)

Говорять звичайно кілька день по святах, споминаючи, як забавляли ся, яких приємностей завнали підчас свят.

3. Де вовк на Великдень зачує голос датовів, там буде цілий рік крутити ся. (Мшан.)

Віруване, задля якого декуди в горах не велять на Великдень весь день двонити, як се діє ся на Підгір'ю.

4. На Великдень перший крайчик св'яченої паски треба викинути псу крізь вікно; то як сі, борони Боже, стече, то сі гет потече. (Наг.)

Господарське правило, основане на віруванку про чудесну силу св'яченої паски.

5. На кінський Великдень. (Ільк.)

Жартливо зам. ніколи, бо коні не справляють Великодня.

6. Не зійде сі Великдень з Рівлвзм. (Кольб.)

Знач. два противенства, дві суперечности, два вороги не погодять ся з собою.

7. Не щодень Великдень. (Ільк.)

Знач. не щодня трапляє ся яєсь добро, якась незвичайна радість. Пор. Adalb. Wielkanoc 4

8. Тогди у сироти Великдень, як сорочка біла. (Лев.)

Знач. сироті рідко трапляє ся мати білу сорочку і се у неї вже незвичайна радість. Так характеризують безрадісне, оплакане жите сироти.

9. Як на Великдень у день спит господар, то вильиже пшениці, а як спит господині, то вильиже льон. (Наг.)

Жартлива поговірка. Коли лихий господар густо посіяв збіжжє або лен і молоді рослини виляжуть, то сусіди вляють собі: „О, певно господар або господиня спали на Великдень!“ Звичайно на Великдень по обіді сплять усі старші, натомлені попередньою роботою та постом.

Великий. 1. Великая руська мати. (Ільк.)

Поговірка маб. книжного походження, знач. руського народа багато, Русини — сила.

2. Велике, а дурне. (Бар.)

Говорять і про скотину і про людину, у якої розум не йде в парі зі зростом. Пор. лат. *Amens longus* і покревні *Wand. II, 147* (Gross 50).

3. Великий, а дикий. (Коб.)

Знач. хоч виріс, а не привик до товариських звичаїв, не вмів поводити ся між людьми і для того втікає від них.

4. Великий дідя. (Терн.)

Діда в дитськім жаргоні велитень. Слово діда те саме, що болгарське жід, сербське джѣда, джѣдовѣна, див. про се М. Халанскій, Великорусскія былины Київскаго цикла 229.

5. Великий дуб, та дупловатий. (Ільк.)

Те що показане на погляд, буває в суті нікчемне, зопсоване, не потрібне.

6. Великий єш ти в очо! (Кути)

Коли хтось дивує ся або насміхає ся: „А, то-с великий виріс!“ то сей другий, мабуть первісно бачи ся уроків, відповідає сею поговіркою, мовляв: твої очі бачуть мене таким великим, тож нехай на ті очі спаде все лихе, яке через се могло б спасти на мене.

7. Великий попів Іван, а дурний. (Мінч., Гол., Петр.)

Жартують із чоловіка, що виріс великий, а при тім не набрав розуму, не проворний і недотепний.

8. Великий татарський кінь, а дурний. (Ільк.) ...кінь турецький.. (Наг.)

Відповідають звичайно, коли хтось захвалює якусь річ тим, що вона велика.

9. Великий як сьвіт, а дурний як сак. (Лучак.) ...як кіт. (Замул.) ...як чп. (Наг.)

Жартують із чоловіка великого ростом. Пор. Adalb. Wielki 9.

10. Великий як сьвіт, а слова в нього ніт. (Мшан.)

Покірний, тихий, а може й обмежений розумом та невдарний.

11. Не велика обрадованна. (Наг.)

Обрадованна в значінку радість, пожиток, користь, пор. висше Анна 1.

12. Не великий спасибіг. (Лучак.)

Знач. нема за що дуже дякувати, не великий дарунок, не велике добродійство. „Спасибіг“ — звичайна (первісно жебрацька) формула подяки за одержаний дар.

13. Не одно велике, а дурне, а инше мале, та на весь сьвіт удале. (Комар.)

В загальній формі висловлена і ще й а contrario скріплена та сама думка, що висше ч. 9. Пор. Adalb. Wielki 3.

14. Хто більший, той не менчий. (Наг.)

Знач. хто старший, поважніший, того не слід рівняти з меншим. Осторога молодшому, підвладному, щоб не пхав ся рівняти ся зі старшим. Пор. Нос. 457.

15. Щось там певне велике в лісі здохло! (Наг.)

Говорять почувши якусь несподівану новину або бачучи у себе рідких, несподіваних гостей. Пор. Дик. 1451.

16. Який за великий, такий за розумний. (Кольб.)

Знач. він ще малий і нерозумний; який його зріст, які літа, такий розум.

Величати ся. 1. Величає ся, як (вбачте) свиня в дощ. (Ільк.)

Насміх над чванковатим чоловіком, що гордить ся не маючи до того ніякої підстави. Свиня дощу не любить і тікає до хліва, отже й порівнянє в்யє тут якомь в роді *lucus a non lucendo*.

2. Величає ся, як Жид пархами. (Гнідк.)

Знач. величає ся таким, чого б властиво повинен соромити ся.

3. Величьеє сі тим, як Гриць портками. (Наг.)

Насміх, коли хтось гордить ся або величає ся якоюсь пустою або зовсім звичайною річю.

Вдяка. 1. Одна вдяка чи за рибу, чи за рака. (Ком.)

Очевидно, що тому, хто дав рибу, кривда. Значить — вислов докору, коли хтось однаково віддячує ся за зовсім неоднакові добродійства або услуги.

Везти. 1. Як тьжже веє сї, то любит сї звернути і колесо впасти. (Берез.)

Образово: коли на що покладають багато надії, то се дуже часто не вдає ся.

Великдень. 1. Буде Великдень без гречаної паски. (Гнідк.)

Паска на Великдень повинна бути пшенична, знач. гречана паска на Великдень не до речі, тай жадувати за нею нема що. Поговірка значить: обійде ся без якоїсь марниці або без якогось непожаданого чоловіка.

2. Великдень уже би й конем не здогонив, так борао минув. (Кольб.)

Говорять звичайно кілька день по святах, споминаючи, як забавляли ся, яких приємностей завнали підчас свята.

3. Де вовк на Великдень зачує голос дзвонів, там буде цілий рік крутити ся. (Мшан.)

Віруване, задля якого дехуди в горах не велять на Великдень весь день дзвонити, як се діє ся на Підгір'ю.

4. На Великдень перший крайчик св'яченої паски треба викинути псу крізь вікно; то як сї, борони Боже, стече, то сї гет потече. (Наг.)

Господарське правило, основане на віруваню про чудесну силу св'яченої паски.

5. На кінський Великдень. (Ільк.)

Жартливо зам. ніколи, бо коні не справляють Великодня.

6. Не віде сї Великдень з Різдвєм. (Кольб.)

Знач. два протилежства, дві суперечности, два вороги не погодять ся з собою.

7. Не щодень Великдень. (Ільк.)

Знач. не щодня трапляє ся якась добро, якась незвичайна радість. Пор. Adalb. Wielkanoc 4

8. Тогди у сироти Великдень, як сорочка біла. (Лев.)

Знач. сироті рідко трапляє ся мати білу сорочку і се у неї вже незвичайна радість. Так характеризують безрадісне, оплакане жите сироти.

9. Як на Великдень у день спит господар, то вильиже пшениці, а як спит господині, то вильиже льон. (Наг.)

Жартлива поговірка. Коли лихий господар густо посіяв збіже або лен і молоді ростани виляжуть, то сусіди вплять собі: „О, певно господар або господиня спали на Великдень!“ Звичайно на Великдень по обіді сплять усі старші, натомлені попередньою роботою та постом.

Великий. 1. Великая руська мати. (Ільк.)

Поговірка маб. книжного походження, знач. руського народа багато, Русини — сила.

2. Велике, а дурне. (Бар.)

Говорять і про скотину і про людину, у якої розум не йде в парі зі зростом. Пор. лат. *Apens longus* і покрєвні Wand. II, 147 (Gross 50).

3. Великий, а дикий. (Коб.)

Знач. хоч виріс, а не привик до товариських звичаїв, не вмів поводити ся між людьми і ддя того втікає від них.

4. Великий дідя. (Терн.)

Діда в дїтськїм жаргонї величень. Слово діда те саме, що болгарське жід, сербське джіда, джідовіна, див. про се М. Халанскій, Великоорусскія былины Київскаго цикла 229.

5. Великий дуб, та дупловатий. (Ільк.)

Те що показне на погляд, буває в сути нікчемне, зопсоване, ненотрібне.

6. Великий єм ти в очох! (Кути)

Коли хтось дає се або насміхає ся: „А, то-с великий виріс!“ то сей другий, мабуть первісно бачи ся уроків, відповідає сею поговірком, мовляв: твої очі бачуть мене таким великим, тож нехай на ті очі спаде все лихе, яке через се могло б спасти на мене.

7. Великий поїв Іван, а дурний. (Мінч., Гол., Петр.)

Жартують із чоловіка, що виріс великий, а при тім не набрав розуму, непроворний і недотепний.

8. Великий татарський кінь, а дурний. (Ільк.) ...кінь турецький.. (Наг.)

Відповідають звичайно, коли хтось захвалює якусь річ тим, що вона велика.

9. Великий як сьвіт, а дурний як сак. (Лучак.) ...як кіт. (Замул.) ...як чіп. (Наг.)

Жартують із чоловіка великого ростом. Пор. Adalb. Wielki 9.

10. Великий як сьвіт, а слова в нього ніт. (Мшан.)

Покірний, тихий, а може й обмежений розумом та невдарний.

11. Не велика обрадованна. (Наг.)

Обрадованна в значіно радість, пожиток, користь, пор. висше Анна 1.

12. Не великий спасибіг. (Лучак.)

Знач. нема за що дуже дякувати, не великий дарунок, не велике добродійство. „Спасибіг“ — звичайна (первісно жebraцька) формула подяки за одержаний дар.

13. Не одно велике, а дурне, а инше мале, та на весь сьвіт удале. (Комар.)

В загальній формі висловлена і ще й а contrario скріплена та сама думка, що висше ч. 9. Пор. Adalb. Wielki 3.

14. Хто більший, той не менчий. (Наг.)

Знач. хто старший, поважнійший, того не слід рівняти з меншим. Осторога молодшому, підвладному, щоб не пхав ся рівняти ся зі старшим. Пор. Нос. 457.

15. Щось там певне велике в лісі здохло! (Наг.)

Говорять почувши якусь несподівану новину або бачучи у себе рідних, несподіваних гостей. Пор. Дик. 1451.

16. Який за великий, такий за розумний. (Кольб.)

Знач. він ще малий і нерозумний; який його зріст, які літа, такий розум.

Величати ся. 1. Величає ся, як (вибачте) свиня в дощ. (Ільк.)

Насміх над чваньковатим чоловіком, що гордить ся не маючи до того ніякої підстави. Свиня дощу не любить і тікає до хліва, отже й порівняне вьяте тут якось в роді *lucus* а *non lucendo*.

2. Величає ся, як Жид пархами. (Гнідк.)

Знач. величає ся таким, чого б властиво повинен соромити ся.

3. Величєне сі тим, як Гриць портками. (Наг.)

Насміх, коли хтось гордить ся або величає ся якоюсь пустою або зовсім звичайною річю.

4. Величье сї, як Хома в церкві. (Наг.)

В Нагуевичах сею приповідкою натякали на якогось Хому, бідного господаря, що в своїй обдертій гунї завжди ставав у першій рядї, між чільними господарями.

5. Не чим то її так величають: зазуля, зазуля! (Ільк.)

Значіне сеї приповідки для мене неясне.

Вельбити. 1. Вельбит сї тим, як дівка цицьками. (Наг.)

Насьміх, коли хтось надто гордить ся чимсь зовсім звичайним. Вельбити — польське *wielbić*.

Верба. 1. Верба пожиточнійша від яблінки. (Збар.)

„Бо а верби маю і пліт і опал, верба росте де будь і не вимагає заходу, а яблінку щепи, поли, обивай, від гусільниць оббирай, тай то вона вродить, коли їй ся хоче,“ — так пояснював один господарь.

2. Де верба, там і вода. (Ільк.)

Верба росте на мокрих, вохких місцях. Шукаючи місця, де би копати криницю, дивлять ся по вербах: де верби мають найбільше листів, там копають і надіють ся докопати ся води.

3. На вербі грушки му показує. (Наг.)

Знач. обіцює щось небувале, неможливе, плете нісенітницї. Пор. Нос. 349.

4. Учїпи ся сухої верби, а не мене. (Лучак.)

Місце, де навіть верба не може рости, але всхне, очевидно погане, нечисто. От тим то й сама суха верба, що стоїть на такім місці, вважає ся осідком нечистого духа. Вїпати ся сухої верби знач. віддати ся демонови, який живе в тій вербі, а може й повісити ся на нїй.

5. Вербові дрова, а за Орьового жонá, в Старої Соли корова, то біда готова. (Мшан.)

Орьове — гора на північний схід від Мшанця, а за горою села Нанчівка горішня й долишня, Тиха, Потік, Лїнина, Лаврів, Лїнина, Тернів. В Мшанці жони самі тчуть полотно, а за Орьовим нї, несуть до твача, понайбільше до Мадзурів у Стрільковичах під Самбором. (Пояснене о. М. Зубрицького).

Веред. 1. Вєред, веред, дїдько впєред. (Наг.)

Сільські діти люблять ходити купою. Коли лучить ся їм іти гусакон, то зараз задні починають кричати: „Веред, веред“ і т. д., на що передні відповідають криком: „Гаду, гаду, дїдько з заду“, а сї й ті додають: „Динї, динї, дїдько в серединї!“ І так кричать, доки всі не порівняють ся і не зібьоть ся в купу.

Вередити. 1. Вередїт сї, мало не трїсне. (Наг.)

Знач. кричить що сили, сердить ся, сварить.

Веремя. 1. Веремї, аж сї серце радує. (Наг.)

Говорять про гарну погоду.

2. По слотї веремя. (Гнідк.)

Образово: по бідї наступає добро.

3. Чне веремне, того й погода. (Ільк.)

Значіне не ясне, бож веремя і погода — все одно.

Вереск. 1. Вереск у хатї, що би й птах на ківлиньи не сїв. (Наг.)

Говорять про сильний плач, коли сію постигне ягесь нещастє або коли сварять ся та бьоть ся.

Верета. 1. Верета воробців у просї. (Наг.)

Верета в значіно купа, громада. Летячи купою воробці виглядають мов широкє рядно, розпростерте в повітрі.

Веретено. 1. Веретено як копач. (Наг.)

Знач. незграбне, непридатне до роботи.

2. В мене веретено, що три квартали точено. (Бібр.)

Тавими і подібними зворотами цинічного характеру допікають парубки дівчатам підчас придєня на вечерницях.

3. Най сі веретено встидас, що годе ходит. (Наг.)

Говорить недбала господиня, коли їй дорікають, що у неї діти голі. Знач. нема кому напярсти.

Веречи. 1. Бодай ті вергло в горьичку! (Наг.)

Прокляте. Горьичка увлєна тут як якась яма, калюжа чи безодня, в яку таємна демонська сила кидає чоловіка.

2. Верг му як псу в зуби! (Наг.)

Згїрдно, зам. віддав або дарував щось.

Верещати. 1. Верещить як дїдько. (Ільк.)

Порівнанє не зовсім ясне. Як верещить дїдько, сього мабуть ніхто не чув.

Вернути. 1. А вернув би-с того, що-с у мене звів! (Наг.)

Прокляте. Вернути тут у значіно worse. Коли хтось погостивши ся в чийм домі починає сварку з господарем і ще й грозить, що „вже більше не верну сюди.“

2. Вернуло би го з тамтого сьвіта! (Наг.)

Прокляте, щоб чоловік умер і знов ожив. Таким людям приписують надзвичайну силу, найчастійше се „дводушники“, ушірі, слуги і запроданці злого духа.

Вертати ся. 1. Аж му сі з горла вертає, так сі наїв. (Наг.)

Наїв ся до несхочу, до пересяту.

2. Вертає ся, як пес на блювотини. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що сам розголошує, розмазує своє поганє діло, або братає ся з тим, кому вперед закидав якісь погані та нечесні справи. Приповідка взята з Письма сьв.

Вертіти. 1. Вертит ми сі на язиці. (Наг.)

Коли хтось хотів щось сказати і моментально забув наву або місцевість та не може в тій хвилі нагадати її, хоч памить, що перед тим знав.

2. Вертит му діру в животі. (Льв.)

Говорять про балакучого чоловіка, що любить другому довго і нудно викладати свої пляни, переконувати його в чимось, не пускаючи його від себе.

3. Вертит сі, як курка з їйцем. (Кольб.)

Сьміють ся з чоловіка, що бігає скрив з якоюсь маловажною і нецікавою новиною.

4. Вертит ся, як швець в ярмарок. (Ільк.)

Давнійше шевці в ярмарок не сидїли в своїх підсінях або склепах ждучи купця, але набравши чобіт на дрючок ходили по торговницях поміж вози викрикуючи та захвалуючи свій товар.

5. Куда верти, туда верти, та треба вмерти. (Петр.) Верти не верти... (Кол.)

Говорять брехунови, крutarєви, якого нарешті приперто до стїни так, що мусить признати ся до поповнєних злих учинків.

4. Величчяє сї, як Хома в церкві. (Наг.)

В Нагуєвичах сею приповідкою натякали на якогось Хому, бідного господаря, що в своїй обдертій гуні завжди ставав у першій радї, між чільними господарями.

5. Не чим то її так величають: зазуля, зазуля! (Ільк.)

Значіне сеї приповідки для мене неясне.

Вельбити. 1. Вельбіт сї тим, як дівка цицьками. (Наг.)

Насьміх, коли хтось надто гордиться чимсь новім звичайним. Вельбити — польське *wielbić*.

Верба. 1. Верба пожиточнійша від яблінки. (Збар.)

„Бо з верби маю і пліт і опал, верба росте де будь і не вимагає заходу, а яблінку щепи, поли, обивай, від гусільниць оббирай, тай то вона вродить, коли їй ся хоче,“ — так пояснював один господарь.

2. Де верба, там і вода. (Ільк.)

Верба росте на мокрих, вохких місцях. Шукаючи місця, де би копати криницю, дивлять ся по вербах: де верби мають найбільше листя, там копають і надіють ся докопати ся води.

3. На вербі грушки му показує. (Наг.)

Знач. обіцює щось небувале, неможливе, плете вісенітницї. Пор. Нос. 349.

4. Учпіи ся сухої верби, а не мене. (Лучак.)

Місце, де навіть верба не може рости, але всхне, очевидно погане, нечисто. От тим то й сама суха верба, що стоїть на таким місці, вважає ся осідном нечистого духа. Учпіати ся сухої верби знач. віддати ся демонови, який живе в тій вербі, а може й повісити ся на ній.

5. Вербові дрова, а за Орьового жонá, в Старої Соли корова, то біда готова. (Мшан.)

Орьове — гора на північний схід від Мшанця, а за горою села Нанчівка горішня й долішня, Тиха, Потік, Лінина, Лаврів, Лінина, Тершів. В Мшанці жони самі тчуть пологно, а за Орьовим ні, несуть до твача, понайбільше до Мадзурів у Стрільковичах під Самбором. (Пояснене о. М. Зубрицького).

Веред. 1. Веред, веред, ділько вперед. (Наг.)

Сільські діти люблять ходити купою. Коли лучить ся їм іти гусакон, то зарав задні починають кричати: „Веред, веред“ і т. д., на що передні відповідають криком: „Гаду, гаду, дідько в заду“, а сї й ті додають: „Дині, дині, дідько в середині!“ І так кричать, доки всі не порівняють ся і не зібьють ся в купу.

Вередити. 1. Вередит сї, мало не трісне. (Наг.)

Знач. кричить що сили, сердять ся, сварить.

Веремя. 1. Веремји, аж сї серце радує. (Наг.)

Говорять про гарну погоду.

2. По слоті веремя. (Гнідк.)

Образово: по біді наступає добро.

3. Чия веремня, того й погода. (Ільк.)

Значіне не ясне, бож веремя і погода — все одно.

Вереск. 1. Вереск у хаті, що би й птах на кіялиньи не сів. (Наг.)

Говорять про сильний плач, коли сію постигне якась нещастя або коли сварять ся та бють ся.

Верета. 1. Верета воробців у просі. (Наг.)

Верета в значіно купа, громада. Летячи купою воробці виглядають мов широке рядно, розпростерте в повітрі.

Веретено. 1. Веретено як копач. (Наг.)

Знач. незграбне, непридатне до роботи.

2. В мене веретено, що три квартали точено. (Бібр.)

Такими і подібними зворотами цвічного характеру допікають парубки дівчатам підчас придани на вечерницях.

3. Най сі веретено встидає, що годе ходит. (Наг.)

Говорять недбала господиня, коли їй дорікають, що у неї діти голі. Знач. нема кому напярсти.

Веречи. 1. Бодай ті вергло в горьичку! (Наг.)

Прокляте. Горьичка уввлена тут як янась яма, калюжа чи безодня, в яку таємна демонська сила кдає чоловіка.

2. Верг му як псу в зуби! (Наг.)

Згідно, зам. віддав або дарував щось.

Верещати. 1. Верещить як дідько. (Ільк.)

Порівнянє не зовсім ясне. Як верещить дідько, сього мабуть ніхто не чув.

Вернути. 1. А вернув би-с того, що-с у мене звів! (Наг.)

Прокляте. Вернути тут у значіно вомеє. Коли хтось погостивши ся в чийм домі починає сварку з господарем і ще й грозить, що „вже більше не верну сюди.“

2. Вернуло би го з тамтого сьвіта! (Наг.)

Прокляте, щоб чоловік умер і знов ожив. Таким людям приписують надзвичайну силу, найчастійше се „дводушники“, упірі, слуги і запроданці злого духа.

Вертати ся. 1. Аж му сі з горла вертає, так сі наїв. (Наг.)

Наїв ся до несходу, до переситу.

2. Вертає ся, як пес на блювотини. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що сам розголошує, розмавує своє погане діло, або братає ся з тим, кому вперед закидав якісь погані та нечесні справи. Приповідка взята з Письма сьв.

Вертіти. 1. Вертит ми сі на язиці. (Наг.)

Коли хтось хотів щось сказати і моментально забув назву або місцевість та не може в тій хвилі нагадати її, хоч тямить, що перед тим знав.

2. Вертит му діру в животі. (Льв.)

Говорять про балакучого чоловіка, що любить другому довго і нудно викладати свої пляни, пережонувати його в чимось, не пускаючи його від себе.

3. Вертит сі, як курка з їйцем. (Кольб.)

Сміють ся з чоловіка, що бігає скрізь з якоюсь маловажною і нецікавою новиною.

4. Вертять ся, як швець в ярмарок. (Ільк.)

Давнійше шевці в ярмарок не сиділи в своїх підснях або склепах ждучи купця, але набравши чобіт на дрючок ходили по торговцях поміж вози ви-крикуючи та захвалюючи свій товар.

5. Куда верти, тудя верти, та треба вверти. (Петр.) Верти не верти... (Кол.)

Говорять брехунови, крutarеви, якого нарешті прицерто до стіни так, що мусить признати ся до поповнених злих учинків.

6. Хто хотів, той вертїв. (Рогат.)

Говорять про річ полишену без довору: хто хоче, може нею користувати ся. Первісно мабуть про колоду, яка звичайно лежить коло кузнї по селях і на якій пробують новозмайстрованї сверлики, так що вона вся повна дїр.

Верх. 1. Аби моє на верха було! (Наг.)

Говорять про чоловіка, що в кождім товаристві хоче бути перший, в кождій розмові хоче мати остатнє слово, в кождій суперечці хоче мати рацію.

2. Аж через верх іде. (Наг.) ...сі лє. (Наг.)

Говорять, коли чогось за багато, більше ніж було треба.

3. Верх землі святої зогниєш. (Лол.)

Грозять злому чоловікови, що, мовляв, земля тебе не прийме або ніхто не схоче тебе поховати.

4. Верх дном поставити. (Наг.)

Перевернути, перемінити первісний порядок, зовсім на ні нащо звести, прим. господарство, хату і т. и.

5. Верхом на палици поїдеш. (Наг.)

Значіше двоє: 1) не маючи коня візьмеш у руки палицю тай підеш пішки (образ узятий із дїтської забави — їхати на вербових конях); 2) коли будеш направити ся їхати (мова про дїтей), то візьму палицю і побю.

6. Він уже по верха читає. (Наг.)

Знач. читає плавно, не розділяючи складів. Говорить ся також образowo про такого, що привчив ся до якогось, звичайно менше реального діла, прим. до зноси в дівчатами, до ходжена по коршмах і т. д.

7. Далі верх із хати занесеш. (Наг.)

Говорять до збиточного, марнотратного чоловіка.

8. З верха в голову бий. (Яс. С.)

Се вважають за найтяжчий найнебезпечнійший спосіб битя, бо від него чоловік не тільки від разу тратить притомність, але робить ся глухий, тумановатий на весь вік.

9. Ти на мні верхом не поїдеш. (Кол.)

Знач. не будеш верховодити наді мною.

10. У верхї ти дорога! (Лол.)

Говорять лихому, напасливому чоловікови, мовляв, відчепи ся, йди на верхи та на гори, куди відсилають злих духів.

11. Хто має верх у хаті, жінка ци чоловік? (Наг.)

Так сварив чоловік на жінку, що верховодила над ним, очевидно вважаючи зовсім прядродним те, що верх — його.

12. Хто на верха, того бють. (Гнідк.)

Коли два борють ся і один другого кине на землю та приляже, то присутні розборонюють їх і при тїм трафить ся, що й побють верхнього, коли сей не хоче пустити свого противника. Загальне значіне: хто дужчий і перемагає та кривдить слабшого, проти того звертає ся громада.

13. Ще я йому верха втру. (Цен.)

Знач. приломаю верха, образowo зам. збію з нього пиху, покажу йому свою вишність, упокорю його.

Верхівка. 1. Верхівка — не риба, а тріска. (Любша)

Верхівка або укля — дуже жуда риба, через що рибали не люблять її й брати.

Верховий. 1. Верхове галузя вітри ломят. (Гнідк.)

Образово: хто підносять ся високо по над громаду, на того найборше і найтяжше спадає громадське нещасте.

Верша. 1. Насьмівалась верша з болота, коли оглядять ся, аж сама в болоті. (Ільк.)

Остерігають, коли хтось кпить собі в пригоди або клопоту другого, а сам може легко попасти в таку саму халепу.

Веселій. 1. Веселій, аж му очи промавляють. (Наг.)

Про чоловіка з ясними, виразними очима. Пор. Zátur. IV, 310.

2. З веселими не жбиль сї й повеселити. (Наг.)

Приговорюють у веселій компанії.

Веселити ся. 1. Водку сї веселити, ніж смутити. (Голоб.)

Говорять при охоті, немов усправедливляючи радісний настрій так рідкий у селянському житю. Пор. німецьке: Hochzeit haben ist besser als Todte begraben, Wand. II, 696 (Hochzeit 24).

2. Дай Боже нам сї повеселити, а вам сї подивити. (Голоб.)

Говорять жаргуючи завидливого або такому, що докоряє веселим, підійтим людям їх забавою.

3. Нині сї весели, а завтра заплачеш. (Наг.)

Говорять до гуляки або п'яниці, якого жде пужда.

Веселиця. 1. Веселиці воду пє. (Наг.)

Народ уявляє собі веселку як якусь істоту, що випиває воду з якихсь певних криниць, ставів і т. и., а иноді з водою випиває й жаби та риби, які пізнійше при великих тучах спадають із неба геть далеко від того місця, де були висані в повітря. Пор. Adalb. Tęcza 1.

2. Веселиця каже: „Аби ти такий довгий був, як я!“ (Кол.)

Перед веселою почувають наші люде забобонний страх; й приписують силу змінити пол чоловіка, який стане там, де вона пє воду, і загалом причинювати йому різне лихо.

Веселість. 1. Веселість, то половина здоровля. (Замул.)

Погляд, як бачимо, зовсім не аскетичний. Пор: Wand. I, 1218 (Fröhlichkeit 10, 13, 14).

2. По веселости плач наступає. (Наг.)

Характеризуєть ся зміна людської долі, в якій чергують ся приємні й неприємні пригоди. Пор. Adalb. Wesele 11; Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 16, 18).

Весело. 1. Весело, весело, подарунки носемо. (Калуш)

Примовляють в часі весіля, коли поїзд з музиками наближає ся до дому.

2. Весело ми на серці. (Наг.) ...на души. (Наг.)

Говорять чоловік у радіснім настрою.

3. Весело му сї діє. (Наг.)

Знач. він веселій, тішать ся.

4. Весело сї дивит. (Наг.)

Говорять про чоловіка з веселою, отвертою фізіономією.

6. Хто хотів, той вертів. (Рогат.)

Говорять про річ полишену без довору: хто хоче, може нею користувати ся. Первісно мабуть про колоду, яка звичайно лежить коло кузні по селах і на якій пробують новозмайстровані сверлики, так що вона вся повна дір.

Верх. 1. Аби мое на верха було! (Наг.)

Говорять про чоловіка, що в кождім товаристві хоче бути перший, в кождій розмові хоче мати остатнє слово, в кождій суперечці хоче мати рацію.

2. Аж через верх іде. (Наг.) ...сі лєв. (Наг.)

Говорять, коли чогось за багато, більше ніж було треба.

3. Верх землі сьвятої зогниш. (Лол.)

Грозять злому чоловікови, що, мовляв, земля тебе не прийме або ніхто те схоче тебе поховати.

4. Верх дном поставити. (Наг.)

Перевернути, перемінити первісний порядок, зовсім на ні нащо звести, прим. господарство, хату і т. и.

5. Верхом на палици поїдеш. (Наг.)

Значіве двоє: 1) не маючи коня візьмеш у руки палицю та й підеш пішки (образ узятий із дїтської забави — їхати на вербових конях); 2) коли будеш напирати ся їхати (мова про дітей), то візьму палицю і побю.

6. Він уже по верха читає. (Наг.)

Знач. читає плавно, не розділяючи складів. Говорить ся також образово про такого, що привчив ся до якогось, звичайно менше реального діла, прим. до зносин з дівчатами, до ходження по коршмах і т. д.

7. Далі верх із хати знесеш. (Наг.)

Говорять до збиточного, марнотратного чоловіка.

8. З верха в голову бий. (Яс. С.)

Се вважають за найтяжший найнебезпечніший спосіб бити, бо від него чоловік не тільки від разу втрачає притомність, але робить ся глухий, тумановатий на весь вік.

9. Ти на мні верхом не поїдеш. (Кол.)

Знач. не будеш верховодити наді мною.

10. У верхі ти дорога! (Лол.)

Говорять лихому, напасливому чоловікови, мовляв, відчепи ся, йди на верхи та на гори, куди відсилають злих духів.

11. Хто має верх у хаті, жінка ци чоловік? (Наг.)

Так сварив чоловік на жінку, що верховодила над ним, очевидно вважаючи зовсім природним те, що верх — його.

12. Хто на верха, того бють. (Глїдк.)

Коли два борють ся і один другого кине на землю та приляже, то присутні розборюють їх і при тім трафять ся, що й побють верхнього, коли сей не хоче пустити свого протавника. Загальне значіне: хто дужчий і перемагає та кривдить слабшого, проти того звертає ся громада.

13. Ще я йому верха втру. (Цен.)

Знач. приємлю верха, образово зам. зібю з нього пиху, покажу йому свою висність, упокорю його.

Верхівка. 1. Верхівка — не риба, а тріска. (Любша)

Верхівка або укля — дуже жуда риба, через що рибак не люблять її й брати.

Верховий. 1. Верхове галузя вітри ломят. (Гнідк.)

Образово: хто підносить ся високо по над громаду, на того найборше і найтяжше спадає громадське нещастя.

Верша. 1. Насьмівалась верша з болота, коли оглядить ся, аж сама в болоті. (Ільк.)

Остерігають, коли хтось пить собі з пригоди або клопоту другого, а сам може легко попасти в таку саму халецу.

Веселий. 1. Веселий, аж му очи промавілют. (Наг.)

Про чоловіка з ясними, виразними очима. Пор. Zátur. IV, 310.

2. З веселими не жбиль сі й повеселити. (Наг.)

Пряговорюють у веселій компанії.

Веселити ся. 1. Водю сі веселити, ніж смутити. (Голоб.)

Говорять при охоті, немов усправедливлюючи радісний настрій так рідкий у селянському життю. Пор. німецьке: Hochzeit haben ist besser als Todte begraben, Wand. II, 696 (Hochzeit 24).

2. Дай Боже нам сі повеселити, а вам сі подивити. (Голоб.)

Говорять жартуючи завидливому або такому, що докоряє веселим, піднятим людям їх забавою.

3. Нині сі весели, а завтра заплачеш. (Наг.)

Говорять до гуляки або пияниці, якого жде пужда.

Веселиця. 1. Веселиці воду пе. (Наг.)

Народ уявляє собі веселку як якусь істоту, що випиває воду з якихсь певних криниць, ставів і т. и., а вноді з водою випиває й жаби та риби. які пізніше при великих тучах спадають із неба геть далеко від того місця, де були виссані в повітря. Пор. Adalb. Tęcza 1.

2. Веселиця каже: „Аби ти такий довгий був, як я!“ (Кол.)

Перед веселкою почувують наші люде забобонний страх; їй приписують силу змінити пол чоловіка, який стане там, де вона пе воду, і загалом причиновати йому різне лихо.

Веселість. 1. Веселість, то половина здоровля. (Замул.)

Погляд, як бачимо, зовсім не аскетичний. Пор. Wand. I, 1218 (Fröhlichkeit 10, 13, 14).

2. По веселости илч наступає. (Наг.)

Характеризуєть ся зміна людської долі, в якій чергують ся приємні й неприємні пригоди. Пор. Adalb. Wesele 11; Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 16, 18).

Весело. 1. Вєсело, вєсело, подарунки носело. (Калуш)

Прямовляють в часі весіля, коли поїзд з музиками наближає ся до дому

2. Весело ми на серци. (Наг.) ...на души. (Наг.)

Говорить чоловік у радіснім настрою.

3. Весело му сі діє. (Наг.)

Знач. він веселий, тішить ся.

4. Весело сі дивит. (Наг.)

Говорять про чоловіка з веселою, отвертою фізіономією.

5. Кому дуже весело, той певно незадовго буде плакати. (Наг.)

Є таке вірування, що коли чоловіка має спіткати якесь велике нещастя, то швидко перед тим йому без причини робить ся дуже весело, збирає ся на сьміх.
Пор. Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 18).

6. Як весело, то най же буде на все село! (Цен.)

Окривгуляючого чоловіка, що рад би бачити все село в такім самім всесімнастрою.

Весіле. 1. Будем мати весіле: тато маму видає. (Ільк.) Весіле, весіле...
(Явор.) ...віддає. (Наг.)

Жартливо, коли тато з мамою сварить ся або б'ють ся або коли тато маму виганяє з хати

2. Весіля година, а біди до смерти. (Пост.) .. біди вік. (Пост.) ...на годину... (Завул.) Година весіля... (Коб.)

Говорить чоловік, що дістав недобру, лївину або сварливу жінку. Пор. Adalb. Wesele 5; Wand. I, 185 (Augenblick 2).

3. Весіля — курам смерть. (Гнід.)

Бо на весіле переважно ріжуть курей, мб. відгомін давнього поганського культу, де курка була ритуальною жертвою при шлюбі (див. А. А. Котляревській, О погребальнихъ обычаяхъ языческихъ Славянъ, ст. 85 (вказівка проф. М. Грушевського). Говорять також образowo, прим. про панів, що бавлять ся коштом мужицької праці, музи й нужди.

4. Дай Боже на весілю віддячитись. (Сор.)

Коли молодий парубок або дівчина зробить старшому якусь невеличку прислугу, прим. подадуть води або огню до люльки.

5. Доки сі весіле скоїт, то сі загоїт. (Колом.)

Говорить жартливо до дівчини або парубка, що жалують ся на якусь болячку, терплять від рани або мають якусь гризоту. Пор. Adalb. Wesele 1; Дик. 1605.

6. Же б не ти та не я, не було би весіля. (Сор.)

Жартливо, буцим то говорить сі слова придурковата молода або такий же молодий. Приповідки вживають також для характеристики якоїсь спілки зліпленої з трудом і не піддержаної ширши загалом; мовляв, таке тото, як весіля зложено тільки в двох осіб. Пор. польське Wesele potrzebuje wielu (Adalb. Wesele 17).

7. Колись я тобі на твоїм весілю води подам. (Наг.)

Говорять до хлопця або дівчини, навіть малих, коли яке з них подасть старшому води. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 69).

8. Кому весіля, а курці смерть. (Петр.) ..весіле... (Ільк.)

Говорить меланхолійно невдачливий, що з усякої, навіть найприємнішої для вньших нагоди, надїє ся для себе не добра, а лиха. Пор. висше ч. 3.

9. Кругле весіля кому справити. (Гнідк.)

Знач. набити його круглим буком.

10. На весілю всі свати, на хрестинах усі куми. (Ільк.)

Сватами властиво називають ся лиш ті, яких діти побрали ся, а кумами лиш ті, що разом держали одну дитину до хресту. Та при веселій нагоді сю титулятуру розширюють на всіх присутних.

11. На день весіля, а до віку клопоту. (Лучак.)

Значіне таке саме, як висше ч. 2.

12. Ни на кождім весілю плещут. (Кольб.)

Значіне неясне. Плєскати — тут очевидно в значіно: балакати дурницї або неправду. Значило би, що не на кождїм весілю говорять неправду. Мабуть попована приповідка: Не все то правда, що на весілю плєщуть, див. далї Правда і Свальба.

13. Обїйде ся циганське весіле без марципана. (Ільк.) ...марципанів. (Наг.)
Марципани — якєсь делїкатне печиво. Циган звичайно найбїднїйши у селї. Знач. обїйде ся бїдний без панських вибагів, — але також, коли циганське весіле брати в згїрднїм значіно, в такїм равї значіне буде: таке ледаче дїло, ледача компанїя обїйде ся без присутности якогось шановного чоловіка або загалом без церемонїй.

14. Перед весілем пси трублять, а кури сумують. (Гнїдк.)
Пси трублять — тїшуть ся, що ї їм дїстануть ся бодай кости до гризєня, а кури сумують, бо їх жде смерть.

15. Разом весіле й хрестини. (Кол.)
Боли молодї перед весілем мали зносити з собою. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 68). Вандер додає невїрне поясненє: Um eine Überfülle der Freude zu bezeichnen.

16. Справю я ти весілля! (Наг.)
Погроза, зам. побю, нароблю клопоту. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 61).

17. Я тобі за то на весілю решетом води подам. (Сор.)
Жартливо дякують за дрібну услугу, пор. висше ч. 7.

Весло. 1. Від весла до кресла. (Гнїдк.)
Говорять про чоловіка, що нагло забогатїв, зробив карїєру, дословно: з весляри вийшов на радника чи загалом на пана.

2. То так як би веслом по водї вдарив. (Цєн.)
Звач. нема слїду, не робить нїякого впливу. Говорять про якїсь марнї зусилля, про упїмненя зверненї до упертого чоловіка.

Весна. 1. Весна раз красна. (Ільк.) Раз весна... (Гнїдк.)
Знач. раз у році, а потїм минє. Образово про молодїсть, якої радїсть і принада цвїте раз у житю, а потїм не вертає.

2. Весною сїй, осїню збереш. (Гнїдк.)
Знач. за молоду працю та дбай, а на старїсть будеш користувати ся.

3. Зелена весна чорне сїно з'їдає. (Гнїдк.)
Не маючи досить сьвїжої пашї худоба весною з'їдає ї те найгїрше сїно, якого не хотїла їсти в зимї. Чорне сїно, таке що гнило на слогї.

4. На веснї корець дожджу а лїжка болота, а в осени лїжка дожджу, а корець болота. (Наг.)
На веснї йде все до тепла, повітря сухїйше і все швидше висихає, а в осени навпаки. Те саме у Поляків Adalb. Wiosna 2; у Білорусів Нос. 269; у Словаків Zátur. XIV, 1.

5. На весну чміль, у осени пчола женит ся. (Гнїдк.)
На веснї джміль першїй вихапує ся з зимівки і брєнить весело, а в осени він гине, а бжола брєнить весело, бо має запас меду. Про джмєльовї зальоти до бжолї на веснї див. оповїданє Вінок II, 395.

6. Прийшла весна, замуж не йшла; прийшло сї осїнь, замуж не йшло сї: прийшли мїсницї, таки сидит сї. (Явор.)
Жартують з дївчи, що засидїла ся в дївках, хоч її ровесницї повиходили з

5. Кому дуже весело, той певно незадовго буде плакати. (Наг.)
 Б таке віруване, що коли чоловіка має спіткати яесь велике щастя, то швидко перед тим йому без причини робить ся дуже весело, збирає ся на сьміх. Пор. Wand. I, 1219 (Fröhlichkeit 18).
6. Як весело, то най же буде на все село! (Цен.)
 Окрик гуляючого чоловіка, що рад би бачити все село в такім самім веселім настрою.
- Весіле.** 1. Будем мати весіле: тато маму видає. (Ільк.) Весіле, весіле... (Явор.) ...відає. (Наг.)
 Жартливо, коли тато з мамою сварить ся або б'ють ся або коли тато маму виганяє з хати
2. Весіля година, а біди до смерти. (Пост.) .. біди вік. (Пост.) ...на годину... (Завул.) Година весіля... (Коб.)
 Говорить чоловік, що дістав недобру, лївину або сварливу жінку. Пор. Adalb. Wesele 5; Wand. I, 185 (Augenblick 2).
3. Весіля — курам смерть. (Гнід.)
 Бо на весіле переважно ріжуть курей, мб. відгомін давнього поганського культу, де курка була ритуальною жертвою при шлюбі (див. А. А. Котляревській, О погребальнихъ обычаяхъ языческихъ Славянъ, ст. 85 (казієка проф. М. Грушевського). Говорять також образowo, прим. про павів, що бавлять ся коштом мужицької праці, муки й нужди.
4. Дай Боже на весілю віддячитись. (Сор.)
 Коли молодий парубок або дівчина зроблять старшому якусь невеличку прислугу, прим. подадуть води або огню до люльки.
5. Доки сі весіле скоїт, то сі загоїт. (Колом.)
 Говорять жартливо до дівчини або парубка, що жалують ся на якусь болячку, терплять від рани або мають якусь гризоту. Пор. Adalb. Wesele 1; Дик. 1605.
6. Же б не ти та не я, не було би весіля. (Сор.)
 Жартливо, буцім то говорить сі слова придурковата молода або такий же молодий. Приповідки вживають також для характеристики якоїсь спілки змішленої з трудом і не піддержаної ширшим загалом; мовляв, таке тото, як весіля зложено тільки в двох осіб. Пор. польське Wesele potrzebuje wielu (Adalb. Wesele 17).
7. Колись я тобі на твоїм весілю води подам. (Наг.)
 Говорять до хлопця або дівчини, навіть малих, коли яке з них подасть старшому води. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 69).
8. Кому весіля, а курці смерть. (Петр.) ..весіле... (Ільк.)
 Говорить меланхолійно невдачник, що з усякої, навіть найприємнішої для вьнших нагоди, надїє ся для себе не добра, а лиха. Пор. висше ч. 3.
9. Кругле весіля кому справити. (Гнідк.)
 Знач. набити його круглим буюм.
10. На весілю всі свати, на хрестинах усі куми. (Ільк.)
 Сватами властиво називають ся лиш ті, яких діти побрали ся, а кумами лиш ті, що разом держали одну дитину до хресту. Та при веселій нагоді сю титулятуру розширюють на всіх присутних.
11. На день весіля, а до віку клопоту. (Лучак.)
 Значіне таке саме, як висше ч. 2.
12. Ни на кождім весілю плешут. (Кольб.)

Значіне неясне. Плеснати — тут очевидно в значіно: балакати дурниці або неправду. Значило би, що не на кождім весілю говорять неправду. Мабуть поповсана приповідка: Не все то правда, що на весілю плещуть, див. далі Правда і Свальба.

13. Обійде ся циганське весіле без марципана. (Ільк.) ...марципанів. (Наг.)
Марципани — якесь делікатне печиво. Циган звичайно найбіднійший у селі. Знач. обійде ся бідний без панських вибагів, — але також, коли циганське весіле брати в згіднім значіно, в таким разі значіне буде: таке ледаче діло, ледача компанія обійде ся без присутности якогось шановного чоловіка або загалом без церемоній.
14. Перед весілем пси трубят, а кури сумують. (Гнідк.)
Пси трублять — тішуть ся, що їм дістануть ся бодай кости до гризена, а кури сумують, бо їх жде смерть.
15. Разом весіле й хрестини. (Кол.)
Коли молоді перед весілем мали зносити в собою. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 68). Вандер додає невірне поясненя: Um eine Überfülle der Freude zu bezeichnen.
16. Справю я ти весілля! (Наг.)
Погроза, зам. побю, нароблю клопоту. Пор. Wand. II, 698 (Hochzeit 61).
17. Я тобі за то на весілю решетом води подам. (Сор.)
Жартливо дакують за дрібну услугу, пор. више ч. 7.

Весло. 1. Від весла до кресла. (Гнідк.)

Говорять про чоловіка, що нагло забогатів, зробив карієру, дословно: з весляря вийшов на радника чи загалом на пана.

2. То так як би веслом по воді вдарив. (Цен.)

Знач. нема сліду, не робить ніякого впливу. Говорять про якісь марні зусилля, про упімненя звернені до упертого чоловіка.

— Весна. 1. Весна раз красна. (Ільк.) Раз весна... (Гнідк.)

Знач. раз у році, а потім мине. Образово про молодість, якої радість і принада цвие раз у житю, а потім не вертає.

2. Весною сій, осіню збереш. (Гнідк.)

Знач. за молоду працію та дбай, а на старість будеш користувати ся.

3. Зелена весна чорне сіно з'їдає. (Гнідк.)

Не маючи досить сьвіжої паші худоба весною з'їдає й те найгірше сіно, якого не хотіла їсти в зимі. Чорне сіно, таке що гнило на слоті.

4. На весні корець дожджу а ложка болота, а в осени ложка дожджу, а корець болота. (Наг.)

На весні йде все до тепла, повітре сухійше і все швидше висихає, а в осени навпаки. Те саме у Поляків Adalb. Wiosna 2; у Білорусів Нос. 269; у Словаків Zátur. XIV, 1.

5. На весну чміль, у осени пчола женит ся. (Гнідк.)

На весні джміль перший вихапує ся з зимівки і брениє весело, а в осени він гине, а бжола брениє весело, бо має запас меду. Про джмельові зальоти до бжолы на весні див. оповіданя Вінок II, 395.

6. Прийшла весна, замуж не йшла; прийшло сї осінь, замуж не йшло сї; прийшли місяці, таки сидит сї. (Явор.)

Жартують з дівами, що засиділа ся в дівках, хоч її ровесниці повиходили заміж

7. Рана весна, рана зима. (Берез.)

Господарська ворожба. У Німців: Später Frühling, früher Winter, Wand. I, 1238 (Frühling 15).

Веснувати. 1. Дай Боже веснувати, лиш не переднівкувати. (Голоб.)
Файно... коби лиш... (Лол.)

Веснувати — робити весняну роботу в полі та огороді. На жаль, весною аж надто часто, особливо у біднійших селян, трапляють ся голодні переднівки.

Вести (ся). 1. Веде му сі як з води. (Наг.)

Щось веде ся — першю про домашню худобу, знач. плодить ся і виховує ся; переносно: щастить ся. Порівняне „як з води“ натикає на плодющу силу води.

2. Ведут го як вола за роги. (Наг.)

Знач. тягнуть не зважаючи на опір. Говорять ся звичайно про п'яного чоловіка, що на підпитку любить шукати собі сварки або брати ся до бійки, так що треба на силу втихомирювати його і відводити до дому. Пор. Adalb. Wiesć 3.

3. Доти сі веде, доки не переведе. (Наг.)

Дотеп лежать у анаколоті: доти чоловікови щастить ся, доки не змарнує свого добра. Подібно збудоване, хоч з відмінним значенням, польське: Wiedzie się, wiedzie, aż się poneszcie zwiedzie (Adalb. Wiesć się 7), де в другій половині треба дорозуміти ся підмета: szczęście.

4. Коли сі веде, то сі й згублене найде. (Наг.)

Знач. коли чоловік має щастє.

5. Кому ся веде, тому ся і когут несе. (Залісе)

Жартливо, коли хтось має надзвичайне щастє. Пор. Adalb. Wiesć się 3; Дик. 1323; Wahl II, 26.

6. Що сі не веде, то сі не веде. (Наг.)

Говорять в резигнацію чоловік при невдачі якогось трудного діла.

7. Як ся кому веде, то й ліпше краде. (Пост.) ...й дньом украде. (Цен.)

До всього треба мати щастє, а до крадіжки ще й поготів.

8. Як сі веде, то й дівка хлопця приведе. (Кол.)

Жартливо або іронічно; знач. коли на чоловіка спадають усілякі лиха, то ще й таке спаде на нього в додатку.

9. Як сі веде, то сі веде. (Наг.)

Говорять про такого, що йому все щастить ся.

Весь, вся, все. 1. Вже по всьому. (Наг.)

Знач. уже все минуло, справа скінчила ся, хорий умер і т. п.

2. Він до всього! (Наг.)

Знач. готов, бере ся, все вмів. Пор. в-рус. На всь руки мастеръ (Дик. 3421).

3. Все в своїм чысі. (Наг.)

Scil. треба зробити. Пор. французьке Chaque chose a son temps і под. Wand. I. 46 (Alles 4).

4. Все з Богом! (Наг.)

Scil. зачинай, роби, жий і т. д. Пор. Wand. I, 46 (Alles 15).

5. Все мине, гріх сі лиши́т. (Наг.)

Говорять моралісти на тій основі, що зле довше пам'ятаєть ся, ніж добре. Зовсім навпаки у Німців: Alles vergeht, Tugend besteht, Wand. I, 47 (Alles 38).

6. Всі на мене, всі на мене : агі на мене ! (Ценів.)

З розпущою, звичайно гумористичною, скрикує чоловік, до якого з різних боків рівночасно пристають люди з докорами, завидами або непрямими запитаннями.

7. Всі-смо свої тут. (Наг.)

Не конче значить: свояки, але звич. люди знайомі, причасні до якогось спільного діла.

8. Всього на-всього тільки маю. (Наг.)

Знач. лише стілько, а більше ні. Пор. нім. Alles in Allem

9. Всьому кінець буде. (Наг.)

Знач. мине ся добро й лихо. Пор. Wand. I, 46 (Alles 20).

10. Всьо пусте. (Кол.)

Поговірка при якійсь малій страті, яку легко переболіти. Пор. Wand. I, 46 (Alles 8).

11. На все свій час. (Наг.)

На кожду річ приходить відповідна пора. Пор. нім. Alles hat seine Zeit і под. Wand. I, 46 (Alles 4).

12. На все час буде. (Кол.)

Знач. усе поробить ся, часу вистане на все, нема чого надто квапитись.

13. На всьо плюну. (Наг.)

Знач. усього зречу ся, все покину.

14. Ни всі на него : Агій на него ! (Кольб.)

Хтось один упоминає ся за чоловіка, на якого накидають ся всі інші: та й той, що упоминаєть ся, не дуже то любить напастованого. Пор. висше ч. 6.

15. По нім сі всього надій. (Наг.)

Говорять про непевного або злого чоловіка, від якого можна надіятися і найгіршого лиха.

16. То всьо байка. (Наг.) ...байки. (Наг.) ...фрешка. (Наг.)

Знач. пуста, неважна річ.

17. Ци вся ци не вся, я втяв гопки тай пішов. (Наг.)

Передражнюють Бойків. Поговірка основана на анекдоті про Бойка, що зайшовши до костела, при музиці органів почав танцювати. Поляки упоминають його: Сіcho, Воjku, bo to msza! А він відповів: „Ци вся, ци не вся“ і т. д. Див. Етн. Зб. VI, 166.

Вечеря. 1. Вечеря з обідом. (Льв.)

Говорять, коли хтось вечеряє не обідавши. Пор. пісню:

Ой на-ж тобі, наймитоньку, вечерю з обідом,

А як тобі буде мало, то докладай хлібом. (Наг.)

2. Вечеря коротка, але за то ніч довга. (Кол.)

Жартують з того, що ляг спати скупо повечерявши або не вечерявши зовсім

7. Рана весна, рана зима. (Берез.)

Господарська ворожба. У Німців: Später Frühling, früher Winter, Wand. I, 1238 (Frühling 15).

Веснувати. 1. Дай Боже веснувати, лиш не переднівкувати. (Голоб.)
Файно... коби лиш... (Лол.)

Веснувати — робити весняну роботу в полі та огороді. На жаль, весною аж надто часто, особливо у бідніших селян, трапляють ся голодні переднівки.

Вести (ся). 1. Веде му сі як з води. (Наг.)

Щось веде ся — первісно про домашню худобу, знач. плодить ся і виховує ся; переносно: щастить ся. Порівняне „як з води“ натякає на плодющу силу води.

2. Ведут го як вола за роги. (Наг.)

Знач. тягнуть не зважаючи на опір. Говорить ся звичайно про п'яного чоловіка, що на підпитку любить шукати собі сварки або брати ся до бійки, так що треба на силу втихомирювати його і відводити до дому. Пор. Adalb. Wiesz 3.

3. Доти сі веде, доки не переведе. (Наг.)

Дотеп лежить у анаколоті: доти чоловікові щастить ся, доки не змарнує свого добра. Подібно збудоване, хоч з відмінним значінням, польське: Wiedzie się, wiedzie, aż się narezście zwiedzie (Adalb. Wiesz się 7), де в другій половині треба дорозуміти ся підмета: szczęście.

4. Коли сі веде, то сі й згублене найде. (Наг.)

Знач. коли чоловік має щастя.

5. Кому ся веде, тому ся і когут несе. (Залісе)

Жартливо, коли хтось має надзвичайне щастя. Пор. Adalb. Wiesz się 3; Дик. 1323; Wahl II, 26.

6. Що сі не веде, то сі не веде. (Наг.)

Говорить з резигнацією чоловік при невдачі якогось трудного діла.

7. Як ся кому веде, то й ліпше краде. (Пост.) ...й дньом украде. (Цен.)

До всього треба мати щастя, а до крадіжки ще й поготів.

8. Як сі веде, то й дівка хлопця приведе. (Кол.)

Жартливо або іронічно; знач. коли на чоловіка спадають усні лиха, то ще й таке спаде на нього в додатку.

9. Як сі веде, то сі веде. (Наг.)

Говорять про такого, що йому все щастить ся.

Весь, вся, все. 1. Вже по всьому. (Наг.)

Знач. уже все минуло, справа скінчила ся, хорий умер і т. п.

2. Він до всього! (Наг.)

Знач. готов, бере ся, все вмів. Пор. в-рус. На всё руки мастеръ (Дик. 3421).

3. Все в своїм чьисі. (Наг.)

Scil. треба зробити. Пор. французьке Chaque chose a son temps і под. Wand. I. 46 (Alles 4).

4. Все з Богом! (Наг.)

Scil. зачинай, роби, живй і т. д. Пор. Wand. I, 46 (Alles 15).

5. Все мине, гріх сі лиши́т. (Наг.)

Говорять моралісти на тій основі, що зле довше памятаєть ся, ніж добре. Зовсім навпаки у Німців: Alles vergeht, Tugend besteht, Wand. I, 47 (Alles 38).

6. Всі на мене, всі на мене : агі на мене! (Ценів.)

З розпучкою, звичайно гумористичною, скрикує чоловік, до якого з різних боків рівночасно пристають люди з докорами, закидами або неприємними запитаннями.

7. Всі-смо свої тут. (Наг.)

Не конче значить: свояки, але звич. люди знайомі, причасні до якогось спільного діла.

8. Всього на-всього тільки маю. (Наг.)

Знач. лише стільки, а більше ні. Пор. нім. Alles in Allem

9. Всьому кінець буде. (Наг.)

Знач. мине ся добро й лихо. Пор. Wand. I, 46 (Alles 20).

10. Всьо пуста. (Кол.)

Поговірка при якійсь малій страті, яку легко переболіти. Пор. Wand. I, 46 (Alles 8).

11. На все свій час. (Наг.)

На кожду річ приходить відповідна пора. Пор. нім. Alles hat seine Zeit і под. Wand. I, 46 (Alles 4).

12. На все час буде. (Кол.)

Знач. усе поробить ся, часу вистане на все, нема чого надто квапитись.

13. На всьо плюю. (Наг.)

Знач. усього зречу ся, все покину.

14. Ни всі на него : Агій на него! (Кольб.)

Хтось один упоминає ся за чоловіка, на якого накидають ся всі інші: та й той, що впоминаєть ся, не дуже то любить напастованого. Пор. висше ч. 6.

15. По нім сі всього надій. (Наг.)

Говорять про непевного або злого чоловіка, від якого можна надіяти ся і найгіршого лиха.

16. То всьо байка. (Наг.) ..байки. (Наг.) ...фрешка. (Наг.)

Знач. пуста, неважна річ.

17. Ци вся ци не вся, я втяв гопки тай пішов. (Наг.)

Передражнюють Бойків. Поговірка основана на анекдоті про Бойка, що зайшовши до костела, при музиці органів почав танцювати. Поляки упоминають його: Cicho, Wojku, bo to mza! А він відповів: „Ци вся, ци не вся“ і т. д. Див. Етн. Зб. VI, 166.

Вечера. 1. Вечера з обідом. (Льв.)

Говорять, коли хтось вечерає не обідавши. Пор. пісню:

Ой на-ж тобі, наймитоньку, вечерю з обідом,

А як тобі буде мало, то докладай хлібом. (Наг.)

2. Вечера коротка, але за то ніч довга. (Кол.)

Жартують з такого, що ляг спати скупо повечерявши або не вечерявши зовсім

і через те не міг спати в ночі. Інакше у Словаків: Večera krátka, poč ľahká. (Záštug. V, 257); Wand. I, 8 (Abendbrot 1, 4); подібає до нашого Wand. I, 9 (Abends 11).

3. Суху вечерю дати. (Кол.)

Образово: набити, насварити.

4. „Що буде на вечерю?“ — „Г—о.“ — „Добре, прошу панї, а для челяди що?“ (Явор.)

Оповідують про скупу паню і кухарку.

Вечеряти. 1. Вечерїйте з Богом свїтити, най Бог благословит!

Відповідь прихожого, що ввійшовши в хату застане домашніх при вечері і його просять також звичайною формулою: „Просім до вечері.“

Вечір. 1. Добрий вечір, хто-сте в хаті! (Наг.)

Привітання чоловіка, що входить вечером у хату, де не свїтить ся і він не може бачити, хто є в хаті.

2. З вечера пів години тай до білої днини. (Снят.)

Жарливо про дівчину або парубка, що не почували дома, гулявшн всю ніч. Пор. пісню:

Ох тільки-ж то було
Гуляньчкка мого:
З вечера година
Аж до дня білого. (Наг.)

3. Чечір-чечір, ци борзо вечір? (Наг.)

Кричать пастухи на толоці, бажаючи чим скорше гнати худобу до дому. Слова „чечір-чечір“ не мають мб. ніякого значіння, а скомпоновані лише „для притока“.

4. Як вечером жаби квакают, то буде погода. (Кол.)

Господарська ворожба. Пор. Wand. I, 7 (Abend 35).

5. Як вечером небо червоне, то буде вітер. (Наг.)

Господарська ворожба. Інакше у Німців, пор. Wand. I, 7 (Abend 37, 38).

Взяти. 1. А взяла би ті сі хороба! (Наг.)

Прокляте: А щоб ти захорував.

2. А взяло би ті з мене миру християнського! (Наг.)

Прокляте: щоб ти вмер, щез. Смерть уявлена в виді демона, що бере чоловіка з ряду його товаришів.

3. Взяв го на бас. (Льв.)

Знач. одурив, викинув. Пор. висше Бас 3.

4. Взявши за уз не кажи, що-сь недуж. (Гнідк.)

Знач. увзявши ся за якесь діло не вимовляй ся сим-тим, але доведь його до кінця. Пор. Нос. 270; Дик. 899.

5. Взяв як своє. (Збар.)

Говорять про злодія, що врав щось у білий день, при людях, з невинною подобою. Пор. Дик. 898.

6. Взяв би, видіш, аби на нім гадина сичьила. (Наг.)

Про злодія, якого не спинить ніяка завада. Річ, на якій лежить гадина, вважаєть ся нечистою, зачарованою і тим страшніше її брати. Поляк каже: Wziął by z ołtarza (Adalb. Wziął 13).

7. Взяв вісьта тай заїхав до міста. (Наг.)

Ваяти вісьма знач. повернути зіньми на ліво. Поговірка значить, що взявши ся відповідно до діла зробиш його, дійдеш до мети.

8. Взяв го в кліщі. (Наг.)

Знач. узяв його в свою власть, ковервує ним як хоче.

9. Взяв го в танець. (Дрог.)

Знач. припер його до стіни питаннями, заставив признати ся до чогось, загалом увів його в тяжке, клопотливе положенє.

10. Взяв го на єден палець. (Дрог.)

Знач. поборов, кинув його на землю без найменшої трудности.

11. Взяв го сі льяк. (Наг.)

Зам. перелякав ся. Льяк уявлено як якогось демона, що незримо причепив ся до чоловіка.

12. Взяв го твердо в руки. (Наг.)

Знач. узяв його під острый догляд, не дає йому волі. У Словаків *Vzal ho na tvrdo* (*Zátař. VIII, 833*).

13. Взяв за старий довг. (Наг.)

Говорять про злодія, що вкрав якусь маловарту, дрібну або зопсовану річ, якої не варто було й красти.

14. Взяв на будущий вік. (Наг.)

Взяв з наміром віддати на будущий вік, тоб-то в загробному житю, знач. не віддати ніколи, запропастив.

15. Взяв на вічне відданє. (Наг.)

Украв або позичив з тим наміром, щоб більше не віддати.

16. Взяв на нього півьму. (Кривор.)

Знач. завзяв ся на нього, має на нього злість.

17. Взяв не питавши, пішов не дькувавши. (Наг.)

Говорять про злодія.

18. Взяв с—ку в жменю. (Дрог.)

Жартують із такого, що набравши буків та скуливши ся з болю пішов геть. Пор. *Wand. I, 147* (*Arsch 58*). Поясненє у *Вандера хибне*.

19. Взяв сі до нього грубшим кінцьом. (Наг.)

Знач. кинув ся його бити або загалом узяв його під острый догляд, не дає йому волі, держить під погрозою.

20. Взяв, що не положив. (Наг.)

Про злодія, пор. висше Брати ч. 7.

21. Взяли би ті на мари! (Наг.)

Прокляте, коли один бере щось у другого, а сей не хоче дати. Знач. щоб ти вмер і щоб тебе несли на кладовище.

22. Взяли го люде на зуби. (Наг.)

Знач. пустили на нього обмову, виговорюють на нього по за очі всьні негарні річи.

23. Взяло го сі нещїстьи. (Наг.)

Знач. нещастє переслідує його, йому не щастить ся.

24. Взяла би ті сі фрибра! (Наг.) ...колотьба! (Берез.)

Хороби уявлені в виді демонів, що чіпають ся чоловіка. Прокляте.

25. Взяла го сі побліка. (Наг.)

Впав на нього сором, або звязав ся з якоюсь людиною, з якою товаришуване приносить йому сором.

26. Де-с увьив, там назад положи! (Наг.)

Говорять особливо про річи знайдені на „нечистих“ місцях, яких не слід рушати. До таких річей належать усякі шмати завішені на деревах або інші річи не згублені, а підкинени навмисне в якесь незвичайне місце (на межу, під угод дому, під поріг) з метою — наслати чару, хоробу то що на того, хто візьме сю річ. Те саме у Поляків Adalb. Wziąć 3.

27. Куди ви сі взяли! (Наг.)

Знач. не добре вгадуєте, ваші здогади зовсім хибні. Дословно: ви заїхали на злу дорогу.

28. На перебесаги вьвити. (Наг.)

Знач. узяти на плечі перевішуючи один кінець на плечі а другий на груди. Бисаги, з лат. bisaccium — підвійний мішок з розпором на середині, приладжений до такого ношена.

29. Не взяв го кат. (Коб.)

Говорять про здорового, сильного, моторного, вродливого чоловіка. Яка психічна асоціація між тими прикметами і ватом — не знаю.

30. Не взяв ані тільки, аби раз палець обвинути. (Наг.)

Знач ані маленького шматочка полотна, загалом нічогосінько.

31. Не взяв ем і тільки, як того чорного за ніхтьом. (Наг.)

Жалував ся приймич, якого по кільканадцятьох роках праці прогнав названий батько, не давши йому нічого.

32. Не взяв ем нічого за мак-верно. (Наг.)

Знач. ані найдрібнішої річи. Пор. Adalb. Wziąć 10.

33. Ова! Возьме ми сокиру з за лави. (Наг.)

Вислов легковаження чийоїсь погрози; мовляв: адже до мене до хати не прийде і сокири з за лави не візьме, тоб-то: чую себе в своїй хаті, чи загалом у своїм праві безпечним. Сокира в хаті звичайно застромлена в шпару між лавою і стіною межі вікнами.

34. По собі кого взяти. (Гнідь.)

Знач. судити, цівити когось по собі.

35. Тре сі вьвити і за горьиче і за больиче. (Сор.)

Говорять до слуги або до молоді невістки, яка у-перве приходить на господарство. Зворотом „горьиче і больиче“ характеризує ся вся жіноча робота.

36. Що возьмеш, то не положиш. (Сор.)

Знач. беручи а не докладаючи мусиш вичерпати запас.

Вбаги. 1. На всі вбаги стане! (Наг.)

Буде досить, щоб заспокоїти всякі бажаня.

2. Що там за вбаги в тебе! (Наг.)

Знач. чого тобі зачочує ся, які в тебе претензії.

Вибалушити. 1. Вибалушив очи як баньки. (Кол.)

Згідно: видивив ся, витріщив очи.

- Вибачити.** 1. Вибачте ми сесе слово. (Ільк.) ...на тім слові. (Наг.)
Звичайна формула перепросин, коли чоловік хоче сказати якесь неподобне, грубе слово.
2. Вибачьїйте, що так скажу. (Наг.)
Формула перепросин, див. поперед.
3. Вибачьїйте яко грєчнї! (Наг.)
Формула перепросин, як поперед.
- Вибачний.** 1. Будьте вибачні, що сї так стало. (Наг.)
Формула перепросин, коли чоловік не зробив чогось, що мав зробити, не додержав слова, то-що.
- Вибір.** 1. На вибір, Господи! (Ільк.)
Значїне поговірки не ясне менї. Вона мусить ґрунтувати ся на якїмсь оповїданю, якого я не знаю.
- Вибрати.** 1. Виберїт ми очи, ци можу си пригадати! (Наг.)
Говорить чоловік не можучи пїзнати когось, що признаєть ся до знайомости з ним.
2. Вибирає ся, як за море стрїляти. (Ільк.)
Знач. вибирає ся пиняно, робить великі приготуваня для річи, що не стобїть того. Пор. Adalb. Wybierać się 7.
3. Вибрав му пса. (Льв.)
Знач. вилаяв, наганьбив.
4. Вибрав сї як за море с—тв. (Наг.)
Коли хтось з великою парадю, з великими претензиями бере ся до дрібного, нікчемного дїла.
- Вибубнити.** 1. Дай то вибубнити! (Дрог.)
Іронїчно до балакучого чоловіка, що оповїдає якїсь сплїтки, які повинен був заховати в тайні.
2. Ще того не вибубнювали на містї. (Дрог.)
Знач. я сього не знаю, се ще не закон, не обовязкова річ. Натяк на давній звичай оголошувати новї закони та розпорядженя по мїських вулицях і площах переднародом звабленим гуркотом барабанів. Пор. Wand. I, 209, (Austromeln 1)
- Вибути.** 1. Вибув си своє. (Наг.)
Знач. відслужив службу, вислужив у війську або загалом сповнив якийсь не-легкий обовязок.
- Вибуюти.** 1. Вибуюв як верба. (Наг.)
Знач. вирїс високо і швидко.
- Вивалити.** 1. Вивалив очи як баран. (Наг.)
Витріщив очи, видивив ся. Пор. висше Бойко 4.
2. Вивалив суму не знати за що. (Наг.)
Знач. видав багато грошей за якусь непотрібну, маловарту річ.
3. Вивалив язик як гінчий пес. (Наг.)
Висолопив, прим. біжучи надто швидко.
- Виварачати.** 1. Виварачьє, як свиньї при коритї. (Наг.)
Знач. кривдує собі, дорїкає, дословно перевертає, пор. польське wuwgasa і врусь. переворачиваеть.
- Виварити.** 1. Виварив як з гармати. (Наг.)

Знач. вистрілив, гукнув, ударив. Пор. старосл. варити — *currege* або *pellere* (див. Памятки I, 384).

Вивецувати. 1. Вивецуєш ти мене на всі боки. (Наг.)

Знач. вимучиш, ватомиш роботою. Вивецувати від нім. *wetzen* — острити.

Вивіжати. 1 Вивіжбив го наскрізь. (Наг.)

Знач. визнав, вислідив.

Вивчити ся. 1. Хто сі ни вівчит, ни буде уміти. (Кольб.)

До всякого діла потрібна наука. Пор. нім. *Lerne was, so kannst du was*, *Wand. III, 38 (Lernen 37)*.

Вигад. 1. На всі вигадид досить. (Наг.)

Знач. хоч сяк або так мірнуй, а зього досить. Пор. висше Буги 3; Вибати 1.

Вигадати. 1. Ци не вигадали би ви ми пару грейцарів? (Наг.)

Первісно: чи не вадумали б, відки їх дістати, а тепер звичайно: чи не позичили б?

Виганьбити. 1. Виганьбив го як пса. (Наг.)

Порівняне кульгаве, бо пса ніхто не ганьбить, а основане хіба на тім згіднім погляді на пса, що характеризує устну традицію майже всіх народів.

2. Виганьбив на фунти. (Дрог.)

Знач. відмірив йому лайки добру порцію, вилаяв здорово.

3. Нема го кому виганьбити порьидно. (Наг.)

Говорять про зухвалого, напасливого чоловіка, якого ніхто не важить ся присоромити.

Вигатити. 1. Вигатив го, що сі влізло. (Дрог.) Вигаратав... (Наг.)

Знач. набив сильно.

Виглядати. 1. Виглядає, як би чоловіка з'їсти хотів. (Збар.)

Знач. грізний, жорстокий, з виразом повним ненависти. Пор. *Wand. I, 197 (Aussehen 19)*.

2. Виглядає як з хреста знятий. (Збар.)

Такий змучений, нещасний, марний. Пор. нім. *Er sieht aus, als hätt' er drei Tage im Grabe gelegen* і под. *Wand. I, 197 (Aussehen 24, 25, 26)*; *Adalb. Wygladać 81*.

3. Виглядає як кані дощу. (Сор.)

Поговорка основана на нар. віруванню, що каня (*Milvus regalis*) не сьміє пити води з ріки або жерела, а тільки ту, яку собі в повітрі зловить підчас дощу, і для того підчас довгої погоди літає жалібно кевкаючи, бо її мучать опрага. Пор. *Етн. 36. V, ст. 81*; *Adalb. Wygladać 26*.

4. Виглядає як коменяр. (Кол.)

Такий чорний, замураваний. Пор. *Wand. I, 203 (Aussehen 182)*.

5. Виглядає як кров з молоком. (Вікно)

Знач. гарний, вродливий сьвіжий. Пор. *Wand. I, 203 (Aussehen 181)*; *Adalb. Wygladać 33*.

6. Виглядає як мара. (Терноп.)

Знач. страшний, нужденний, худий. Пор. *Wand. I, 202 (Aussehen 129)*; *Adalb. Wygladać 37*.

7. Виглядає як місяць у повні. (Бібр.)

- Знач. повновидий, товстий, круглий. Пор. Wand. I, 201 (Aussehen 105); Adalb. Wyglądać 34.
8. Виглядає як мокра курка. (Дол.)
Знач. скумений, опущений, нещасний. Те саме у Німців Wand. I, 201 (Aussehen 115).
9. Виглядає як слотаве літо. (Збар.)
Знач. не то добродушний, не то сердитий. Пор. нім. Er sieht aus, wie drei Tage Regenwetter und der vierte noch nicht hübsch, Wand. I, 201 (Aussehen 113).
10. Виглядає як смерть. (Кол.)
Знач. страшний, блідий, худий, схорований. Пор. Wand. I, 200 (Aussehen 94).
11. Виглядає як холера. (Льв.)
Страшний, нелюдяний.
12. Виглядає як „що ми зробиш?“ (Печен.)
Говорять про чоловіка, що вдає дуже сьмілого, бутного, завадянку.
13. Виглядає, як би сі з шибениці урвав. (Наг.)
Говорять про непевного чоловіка, волоцюгу, обдертого або подряпаного та покровавленого. Пор. Wand. I, 196 (Aussehen 3, 48).
14. Виглядає, як Михайлове чудо. (Наг.)
Є в календарі таке свято (д. 6 вересня), та в нар. мові чудо значить також поганий, огидливий чоловік, пор. початок пісні: „Угу на тя, чудне чудо, угу на тя, угу!“ (Дол.)
15. Виглядає як миш у пастиці. (Дрог.)
Такий переляканий, безрадий. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 165).
16. Виглядає як оґер. (Наг.)
Про здорового, сильного, повнокровного чоловіка. Пор. Wand. I, 202 (Aussehen 145).
17. Виглядає як опуд. (Наг.)
Про брудного, нечесаного, неопрятного чоловіка. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 170); Adalb. Wyglądać 62.
18. Виглядає як пацюк годований. (Наг.)
Знач. товстий, гладкий, Пор. Wand. I, 202 (Aussehen 145).
19. Виглядає, як пацьи за сороківцьи. (Наг.)
Знач. непоказний, сьмішно малий та нечепурний. Сороковець — срібна австр. монета 40 кр. віденської валюти або 24 конвенційної вал. Пор. нім. Er sieht aus wie ein Groschenferkel, Wand. I, 197 (Aussehen 15).
20. Виглядає як півтора нещістьи. (Наг.)
Знач. дуже пригноблений, обдертий, опущений. Пор. Adalb. Wyglądać 52.
21. Виглядає як сам не свій. (Наг.)
Переляканий, бестямний.
22. Виглядає як сова. (Наг.)
Знач. понурий, набуздочений, маломовний. Те саме Wand. I, 203 (Aussehen 175); Adalb. Wyglądać 35.
23. Виглядає як три дні не ївши. (Наг.)
Знач. такий нужденний, вимарнілий, збідований. Те саме у Німців Wand. I, 197 (Aussehen 18).

24. Вигльидає як труп. (Наг.)

Такий блідий, жовтий, без виразу на лиці, схорований. Пор. Wand. I, 203 (Aussehen 172); Adalb. Wyglądać 70.

25. Вигльидає як заяць у ступі. (Снят.) ...у вершці. (Кол.)

Такий переляканий, скулений, безрадний, несмілий. У Поляків: Wygląda jak złony zając (Adalb. Wyglądać 57). Натяк на анекдоту про слизькоязику жінку, якій чоловік показував зайця в верші, див. Етн. Зб. VI, ч. 13, 14.

26. Так вигльидавш, як небіжка с—а. (Цеп.)

Жартливо говорять до чоловіка засумованого, знеохоченого, обезсиленого перед часом. Німці кажуть про побитого, струповатого: Er sieht aus wie ein geklatschter Bauernarsch, Wand. I, 202 (Aussehen 130).

Виглянути. 1. Виглянув, як медвідь з гаври. (Лол.)

Про неопратного, лінивого чоловіка, що ледви-ледви рушать ся зі своєї хати.

2. Вигльинув, як щур з муки. (Наг.)

Про чоловіка, що боязливо визирне зі своєї схованки або з хати і зараз знов сховає ся. Пор. Adalb. Wyglądać 1.

Вигнати. 1. Вигнав, як верба. (Наг.)

Знач. виріс швидко і високо, звич. про молодого парубка. Пор. Вибуяти 1.

2. Вигнало му в його шибирі оттакий больик! (Наг.)

Знач. викинуло, набрало, вчинив ся.

3. Вижену я в тебе тоту погану пару. (Наг.)

Значіне сеї погрози двоєнке: 1) вбю тебе, вижену з тебе душу, 2) відучу тебе від поганих порівів, немов: вижену з тебе лихого демона.

4. Вижену я тобі мухи з носа. (Наг.)

Знач. збю з тебе пиху, відучу тебе від поганих привичок.

5. Не виганьий пари з тіла! (Наг.)

Жартливо: не бий, не вбивай на смерть — звісно, коли на се зовсім не заносить ся, напр. коли два пастухи борють ся і один намагає ся кинути другого на землю.

6. От лише вигнали пару. (Наг.)

Говорять про худу, мізерну або хору скотину, яку зарізали на мясо, коли вже не могла робити або коли без того й сама була би швидко здохла.

7. Що-ж вигнав, то назад жену. (Наг.)

Жартує бідний чоловік, вертаючи ні з чим із ярмарку.

Вигнути. 1. Тут треба вигнути коліно. (Наг.)

Говорять про дорогу, що викручує ся великим закрутом, кривулею.

Вигода. 1. Зроби їй вигоду, то піде по воду. (Наг.)

Жартливо про непокірну, неслухняну жінку. „Зробити їй вигоду“ — догодити їй у однім спеціальнім значіню.

2. Маю свою вигоду. (Наг.)

Маю те, що заспокоює мою потребу, маю щось для себе самого.

Вигодити. 1. Коби Бог вигодив! (Наг.)

Знач. Коби Бог дав гарну погоду.

2. Ци не вигодив бис ми яким грейцаром? (Наг.)

Знач. чи не позичив би, чи не вчинив би вигоди?

Виграти. 1. Або віграю, або пріграю. (Печен.)

Вислов альтернативи у чоловіка, що зважаєть ся на яєсь діло.

2. А то виграв! (Наг.)

Іронічно, про чоловіка, що самохіть убрив у якусь біду або своїм зухвальством напичав собі клопоту.

3. „А що, виграли тато справу?“ „Та виграли.“ „А деж сут?“ — „Та зараз прийдуть, ще лиш мають дістати 25 буків.“ (Наг.)

Жартлива поговорка про нещасного процесовича, тай загалом про такого, що замість користи доправував ся чи загалом доборов ся до шкоди.

4. Виграв з паном справу. (Кол.)

Іронічно зам. дістав буки, набрав ся лиха.

5. Виграв на гельбе-цвельбе. (Яс. С.)

Первісно говорило ся про якусь гру, імпортовану з Німеччини, в паристе або непаристе число очок (eif-zwölf); тепер уживають у значіно якогось дуже некорисного діла, страти, скандалу.

6. Виграв як на льотерію. (Наг.)

Знач. його стріло надзвичайне, несподіване щастя.

7. Виграв, як тато справу. (Наг.)

Жартливо про такого, що замість сподіваної користи здобув шкоду. Натяк на поговорку подану више ч. 3. Німець каже: Er gewinnt über den Rücken, Wand. I, 1663 (Gewinnen 124).

8. Виграй же ту з ним! (Наг.)

Говорять про крутара, що вміє висмигнути ся з кожного неприємного положення, а також про мудрого чоловіка, що вміє переперти противника своїми доказами.

9. Виграє на кони як пан. (Наг.)

Знач. бучно їде, басує, їде гуляючи, для забави.

10. З ним не вигравш справи. (Дрог.)

Знач. не дійдеш до ладу, але також: його не обдуриш, не висискавш. Пор. Wand. I, 1663 (Gewinnen 119).

11. Ні виграв, ні програв, при своїм ся обстав. (Свят.)

Говорять про діло, що не принесло ані особливих користей, ані шкоди. Пор. долішньо-німецьке: Ik hewwet nit wunnen, ik hewwet nit spunnen, et heat mi kein Geld kostet, Wand. I, 1664 (Gewinnen 135).

12. Раз виграв, раз пріграв. (Дрог.)

Характеризують зміну щастя в людському житю, не конче при грі, пор. више 1.

13. Раз віграєш, а десіть раз пріграєш. (Пен.)

Остерігають чоловіка, що любить грати в карти.

14. То не виграна справа. (Дрог.)

Знач. справа, яку тяжко або неможливо виграти, некорисна.

15. Хто в разу віграє, той на кінци не має що ставити. (Ільк.)

Кому в разу щастить, того на кінці щастє покине. Те саме у Поляків Adalb. Wygrać 3; Wand. I, 1662 (Gewinnen 110, 117).

16. Хто раз виграв, той ще раз хоче. (Дрог.) ...того ще кортит. (Голоб.)
Так характеризують зріст у чоловіка пристраси до гри в карти або в лотерію.
- Вигребти.** 1. Вигріб як умерлого з гробу. (Береа.)
Пригадав не до речі явусь давно забуту, а неприємну справу.
2. Не вигрібай мерцьї з гробу! (Снят.)
Не згадуй про давні сварї або кривди. Пор. жидівське A Tojten trugt men nit zurůck, Wand. IV, 1253 (Der Todte 2); Adalb. Umarly 11.
- Вигризти.** 1. Вигризли го з помеже себе. (Наг.)
Знач. не дали йому жити між собою, змусили до уступлення (про спільників, сусїдів і т. п.)
- Вигрожувати ся.** 1. Не вигрожуї сї, бо тї сї не бою! (Наг.)
Звычайна відповідь на чїсь погрози, прим. у сварцї.
- Вигарбувати.** 1. Вигарбую я тобі скиру. (Наг.)
Погроза, знач. набю.
- Вид.** 1. Видом видати, слихом слухати. (Снят.)
Радїсний окрик при привитаню з якимсь любим, давно не баченим гостем. Пор. Дик. 910.
2. Глянь на вид, о здоровє не питаї! (Луч.)
Знач. по виду, по лицї, чи воно сьвіже чи змарнїле, пізнавш, чи я здоров, чи нї.
3. З виду бим му й триїцїтьох лїт не дав. (Наг.)
Знач. дивлячись на нього мїг би подумати, що йому нема й 30 лїт, хоча на дїлі він старший.
4. На його видї дїдько горох молотив. (Ілк.)
Говорять про дзюбатога, вісповатога чоловіка. Пор. Wand. I, 198 (Aussehen 50).
5. Яким видом тото робиш? (Лім.)
Знач. на основї якого права, на якїї підставї?
- Виданий.** 1. То невидана річ! (Наг.)
Знач. такого ще ніхто не бачав, звычайно в злім значїню: се така погань, така підлота, таке нещастє.
- Видати.** 1. Видав війну, як пес вовкови, а кїт мишом. (Наг.)
Жартливо про двох ворогів, що де тїлько стрїнуть ся, мусять посварити ся або побити ся.
2. Видав го на покаяннє. (Наг.)
Знач. наробив йому скандалу і сорому перед людьми.
3. Видав ем сї до греїцарика. (Наг.)
Знач. видав усї гроші, які мав.
4. Видав му дрібними. (Кол.)
Знач. почастував його стусанами та позаушниками.
5. Видав му в пїткї. (Наг.)
Знач. ударив його долонею (пятьїрнею) в лице.
6. Видати хтобудь потрафит. (Наг.)
Знач. видати, витратити легко, але тяжше здобути, заробити.
7. Доки чоловік жиє, доти видає. (Цен.)
Людське житє — нерозривний ланцюх видатків і доходів. Відповідають, коли хто жадує ся на ненастаннї видатки в господарствї.

8. Лекше видати, як заробити. (Наг.)

Загальніше сказано те саме, що вище ч. 5. Пор. Wand. I, 190 (Ausgeben 13).

9. Не видам, то до дому понесу. (Наг.)

Говорить ощадний чоловік, перемагаючи свою охоту купити щось не зовсім конче потрібне.

10. Не видаш — не купиш. (Дрог.)

Говорить продавець до покупця, який вагаєть ся в купні, шкодуючи грошей.

11. Не штука видати, штука потім здібати. (Кол.)

В иньшій формі та сама думка, що вище ч. 5 і 7.

12. Поки видасть грейцар, то го двадцять раз оберне в жмени. (Наг.)

Говорять про скупого.

13. Щом видав, то ми сі вернуло. (Наг.)

Говорять про не дуже корисну покупку, що не дала ніякого зиску.

14. Що нині не видаш, то завтра в ремени найдеш. (Урич)

В реміннім чересі носять гроші.

Видатний. 1. Хоць дрібне, але видатне. (Цен.)

Говорять про збіже не велике ростом, але добре на зерно; жартливо також про різні дрібні прикраси, що можуть чоловікови остогидити життя.

Видаток. 1. Без видатку сі в місті не обийдеш. (Наг.)

Не тільки в місті, але й усюди чоловік мусить раз у раз робити видатки. Пор. вище Видати 7.

2. Видаток сі все найде. (Наг.)

Скорочено зам. усе знайде ся нагода, щоб щось видати, або: коли прийде ся видати, то все знайдеш.

3. Найстарший видаток — цісарський податок. (Лім.)

Бо той не чекає, його не можна відложити на потому ані зменшити.

Видерти. 1. Видер як псу з горла. (Наг.)

Знач. відібрав з трудом, хоч він не хтів віддати.

2. Він би ми очи видер. (Наг.)

Образово зам. наробив би крику, розсердивсь би на мене за щось.

Видзьобати. 1. Видзьобали якісь пташки. (Наг.)

Коли щось було десь зложено (в коморі, в стові або що) і потім без відома властивци пропало або поменьшало; викрали, вивозили якісь невідомі, звичайно такі свої хатні злодюжки. Пор. далі Випташити.

Видивити. 1. Видивив свої очи за ним. (Наг.)

Знач. визирав його довго, стужив ся за ним.

2. Видивив сі на нього, як би го звісти хотів. (Наг.)

Говорять про ненависний, злобний погляд одного чоловіка на другого.

3. Видивив сі на нього, як тельц на нові ворота. (Наг.)

Говорять про такого, що зачудувавши ся витріщив на другого очи.

Видимий. 1. Видіма річ! (Збар.)

Зам. се очевидно, се дійсна правда.

2. Таж то видьоба смерть! (Наг.)

Знач. очевидна, явна. Говорять про дуже небезпечне діло, що грозить чоловікови загибілю.

Видіти. 1. А бим мере видів, то бим не сказав. (Наг.)

Говорить добродушний чоловік, покриваючи прогіржі свого ближнього. Мере — дійсно.

2. А видиш, крутиш! (Кол.)

Коли когось перековано, що бреше, викручує ся.

3. А видів ти кармазин? — Ого, я вже їв. — Таж то сукно. — Ага, зелене. (Бар.)

Насьміх над легкодушним брехуном, що не надумуючись усюди вставить своє слово і все не до ладу.

4. А видів ти форс на біле коня? (Дрог.)

Жартують передразнюючи Німця, коли хтось шукає чогось загубленого та досягуєсь сього й того: чи не видів ти сеї річі? .

5. А виділа сова сьвіт? (Наг.)

Іронічне питанє в відповідь на инше питанє в роді: чи, коли, де я се побачу? в значіно: не побачиш так як сова не бачить сьвіта. Пор. польське: *Tyle widzi, co sowa we dnie* (Adalb. *Widziec* 18).

6. А виділи би ті на шибеници! (Наг.)

Клинуть такого, що твердить або свідчить у суді, буцім видів щось таке, чого на ділі не видів.

7. А не видів бис сьвіта божого! (Наг.)

Прокляте, в відповідь на те, коли хтось питає другого, чи видів якусь річ, якої шукає перший, а другий каже, що не видів, хоч міг або й повинен був видіти її.

8. Близько видіти, далеко дибати. (Наг.) ...видати... (Яс. С.)

Говорять у відповідь на те, коли хто про віддалене одного місця від другого каже: „О, то близенько, онде видно“ і т. и. Образово також про трудности всякого діла, що з далека видає ся легким, а на ділі вимагає більшої вмілости і терпливости. Пор. Adalb. *Widać* 1; Нос. 261.

9. Бодай бим ті тогди видів, як свою першу сорочку! (Город.)

Жартливе прокляте. Своєї першої сорочки чоловік ніколи не побачить.

10. Бодай ем ті тогди видів, як на мої долони волосє виросте. (Наг.)

Прокляте, зам. щоб я тебе ніколи не видів. Зворот про волосє на долоні див. висше Бути ч. 24.

11. Бодай есь багато видів, а не мав за що купити! (Ільк.)

Жартливе прокляте, яке поясняють психологічною увагою, що, мовляв, нема нічого прикрийшого, як бачити якусь річ, що тобі подобає, ся і не могли купити її. У Поляків: *Widzieć, a nie zużyć, to wielka obraza* (Adalb. *Widziec* 19).

12. Бодай ес так видів сонце, а я нє! (Наг.)

Так божить ся чоловік у відповідь на закид, що, мовляв, я сам видів, як ти зробив се й те.

13. Виджу лиш ось як крізь сито. (Наг.)

Говорить чоловік старий або хорий на очи. У Поляків: *Widzi jak przez mgłę* (Adalb. *Widziec* 20).

14. Видит ми сї, що буду битий. (Наг.)

Знач. здасть ся, прочуваю. Пор. пісню:

Гонят мамко на сторожу

Шд Чорний ліс на могилу;

Видит ми ся, моя мамко,
Щод відав я там загибу. (Ант. і Драг. І, 134.)

15. Видиш, не видиш — мовчи. (Залісе)
Остерігають такого, що пориваєть ся присьвідчити якусь річ, яку він сам бачив. Таке правило життявої мудрости сьвідчить про невисоко розвинену потребу — говорити правду і давати сьвідочтво правді. Див. такого рода приповідки далі під словом Сьвідок. Пор. польське: Widz nie widząc, słysz nie słysząc (Adalb. Widzieć 23); те саме у Чехів (Čelak. 77), у Німців Wand. IV, 503 (Sehen 68).
16. Видиш тепер на власні очі. (Наг.)
Знач. переконай ся про те, чому вперед не хотів вяти віри.
17. Видів — оближи х — Жидів. (Наг.)
Мудроване до слова „видів“.
18. Виділи очі, що купували. (Наг.)
Відповідь на жалі чоловіка, що купив якусь лиху річ замість доброї або переплатив її. Натяк на звісну анекдоту про дурня, що купив хрін замість ласощів і потім плакав ідчая його. Німець каже: Jedermann sehe, wofür er sein Geld gibt, Wand. IV, 503 (Sehen 57).
19. Він сидит, як трава росте. (Дрог.)
Знач. дуже видючий, догадливий, хитрий. Пор. Wand. IV, 512 (Sehen 304).
20. Волів бим видіти дідька лабатого, як його. (Наг.)
Говорять про ненависного, лихого чоловіка.
21. Дай сі видіти! (Дрог.)
Знач. покажи ся особисто або покажи свою здібність, силу чи вмiість. Пор. нім. Lass sehen, was du kannst! Wand. IV, 512 (Sehen 292).
22. Дасть ся то видіти. (Льв.)
Фраза, якою потішають чоловіка, що просить чогось, а прошений не може обіцати йому на певно, та не може й рішучо відмовити йому.
23. Кождий своє видит. (Наг.)
Знач. кождий дбає про свою користь, а байдуже йому до чужої шкоди. Пор. Wand. IV, 502 (Sehen 26).
24. Меш видіти на жидівське пуціньи. (Снят.)
У Жидів пуцання нема, знач. не побачиш ніколи.
25. Меш видіти тогди, коли своє вухо. (Снят.)
Знач. не побачиш ніколи. Пор. висше Бути 25; Adalb. Widzieć 1.
26. Меш видіти, як сі вода горі ріков оберне. (Снят.)
Знач. не побачиш ніколи.
27. Ми сі рідко видимо, а за то сі навидимо. (Яс. С.)
Говорять про себе свояки або приятелі, що живуть далеко один від одного і через те не мають нагоди сварити ся. Навпаки в Поляків: Nie częste widanie — gotowe nieznanie (Adalb. Widanie 1; Widzieć 15).
28. Навідів сі лихої години. (Наг.)
Навідів ся в знач. бачив багато лиха. Про чоловіка, що багато перебідував.
29. Най виджу, з ким сиджу. (Кол.)
Окрив рішучости, домагання — сказати всю правду про якогось чоловіка, щоб і другий знав, з ким має діло.

30. Най му сі видит, що на його стало. (Наг.)
Знач. нехай йому здає ся. Уступка зроблена дурному, варозумілому чоловікови.
31. Най ті не виджу! (Наг.)
Говорять у пересердю, знач. іди геть, забирай ся від мене.
32. Не виджу за макове зерно. (Наг.)
Говорять чоловік у пітьмі або хорий на очи або сліпий.
33. Не виджу, хоць ми очи вибери. (Наг.)
Говорять чоловік у пітьмі або не можучи добачити того, що показує йому хтось иньший.
34. Не видит дальше свого носа. (Льв.)
Говорять про духово обмеженого, недогадливого чоловіка. Пор. Adalb. Widzieć 12; Wand. IV, 510 (Sehen 237).
35. Не видит, як сліпий плота. (Наг.)
Про бідного, що не має ліпшої страви або одежі, а також про нетямучого, що поступає на вмая не знаючи, що робить і по що, звичайно собі на шкоду.
36. Не видит, як я свого тата не виджу. (Наг.)
Сей. який умер. Говорять ся про якусь згублену річ або про чоловіка, що жив в недостатку і не має ніяких засобів до життя.
37. Не видів Гриць воза тай зробив собі сани. (Лучак.)
Говорять про недотепу, що бере ся майструвати не вмючи.
38. Не видів єм — не скажу. (Наг.)
Відповідь на питанє: чи не видів ти того й того (загубленої річи або чоловіка, за яким хтось шукає).
39. Не видів єм того, як живу. (Наг.)
Говорять про якесь нове, незвичайне явище.
40. Не видів єс тата на мамі? (Явор.)
Жартливо-циничне гулюканє, коли хтось надто цікаво придивляє ся якісь річи або в великім зачудуваню витріщає очи на неї.
41. Не виділа Василиха цьвочка. (Кол.)
Жартують, коли хтось давує ся якісь звичайній річи. Цьвочок — гвіздок.
42. Не виділа п—а звозда тай гадає, що то х—. (Наг.)
Цинічний насміх, коли хтось давує ся якісь звичайній річи. Звезд—гвіздь.
43. Ну, ци видів хто таке на божім сьвітї! (Наг.)
Окрик обуреня і зачудуваня при видї якогось незвичайного злочину, якогось підлого, бессоромного вчинка.
44. От не видів, тай очи витріщив. (Бір.)
Говорять про селяха, що прибувши у-перве до міста дивує ся всьому. Пор. польське: Kto czego nie widział, dziwuje się (Adalb, Widzieć 9).
45. Тогда бим тя видів, як свою потилицю! (Ільк.)
Проклятьє, знач. щоб я не бачив тебе ніколи!
46. Тогда го будеш видів, як свого вітця з тамтого сьвіта. (Наг.)
Знач. не побачиш ніколи. Докладнійше висловлена та сама думка, що висше ч. 36.
47. Увидимо сі на Сафатові долині. (Наг.)
Говорять розстаючи ся з кимось на завсїгди, без надїї побачити ся ще в житю. Йосафатова долина — легендарне місце страшного суду.

48. Увидимо сі на тамтїм сьвітї. (Наг.)

Говорять розстаючись або в сварці, зарікаючись не сходити ся більше.

49. Хоць єс видїв, тихо будь! (Наг.)

Не викидай ся на сьвідка, бо наживеш клопоту, тяганини по судах, пор. висше ч. 15.

50. Хтїв бим то видіти! (Льв.)

Scil. щоб ти сього не зробив, або щоб ти се зробив. В тїй формї висловлює ся переконана, що щось стане ся конче так, як хоче бесідник. Пор. Wand. IV, 501 (Sehen 12).

51. Хто не видит, той не завидит. (Кол.)

От тям то селяне силкують ся як мога більше річей і вчинків скривати від завидючого ока, яке по їх думці може наслати лихо. Пор. Adalb. Wizeieć 4.

52. Хто того не видит, най му очи вилізут! (Наг.)

Сердята реплїва на неоправданї сумніви або заперечуваня. Пор. німецьке: Wer das nicht sieht, hat keine Augen. Wand. IV, 513 (Sehen 323)

53. Хто того не видїв, той би не повірив. (Збар.)

Говорять про якусь давню пригоду.

54. Чи видиш, чи не видиш, то мовчи. (Мінч.) Ци... (Льк.)

Відміна приповідки поданої і поясненої висше ч. 15 і 49.

55. Чогом не видїв, того не скажу. (Наг.)

Говорить сумлінний сьвідок. Та сама думка в иньшій формї в лат. Audita parvo — не бачив, а оповідаю, очевидно не ручаючись за вірність того, що менї оповіли иньші. Пор. польське: Com widział, to powiadam (Adalb. Wizeieć 3); Wand. IV, 512 (Sehen 284).

56. Чого не виджу, того не зьблюю. (Дрог.)

Найбільше болюча та страта, яку чоловік бачить на власні очи. Троха відмінно у Поляків: Szego się nie widzi, tego się nie śledzi (Adalb. Wizeieć 5); згідно з нашим Wand. IV, 506 (Sehen 133) і непоміщене у Вандера: Was ich nicht seh', thut mir nicht weh.

57. Що ввидит, то його. (Наг.)

Говорять про злодія, грабівника.

58. Що видит, того прагне. (Наг.)

Говорять про дитину, про п'яного або захланного чоловіка. Словак остерігає: Co vidíš, ne musíš mať (Zatur. X, 735); в такім же значіню, як у нас, говорять Німець: Alles, was ich sehe, das will ich, див. Wand. IV, 501 (Sehen 2); Adalb. Ujrzeć. 1; Čelak. 123.

59. Щось ми сі так видит. (Наг.)

Знач. так менї здасть ся, пор. висше 14.

60. Як бим не видїв, то бим сам не вірив. (Кол.)

Говорять про яесь неймовірне, незвичайне діло, пор. висше ч. 51. У Німців: Man muss es sehen, um's zu glauben, Wand. IV, 512 (Sehen 294).

61. Як ті виджу, так ті пишу. (Кольб.)

Знач. по твоему виду, по зверхньому вигляду цїнять і поважають тебе (дословно: записують до певного стану, до певної верстви). Пор. Adalb. Wizeieć 7; Čelak 267; Wand. IV, 508 (Sehen 174).

62. Як тя видять, так тя пишуть. (Ільк.)

Те саме, що й попередня. Дословно згідне з польським Adalb. Widzieć 6.

Видно. 1. Видко сї пішов, коли го нема. (Дрог.)

„Видко ся“ в значіно: здаєть ся, напевно. Жартують, коли шукаючи когось не застануть його дома або на умовленім місці.

2. Не видко му ся. (Гнідк.)

Іронічний вислов, знач. він не може добачити чогось, хоч там зовсім не темно; не може догадати ся, хоч натякають виразно.

Видно. 1. Видно го наскривь. (Наг.)

Говорять про чоловіка, якого вдачу легко пізнати, про простодушного, боязливого і т. н.

2. Видно му по носі, що бреше. (Наг.)

Знач. по виду, по тоні пізнати. Те саме у Німців Wand. IV, 512 (Sehen 301)

3. Видно сї як у день. (Наг.)

Говорять про ясну, місячну ніч.

4. Видно сї, хоць ігли збирай. (Кол.)

Про ясну ніч або про велику пожежу. Пор. Adalb. Widno 1.

5. Видно, що не сповний розуму. (Борис.)

Дословно: божевільний. Говорять, коли чоловік задумує або робить щось незвичайне, небезпечне або погане.

6. Видно як на долони. (Наг.)

Говорять про віддалений предмет, прим. сусіднє село, гору, а також іронічно про справу не дуже то ясну, яку бесідник силкуєть ся розтолкувати і пояснити по своєму. Пор. Adalb. Widać 2; Дик. 915; нім. Klar wie Schuhwachs.

7. Видно як на тарели. (Наг.)

Про село або поле, що лежить на рівнім місці.

8. Зараз видно, що в кім кіпит. (Наг.)

Знач. якої хто вдачі, чого можна надіятись від нього. Пор. Wand. IV, 503 (Sehen 72, 73, 76).

9. Кому видно, тому й свічки не треба. (Кол.)

Знач. хто розумів якусь річ, тому не треба її пояснювати ані доказувати.

10. Ледво го видно від землі. (Наг.)

Говорять про малу дитину або загалом про чоловіка малого росту.

11. Най ми сї видно буде! (Дрог.)

Образово зам. хочу вияснити сю справу, хочу мати певність.

12. Не видно відти там. (Наг.)

Жартливо про якусь далеку (фізично), трудну, недосяжну річ.

13. То видно й без свічки. (Кол.)

Говорять про очевидну, безсумнівну річ. Пор. Wand. IV, 209 (Sehen 190).

14. Що видно, то видно, того не сховавш. (Кол.)

Говорять про якусь очевидну, всім відому річ.

Видок. 2. Ані видком не видати, ані чутком не чувати. (Ільк.)

Говорять про чоловіка, що пропав десь, не дає про себе чуток, також про приятеля, з яким давно не видались. Пор. висше Вид ч. 1, а також Нос. 381.

2. На видоці хата стоїт. (Наг.)

Знач. на видному місці, на сугорбі, не заслонена будинками ані деревами.

3. На моїм видоці сі то стало. (Наг.)

Знач. я сам бачив, як се стало ся.

Видовище. 1. А видовище би в тебе було! (Наг.)

Прокляте: щоб тобі стало ся таке лихо, щоб люде збігали ся дивитись на нього.

2. Збігайте сі, люде, на видовище! (Наг.)

Знач. давита ся на якусь пригоду, на нещастя або на погань. Сердитий окрик у сварці.

Видрулити. 1. Видрулю ті на вломану голову в хати. (Наг.)

Погроза: витручу так сильно, що зломаш голову.

Видужати. 1. Видужьив на другий бік. (Наг.)

Іронічно зам. умер, коли мова про лікаря, чи поміг хорому видужати.

Видурити. 1. Видурив би в дідька гроші. (Наг.)

Говорять про зручного дурицьвіта.

Видусити. 1. Видусив го як цитрину. (Льв.)

Знач. витягнув із него всю можливу користь, зужив, виекспльовував його.
Пор. Wand. I, 188 (Ausdrücken 1)

2. Не видусиш з нього ані слова. (Наг.)

Говорять про маломовного або сердитого чоловіка, що мовчить уперто.

Видушити. 1, Видушив як лис кури. (Наг.)

Сказано про вбійцю, що помордував цілю сімю людей у сні.

2. Видушило би вас до лаби! (Наг.)

Прокляте: щоб ви всі до одного погибли як кури, яких душать лис.

3. Видушу я в тебе остатний олій. (Кол.)

Знач. таки прислаю тебе віддати те, що винен, доведу тебе до бідности.

4. Не видушиш у нього ні шелюга. (Наг.)

Знач. не видобудеш, не витягнеш, бо бідний.

Вижерти. 1. Вижерли го в села. (Скал.)

Змусили своїми обмовами, погрозами та збитками забрати ся геть.

Виздоровіти. 1. Виздоровів на другий бік. (Скал.)

Зам. умер, пор. висше Видужати 1.

Визнати ся. 1. А хто ся в тім годен визнати? (Льв.)

Знач. годі зрозуміти сю справу, дійти з нею до ладу, розібрати ся в заплутаних дрібницях. Пор. Wand. I, 191 (Auskennen 1).

Виймити. 1. Вийнив го від смерти. (Дрог.)

Знач. вилічив. Уявлено смерть як якусь безодню.

2. Вийми з мене душу, бо більше не маю нічого свого! (Сквар.)

Говорить неоплатний довжник або загалом бідний чоловік, від якого домагають ся якогось датку.

3. Він би вийнив око за кавалок хліба. (Наг.)

Говорять про скупого, захланного і немилосердного чоловіка. Натяк на широко розповсюджену казку про брата або товариша, що в дорозі вийнив око брату за шматок хліба, пор. Етн. Зб. I, 79.

4. Зарав му вийми тай положи! (Кол.)

Знач. давай в тій хвили, звичайно щось таке, чого чоловік не може дати.
Говорять про вередивого, вибагливого чоловіка.

5. Чень то нас іще вийме Пан Біг із того нещастя. (Крех.)

Знач. виратув, дасть перебути те нещастя.

Вийськнати. 1. Вийськав го, як пса до сонця. (Кол.)

Виганьбив, докучив йому. Блохи від сонця вискакують, тікають геть; знач. осьвітив, розібрав його погані діла.

Вийти. 1. А що, не вийшло на мов? (Кол.)

Знач. чи не стало ся так, як я говорив? Пор. W and. II, 1475 (Kommen 243).

2. Вийде ти того очима. (Кол.)

Знач. виплачеш, будеш жалувати.

3. Вийду з ним на своє. (Отин.)

Знач. дійду з ним до ладу, погоджу ся з ним корисно для себе.

4. Вийшла би з тебе пара! (Наг.)

Прокляте; „пара“ згідно зам. душа. „Пара“ по народньому віруванню тільки у звіврів, які не мають душі такої, як чоловік.

5. Вийшло ми з пам'яті. (Наг.)

Знач. забув.

6. Вийшло ми з рахуби. (Дрог.)

Знач. я заведбав рахунок, не числив сего, не тямлю числа.

7. Вийшло ми то ва добро. (Дрог.)

Знач. я скористав на тім.

8. Вийшло на мов. (Наг.)

Знач. стало ся так, як я говорив. Пор. Zátur. VII, 1267.

9. Вийшло шите на пробите. (Дар.)

Знач. з тяжкою бідою ватушковано яесь лихо.

10. Вийшов з літ. (Наг.)

Знач. постарів ся, його молодість минула, прим. йому вже за пізно женити ся.

11. Вийшов із кляс. (Наг.)

Говорять про парубка, що відбув приписані три кляси військового побору.

12. Вийшов му чьис. (Наг.)

Знач. сповнив ся реченець, скінчила ся його служба.

13. Вийшов на своє. (Бібр.)

Знач. не стратив на підприємстві або добив ся свого права.

14. Вийшов на тім, як Заблотний на милі. (Яс. С.)

Властиво польська приповідка про якогось Заблоцкого, що віз мило човном і щоб не платити мита, прив'язав мило в споді під човном, а воно й розплило ся. Знач. стратив, ошукав ся на якімсь підприємстві. Пор. Adal b. Zabłocki 1

15. Вийшов цілий із того. (Дрог.)

Знач. вийшов без шкоди з небезпеки.

16. Все на едно виходит. (Наг.)

Вийшов ризикнаці! ніщо не pomoже, нема ніякої ради. Пор. нім. Es kommt auf eins hinaus. W and. II, 661 (Hinauskommen 2).

17. На того воно й виходить! (Дрог.)
Знач. так справді діє ся або так справді мушу зробити.
18. Не вийде ти то на сухо. (Наг.)
Знач. не обійде ся та справа без клопоту, без непрямности, будеш мати за се біду.
19. Не вийдеш ми живий із рук. (Наг.)
Погроза: вбю на смерть, або загалом буду бити сильно.
20. Так уже виходит. (Дрог.)
Знач. таке належить ся, або: таке замклене треба зробити в певних преміс.
21. То вже у нас вийшло в повики. (Тяглів)
Знач. нема такого звичаю, перевів ся такий звичай.
22. Ще ми з того вийдемо. (Наг.)
Знач. перебудемо се — про якусь біду або нещастя.
28. Що ти з того вийде? (Мост.)
Знач. яка тобі користь із того?
24. Як не вийде, то чень хоць вистане. (Наг.)
Жартливо; дотеп у тім, що вийде і вистане мають тут однакове значіння. Говорить ся про полотно, або сукно, чи буде його досить на одєжу, або про живність, „чи вийдемо з нею до весни“ і т. и.

Війсти. 1. Ану виїдаймо сі! (Наг.)

Жартливо: йдім у перегони в їді, пробуймо, хто борше і більше з'їсть.

2. Виїв би, аби му цілий горнець поставив. (Наг.)

Говорять про ненажерливого.

3. Виїв би хлань. (Наг.)

Такий ненажерливий. Хлань, пор. польське *ot-chłan* і *ro-chłonać*, див. також Желех. II, 1039.

4. Виїв-єс ми серце. (Наг.)

Говорять до когось, що наробив бесідникови богато гризоти, клопоту, що часто сварить ся з ним або загалом докучає йому.

5. Виїв і миску вилизав. (Наг.)

Жартливо, знач. не лишив нічого.

6. Виїв, коби вдоров! (Наг.)

Первісно серіозно, про дитяну, яку при кождім її вчинку такими зворотами, як „жоби здоров“, „нівроку“ і т. и. старають ся охоронити від уроків, лихих очей і иньших чарів. Говорять також іронічно про лїнивого, що їсть добре, але до роботи не дуже квапить ся.

7. Виїв, хоць не припрошували. (Наг.)

Жартують із голодного, що напрацювавши ся їсть не дбаючи ні на які церемонії.

8. Виїв, ще й облизав сі. (Наг.) ...і не... (Наг.)

Говорять про голодного або про чоловіка з добрим апетитом.

9. Виїли, й раз полизати не лишили. (Наг.)

Виїли й горшки повишпробували.

10. Виїли, лиш лижками покатали. (Наг.)
Знач. швидко, до чиста виїли.
11. Виїли, як вивели. (Наг.)
Знач. виїли до чиста, не лишили нічого.
12. Він ми виїсть очи за тото. (Наг.)
Знач. буде лаятись, допікати, соромити мене.
13. На, виїдж, абис тріс! (Наг.)
Говорять сердито, даючи їсти якомусь ненажері, а також говорячи комусь не-
нависному якусь прикру для нього новину.
14. Не виїш, хоць розпережи сі. (Наг.)
Говорять захланному, що наїв перед собою багато страв.
15. Хто виїв, най здоров відихає, а хто не їв, буде млів. (Цен.)
Говорять такому, хто розсердивши ся не їв обіду.
16. Що не виїв, бух до поміїв. (Голоб.)
Про сердитого, завидливого чоловіка, що не дбає про те, чи їли иньші або чи
не схочуть їсти пізайше.
17. Як усьо виїм, тогди подькиую. (Наг.)
Жартують із таких, що дякують перед їдою, коли їх припрошують до їди.
- Виїхати.** 1. Виїдь, виїдь крілю на червонім коню! Твої сини порубані,
по під мости пометані! (Наг.)
Приговорюють діти при забаві, яка полягає в тім, що ключечку утворену
з зіпненого стебла запускають слиною так, що в ній із слини робить ся
„шибка“, а по тім сю шибку запускають краплиною з соку „песього молока“.
Тоді на шибці з слини, досі зовім безбарвній і прозірчастій, виступають ріж-
нобарвні а остаточно червоняві пасма.
2. Виїжджєне з тим, як баба з ступернаком. (Наг.)
Підносить у розмові зовсім непотрібну річ, вириває ся з дурницею. Натяг на
оповідає про бабу (дурня) що носила ся зі ступернаком, який завіщав їй
дід, пор. Етн. Зб. VIII, ст. 80—85.
3. Виїхав вєрхом на палици. (Наг.)
Значєне двоєке: 1) виїшов пішки, або 2) його вигнали буюм.
4. Виїхав колїсницєв на храм. (Лод.)
Колїсниця — підтока з колесами, отже половина воза, телюжкі. Значєне по-
говірки: зробив щось не до ладу, сказав дурницю при людях, набрав ся
сорому.
5. Виїхав на трох колєсах. (Наг.)
Говорять про недбального чоловіка, що не пильнує порядку, запізнає ся або по-
гано робить своє діло.
6. Ти з тим не виїжджїий при людьох! (Наг.)
Знач. не виривай ся з тим, не розголошуй сего.
- Викалатати.** 1. Лєдво-м викалатав у нього, що ми сі належьило. (Наг.)
Знач. лєдво випросив, виходив, видобув. Мабуть натяг на давній звичай ка-
латати, робити стукіт та крик перед домом неоплатного довжника, доки не від-
дасть довгу. На подібний звичай натякаєть ся в апокрифічнім Дїянїю ап. Томи
(див. Памятки III, 109).
- Викапаній.** 1. Викапаній тато! (Наг.)

Говорять про дитину в значіно: вовсім подібне до батька (або до кого там), мб. таке подібне, як одна капка води до другої.

Викапати. 1. А викапали би ти очи! (Наг.)

Прокляте: щоб виплили очи! (Наг.)

2. Ци ти очи викапили, що не видиш? (Наг.)

З пересердем: чи ти осліп?

3. Як би му з ока викапав. (Наг.)

Такий подібний. Мабуть у таким значіно: немов би викапав з ока той відбиток („чоловічок“), який видно в людському оці. Пор. Adalb. Око 21.

Викинути. 1. Викинуло би го з гробу! (Цен.) Вивергло... (Наг.)

Прокляте, основане на віруваню, що дуже грішних, проклятих людей не приймає земля і викидає з гробу їх тіло.

2. Викинуло ми з пам'яті. (Кол.)

Знач. забув до разу.

3. Викинь го дверми, він вікном улізе. (Збар.)

Говорять про впертого, властивого чоловіка. Те саме у Полянів Adalb. Wuzsica 3.

4. Коли не викинув, то випхав. (Город.)

Жартують із чоловіка, якого викинули віджись, а він до сього не хоче признати ся.

Викоріцмати ся. 1. Ледво-м сі викоріцмав в тої біди. (Наг.)

Знач. з тяжким трудом видобув ся з біди. Словак каже: Vychrámat' sa z čoho (Z á t u r. VI, 531).

2. Яюсь сі викоріцмав із хороби. (Наг.)

Знач. видужав по довгім хорованю.

Викрасти. 1. Викрало би з тебе душу! (Наг.)

Проклинають злодія, знач. щоб ти вмер несподівано.

Викресати. 1. Викрешу я ти огню з г—ці. (Наг.)

Знач. набю. Грозять неслухняним дітям. Пор. Z á t u r. VII. 148.

Викривити. 1. Викривив писок, як від полину. (Наг.)

Говорять про чоловіка, що кривдує собі з чогось, невдоволений чимось, а не хоче сказати сього.

2. Викривило би ти писок до самої потилиці! (Наг.)

Прокляте. Мабуть натяк на казку про чудесне перекривлене голови лицем до плечей за якісь великі гріхи, пор. Біртерову баладу „Der wilde Jäger“.

Викришити. 1. Викришило би вас до лаби! (Наг.)

Прокляте, знач. щоб ви ви всі погибли. Смерть уявлено в виді якогось різника, що ріже всю отару до остаточної штуки. У Словаків: Vymreti po kolena (Z á t u r. VI, 658).

Викрут. 1. Пішов на викрути. (Наг.)

Знач. почав вибріхувати ся.

2. Хто має викрути, не піде в рекрути. (Ільк.)

Знач. хто зміє вибрехати ся; але іронічно також: хто має чим викупити ся, підплатити кого треба.

Викрутити. 1. Викрутив би ші, такий см мокрий. (Наг.)

Говорить чоловік, що змок на дощи або впрів при роботі.

2. Викрутив сі в біди. (Наг.)

- Знач. вибрежав ся, видобув ся з біди якимсь не конче чесним способом. Пор. Zátur. V, 108.
3. Викрутив сі з рук як слиж. (Наг.) ...як пискир. (Наг.)
Вирвав ся, про проворного, зручного або брехливого та хитрого чоловіка.
- Вилапати.** 1. Вилапав го на горячій учинку. (Збар.)
Знач. зловив при злочині, пор. латинський правний термін: *carere in flagrante*, певно первісно про палія, якого зловлено на місці пожежі. !
- Викурити.** 1. Викурив го як лиса з ями. (Наг.)
Знач. вигнав, вистрашив. Натяк на звичайний мисливський спосіб виганяти лиса з ями димом. Те саме *Adalb. Wykurzyć 1.*
- Вилабудати ся.** 1. Ще я сі вилабудую з біди. (Наг.)
Знач. хоч не легко, але видобуду ся з лиха, доброблю ся чогось.
- Вилет.** 1. На вилеті бути. (Гвідк.)
Знач. ось-ось відійду, ось-ось мене відпустять або проженуть із місця.
- Вилетіти.** 1. Вилетит воробцем, не спіймавш червінцем. (Кол.)
Лише слово, сказане в гніві та пересердю, не вернеш пізнійше, хоч і як його жалувш.
2. Вилетит як шпак, люде зробјит як сак. (Наг.)
Про людське слово, поговор, що розходяться чим раз далі росте, набирає дивовижних розмірів. Пор. лат. *Fama crescit eundo.*
3. Вилетіло ми з памјити. (Наг.)
Знач. забув. Пор. висше *Вияинути 2.*
4. Десь з тебе вилетіло так борво! (Наг.)
Облик здивовани, коли хтось пообідавши недавно заявляє, що вже знов голоден.
- Вили.** 1. Вильми молоко їли! (Рава Р.)
Жарглива характеристика самохваляка, що величає ся своїми достатками.
2. То би на вили взяти тай ще підтрісти. (Наг.)
Образ узятий із молоченя: змервлену вимолочену солому беруть на вили і потрясають („підтрісають“), щоб із неї висипало ся все зерно. Говорять про трудну, замотану справу, в якій треба добре намучити ся, поки дійде ся ладу.
3. То ще вилами на воді писано. (Наг.)
Знач. хто знає ще, як то буде, се справа зовсім непевна, нема що покладати на неї надію. Пор. грец. *καθ' ἄδρατος ὑράφειν*, лат. *in vento et aqua scribere* E. Rot. 321).
4. Як вилами сьвіт пхати. (Гвідк.)
Знач. жити в біді, в тяжкій праці і клопотах.
- Вилиця.** 1. Вилиці лупајют від зимна. (Бор.)
Говорить ся про почутє сильного холоду на зубах.
- Вилізти.** 1. Вилівла би з тебе кила! (Наг.)
Прокляте. Кила—*Bruch*, пропуклина.
2. Вилівли би ти очи з голови! (Наг.)
Прокляте, знач. бодай ти осліп.
3. Вилівало шило з мішка. (Кол.)
Знач. правда таки виявила ся. Пор. польське *Wyszły szydła z motowidla* (*Adalb. Szydło 9*).
- Вилічити.** 1. На другий бік вилічити. (Гвідк.)

Знач. ліками довести чоловіка до смерті. Пор. нім. Richtig kurirt, Arm und Bein entzwei gebrochen. Wand. II, 1728 (Kuriren 8)

Вилки. 1. На вилки ставити. (Гнідк.)

Значіня для мене неясне. Може те саме, що ставити на вістрю меча?

Вилупити. 1. Вилупи з коліна, а дай му! (Наг.)

Знач. візьми відки хочеш. Натяк на дитячу забавку, при якій щільно до купи стуленими обома долонями б'ють по коліні і вивняють, що там бряжчать гроші.

2. Ледво сі вилупило, а вже яке мудре! (Наг.)

Говорять про молоду скотину, пташеня, а також про дитину.

3. Тадже ти не видупю з коліна! (Наг.)

Знач. не дам, бо не маю відки взяти. Пор. висше 1.

Вилляти. 1. Як би вилляв. (Гнідк.)

Знач. такий подібний, такий гладкий, гарний.

Вимести. 1. Вимету ним хату, як ми ще раз прийде. (Наг.)

Образово: буду ним кидати, волочити по хаті як мітлою, буду бити, викину з хати.

Вимівка. 1. Вимівку легко найти. (Наг.)

Легко витолкувати, оправдати те, що вже зроблено або чого чоловік не хоче зробити. Те саме Adalb. Wymówka 8; Wand. I, 189 (Ausflucht 1); Zá-tur. V, 121.

2. Найде вимівку, як миш дїрку. (Льв.)

Про балакучого, брехливого чоловіка, який уміє збрехати не надумуючись. Пор. Wand. V, 866 (Ausrede 13).

3. Перша вимівка: всьому винна дівка. (Вік.)

Очевидно натяк на звисну recherche de la paternité. Жартують із чоловіка, що оправдує ся якимись недоладними або очевидно видуманими аргументами.

Вимовити. 1. Вимовив ся того при згоді. (Наг.)

Знач. поглав таке усліве, жадав того. Жартливо, коли хтось пристав на згоду і потім показало ся, що його обдурили.

2. Вимовив ся нехотячи. (Шуж.)

Сказав те, чого не повинен був або не бажав сказати, вирвалось йому слово.

3. Вимовиш слово, нещїстьи готово. (Наг.)

Нераз одним словом чоловік може наробити собі багато лиха.

4. Не вимовит ані слова. (Наг.)

Про чоловіка, що розсердивши ся мовчить ушерто.

Винен. 1. Бодай той здоров був, що міні винен! (Городен.)

Жартливо про довжника, що не квапиться віддавати довг. Scil. як буде здоров, то мені віддасть.

2. Винен ци не винен, а терпіти повинен. (Наг.)

Говорять при всяких громадських нещастях, пожежах, повенях, які не перебирають винуватих чи невинуватих.

3. Винен Богу душу. (Наг.)

- Говорять про чоловіка простого, недогадливого і незачіпливого, який нікому не робить кривди, инколи з іронічним відтінком, бо, мовляв, завдато гупий на се. Пор. Wand. IV, 372 (Schuldig 9, 38).
4. Винного двома батогами не бють. (Ільк.)
Висловлено старий юридичний принцип, що за одну провину не слід карати два рази. Пор. у Німців: Der Schuldige muss oft doppelt bezahlen. Wand. IV, 374 (Schuldig 21).
5. Він хіба плотам не винен. (Лімна)
Знач. усюди задовжений, кожному сусіді винен. Поляк каже: On tylko figurze nie winien (Adalb. Winny 8); пор. Wand. IV, 373 (Schuldig 29, 32).
6. Даю ся винним. (Збараж.) Кладу ся... (Колом.)
Знач. признаю ся до вини. Пор. латинське Mea culpa.
7. За єдного винного сто невинних гине. (Мінч., Петр.)
В жттю аж надто часто невинуваті відповідають за чужу провину. Говорять головню про війну. У Поляків: Przy winnym i niewinnemu się dostanie (Adalb. Winny 9).
8. На винного шию брати. (Гнідк.)
Значіве не зовсім ясне. Мб. брати знач. брати горівку, напивати на кошт винуватого. Але слово „шия“ натякає на давні карні звороти: „дати шию“, „сварати на горлі“, якими означувано кару смерті. А в таким разі який ідейний підклад поговірки?
9. Нічого собі не винні сьмо, йно добре слово. (Ільк.)
Говорять противники при перепросинах, залагодивши вже суперечку між собою і приступаючи до могорича, без якого й „добре слово“ не скажеть ся. Пор. Wand. IV, 373 (Schuldig 37).
10. Сам собі винен. (Наг.)
Говорять про чоловіка, що самохіть попав у біду або ввагає про такого, якому не спочувають у нещастю. Пор. Wand. IV, 371 (Schuldig 4).
11. Та кобим хоць що винен був! (Наг.)
Нарікає чоловік, що потерпів не за свою вину.
12. Той винен, кого тут нема. (Збар.)
На несприсутного найлекше зложити вину, бо він не може боронити ся. Те саме Adalb. Winny 11.
13. Хто винен, віддати повинен. (Залісе)
Затягнений довг треба сплатити. Те саме Adalb. Winny 2; пор. Wand. IV, 364 (Schuld 1).
14. Чи я тому винна, що перина зимна? Як би було Петра, вона б була тепла. (Сор.)
Жартливо відповідає чоловік, якого винуватять за якусь справу, в якій він зовсім не винуватий.
15. Що я тому винна, що Господь язик без кістки сотворив? (Кал.)
Огриває ся жінка, якій докоряють за балакучість або за ширене сльоток. Язык без кістки див. Adalb. Język 8, 12, 64; Zátur. V, 247 і далі у нас Язык.
16. Як я що винен, най перед вашими очима як віск скапаю. (Корч.)
Кашане воску зі свьічки в церкві „на винуватого“ грає визначну ролю в юридичних поглядах нашого народа, пор. Етн. Зб. V, 194..
17. Я не винен, вуйна винна, вуйна дати не повинна. (Наг.)

Звиняє ся жартливо парубок, коли йому дорікають зносинами з замужною жінкою.

18. Я не винен за макове зерно. (Наг.)

Знач. не винен ані крихітку. Макове зерно як символь найменшої дрібниці пор. висше Видіти 32.

19. Я тому не винен, так міні Бог дав. (Наг.)

Говорять каліва, але також жартуючи лінивий, якому докоряють, що не хоче робити або за мало робить.

Винести. 1. Винесли би ті на окопище! (Наг.)

Проявляє. Окопище — жидівське кладовище або місце, де закопують падлину. Знач. щоб тебе признали негідним християнського похорону, а поховали разом з Жидами.

2. Не виноси сьмітьби з хати! (Наг.)

Не розголошуй того, що діє ся в хаті, прим. коли твої хатні сварять ся або бють ся. Пор. Adalb. Śmiecie 5; Wand. II, 1236 Kehrcht 1).

3. Так ся виніс, як би го хто вимів. (Луч.) ...як непішний. (Наг.)

Забрав ся, пішов мовчки або поспішно, боячись чогось.

Вино. 1. Дав на вино, на ладан, на церковні витребеньки. (Дар.)

Жартують із чоловіка, що справляє часто молебні та церковні відправи.

2. Мені склянка вина, а тобі гак і драбина. (Залісе)

Відповідь сердитого п'яниці на докори, що не багато і марнує добро.

Винуватий. 1. Двома бичами винуватого не бють. (Гнідк.)

Пор. висше Винен ч. 4.

Винюхати. 1. Винюхав би земне серце. (Наг.)

Знач. вислідив би річ навіть заховану в землі. Земне серце, рід труфлі, росте инколи до половини або й цілком у землі. Деякі селяне мають такий нюх, що знаходять місце в дісі, де находять ся земні серця і випорнують їх із землі.

2. Десь він то винюхав. (Наг.)

Знач. десь вислідив, винайшов. Пор. Zátur. VI, 574.

Виобертати. 1. Виобертав го на всі боки. (Наг.)

Знач. вибив або вимучив, ганяючи ним на всі боки при роботі.

Виопалати. 1. Виопалав нев, аж п'яти просила. (Голоб.)

Говорять про дівчину, яку парубок натамив у танци. Опалати — підкидати в гору на решеті або в коритці зерно, щоб вичистити його від грудок і трини.

Виостегати. 1. Виостыгав го, що сі влізло. (Наг.)

Набив прутом або палкою, пор. рос. стегать.

Випадає. 1. Випадає ци не випадає, а як треба, то мус. (Наг.)

Знач. супроти невідхильної конечности мусять уступати на бік огляди на чемність, на конвенціональні форми.

2. Як не випадає, то не роби. (Наг.)

Не випадає — es geziemt sich nicht, з огляду на загальну опінію, а не з огляду на саму суть діла. Говорять іронічно такому, що заслонює ся від якогось діла оглядами на конвенціональну чемність.

3. Що не випадає, то не випадає. (Наг.) ...то не подоба. (Кол.) ...то сі не годит. (Яс. С.)

Властиво тавтологія, для скріплення одної думки, що щось не слід, не прилично робити або мовити.

Випадок. 1. Без випадку сі не обійдеш. (Наг.) ...чоловік не прожів. (Кол.)

Випадок тут у значіню лихої пригоди, нещастя.

2. Борони Боже від випадку! (Наг.)

Додають як формулу благословенства говорячи про новий дім, про гарне збіже, то-що, де можна думати, що хтось позавидує або нашле шкоду.

3. Випадок ми сі став. (Наг.)

Знач. мене спіткала несподівана, звичайно немила пригода.

4. За випадок не ручу. (Наг.)

Знач. за несподіваний, непередвиджений зустріт обставин, які можуть зробити неможливим додержане слова, сповнене обіцянка.

5. На випадок, чого не дай Боже. (Наг.)

Говорять допускаючи хож на хвилю якусь нещасливу евентуальність.

Випаздерити. 1. Випаздерив го, аж дрантїя летіло. (Наг.)

Знач. набив сильно. Паздерити, віпаздерити — тіпати так як коноплі, щоб очистити їх від паздіря, пор. Желех. II, 596, з кепським наголосом.

Випазолити. 1. Випазолю ти очи, як ще раз до мене прийдеш. (Наг.)

Грозила жінка безсоромному сусідови, що не давав їй спокою своїм залищанням. Віпазолити — випарити окропом, у Желех. нема.

Випалити. 1. Випалив як з фузії. (Наг.)

Вдарив з лускотом, образово: сказав якусь несподівану, прикру або добру повину.

Випарити. 1. Випарив го як у лазни. (Дрог.)

Знач. набив або налякав, видержав у тривозі, так, що той аж потом обливав ся.

2. Випару, аж на ню не зможеш сісти. (Наг.)

Наблю по заді прутом, висічу.

3. Випарю, аж г—ця огню дасть. (Збар.)

Наблю сильно. Образ узятий із кременя, по якому бючи добувають іскри.

4. Так ті випару, аж буде с—а горіти. (Наг.)

Знач. наблю; грозять особливо малим дітям.

Випантрити. 1. Випантрив би і під землев. (Снят.) Випанітрував... (Наг.)

Про догадливого, бистрозорого, такого, що любить усюди нишпорити, всього дошукувати ся. Пантрити, панітрувати, чи не з лат. penetrare?

Випас. 1. На випас го дав. (Наг.)

Іронічно про батька, що дав свою дитину в найми. Підгірські селяне, хто держать вівці, дають їх на літо в гори на випас.

2. На добрім випасі був. (Лім.)

На добрій паші, на добрім стравунку, знач. добре годований, гладкий.

Випасти. 1. Випав би ти зад! (Наг.)

Значіне двојне: 1) щоб тебе висікли різками, так щоб тобі шкіра облізла з заду; 2) гумористичне кравецьке прокляте: щоб у тебе подерли ся штани і ти мусів купувати нові, пор. виспе Бог ч. 172.

2. Випав му з ласки. (Наг.)

Знач. стратив ласку в нього. Пор. Adalb. Wyrasć 4.

3. Випаде колись чоловікови меже людий піти. (Голоб.)

Прийде потреба забавити ся з людьми, піти до коршми або в гостину.

4. Випаде ще такий чьис! (Наг.)

Знач. прийде пора відповідна для якогось діла.

5. Випала ми дорога. (Наг.)

Знач. зайшла конечна потреба рушати в дорогу. Пор. пісню:

Ой бувай же ми, Ганусуню, здорова,
Бо ми випала на Україну дорога. (Наг.)

6. Випала ми нагла потреба. (Наг.)

Знач. прийшла несподівано.

7. Випало ми з тьмки. (Наг.)

Знач. забув. Память увлєна як якась посудина, решего, пор. Wand. I, 1392 (Gedächtniss 1) і далі Память.

8. Випало ти з кишки. (Наг.)

Знач. ти зголоднів. Звичайно згідно до ненажера.

9. Гет ми випали підшви. (Наг.)

Знач. 1) подерли ся чоботи; 2) натомив ноги, ходячи довго а безхосенно за якимсь ділом.

10. Я не випав нікому з під фоста. (Наг.)

Знач. я не такий остатній, я також щось варт. Пор. Adalb. Wyrasć 1.

Випасти ся. 1. Випас сї на нашій праці. (Наг.)

Вигодував ся, а далі розбогатів із чужої праці.

2. Випас сї як пацюк. (Наг.) ...як бик. (Наг.)

Про грубого, товстого чоловіка. Пор. Adalb. Wyrasć się 5.

3. Випас черево як нецки. (Наг.)

Вигодував, виситив. Говорять про товстого, лїнвого чоловіка.

Виперти ся. 1. А випер би сї тебе Пан Біг на страшнім судї! (Наг.)

Прокляте, про чоловіка, який прим. у судї заперечує річ, що сам бачив, або зробив.

2. Випер би сї Бога. (Наг.)

Про брехливого чоловіка, який готов заперечити найбільш очевидну річ.

3. Виперло би з тебе дух! (Наг.)

Прокляте: щоб ти вмер серед тяжкої муки.

4. Випер сї в живі очи. (Кол.)

Заперечив таку річ, яку люде бачили на власні очи.

Виписати. 1. Виписав му аз і буки. (Кол.)

Знач. набив буком.

2. Випишу я ти на тїй картї, що ї до люстра читают. (Льв.)

Знач. набю по задку.

Випити. 1. А то випив гіркої! (Кол.)

Зазнав прикрости, натерпів ся нужди.

2. А що, випив єс там добре? (Наг.)
Жартом, знач. набили порядно? насварили?
3. Випив, анї сї скривив. (Наг.)
Коли хтось випив міцної горівки, не даючи пізнати по собі, що його запекла?
4. Випив би, видїш, цілу бочку, як би перед нього поставити. (Наг.)
Про пиянцю.
5. Випив двї тай то не повні. (Терн.)
Жартують із чоловіка, якого в гостинї набили або наганьбили.
6. Випив тай не захлиснув сї. (Наг.)
Коли малий дїтвак випє повну чарку, а також коли хтось не на чужу кривду, при якійсь справі.
7. Випий Іванку бляшанку, а за двї заплати. (Ур.)
Жартують із пиянці, якому звичайно приходиться платити далеко більше, ніж випив сам.
8. Випиймо, аби сї дома жінки не нудили! (Наг.) ...не журили (Яс. С.)
Приговорюють пиянці заохочуючи один одного до пия.
9. Випийте й закусіт, а на завтра до себе просіт. (Наг.)
Говорить жартливо господарь, запросивши до себе сусідів на почастунок.
10. Випийте, най вам дармо не стоїт. (Наг.)
Жартливо, коли хтось при почастунку дає стояти повній чарці.
11. Випили й закусили, а на більше не просили. (Голоб.)
Жартуючи говорять про коротку гостину.
12. Випити а не закусити, то грїх. (Дрог.)
Жартують при гостинї, домагаючись закуски після чарки. Пор. Wand. IV, 1310 (Trinken 69).
13. Випити би сї випило, звїсти би сї звїло; коби ще потому полежкити дали, тож то би добрі були! (Голоб.)
Так передразнював господарь лїнивого слугу.
14. Випити дали, а затички не дали. (Наг.)
Жартливо домагають ся закуски по чарці.
15. Він би випив море! (Наг.)
Про непросивного пиянцю.
16. От там то я випивала по двї неповні! (Коб.)
Знач. там то завнала біди та недостатку.
17. Такої-м там випив, аж ми сї сьвіт закрутив. (Наг.)
Був у якісь пригрїм положеню, завнав біди. Лихо уявлено в видї міцного, п'яного напою
18. Хто не випє до дна, той не зичить добра. (Ільк.)
Таж заохочують пиянці один одного при почастунку. Подібне у Німців: Trink aus bis auf den Grund, das ist dem Leib gesund, Wand. V, 880 (Austrinken 6, 5).
19. Що не випю, тобі лишу. (Наг.)
Відповідає чоловік-пиянця жінці, що лає його за пиянство. Пор. пиянцьку пісню:
Здоров, здоров, товаришу!
Що не випю, тобі лишу. (Кол.)
20. Як випеш а не заткаєш, то горівка вдарит до голова. (Цен.)
Заткати — закусити.

Випімнути. 1. Випігне ми кожний кусник хліба. (Наг.)

Про скупого, завидючого чоловіка, що любить докоряти чи то служі, чи своїй сім'ї, що їдять за багато.

2. Випімнув му весь рід до дев'ятого покоління, до десятого почи-
танья. (Наг.)

Коли хтось у сварці чіпає та проклинає не лише присутного противника, але його рідню живу і мертву.

Виплакати. 1. Виплакалам очи за ним. (Наг.)

Знач. ослабла від плачу, образиво: плачу раз у раз, не бачучи світла за сльозами.

2. Виплач сі, лекше серцю стане. (Дрог.) ...на серци ти лекше... (Наг.)

Загально звiсна поява, що сльози влагоджують нервову зворушену. Пор. Čelak. 195; Wand. V, 880 (Ausweinen 1).

Виплата. 1. Буде колись виплата меже нами! (Наг.)

Погроза: буде обрахунок взаїмних кривд, буде кара, пімста.

2. Буде тобі в ката виплата. (Кол.)

Знач. попадеш ся в катові руки, згинеш не своєю смертю, а на шибениці. Пор. Wand. II, 508 (Henker 30).

3. Станемо на єдній виплаті, ци бідні ци багаті. (Яс. С.)

Знач. станемо однаково на божім суді, де всякому буде віддано по справедливості.

4. То всьо прийде до виплати. (Дрог.)

Знач. за всяке зле діло буде кара, ніщо не буде подароване.

Виплатити. 1. Виплатив му до грейпарья. (Наг.)

Знач. усе, що був винен. Пор. Wand. I, 187 (Ausbezahlen 1).

2. Виплатит вам Пан Біг ласков своїов. (Наг.)

Говорить бідний чоловік, що не має чим віддячитись за одержане добродійство.

3. Виплачу я сі тобі ще з процентом. (Наг.) ...з лифов. (Косс.)

Знач. помщу ся за свою кривду, за твоє зло віддам тобі ще гіршим.

4. Не виплачу сі з того довгу до смерти. (Наг.)

Не конче про грошеву сплату, але також про велику вдячність

5. То ми сі в дубельт виплатит. (Наг.)

Знач. се мені принесе подвійну або загалом велику користь. Дубельт — з нім. doppelt.

Виплекази. 1. Виплеказ, як баба дівку. (Голоб.)

З насміхом говорять про щось ненормально розвите, прим. якийсь член тіла або худобину.

2. Виплекалам дитину, та в лиху годину. (Наг.)

Говорить мати про невдалу, ледачу дитину, або таку, що вмерла передчасно.

Виплести. 1. Ану виплети з г—а батіг! (Цен.)

З невеликого матеріалу не зробиш нічого придатного.

2. Не виплете з г—а батога. (Ком.)

Значіне те саме, що й попередня.

Виплисти. 1. Аж он де вплив! (Дрог.)

Говорять про чоловіка, що віддалив ся геть і десь далеко дав про себе знати. Уявлено його як нурця, що тут пронер у воду, а виринув геть десь далек

2. Виплив би ти й той розум, що го не маєш! (Наг.)

Прокляте, знач. щоб ти здурів, хоч і без того дурний. Розум уявлений тут як якийсь плин розлитий у людським тілі.

3. Виплило ми з гадки. (Голоб.)

Знач. забув, перестав думати про се, позбув ся турботи.

Виплодити. 1. Виплодив караху! (Наг.)

Про батька, у якого багато дрібних дітей, а також про чоловіка, якого при- сіли воши.

Виплюнути. 1. Виплюнь і ногов затри! (Наг.)

Говорять чоловікови, що журить ся якоюсь марницею або якимсь поганим ді- лом, негідним його турботи; мовляв: покинь про се думати!

Виповісти. 2. Виповів ми службу. (Наг.)

Знач. заявив, що далі не потребує моєї служби. Жартливо говорять також про бездушні річи, прим. про одешину, що подерла ся, або про хліб, що минув ся.

2. Виповів, що мав на серци. (Дрог.)

Признав ся до всього, висловив свій жаль або причини свого невдоволення.

3. Виповів, як з книжки вичитав. (Наг.)

Виклав якусь річ ясно і гладко, або сердито.

4. Не виповів би моєї біди й за три дни. (Наг.)

Жалує ся чоловік прибитий різнородним лихом.

Виполошити. 1. Виполошив го, як заяцьи з капусти. (Цен.)

Вистрашив, вигнав із криївки.

Випостити ся. 1. Випостив єм сі, що й сьвіта не виджу. (Наг.)

Після великого посту у наших селян справді буває тзв. куряча сліпота.

2. Випостив сі, як миш у церкві. (Наг.)

В церкві миш не має що їсти.

3. Випостив сі як на пуци. (Дрог.)

Довго постив, жив не доїдаючи, мов пустинник у пустині. Німець каже: Wer nicht fasten will, muss nicht in die Wüste gehen, Wand. I, 937 (Fasten 23).

4. Хто сі випостит, той сі вичистит. (Цен.)

Вичистить мб. у двоякім значіню: 1) виголодніє ся і 2) у плього манє ся злість, завзяте, ворогованє, грішні думки. Пор. німецьке: Man lass einen ein Zeitlang fasten, so vergeht ihm das Tanzen, пор. Wand. I, 937 (Fasten 16, 17).

5. Хто сі випостит, тому всьо смакує. (Наг.)

Пор. німецьке: Wer lange gefastet hat, dem sind rohe Bohnen süß. Wand. I, 937 (Fasten 21).

Випотрошити. 1. Випотрошу з тебе кишки! (Наг.)

Погроза в сварці. Знач. убу на місці, розідру.

Виправити. 1. А то виправлений язик, як юхтова скира! (Наг.)

Говорять про язикатого, брехливого чоловіка, що любить обмовляти иньших.

2. Виправив би з дїтька довг. (Дол.)

Про впертого, безличного, енергічного чоловіка. Натяк на казку про міцного наймита, що ходив до чорта впомянати ся господаревого довгу, пор. Етн. Зб. I, 73 (вказана література в ноті).

3. Виправив го за море с—ти. (Наг.)

Вислав десь далеко по якусь марну річ або просто для жарту.

4. Виправив го на тамтой сьвіт. (Наг.)

Знач. убив, замучив на смерть або довів до смерті ліченням.

5. Виправив сї на вісї. (Наг.)

Первісно про коня, що їдючи овес виглядає гарно; образово і з насміхом про чоловіка, що здоров і виглядає добре не вважаючи на пісну і погану (вісьяну) їду. Часто жартують так із Бойків, що живуть переважно вісьняним хлібом.

Випрати. 1. Виправ го, аж луск ішов. (Наг.)

Знач. набив; порівняне взяте з прана білизни, при чому йде лускіт від праників.

Випровадити. 1. Випроваджу я тебе с псами. (Наг.)

Знач. вижену, ще й псами затрваю.

2. Випровадив го в поле. (Дрог.)

Знач. одурав, ошукав; поле тут рівнозначно з бездоріжжям.

3. Випровадив го з парадов. (Наг.)

Іронічно, знач. в лайкою і побоями.

4. Випровадив сї на Поталове. (Дрог.)

Знач. умер. У Дрогобичі був колись міщанин Потала, якого грутт закуплено під міське кладовище. Та в приповідці є й гра слів, бо Потала зближується з потанути — пропасти, щевнути, вмерти.

5. Випровадив ся до Закопаного. (Черт.)

Знач. умер. Приповідка мб. новітньої формації, коли польська місцевість Закопане зробила ся звісною і в східній Галичині і дала привід до сеї гри слів (Закопане — могила, в яку закопують покійника).

6. Випровадив ся своїм власним коштом. (Льв.)

Знач. забрав ся геть, виніс ся зо скандалом, не сьміючи протестувати.

7. Випровадит він тебе по за хрест. (Вік.)

Знач. одурить, отуманить. Хрести поставлені на роздорожях на Поділку, особливо зимою — одині знаки, що показують, куди йде дорога. Випровадити по за хрест значить стільки, що звести з дороги на манівці.

Випроси. 1. Пішов на випроси. (Лол.)

Знач. на жєбри, у старці.

Випросити. 1. Ані випросити, ані вимолити. (Наг.)

Про твердосердого, немилосерного чоловіка, у якого годі добити ся ласки.

2. Борше би випросив у пса кість, як у скупого кусник хліба. (Наг.)

Пес глоджучи кість дуже сердатий і не любить випустити її з зубів.

3. Випросив го з хати. (Льв.)

Чемно або й не дуже чемно повбув ся його, прогнав із своєї хати.

4. Випрошу я в Бога на тебе тьжже безголовї. (Наг.)

Говорять покривджений чоловік кривдникови.

5. Ледвом сї випросив від тої ласки. (Наг.)

Ласка тут іронічно, в значіню якогось клопітливого обовязку або порученя.

6. Так у нього випресиш, як у бика молока. (Наг.)

Говорять про скупаря, у якого годі випросити що небудь.

7. Чого не випрошу, то й так озьму. (Голоб.) ...то видру. (Наг.)

Говорять про злодійкуватого або напастливого чоловіка. Навпаки у Поляків: *Czego nie wyprosisz, nie wydrzesz.* (A d alb. *Wyprosić.*).

8. Ще я си випрошу кусень хліба. (Наг.)

Говорять каляка, немічний чоловік, що не може вже заробляти на хліб.

9. Як не випросит, то вигрозит. (Лол.)

Знач. добуде коли не просьбою, то погрозою.

Випсыкати. 1. Випсыкав го, як ката. (Наг.)

Відстрашив від чогось самими словами, лайкою або погрозами.

2. Ого, мене не выпсыкаєш! (Наг.)

Знач. мене не залякаєш, я не бою ся марної погрози.

Випташити. 1. Випташив зерно з сусіка. (Наг.)

Про домашнього злодія, що по троха, непомічено випорожнив сусік, немов птах видьобав зерно по верну. Пор. више *Видьобати* 1.

Випулити. 1. Випулив очи як цибулі. (Лол.) ...як индик. (Лол.)

Про чоловіка з витріщеними очима або про такого, що вдивляє ся в щось сильно, дивує ся чомусь.

Випустити. 1. Випустив дух як обух. (Збар.)

Говорять, коли хтось у компанії наробив смроду, так що аж у ніс ударило.

2. Випустив сі в далеку дорогу. (Наг.)

Знач. вибрав ся, з відтінком того значіня, що не приготував ся добре або що се дорога небезпечна.

3. Випустив таке, чого не міг здержати. (Збар.)

Жартують, коли хтось у товаристві голосно випустить газ, або скаже якусь дурницю.

4. Випустиш слово, то вже не спіймаєш. (Кол.)

Про необережне, сердите слово, яке сказати легко, але годі зміркувати і відвернути його наслідки. Пор. *Wand. V, 402 (Wort 117); Čelak. 79.*

5. Зараз тут з тебе випущу кишки! (Наг.)

Знач. убу, проколю.

6. Не випущу ті з рук живого! (Наг.)

Погроза: вбу на смерть.

7. Що раз випустиш, то вже не ззімаєш. (Наг.)

Говорять рибаки про рибу, яку часом беручи з сіти випустять дехто з рук і вона втече; загалом: що не вдало ся від першого разу, сього не зробиш добре.

Випуцувати. 1. Випуцував го, як цісарську ремунду. (Наг.)

Знач. вилаяв на всі заставки. Ремунда, з французького *remonte* (військовий термін) — кінь, шкапа.

Випчихати ся. 1. Випчихай сі, поки то зробиш. (Наг.)

Знач. не зробиш того, не твоя сила, не зумієш.

2. Треба сі випчихати, поки відти виїхати. (Дрог.)

Мовив візник, заїхавши в невилазне болото.

Випхати. 1. Випхали дурного на божу дорогу. (Кол.)

Знач. обдерли (своєми чи сусідами), обграбували, зруйнували і пустили в старці за зебраним хлібом.

2. Випхали ї за нього, як у болото. (Наг.)

Знач. присилували її вийти заміж за нелюбого чоловіка.

3. Дай ся випхати! (Льв.)

Знач. ти такий дурний, непотрібний, що слід би тебе випхати мов заграничну звірину і показувати за гроші як куріоз.

Випхнути. 1. Випхнули го за двері, аж носом землю запоров. (Наг.)

Пхнули, аж упав. викинули.

Випяти. 1. Випїив за нього г—ю. (Дрог.)

Знач. відвернув ся від него, покинув його в біді, показав ся невдячним.

2. Він ще колись на тебе с—ку випне. (Кол.)

Знач. відплатить невдячністю за твоє добро, покине тебе в біді.

Вир. 1. В сам вир попав. (Кол.)

Знач. у найнебезпечніше місце, в сімю де цовно неагоди, сварки, грізні, в товарство, де бють ся.

2. Хіба виру шукати, де найглібше. (Снят.)

Вислов розпуки: хіба втопити ся.

3. Як у вирі вода, так мінї голова сі крутит. (Наг.)

Говорить чоловік у великій турботі, не бачучи виходу зі свого лаха.

Вирабляти. 1. Таке з ним вирабїїє, мало на голові не ходит. (Наг.)

Знач. тїшить ся, жартує, бавить ся, або також: сварить ся, бє ся.

2. Що ти вирабїїєш та витворуєш? (Наг.)

Окрик досади: які збиття, жарти, непотрібні річи ти робиш!

Виратувати. 1. Виратував го, як кота від сала. (Наг.)

Жартливо: повбавив його якоїсь потрібної, любної річи, довів до бідности.

Вирахованє. 1. Ніц вирахованїи не маєш. (Наг.)

Говорять до легкомисного, добродушного чоловіка, що тратать свої засоби не питаючи, що лишать ся йому самому.

Вирахуваний. 1. Вірахований як Жид. (Льв.)

Знач. чоловік, що вміє числити ся зі своїми засобами, егоїст, скупий.

Вирахувати. 1. Вирахував на пальцьох. (Наг.)

Вичислив, висловив усі свої жаданя або кривди.

2. Вирахую ти сі з кожного грейцарика. (Наг.)

Знач. виважу, куди я що видав.

Вирвати. 1. Аби йому вирвало, що йому наймиїйше, як він мінї вирвав мою працю. (Залїщ.)

Прокляте. Вирвало тут у значіно: аби якийсь демон ухопив. Натяк на жидівського ангела смерти, який буцім то що року в судний день „вириває“ одного Жида, знач. забирає його з тілом таж, що ніхто не знає, де він подів ся.

2. Бодай ті вирвало та вихопило з межі миру хрещеного! (Наг.)

Прокляте: щоб ти згинув нагло. Див. увагу до ч. 1.

3. Вирвав ся як гола з колопень. (Войн.)

Знач вискочив з несподіваним дотепом, з недорічною увагою. Беруча конопці жінки задля задухи роздягають ся не раз до сорочки. У Поляків: Wygwał się jak Filip z kopory. (A d a l b. W y g u w a ć s i ę 3).

4. Вирвало би ті, як Жида в судний день! (Наг.)

Прокляте: щоб ти нагло згинув, пор. висше ч. 1.

Виренти. 1. Виречу сі всього, аби тебе не видів. (Наг.)

Вислов знеохоти, омерзівя: покину діло розпочате спільно, дім, сімю і т. и.

2. Він би сі вирік Бога за трейцар. (Кол.)

Говорять про захланного, ненаситного чоловіка.

3. Не вирче й слова, так сі завзьив. (Кривор.)

Коли селянин загніває ся на кого, то не говорить до него, не витає ся, не товаришує не раз цілими роками.

4. Хто сі вирече роду, того сі рід вирече. (Наг.)

Виректи ся свого роду вважає ся у селян тяжким гріхом, знаком великої бесердечности.

5. Що вирчеш, того не злижеш. (Кривор.)

Знач даного слова не вернеш; коли скажеш комусь лихе слово або пообіцяєш щось, то вже поноси й наслідки. Пор. польське: Kto na kogo wygryzu, tego mu Pan Bóg styczy. (A d a l b. W y g r z y ć (?) 1).

6. Як я би сі вирік тата-мама, то мене би сі Бог вирік. (Наг.)

Виректи ся, заведбати батька-матір — найтяжший гріх, за який Бог немилує покарає.

Вирискати ся. 1. От то ми ся вирискав приятіль! (Дол.)

Іронічно: знайшов ся приятіль, що замість помощи та ще шкодить.

Вирихтувати. 1. А то-и сі вирихтував, аж ми в пїити пішло! (Наг.)

Знач сам собі наробив біди, накликав клопоту. Від нім. richten — кермувати, давати напрям. Слова зложеної в richten мають найріжнійше значіне.

2. Вирихтував го нам глуш. (Кол.) ... на ікс. (Льв.) ... на пшик. (Наг.)

Знач зробив йому якусь велику пакість, звів його пляни ні на що.

3. Вирихтую я тебе, що попаньяташ! (Наг.)

Погроза: дам ся тобі в знаки, докучу тобі, помщусь на тобі.

4. Вирихтував го на гоц. (Кривор.)

Дословно: накермував його, себ то його дарабу, на водопад, на небезпечну бистрину; далі: обдурив, ошукав його, наробив йому шкоди, клопоту.

Вирівнати. 1. Вже я вам вирівнаю вашу школу. (Дрог.)

Знач заплачу, відроблю за школу.

2. Вирівнає ще Пан Біг гори з долинами. (Наг.)

Знач прийде ще однакова справедливість для бідних і богатих; доведєсь іще гордому власти, усмирити ся.

Вирід. 1. А то яки-сь вирід, не дітина! (Наг.)

Про лиху, непосидючу дитину.

Вирізати. 1. Виріж ним до землі, аби сі аж ногами накрив! (Наг.)

Вирівав... аж сі... (Наг.)

Знач. вийн сильно, вдар ним до землі. Накрити ся ногами — задерти в гору ноги, упавши на землю плечима.

2. Вирівав будинки на ціле село. (Наг.)

Знач. вибудував високі, гарні, показні будинки.

3. Вирівав му межé-очи. (Наг.)

Знач. ударив у лице.

4. Вирівав прут, а самого ним б'ют. (Наг.)

Про чоловіка, що заваривши якусь колотначу сам у ній потерпів найбільше, що сам дав ворогам спосіб, як йому пошкодити.

Виробити. 1. Виробив свою силу на дідьчу маму. (Рог.)

Говорять наймит або приймич, що стратив молоді літа працюючи на чужих людей. Порівняй пісню:

Бідаж тому наймитови старому, малому,

Що виробив свою силу сам не знає кому. (Рог.)

Виродити ся. 1. Десь сі таке виродит, ні в вітцьи ні в маму. (Наг.)

Про невдатну, негарну, неадібну або злу дитину.

Вирости. 1. Виріс до неба, а дурний як треба. (Ком.)

Про великого а дурного чоловіка

2. Виростеш із того, не бій сі! (Наг.)

Знач. мине ся се лихо, перебудеш його; жартливо також про добро, мовляв: не тіш ся надто, війдеш і ти ще на біду.

3. І я не в лісі виріс, а меже людьми. (Наг.)

Говорять чоловік, якого занедбують у товаристві, обминають чаркою, — мовляв: і я варт того-ж, що й інші люди.

4. Не виросте грушка на вербі. (Наг.)

Образово: з поганого роду, з лихого виховання не виїде добрий чоловік.

Вирунтати. 1. Вірунтав го в місцьи. (Дрог.)

Вишхав, вигнав із якоїсь посади або з дому.

Вирушити. 1. Вирушив як на войну. (Наг.)

Коли хтось вибрав ся до якогось діла з великими приготуваннями.

Вирядити. 1. Вирьядив го на тамтой сьвіт. (Наг.)

Знач. виправив, вислав, тоб то вбив або через занедбане, морене голодом довів до смерті.

Висадити. 1. Висадили мене аж на попівське місце. (Луч.)

Жартує підчас гостини той, кого посадять на чільнім місці (на покуті) за столом, де звичайно саджають попа.

2. Іване, висади кіт на під, блохи попутай тай сьидь собі! (Орт.)

Жартують із жидівського наймита, коли сей жалує ся, що має багато роботи.

Висипати. 1. Висипав кости в воза. (Наг.)

Знач. випав із воза, коли віз перевернув ся, потовк ся сильно.

2. Висипав му вікна. (Наг.)

Значіне двоєма: 1) вибив вікна; 2) повибивав або попідбивав очи.

Вісїти. 1. Вісїт ти вуйко в носа. (Наг.)

Говорять до дітей упоминаючи їх, щоб обтирали собі носа; іронічно також до молодика, що мішає ся в розмову старших, мовляв: ти ще дитина.

2. Маю висїти за одну ногу, волю за обі. (Мінч. Петр.)

Знач. маю відповідати або терпіти кару за дрібну річ, волю за велику. Пор. Leriej za obie podze wisieć (Adalb. Wisieć 4).

3. Ще на мні висїт довжок. (Наг.)

Знач. іще й доси залигаю в довгом, доси він не сплачений.

4. Що має висїти, то не втоне. (Ільк. Петр.) ...то сї ни утопит. (Кольб.)

Про злого чоловіка, якому, мовляв. не страшна ніяка пригода, бо йому призначено висїти на шибениці. Те саме у Поляків, Adalb. Wisieć 3, 6; Wand. II, 347 (Hängen 2); II, 350 (Hängen 50).

5. Як за одну ногу висїти, так за дві. (Яс. С.)

Значіве те саме, що й висше ч. 2.

Висканати. 1. Я собі це не вискавав, так мні Бог дав. (Цен.)

Знач. се (якесь казїтво, лихо або якась добра примета) прийшло мені не з жарту, не з власної волі, а я з тим уродив ся, або в загалі се прийшло на мене з божого допущу.

Вискочити. 1. Вискочив, як козак в маку. (Кол.)

Вирвав ся не в пору з якимсь дотепом. Те саме у Поляків Adalb. Wy-skoczyć 2.

2. Вискочив як Сень з колопеня. (Наг.)

Вирвав ся з чимось не до ладу, вийшов між людей голий або обдертий. Пор-висше Вирватись ч. 3.

3. Вискочило би ти око! (Наг.)

Промяте, коли хтось скаче або бігає на пережїр або на шкоду другому, пр. по траві, або де иньші коплять.

Виславити. 1. Виставили мї на все село, шо-м богач. (Наг.)

Розголосили. пустяки поголоску, розуміє ся, безпідставу.

2. Не дармо то люде виславїють. (Наг.)

Знач. оповідають про когось дивні, не киче похвальні річі.

Вислуга. 1. Я вже на вислуві. (Наг.)

Знач. уже дослугую свого реченця у господаря, добуваю реченця карі ітд.

Вислужити. 1. Вислужив дві капїтуляції. (Наг.)

Про наймита, що служив довго в однім місці. Первісно про військову службу, в якій одна капїтуляція числила колись 12 літ.

2. Вислужив сї в мамі тай пішов до яни. (Яс. С.)

Про сина, що вмер дитиною або молодим парубком. Датина поки мала, вва-жає маминною власністю і служкою, тільки пізнійше переходять під батькову руку.

Вислухати. 1. Вислухав ще Господь мою молитву. (Кол.)

Говорять у сварці, просячи в Бога всякого лиха на противника.

Вислухач. 1. Будь добрим вислухачом, будеш добрим повідачом. (Ільк.

Петр.)

Хто вміє добре вислухати, той зуміє добре оповісти. У Білорусів: Будь перше вислухачимъ, а потымъ повѣдачимъ (Нос. 265); у Німців троха в иньшїм значїню: Wie der Hörer, so der Lehrer. Wand. II, 782 (Hörer 7).

Висмаркати ся. 1. Висмаркай сі вперед, а потім ставай во мнов до розмови (Наг.).

Говорять старий молодшому, коли сей бере ся в чім будь перечити йому.

Висмарувати. 1. Висмарую с—ку, аж ти спухне. (Наг.)

Знач. набю, висічу.

Високий. 1. Високий як драбина (Наг.)

Про високого а худотілого чоловіка.

2. Високий як дуб. (Наг.)

Про високого, статного, огрядного чоловіка. Те саме Adalb. Wysoki 2.

3. Високий як дуга. (Ільк.)

Про чоловіка високого а тонкого, згорбленого.

4. Високий як оборожина. (Наг.)

Оборожина — високий, сильно в землю вкопаний дрюк; на чотирьох таких дрюках держить ся, піднімає ся в гору або спускає ся в няз обориг.

5. Високий як тика. (Дрог.)

Про високого а тонкого чоловіка. Те саме у Поляків Adalb. Wysoki 1.

6. Високий як тополі. (Наг.)

Про чоловіка високого а тонкого.

7. Високі пороги на наші ноги. (Ільк.)

Знач. се зананадто великі пани, щоб ми могли з ними товаришувати Пор. Adalb. Próg 3.

Високо. 1. Високо голову носит. (Наг.)

Знач. гордує нами, не добавчає нас. Те саме у Німців Wand. II, 1522 (Korf 540).

2. Високо ся дивити. (Гнідк.) ...носити. (Гнідк.)

Про чоловіка з надто великими претензіями, з високими намірами. Пор. вел. рус. Онъ високо мѣтитъ.

3. Висше носа писок задирати. (Гнідк.)

Іронічно про надмірно гордого, претенсіонального чоловіка.

4. Не с—и висше, ніж с—ка виросла. (Льв.)

Знач. не вдавай надто великого пана, не пишай ся своєю силою ані своїм богатством по над міру того, що маєш дійсно.

5. То для мене за високо. (Яс. С.)

Ся розмова зананадто мудра для мене, а сього не розумію. Те саме у Німців Wand. II, 690 (Hoch 61).

6. Хто високо літає, тот низко сїдає. (Ільк.)

Хто має зананадто великі претензії, кладе собі ціли висші по над свої сили, той кінчить звичайно чимось дрібним і буденним. Загально розповсюджена приповідка. Пор. Adalb. Latač 2; Гильф. 2897; Wand. II, 690 (Hoch 63), Haller I, 13; Osm. Spr. 65; Wahl II, 45.

Висохнути. 1. Висох як на грядях. (Наг.)

Гряди — два грубі дрюки в селянській хаті, укріплені між двома стінами понад пічю. Сюди кладуть сушити різні річи: дрова, коноплі, шматє.

2. Висох як шкіна. (Наг.)

Про худого, виголодного чоловіка. Скіпка робила давніше з сухої березини Польське: *Wyschły jak trzaska* (A d a l b. *Wyschły 3*).

Виспати ся. 1. Виспав сі як повх. (Наг.) ...як борсук у ямі. (Яс. С.)

Знач. спав довго й твердо. Повх — звіврик *Myoxus glis*.

2. Виспит сі й на камені. (Наг.)

Про молодого, якому не треба вигідного ліжка, васне дебудь. Те саме у Словаків (*Záur. VI, 440*).

3. Виспиш сі як сорока на плоті. (Наг.)

Знач. не будеш мав коли спати, бо згонять до роботи (мова про наймита, невістку). Пор. польське: *Wyspał się by mysz na rudle* (A d a l b. *Wyspać się 3*).

4. Висплю сі й на кудалі. (Наг.)

Знач. без постелі, без вигоди, буду спати де будь

5. Та ци виспиш ти сі коли в своїм житю? (Наг.)

Говорять з докором до такого, що любить довго спати.

Виспівати. 1. Виспівав усе як канарок. (Льв.)

Про злочинця, що признав ся до всього в слідстві. Первісно про такого, що признав ся на тортурі, кричачи „співаючи“ на муках.

Висповідати. 1. Висповідав гз, як у великий піст. (Наг.)

Знач. наганьбив, присоромив впоминаючи його погані вчинки.

2. Висповідав я тебе без попа. (Цен.)

Знач. наганьблю, присоромлю перед людьми, наблю.

Вистава. 1. Таке би лиш де на виставу післати. (Льв.)

Говорять про всяку незвичайну річ, але також про всяку комічну або дивовижну сцену, сварку або бійку.

Виставити. 1. Вівстав зробити. (Льв.)

У жаргоні львівських вуличників „вівстав“ знач. утімай; вистав зробити — втекти; ся фраза перейшла і в околичні села.

2. Виставив на нього с—ку. (Наг.)

Знач. відплатив ся йому невдякою, занедбав його, покинув його. Пор. *Випати 1*.

3. Виставив палець із вятіра тай каже: „Ов, слота!“ (Цен.)

Жартливо про лінвого, який терпить через своє лінвство, та приймає се лихо з певним гумором. Натяк на анекдоту про Цагана у вятіри, пор. Етн. 36. VI, 545.

4. Вистав ніс на двір тай назад на піч. (Наг.)

Говорять до дітей у зимі, які напірають ся, щоб їх пустили на двір із хати.

5. Виставила каплицю. (Дрог.)

Про жінку, що зробила цинічний жест або про таку, що спить гола. Натяк на анекдотичне казане якогось попа, що посвятиючи каплицю говорив з патосом: „Наша пані виставила! Але не гадайте, що щось там таке! Виставила каплицю, де приходите Богу молити ся“. Каплиця в значіно звісного жіночого органа також у пісні:

Ой сідла на порозі тай підняла ногу,

А дід мовив, що каплиці, тай сі молив Богу. (Наг.)

Вистати. 1. Вистало на рибу, вистане й на юшку. (Дрог.)

Образово: вистало кошту, заходу на більшу річ, то вистане й на меншу.

2. Вистане до самої смерти. (Наг.)

Кажуть про нову хату, до якої спроваджують ся, а також про якесь тяжке лихо, мовляв: досить мені сего до самої смерти, не треба, щоб ще повторило ся.

3. Вистане до страшного суду. (Наг.)

Кажуть про труну або про одягу, в яку одягають мерця.

4. На то би й мене цілого не вистало. (Наг.)

Про якийсь надто великий видаток, мовляв: на се не вистало б, як би й мене самого і все мое добро продати.

5. Не вистане мене на такі видатки. (Наг.)

Знач. мої засоби, мої сили за малі на се.

6. Не вистане скирка за виправку. (Наг.)

Знач. приготована до якогось діла довші, коштовніші, ніж сама та річ, про яку ходять. Пор. Adalb. Skórka 13.

Вистояти. 1. Вистояв єм увалу божу, най буде Богу невимівно. (Наг.)

Знач. вислухав служби божої. Про „най буде Богу невимівно“ див. висше Бог 251. Вислухане служби божої селянин уважав добрим і спасенним ділом, певного рода заслугою перед Богом.

2. Вистояв перед дверима. (Цен.)

Про чоловіка, що довго і надаремно ждав на щось, просив чогось у пана чи у власти.

3. Іди гет, не вистоюй місце! (Наг.)

До уприкреного чоловіка, що просячи чогось стоїть довго на однім місці.

4. Ледво-м вистояв на ногах. (Ниг.)

Знач. мало не впав з ослабленя, але також: мало не кинув ся на когось з лютоги.

5. Таки вистою свою чергу. (Кол.)

Знач. стоятиму доти, доки не прийде черга на мене; дїждусь своєї черги, дібюсь свого права.

6. Чого тут вистоюєш? (Наг.)

Знач. чого дожидаєш, стоїш так довго?

Вистрілити. 1. Вистріль му в лоб, ци що знає. (Наг.)

Дословно: не розумітиме навіть тоді, коли будеш стріляти на нього, вовсім дурний, тумановатий.

2. Вистрілив на вітер. (Наг.)

Дословно: вистрілив не міряючи нікуди, на дармо; образово: сказав, обіцяв погрозив, а не сповнив того.

3. Вистріль му на віват! (Кривор.)

Жартливо: дай йому добре по за вуха, вдар сильно.

Вистроєний. 1. Вистроєна як ляльба. (Дрог.)

Про гарно одягнену дівчину. Те саме Adalb. Wystrojony 1.

Вистроїти. 1. Вистроїв му збитка. (Наг.)

Зробив пакість, жарт, прикрість.

2. Вистроїв ся як панна до сльобу. (Льв.)

Про гарно одягненого чоловіка, але також гумористично про обдертого, обшарпаного. Пор. Adalb. Wystroić się 4.

Вистругати. 1. Вистругав хлопця як ляльку. (Голоб.)

Сьміє ся парубок з обдуреної дівчини.

Виступити. 1. Виступай на пляц! (Кол.)

Знач. ставай до бійки, а також: скажи рішуче слово.

2. Виступила му юха з носа. (Крех.)

Побали його так, що бризнула кров із носа.

3. Виступили му сльози на очох. (Наг.)

Знач. закрутили ся, показали ся сльози, заплакав.

4. Виступит ти кров з поза ніхтів, як сі с тобов привитаю. (Голоб.)

Погроза. Привитаю ся, знач. візьму тебе в свої руки і здушу, аж кров виступить.

Висунути. 1. Висунуло сі, як з коньї п — енї. (Наг.)

Говорять про чоловіка на вид доброго, чемного й чесного, коли почують про нього якусь дуже лиху відомість, що він зробив якесь погане діло.

Висушити. 1. Висушив би голову, аби не знати яку. (Наг.) ...хоць би й кінську. (Орт.)

Знач. вивів би всякого з терпцю, завдав би грижі, довів би до розпуки Кінська голова — велика, знач. може стерпіти багато Див. далі Кубила.

Висуятити. 1. Висуятив ем сі цілу ніч. (Наг.)

Знач. не міг спати, вимучив ся.

Витати. 1. Витаємо, витаємо! Гості до нас! (Дрог.)

Формула привитання, якою відзиває ся господарь, коли в його хату входять гості або й чужі люде.

2. Витайте, Витку! Скидайте свитку! (Дрог.)

Жартують витаючи несподіваного або непожданого гостя. Значіне другої половини приказки двоєке: або розгостіть ся, або скиньте свитку, яку ми заберемо від вас за якийсь довг. Щось подібне, іронічне проти новоприхожого у Словаків: *Vitaj prišiel, skogo pojdeš?* (Záur. XVI, 160).

3. Витали, а за здорове не питали. (Цен.)

Знач. не дуже то щиро й витали, бо в формулах привитання власне питане про здорове стоїть на першим місці.

4. Витали, але сідати не просили. (Наг.)

Оповідують про неприємну гостину, коли хтось увійшов у хату і зарав вийшов не зорудувавши нічого.

5. Витають як доброго, а женут з хати як пса. (Кол.)

При вступі в хату не півнати, з якими намірами входить чоловік, а як пізнають, що злий, то й гонять геть. Я чув сю приказку від жebraка, який характеризував нею деяких богачів-міщан, мовляв: з разу чемненькі, а коли треба щось дати, то гонять із хати.

Виткнути. 1. Виткнув му так, як пальцєм у око. (Цен.)

Виткнути образою: упімнути, лагідно накартати. Поговірка іронічна, про невручного, брутального проповідника, що замість лагідного упімнення накидає ся на чоловіка з лайкою.

2. Виток єм палець, робити не можу. (Наг.)

Знач. вивихнув палець. Насміх над неробою, що задля якоїсь марниці не хоче робити.

Витратити ся. 1. Витратив єм сі до феника. (Наг.)

Знач. видав усі гроші, зубожів.

Витребеньки. 1. На витребеньки то ти є, а до роботи тебе нема. (Батят.)

Говорять легбодухам, що люблять жартувати і робити пакости, але не працювати. Пор. пісню:

Ой на деньки роботици, на деньки, на деньки:
Нема тебе до роботи, лиш на витребеньки. (Батят.)

Витримати. 1. Дай Боже витримати! (Кол.)

Потішають себе в біді, жартуючи з неї.

2. Кобим тото витримав, то ще бим довго жив. (Стрий)

Говорить чоловік у великій біді, якої, здаєть ся йому, він не переживе.

3. Не можеш витримати, то кинь. (Голоб.)

Жартлива порада, коли хтось жалує ся: таку, мовляв, біду маю, що не можу витримати. Пор. нім. *Wirf ab, was zu schwer ist.* *Wand. I, 19* (Abwerfen 1).

Витріщити. 1. Витріщив очи як бачки. (Наг.) ...як цибулі. (Наг.)

Знач. видивив ся цікаво, з зачудуванєм, з тупим виразом. Пор. *Zatur. XV, 189.*

2. Витріщив ся на милю, а не видит на пядь. (Гнідк.)

Про короткогорого, що витріщав очи, а проте не бачить добре.

3. Витріщ очи, як серед ночі! (Дрог.)

Образою: до недогадливого, тумановатого чоловіка, який не бачить, що коло него дієть ся, як його ошуякують.

Витягачка. 1. На мене витягачка, а на тебе сім літ с—чка. (Яс. С.)

Коли один витягає ся (зоставши з постелі), а другий докоряє йому тим, гонить до роботи, то перший так відповідає на його докори.

Витягти. 1. А хто витяг ковбасу з борщу? (Наг.)

Жартливо допікають такому, що був підозрений у якісь дрібнім хатнім злочинстві, але не признав ся і уйшов кари. Натяк на анекдоту про сліпого діда, якому поводитатор украв шматок ковбаси з борщу, та сей занюхавши її побив поводитатора за ту ковбасу, якої не бачив. Пор. *Етн. Зб. VI, 221.*

2. Витяг бис си зуб! (Наг.)

Клинуть злодія, що прим. витяг щось із веза в часі ярмарку. Пор. *Wand. V, 489* (Zahn 136).

3. Витяг го за язик. (Наг.)

Знач. вивідав, хитро підійшов і заставив виговорити ся. Пор. *Wand. V, 642* (Zunge 263).

4. Витяг єм сі до остатного. (Наг.)

Дословно: тягнучи натомив ся до крайнього занепаду сил; образою: винищив ся надсильними видатками (прим. на удержанє сина в школах, на викуп сина від військової служби і т. н.)

5. Витыг ем ті в болота. (Наг.)

Знач. видобув із біди, в поганого товариства Пор. висше Болото 11.

6. Витыг в нього всі секрети. (Дрог.)

Знач. вивідав, випитав.

7. Витыгли би ті гаками на окопище! (Наг.)

Прокляте. Колись в часі страшних пошестей мерців тягли гаками до ям, щоб не доторкатись їх.

8. Витыгло би в тебе душу! (Наг.)

Прокляте: щоб ти помер. Душа уявлена тут як щось, що ставить опір, прим. як риба, яку треба тягти з води. Пор. евангельське: сію пощ душу твою истяжу от тебе. Лук. XII, 20.

9. Витыгни го на розмову! (Наг.)

Застав його говорити, введи в такий настрій, щоб виговорив ся.

10. Витыгнув з мене всі цімоги. (Наг.)

Знач. вимучив мене, витягнув усі засоби, всі мої сили. Походжене слова цімоги мені неясне; значіне його на підставі отсеї поговірки подав я Желехівському: вутро, кишки, жили, пор. Желех. II, 1057.

11. Витыгнув мі в хати, хоць ем мере не хотів. (Наг.)

Витягнув значить часто: намовив, упросив вийти, морально спонукав.

12. Не витыгне й кінь по над силу. (Наг.)

Знач. тим менше чоловік може витерпіти або працювати по над силу. Пор. Adalb. Кош³⁸.

13. Той би витыг усі жили в чоловіка. (Дрог.)

Про докучливого, пакістливого чоловіка, лихваря, або завзятого процесовича. Натик на давню кару смерти задавану через вицягане жил із поломаних членів.

Витякати. 1. Коби то чоловіка вітыкало! (Кривор.)

Знач. коби то людська (спец. моя) змога, достатки, час! А то нема.

2. Не вітыкає мене на такі відатки. (Кривор.)

Знач. не вистарчає моя заможність, мій масток.

Вифиркувати. 1. Е, він он тепер вифиркує. (Наг.)

Знач. здоров (у відповідь на питанє про когось, що недавно нездужав), веселий, не журить ся.

2. Побіг вифиркуючи (Наг.)

Знач. побіг у дуже веселім настрою, як кінь, що зірвав ся з припону.

Вифирци. 1. Вифирци біжит. (Наг.)

Знач. чвалає, біжить фиркуючи, про молоду, бутну худобину, теля або коника.

Вифорувати. 1. Вифорували го з рідного дому. (Дрог.)

Вигнали, дословно: викинули за двері (з лат. foras) при помочи уряду.

Вифурувати. 1. Вифурують му кости з гробу. (Рогат.)

Поганого чоловіка по смерті проклинають люде і тим немов викидають із гробу його кости. Пор. Етн. Зб. VI, 8.

Вихід. 1. Вже йому виходу не буде. (Наг.)

Знач. не вудужав з недуги, не вийде в вязниці або з біди.

2. З тобов ні виходу ні посіджінья. (Наг.)

Знач. нестерпний, невірлий. Пор. словацьке Nie vyvod ani rozvod (Zá-tur V, 719).

3. Не виджу виходу з тої справи. (Наг.)

Справа така трудна та замотана, що не знаю, як виплутатись із неї.

Виховати ся. 1. Де ти сі виховав, ци в лісах, ци в дебрах? (Наг.)

Гсзорять до чоловіка, що не знає звичаю, товариських форм.

2. Не виховавш сі, колис такий мудрий. (Наг.)

Сердито до молодого чоловіка, коли сварить ся зі старшими, лає їх або виказує їх нерозум.

3. Тут ем сі виховав від малої дїтини. (Наг.)

Знач. тут виріс, вигодував ся.

Виховок. 1. Віддав на виховок. (Дрог.)

Первісно: на виховане, про батька або матір, що не можучи самі згодувати своїх дїтей віддають їх чужим людям на виховане; в переноснім, жартливім значіню: віддав у застав, заставив або продав якусь річ.

Виходити. 1. Виходив ем сі, аж си ніг не чую. (Наг.)

Ходив так багато, що ноги болять дуже.

2. Виходив не єдні чоботи. (Наг.)

Знач. старий, бувалий чоловік, первісно мб. ходо́к, що ходив у громадських справах до різних далеких властей.

3. Виходив сі в тої слабости. (Наг.)

Знач. перебув слабість ходачи, не злягши в постіль.

4. Не виходит ми до ладу. (Льв.)

Знач. не можу звести кінців до купи, не можу справдити рахунків, не можу потрафити в пору.

5. Так виходит, хто борзо ходит. (Гнідк.)

Знач. той користає, бо все прийде на час, а хто спізнить ся, той прогавить нагоду.

6. Таки виходив своє право. (Наг.)

Знач. добив ся права. Давнійша процедура вимагала частого і довголітнього ходження по різних судах, заки чоловік міг добити ся своєї права.

7. Таки виходит на моє. (Наг.)

Знач. діє ся так, як я заповідав, моя правда.

Вихопити. 1. Бодай ті вихопило з меже миру хрещеного! (Наг.)

Знач. щоб ти пропав безслідно. Пор. висше Вирвати ч. 2.

2. Вихопив му з рук. (Наг.)

Знач. перебив уже готовий інтерес, позбавив користи.

3. Вихопив сі з матні. (Наг.)

Виратувавсь із великої біди, з небезпечного положеня.

4. Вихопив сі з меже них, як з меже псів. (Наг.)

Знач. вирвав ся з сварливої, незгідливої компанїї, з посеред злющих ворогів.

5. Вихопив сі як з огню. (Наг.)

Знач. уйшов із великої небезпеки.

6. Вихопив сі, як Циган з пасіки. (Наг.)

Знач. вибіг вагло, пережиданий і змішаний. Натяк на анекдоту про Цигана, що ходив до пасіки красти мід і був покусаний пчолами (Етн. Зб. VI, 566).

7. Вихопило ми сі слово. (Наг.)

Вимовив слово нехотячи, необережно.

8. Бй, як вихоплю бучок! (Кол.) ...ків із плота! (Наг.)

Погрова, scil. набу дуже. Пор. пісню:

Як вихоплю буківий бук,
Убу тебе, мила, ось тут. (Кол.)

9. Ледво сі з душів вихопив. (Наг.)

Про погорільця, якого пожежа захопила в хаті і який через те стратив усе і сам ледво втік живий.

10. Не вихопит ті, можеш зачекати. (Наг.)

Знач. не вхопить тебе ніякий біс. Коли хтось дуже нетерпливить ся дожидаючи чогось.

Вихор. 1. Вихор аж землю рве. (Наг.)

Говорять про дуже сильний вихор.

2. Лети з усіми вихрами! (Голоб.)

Прокляте, основане мб. на віруваню, що дуже сильний вітер, то демон, який може вхопити чоловіка і запроторити його таж, що не знайдуть його сліду.

3. На три вихри, на четвертий шум! (Кол.)

Прокляте, scil. лети, забирай ся, пропадай!

Вихрапати ся. 1. Вихрапав сі на пана. (Наг.)

Знач. доробив ся маєтку, добив ся по різних пригодах доброго місця.

2. Яюсь я сі ще вихрапаю з тої біди. (Наг.)

Знач. видобуду ся, хоч і з трудом.

Вихроватий. 1. Вихровата голова. (Льв.)

Говорять про чоловіка непостійної вдачі, у якого сьогодні се на думці, завтра щось иньше, який часто міняє плани й погляди.

Вицицькати. 1. Вицицькав го до чиста. (Бібр.) Видојав... (Наг.)

Образово: вибрав у нього по трохи все добро, всі гроші, зруйнував його позичками або иньшим хитрим способом.

Вицьвари. 1. За вицьвारी Пан Біг каре. (Явор.)

Вицьвारी — збитки, прости, кпини (з польського wytwarzać, диалект. wycwagać — витворяти). Дуже близьке у Словаків Boh kára za figlia (Z & t u r. I, 99); пор. далі Кенкарь.

Вичиняти ся. 1. Він лишень так вичиняє ся. (Лол.)

Знач. удав, строїть комедию, жартує.

Виштифтувати. 1. Виштифтував ся на остатній гудзик. (Льв.)

Знач. убрав ся парадно, явив ся в повній параді, від нім. stiften — фундувати, давати кошт на щось. Та тут звязок дальший. Stift-ами звались у Галичині в першій половині XIX-го віку спеціально військові школи кадетів; виштифтуваний — убраний так гарно і парадно, як „штифт“, тоб то ученик такої школи.

Вишуміти. 1. Вишумит сі, добрий буде. (Наг.)

Про молодого парубка, коли гуляє, бе ся, робить пакости. Пор. нім. Jugend muss sich austoben (Simr. 5279).

2. Міні тото давно вишуміло з голови. (Наг.)

Знач. я давно се забув, перестав думати про се.

3. Поки сі не вишумит, поти сі не встаткує. (Наг.)

Про молодого парубка, пор. висше ч. 1; Adalb. Wyszalec 1.

Вищати. 1. Так вищій, аж ми сі крізь вуха прохапує. (Наг.)

Верещать, аж вуха ріже. Вищати — в. русь. вьзжать.

Віват. 1. Віват на посторонку! (Цен.)

Жарливе прокляте, мовляв: щоб тебе вели віщати, а народ щоб дивив ся на се як на параду, при якій кричить ся віват.

2. Дай му на віват! (Льв.)

Знач. трісни його в лице, набий.

3. На віват стрільяти. (Кривор.)

Стрільяти для паради, прим. підчас свят або празників.

4. Там такі вівати, аж на все село чути. (Наг.)

Знач. у якійсь хаті кричать та голосно співають гості.

Вівкати. 1. Вівкає, аж хата ходит. (Наг.)

Знач. кричить, співає, аж у хаті весело.

2. Вівкає як на весілю. (Наг.)

Знач. кричить радісно, викрикує поодинокі слова.

3. Вівкни си, най ти сі видит, що сі жениш. (Наг.)

Жартливо потішають засумованого, мовчазного чоловіка, заохочують до співу.

4. Вівкни си, най ти сі не кучит. (Дрог.)

Знач. заспівай собі, крикни весело, щоб тобі не було вчучно.

5. Як ти вівкну, то аж оглухнеш. (Наг.)

Знач. крикну голосно, вилаю.

Віволаник. 1. То якіс віволаники, ни сусіди. (Косс.)

Знач. поганці, влочинці, дословно: такі, яких з уряду оголошено (виволано) яко безчесних (infames).

Вівсик. 1. Дрібне як вівсик. (Наг.)

Про дрібну рибу або про дрібних дітей.

Вівсяний. 1. Вівсяний хліб, вербові дрова — готова біда. (Наг.)

На Підгір'ю, де головна страва — житній хліб, поява вівсяного хліба на столі значить наступлене передівку і недостатку.

Вівсяник. 1. І вівсяник гладко ся їсть, коли колача нема. (Гнідк.)

У горах їдять переважно вівсяні коржі. Хто не звик до такого хліба, може їсти його лише в крайнім недостатку. Пор. німецьке: Besser Haferbrot, als Hungernoth, Wand. II, 257 (Haferbrot 1.)

Вівтар. 1. Від вівтарья відступив. (Дрог.)

Про парубка, що покинув свою наречену в сам момент перед шлюбом. У Полькві: I od oltarza się rozchodzą (Adalb. Oltarz 2); пор. Wand. I, 54 (Altar 15).

2. Волю то на вівтар положити. (Наг.)

Знач. волю офірувати Богу, дати на церков, ніж тобі.

3. До вівтарья приступає, а дідьчу гадку має. (Наг.)

Про лихого попа, а також про такого, що женить ся, щоб потім покинути або збиткувати жінку.

4. На вівтар з ходаками не лізь! (Дуліби)

Образово: не погань святых річей, чистої справи брудними підозреними або ділами. Пор. латинське: Ne misceantur sacra profanis (Czap. 310).

5. Перед вівтаром присьигну. (Наг.)

Знач. присягну в найбільше торжественній формі, scil. що се правда.

6. Хто вівторови служит, той з вівторьи жити мусит. (Наг.)

Говорять про себе съвщеники, мотивуючи тим konieczність побирати *juga stolae*. Речене ап. Павла (I. Кор. 18, 13), що вийшло також у канонічне право і в уста різних народів, див. лат. *Qui servit altari, ex altari vivat*; (Czap. 410); нім. *Wand. I, 53* (Altar 1. 8); *Adalb. Oltarz 4.*

7. Як перед вівтором ти кажу. (Наг.)

Як під присягою, як перед Богом, знач. щиру правду тобі говорю.

Вівторок. 1. Буде тобі обливаний вівторок! (Наг.)

Знач. будуть бити, обіллеш ся словами. Звичайно говорять про обливаний понеділок, — так називає ся другий день Великодних свят, у який парубки й дівчата обливають одні одних. Але в Нагуевичах у Великодний понеділок у селі храм, сходять ся багато чужосільних людей, і для того звичаєве обливане перенесли на вівторок, який і називає ся обливаням.

2. Вівторок — поцюлой бабів сорок. (Яс. С.)

Мудроване до слова „вівторок“.

3. Вівторок — поцюлой бабу в подолок. (Наг.)

Мудроване до слова „вівторок“.

4. У вівторок вижни снопів сорок. (Цен.)

Жартують із недбамої господині, що зачинає живо не в понеділок, а в вівторок, і протягом дня не нажне ані копи (60 снопів). Та сама іронія і в пісні:

Я в неділю танцювала, в понедівнок спала,

А в вівторок снопів сорок пшениці нажала. (Кол.)

Вівця. 1. Без пастуха вівці не стадо. (Гнідк.)

Образово: громада стає громадою тільки тоді, коли в ній є порядок, лад, начальство. Пор. старохорв. *Овца безъ пастира нейма мліка ни сира* (Гильф. 2170); ще ближше до нашого чеське: *Ovce bez pastyře nečini stado*. (Čelak. 318) і нім. *Wand. IV, 63* (Schaf 211).

2. Біда вівцям, де вовк пастушит. (Гнідк.)

Біда громаді з ялим, грабівницьким начальством. Пор. *Wand. IV, 56* (Schaf 67, 138. 139) і чеське *Běda ovčím, kde vlk soudcem* (Čelak. 362).

3. Блудна вівця — вовча вечеря. (Уриче)

Таку вівцю, що відблукала ся від отари, найшвидше хапає вовк. У Чехів *Svěhlavá ovce vlku kořist* (Čelak. 117); пор. *Wand. IV, 58* (Schaf 103, 107, 233); *Zátur. VIII, 432.*

4. Блудьит, як вівці без пастуха. (Дрог.)

Про людей, що ходять безрадні, прим. у чужому місті, не знаючи де подіти ся. Пор. нім. *Es sind Schafe ohne Hirten*, *Wand. IV, 69* (Schaf 365).

5. Борше отій вівци до розуму примовиш, як йому. (Наг.)

Про обмеженого, а при тім упертого чоловіка, що не слухає ніяких доказів.

6. Вівця божа худоба, а коза дитьця. (Лол.)

Первісно дійсне віруване, один із слідів давнього дуалізму. Тепер говорять у такім значінню, що вівця тиха, послужна і держить ся купи, а коза уперта, збиточна і любить ходити самопас.

7. Відросте, як на вівци вовна. (Наг.)

Образово, коли когось скривдили, обдерли, довели до бідности; мовляв: доробиш ся знов, надоможеш сю страту.

8. Дурна як вівця. (Наг.)

Говорять про дівчину, яка дає над собою коверзувати або дає себе без власної волі віддати за муж. Пор. нім. *Dumm wie das Schaf*, *Wand. IV, 68* (*Schaf 328, 361*).

9. Вівцю скубуть, а козам на віжки дають. (Ільк.)

Одного карають для приміру, для постраху иньшим. Давнійше мабуть не стригли овець, а скубли з них вовну. Пор. Нос. 389.

10. Єдна вівця паршива всю череду заразить. (Ільк. Петр.)

Один лихий чоловік зопсує ціле товариство, розстроїть сумирне життя. Приповідка давня і загально розповсюджена. Пор. старор. С. м. II, 529: білор. Нос. 391; *Adalb. Owca 4*; *Čelak. 40*; *Zá tur. VIII, 439*; *Wahl II, 24*; *Krumb. 74*; *Wand. IV, 54* (*Schaf 1, 84 92, 93, 99*).

11. За вівцями пішов. (Наг.)

Знач. пішов пасти вівці, також образowo: пішов у гори, пішов блукати без мети. Пор. пісню:

Ой заграй ми музиченько білими пальцями,
Най я собі потанцюю, бо йду за вівцями. (Наг.)

12. За вівцю розуму не має. (Наг.)

Про тупоумного та при тім добродушного чоловіка.

13. За єднов вівцев ціле стадо біжить. (Уриче)

Така вже овеча натура, що ходять купою. Пор. латинське: *Nic primam reliquaе comitantur oves et ubique*, і покр. *Wand. IV, 66* (*Schaf 278, 279, 315*).

14. За паршиву вівцю мя мають. (Лол.)

Знач. омивають мене, гордують мною. Пор. *Zá tur. II, 334*.

15. І пораховану вівцю вовк їсть. (Наг.)

Само почислена, то ще не обережність; усякої річи треба пильнувати ненастанно. Пор. лат. *Lupus oves etiam numeratas devorat* і покр. *Web. 315*; *Дик. 991*; *Гильф. 607*; *Нос. 271*; *С. м. 1411*; *Wand. IV, 54* (*Schaf 14, 45, 150, 229*).

16. Коли вівцю скубут, козі на розум дають. (Гнідк.)

Думка та сама, що висше ч. 9. З порівнянн бачимо, що „на віжки давати“ = давати на розум, на згогад. У Поляків: *Kiedy owce strzygą, na baranie skóra drży* (*Adalb. Owca 5*); у Чехів *Ovečku stříhou, a druhá téhož čekaј* (*Čelak. 250*); покр. *Wand. IV, 65* (*Schaf 276*).

17. Котру вівцю вовк назначив, тоту мусит і звісти. (Лол.)

Знач. яка була вже раз у його пазурах, яку скалічив. Загальнійша думка: що кому призначено, те його не мине. Той сам образ у старохорв. *Овцу, кою има вукъ изъвести, треба да є изіє* (*Гильф. 2173*). У Поляків *Owca ozio-niona* (надихана вовком) *za wilkiem do lasa bieży* (*Adalb. Owca 10*); *Wand. IV, 55* (*Schaf 33, 102*).

18. Крутить ся, як дурна вівця. (Ільк.)

Про безрадного чоловіка, що бігає сюди й туди не вмючи помогти собі. Натяк на овечу хоробу — крутець.

19. Кручену вівцю вовк не бере. (Гнідк.)

Мабуть таке завважали пастухи, що вовк не бере вівці хорої на крутець.

20. Куди баран, туди й вівці. (Уриче)

Образowo: де муж, там і жінка, або де начальник, там і громада.

21. Обсмушив го як вівцю. (Наг.)

Дословно: зняв смух, обстриг, обголив, образowo: обідрав, довів до бідности.

22. Пішов до Бога вівці пасти. (Довгоп.)
Знач. умер. Інтересний об'яв вірування в те, що загробне житє — продовжене сьогосьвітаого в усім його заняттями. Див. про се також Федькович, Писаня I, 416.
23. Румеґає, як тотя вівцьи. (Наг.)
Про такого, що їсть помалу, жве дуже довго, маючи слабі зуби або не маючи зубів.
24. Сивій як вівцьи, не йди за вдівцьи. (Сор.)
Говорять дівці, що хоче йти замуж за вдівця.
25. Укажи ся вівцею, а вовки готові. (Гнідк.)
Знач. покажи ся слабим, дурним, то зараз найдуть ся такі, що готові тебе скривдити, зруйнувати. Пор. Adalb. Owca 1.
26. Ходить як блудная вівця. (Ільк.)
Знач. ходить блудом, сюди й туди, без пляну, як вівця, що відбила ся від отари. Пор. Zatur. II, 334, а також пісню:
Ані родини, ані дружини,
Ані рідного вівця, —
Ой хожу-блуджу по Україні,
Як та блудная вівця. (Наг.)
27. Ходит, як вівцьи замотиличена. (Наг.)
Про чоловіка, що ходить похнюплений, заклопотаний, мовчазний, без ніякого діла.
28. Хто стає ся вівцею, того вовк в'їсть. (Ільк.)
Значине те саме, що виспе ч. 25. Пор. Zatur. VIII, 254, 246; Wand. IV, 62 (Schaf 174, 175, 308).
29. Цілу вівцю на голові носит. (Наг.)
Сьміють ся із старосьвітської овечої кучми, яку ще доси носять декуди старі люде і на яку, мовляв, треба було смуха в цілої вівці.
30. Чия вівця, того й вовна. (Дол.)
Образово й про иньші форми власности, прим. чия земля, того й ліс, того звіже або трава. Пор. Wand. IV, 66 (Schaf 289).
31. Як на вівци скири не стане, то на чім вовна виросте? (Топільн.)
Образово про всяких здириців, особливо панів; мовляв: коли чоловіка доведуть до повної бідности, то ні відій буде тягти доходу. Пор. байку Данкевича, де вівця овиваєть ся до господаря, що стрижуци втяв їй шматок шкіри:
Не муч же мя так без міри,
Тому, що-м бидля простє:
Як не стане на мні шкіри,
На чім вовна поросте?
- Відай.** 1. Відай, відай! Украв єс, то віддай! (Цен.) Відай, не відай, щос украв... (Кол.)
Сердито або жарливо до підозреного в крадіжи, який вибріхує ся звертаючи підозрине на иньших („відай той або відай сей“). Відай — жабуть.
- Відати.** 1. Відай ся з такими, як єс сам. (Крех.)
Знач. знай ся, порозумівай ся з рівними собі.

ETHNOGRAPHISCHES Sammelwerk, herausgegeben von der Ethnogr. Commission der Ševčenko-Gesellschaft der Wiss. Bde. I—X	29.—	Kr.
ETHNOGRAPHISCHE Karte der Ukraine, kleine Ausg.	—40	"
„ grosse Ausg.	7.—	"
FED'DKIV KONST. , Ruthenisches Gesangbuch (Auswahl beliebtester Volkslieder)	1.—	"
FRANKO IVAN , Als noch die Thiere redeten (schönste Thiermärchen, für die Jugend bearb.)	—80	"
„ Abu-Kassim's Babuschen, ein arabisches Märchen, metrisch bearb.	—40	"
„ Bassim der Schmied, ein arabisches Märchen, metrisch bearb.	1 80	"
„ Barlaam und Joasaph (Abhandl. über den weltbekannten geistl. Rom.)	4.—	"
„ Frauensklaverei in ruth. Volksliedern	—70	"
„ Beschwörungen bei den Huzulen (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
„ Der Volksglaube bei galiz. Ruthenen (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
„ Reineke Fuchs, metrisch bearbeitet, 3 Ausg.	1 40	"
„ Unsere Weihnachtslieder (Abhandl.)	—40	"
GEBRÜDER GRIMM , Volksmärchen, für die Jugend ausgewählt und bearb.	—70	"
HNATIUK VLAD. Die Anekdoten der galiz. Ruthenen (Ethnogr. Sammelw. Bd. VI)	4.—	"
„ Ungaro-Ruthenica	—20	"
„ Legenden aus einer Chitarer Handschrift	—35	"
„ Die Lefermänner in Ostgalizien und ihre Lieder	1.—	"
„ Die Kürschnerei in Ostgalizien (Materialien zur ukr. Ethnol. Bd. 1)		"
„ Die Weberei in Ostgalizien (ibid.)		"
„ Ethnographische Materialien aus Ungarisch-Ruthenien, 3 Bde (Ethnogr. Sammelw. Bd. III, IV und IX, enth. Legenden, Novellen, Märchen, Thierfabeln, Sagen, Anekdoten, Volkslieder usw.)	9.—	"
„ Die Ruthenen der Eperies-er Diöcese	—70	"
„ Der slovakische Räuber Janošik in der Volkstradition	—50	"
„ Slovaken oder Ruthenen? (Eine linguistisch-ethnographische Streitfrage)	—80	"
„ Die Volksküche in Ostgalizien (Materialien zur ukr. Ethnol. Bd. I)	—.—	"
HORBAČEVŠKYJ Prof. Dr. Die Volksernährung in Ostgalizien	—30	"
HRUŠEVŠKYJ M. Prof. Geschichte der Ukraine, Bde I—IV (behandelt		
„ viele Details der alten Ethnographie	18.—	"
„ auf besserem Papier, geb. in 3 Bden	20 20	"
„ Abhandlungen und Materialien zur ukr. Geschichte, 2 Bde (u. A. alte Kirchenlieder)	4.—	"
„ Excerpte aus den Quellen zur Geschichte der Ukraine (vornehmlich alte Schilderungen von Land und Leuten aus dem VIII—XII Jahrh.)	2.—	"
HRUŠA , Hochzeit im Hadjačer Bez. in der Ukraine	—40	"
JENDYK M. Volkstradition über die Frohnarbeit (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
KAINDL Prof. Dr. R. Beiträge zum Folklore der galiz. Ruthenen (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
KOLESSA PHILARET , Volksglaube aus dem Dorfe Chodovyči (Ethnogr. Sammelw. Bd. V)	—.—	"
KORDUBA Dr. M. Gemalte Ostereier in Ostgalizien (mit einem Atlas)	1 80	"
LEVIČKYJ IVAN , Die Weltanschauung des ukr. Volkes (Skizze einer Volksmythologie)	—60	"

12-00

160750

NOVA-BARTOŠ. Hochzeitsgebräuche und Ceremonien im Dorfe Zemljanka, Hlučover Bez. in der Ukraine	1—	Kr.
MATERIALIEN zur Ethnologie des ukr. Volkes, Bde I—IV	22—	"
MITTHEILUNGEN der Ševčenko-Gesellschaft der Wissenschaften Bde I—XLIV	132—	"
53 (Jeder Band enthält auch ethnographische Materialien oder Recensionen über Werke, welche die ukrainische Volkskunde betreffen)		
MOHYLČENKO, Die Töpferei in Olešnia, Černihover Bez.	—40	"
" Die Baufertigkeit im Černihover Bez. (Mater. zur ukr. Ethnol. Bd. I)	—	"
MYKOLAJEVYČ, Beschreibung des Kamenka'er Bezirkes	2—	"
NAVROČKYJ VLAD., Kleine Schriften, Bd. I. (durchwegs die gal. ruth. Volkskunde betreffend)	240	"
OCHRIMOVYČ VL. Überreste des alten Communismus bei den Bojken	—30	"
OHONOVSKYJ EM. Prof., Geschichte der ruth. Litteratur, Theil IV (Biographien ukrainischer Ethnographen)	2—	"
PAČOVSKYJ Dr. M. Das Kosakenepos (Text mit Erklärungen, pädagogische Ausgabe)	—64	"
" Einiges über russische Bylinen und Kosakengesänge	—30	"
PAVLYK M. Über ukr. Volkslesehallen (Skizze der Entwicklung des ruth. Volksthum's im XIX Jahrh.)	1—	"
ROZDOLSKYJ JOŠ., Galizische Volksmärchen aus dem Dorfe Berlyn bei Brody, 2 Theile	3—	"
Galizische Volksnovellen	2—	"
RUDANSKYJ STEPHAN, Gesammelte Werke, 5 Bände (Eine reiche Sammlung ukr. Volkssagen, Anekdoten und Märchen in metrischer Bearb.)	5—	"
STUDYNŠKYJ CYR. Dr. Gal. Leiermänner und ihr Argöt	—40	"
TOMAŠIVSKYJ ST., Marusia Bohuslavka in der ukr. Litteratur (behandelt das Thema einer bekannten Duma)	—80	"
TYMČENKO, Kalevala, ein finnisches Volksepos, übers. und eingeleitet	3—	"
ŠYMČENKO, Volksanekdoten aus der Ukraine (Ethnogr. Sammelw. Bd. I.)	—	"
ŠUCHEVYČ VLAD. Huzulien, Land und Leute, mit zahlreichen Illustrationen, bis jetzt 2 Bde	10—	"
VERCHRATSKYJ IVAN, Materialien zur ungarisch-ruth. Dialektologie Bd. I (Mit zahlreichen Legenden, Liedern, Märchen usw.)	2—	"
" Die Doly-Dialekte	1—	"
VERETELNYK ANDR., Das Fällen und Bearbeiten des Holzes	—06	"
VOVK TH., Die ukr. Fischerei in der Dobrudža	—50	"
ZUBRYČKYJ M., Die Hungerjahre (Volkstraditionen und Dokumente)	—30	"
" Der Volkskalender bei den Bojken	—30	"
" Das Rekrutenwesen (Volkstraditionen und Dokumente)	—18	"
ŽATKOVYČ GEORG, Beiträge zur ung.-ruth. Ethnographie (Ethnogr. Sammelw. Bd. II)	—	"
ŽYTIE I SLOVO (Leben und Wort), Monatschrift für Litteratur, Geschichte und Volkskunde. 4 Bde (soviel erschienen)	20—	"

Ціна цього тома 3 коп. — Preis dieses Bandes 3 Kr.